

Rec/21
2/25/21

G. 5. 16.

888-6

Liv. publico do College de Blugon

INSTITVTI
ONVM DIALECTICARVM

LIBRI OCTO.

AVTORE.

PETRO AFONSECA EX SOCIETATE IESV.

G. 51. 16.

Cum priuilegio Regio ad quinquennium, & cum
facultate ordinary, & Inquisitoris.

OLYSSIPPONE.

¶ Apud hæredes Ioannis Blauij. Anno. 1564.
Està taxado a noue vintés o volume.

ІПУ ТІТ ГІІ

ON M. DIALECTICARUM

PIRELL OCTO

ДЯСТУА

LETTER FROM THE PRESIDENT OF THE SOCIETY FOR THE ADVANCEMENT OF SCIENCE.

P R A E F A T I O .

PETRVS AFONSE CAE
LECTORI. S.

Deò inops fuit politioris Literaturæ superior ætas, vt cùm omnes, qui Philosophiæ studia cō-
sectabantur, Aristotelici haberi vellent, paucissimi essent, qui Aristotelem euoluerent. Arbitra-
bantur enim Aristotelicam doctrinam planius,
& expeditius in summulis quibusdam, ac quæ-
stionibus, quas diligentiorum industria pepere-
rat, quām in suo autore contineri. Sed quanquam magna ex parte
id verū sit, nō est tamē obscurum quantam iacturam fecerit Phi-
losophia, ex quo hæc docendi, discendiq; cōsuetudo probari cœpit.
Quotus enim quisq; est, qui grauem illam antiquorum eruditio-
nem hisce riūulis contentus, non dico consequi, sed aliqua ex parte
imitari possit? Hoc cùm animaduerteret nostra hæc Conimbricensis
Academias, aliarum quarundam recenti exemplo & instituto du-
cta, eam docendi rationem ab ipsis veluti in cunabulis sequuta est,
vt in explicandis libris Aristotelis omnē studium, & operam collo-
candam existimaret. Quo autem ex ea re vberior fructus percipe-
retur, prudenter statuit, vt ea quotidie præceptores dictarent disci-
pulis, quæ de re, quam explicassent, vel grauissimi autores optimè
dixissent, vel ipsi marte suo addenda esse iudicassent. Verum hæc
docendi ratio, & si longè melior, & vtilior, quam illa superior ha-
beatur, tamen ob assiduum scribendi laborem, incredibilem di-
scipulis (vt de præceptoribus taceam) molestiam, difficultatemq;
afferebat. Tempus etiam, quod in docendo, ac disputando vti-
lius poni potuisset, non sine magno incommodo in dictando con-
sumebar. Vnde illud euenire necesse erat, vt nec libri omnes,
qui in curriculo Philosophiæ numerantur omnino absolverentur,
nec tam frequens esset, tamq; diurna, quam optabamus, disputa-
di exercitatio. Vtergo & labori discipulorum consuleretur, & ia-
stura, qualiscumq; erat, studiorum Philosophiæ refarciretur, statu-
erunt Præpositi societatis nostræ, cui Regium hoc liberalium arti-

PRAEFATIO.

um Gymnasium nono ab hinc anno à christianissimo Rege Ioáne tertio traditum est, vt ego, quod in profiteda Philosophia aliquot annos posuissim; qua possem breuitate, & perspicuitate eos libros Aristotelis exponerem, qui auditoribus Philosophiae explicari consueuerunt. Fore enim existimabant, vt hanc ratione, & mea diligētia, & typographorum opera, non modò discendi labor minueretur, sed aliquid etiam ad hæc studia lucis, & utilitatis accederet. Ego vero cum mei tenuitatem ingenij non prorsus ignorarem, quātum obedienti fas fuit, hoc onus, quod meis humeris impar esse sentiebam, recusare conatus sum. Verum illi, in quoru ego voce Christum agnosco, studio iuuandi alios commoti, meæ potius facultatis, seu (vt verius loquar) imbecillitatis periculum facere, quam villam officij occasionem prætermittere voluerunt. Quia igitur impositum mihi onus reijcere non possum, dabo quam diligentissime operam, vt, quod in me est, si non aliorum votis satisfecero, certè eorum, quibus meæ vitæ rationem commisi iussui non desim. Interim tamen dum commentarios in Aristotelem, Porphyrijq; Isagogen conscribo, has Dialecticas institutiones, cum vt fidei nostræ pignus, tum vero vt necessarias ijs offero, qui intra limina Philosophiae recipi cupiunt. Id enim negari non potest, Aristotelem aliquin disertissimum ita de industria, (quo tarda niimirum ingenia exerceret), suam sententiam plurinis in locis occulisse, vt præceptoribus Dialecticæ necessè sit, non ante ad explanationem librorum eius accedere, quam totius Dialecticæ adumbratam imaginem discipulis proponant. Sic enim fit, vt omnibus partibus Dialecticæ, quasi radio descriptis, multo planius & facilis ea, quæ ab illo dicuntur intelligentur. Nec tamen h. octo libelli eo consilio à me scripti sunt, vt ante Porphyrij institutione omnes explicentur (scio enim id commode fieri non posse) sed vt necessarijs, ac præcipuis quibusq; initio expositis, reliqua in alium locum differantur. Satiis namq; est si nonnulla ex tribus primis mēsibus, quos utiliter Academia nostra in huiuscmodi primis institutionibus ponere consueuit, superflint, quam vt pars aliqua in hac totius Dialecticæ descriptione desideretur, aut certè breuior sit tractatio, quam vt perspicuitas & utilitas patiantur. Possumunt itaq; sex primi libri.

P R A E F A T I O.

libri à Calendis Octobris ad diem Natalē domini explicari: reliqui in eam anni partem differri, in qua studia ob immodosos calores remissiora esse solent. Ita enim fiet, ut sex illi aditum aperiant ad librum Categoriarum Aristotelis, ad libros de Interpretatione, deq; priori resolutione (qui, ut equidem spero, excusis commentarijs, dictandiq; lentitudine praecisa ad Calendas usq; Iulias enarrari poterunt) extremi autem duo ad libros de posteriori resolutione, Topicorum; & Elenchorum, qui à studiorum instaurazione inchoabuntur, viam muniant. Eo autem libentius hoc quasi integrum Dia-

lecticæ corpus confeci, quod videam multos præclaris ingenij,

iuvemes ab humanioribus literis ad iuris peritiam sta-

tim commigrare, qui, si vel hac institutione prius

imbuantur, multo maiores facturi sint in illis

literis progressus. Faxit Deus opt. Max.

ut noster hic labor, qui in eius glori-

am, & multorum utilitatem co-

fertur, & ipsis gratus sit, &

prosit omnibus, qui in

bonis literis insti-

tui volent.

ARGUMENTVM.

ARGUMENTVM

in omnes libros.

Rimus liber propositis ijs, à quibus quasi
fundamentis totius artis constitutio surgit, expli-
cataq; natura nominis, & verbī, quæ sunt apud
Dialecticum prima orationis clementa, eas no-
minum & verborum nuncupationes exponit,
quæ crebrius usurpantur. Secūdus disponit no-
mina omnia, & verbain quasdam veluti classes,
quæ prædicamenta appellantur, ex positis primum, genere, specie,
Diferentia, Proprio, & Accidente, quibus ignoratis prædicamenta
intelligi nullo modo possunt. Tertius agit de oratione, eiusq; for-
mas, ad coniunctas vsq; enunciationes persequitur: nec omnino eas,
quæ expositione indigent prætermittit. Quartus addiuidēdī ratio-
nem totus confertur. In quinto de definitione differit. Sextus ex-
plicata imprimis consequentiarum vi & natura, argumentationē,
eiusq; quatuor prima genera pertractat, Syllogismum, Enthyme-
ma, inductionem, & exemplum. Qua in parte non tantum peritia
iudicandi de apta, & vitiosa argumentatione traditur, sed etiam o-
stenditur generalis quædam ad medium, argumentumque inuenien-
dum via. Septimus agit de demonstratione, ac syllogismo Dialecti-
co. Quorum causa locos commonstrat, è quibus omnia argumento-
rum genera depromi possint. Tum differit de ordine. Sic enim A-
ristoteles eam indicij partem appellat, qua argumentorum inter se
dispositio continetur. Octauus tandem explicat fallaces syllogis-
mos (Pseudographum ille, & Sophisticum nominat) vt Dialecti-
cus expedite intelligat quomodo eludendæ sint sophistarii captio-
nes. Quod vt commodius fiat, ea, quæ recentiores de usu nominū
(quam suppositionem vocant) deq; alijs quibusdam nominum af-
fectionibus ytiliter tradiderunt, moderatè adiungit.

INSTITUTIO SVICDIAE

TELA VENUTA PER

PARISI

INSTITUTIO SVICDIAE

TELA VENUTA PER

INSTITVTIONVM DIALEC-

TICARVM LIBER

PRIMVS.

De necessitate, nominibus, & natura
huius Artis. Caput. I.

VM omnis doctrina, quæ ratione perficitur, differēdo (id est, ex notis ignotum aliquid oratione patefaciēdo) tradatur: in differēdo autem multi errores continentur: necessariō ars aliqua querenda fuit, quæ aptas differēdi formas ostenderet, ne falsa doctrina pro vera aliquando obreperet. Hanc artem, qui primi inuenerunt Dialecticam nominarunt: postea veteres Peripatetici Logicam appellauerunt. Et rectē quidem vtrig. Nam Dialectica dicitur Latinē differēdi ratio siue doctrina. Quod enim Græcis est Διαλεκτική vnde hoc nomen dicitur, idem est Latinis differēre. Eadem nominis interpretatio, vel Cicerone authore in Logice verbum conuenit. Obscura, inquit, quæstio est, quam totaq; est Logice, quam rationem differēdi voco. Quinetiam eadem oratio facile, & expeditè naturam huius artis ex proprio fine declarat. Nam & si ipsum differēdi opus omnibus disciplinis commune est (omnes siquidem ignorationem aliquam ex notis, &

A confessus

1. post. I. &
1. met. 7.
text. 48.

Cur hec ars
necessaria.

Refert hoc
Boëth. ad
Top. Cice.

Notatio no
minū huius
artis.

Lib. de Falso

INSTIT. DIALECT.

Finis propri
us huius ar-
tis.

Alber. Ma-
gn. in Por-
phy. tract. 1.
Definitio Di-
ialecticae.

Plato. 7. de
Repub.

D. August. 3.
contra Aca-
dem. et. 2. de
ordi.

Cice. decla-
ris orat.

confessis depellunt) docere tamen quoniam modo disse-
rendum sit, ad eamq; rem cōmunes leges, ac præcepta tra-
dere, hoc sibi Dialectica ut proprium finem, quo à cæte-
ris distinguitur, vendicauit. Aptissimè igitur definitur
Dialectica Differendi doctrina, quasi Ars, quæ docet om-
nes formulas differendi, hoc est, incognita ex cognitis ora-
tione patefaciendi. Hinc fit ut non sine causa dixerint
grauissimi authores, hanc vnam facultatem cæteris omni-
bus formandis artibus esse necessariam: quam proinde
alius apicem disciplinarum: alius disciplinarum discipli-
nam, alius & artium maximam, & lucem omnium ap-
pellare non dubitat. Præscribit siquidem omnes differen-
di modos, quibus quæq; doctrina comparatur, ac conti-
netur, ut dictum est.

Definitionem Dialecticæ ex Topicis desumptam non conuenire in totam hanc artem.

Caput. 2.

Sed aliquis fortasse parum attentè ingrediens, in ipso
statim limine offendet, dicetq; eam, quam nos tradi-
dimus Dialecticæ diffinitionē, non esse Aristotelicis pro-
bandam, quod alia circunferri soleat ex initio Topicorum
Aristotelis in hunc modum desumpta, Dialectica est me-
thodus, siue ars ratiocinandi de quacunq; quæstione pro-
posita ex probabilibus. Occures tamen Aristotelis con-
silio

Obiectio.

2. Top. 1.

Obiectio.

filium non esse, ut ex loco citato eliciatur totius Dialecticæ definitio (cum alibi afferat ad Dialecticam pertinere ut agat de omnibus syllogismis, hoc est, ut sit generalis quædam ars ratiocinandi, siue exprobabilibus argumentis, siue ex necessariis) sed ut de promatur inde definitio cuiusdam partis, quæ, quia usu frequentissima est, suo quasi iure nomen totius artis velut proprium sibi veditat. Itaq; definitio illa, quam tradidimus, quasi totius artis generalis definitio amplectenda est.

De subiecto Dialecticæ

Caput. 3.

EX his facile intelliges, subiectum attributionis Dialecticæ (ad quod nimis tota eius consideratio refertur) esse orationem, qua incognitum ex cognitis aperitur. Namq; in hac una tradenda, & explicanda, omnis Dialecticorum cogitatio, curaq; confunditur, ut ex dictis apertum est. Hanc Cicero, quasi aliud agens, Orationem Philosophorum appellat, ea de causa (ut arbitror) quod Philosophis sit familiaris, ac penè propria. Alio vero loco Varronis personam sustinens, ut eam à perpetua, & fusa Oratorum oratione distinguat, vocat Orationem ratione cōclusam, præsertim quia nihil est adeò proprium rationi, quam ut ex notis ad ignota progrediatur. Non desunt quoq; ex re-

1. Rhet. ad
Theod. I.

Subiectū Dialecticæ.

In Oratore
ad Brutum.

Academ. sec
cundæ edit.
lib. I.

A 2 centio.

INSTIT. DIALECT.

Recentiores centioribus, qui Modum sciendi appellandam putent. Verum priores duæ nuncupationes nonnihil obscuritatis habent: tertia, si sciendi verbum propriè accipiatur, astricior est, quam res, quæ significatur. Nęq; enim omnis oratio, quæ ex notis ignotum aliquid patefacit, scientiam parit, cum sępe opinionē, aut quādam aliam cognitionem efficiat. Ut ergo sequentia cum superioribus consentiant, simulq; apertior, ac planior sit nuncupatio, percommode vocari potest Differendi modus. Qua vero ratione Argumentatio, aut Syllogismus rectè dicatur subiectum Dialecticæ, Paulo post dicemus.

Differendi modus.

Cap. 5.

De tribus generalibus differendi modis, tribusq; primis Dialecticæ partibus. Caput. 4.

TRes autem sunt generales differendi modi, qui deinde in alios, atq; alios minutius conciduntur: Divisione, definitio, & Argumentatio. His enim tribus quasi instrumētis omnis cognitio rei incognite ex notis, ac perspicuis, conquiritur. Nam diuisio tanquam diligens quedam exploratrix, omnia rerum genera, & partes singulorum excurrens, totam entis confusionem explicat. Tum deinde exploratis ita omnibus, & quasi ante oculos positis, accedit definitio veluti lumen ad singula illustranda, quæ cum doceat, quid quęq; res cōmune

habeat cum cæteris, quid sibi proprium, & peculiare, na-
turam, cuiusq; suis finibus circuſcribit. Ad extreum ar-
gumentatio multò efficacior superioribus, quid præterea
cuiq; conueniat, apta ratione concludit. Ex his tribus in-
ſtrumentis, quibus tres primæ partes dialeūticæ respon-
det, duo tantum posteriora posuit Aristoteles primo Me-
taphysicorum libro, cum dixit, omnem disciplinam, aut
demonstrationem (id est argumentationem) aut definitione
comparari. Diuisionem vero, & si alio loco quendam co-
gnoscendi modum esse non negauit, tamen non tantum in
ea momenti esse credidit, ut ipsam faceret vnum per se co-
parandæ disciplinæ instrumentum. Quam obrem ad defi-
nitionem, cui materiam subministrat, videtur eam reuo-
casse. Planius certè hac in re locutus est Plato, qui diu-
isionem quasi diuersum differendi modum à cæteris dia-
ſtinxit. Hinc Cicero Epicurum inscitiae coarguens, quòd
nullam Dialeūticæ partem attigerit, eandem hanc, quam
nos generalem tradimus modorum differendi diuisionem,
plane significauit. Iam in altera, inquit, Philosophiae
parte, quæ est querendi, ac differendi, quæ λογος dicitur,
iste veſter plane, ut mihi quidem videtur, inermis ac
nudus est: tollit definitiones: nihil de diuidendo, ac par-
tiendo docet: non quo modo efficiatur, concludaturq; ra-
tio tradit. Hinc etiam Porphyrius, ut significaret Isa-
agogem suam vniuersæ Dialeūticæ conducere, dixit, eam
non modo ad categoriarum doctrinam (in quo libro pri-

Duos tātum
differēdi mo-
dos posuit A-
rist.

Cap. 7. text.
48. Idem Al-
ber. in Por-
phy. tract. I.
2. post. 5.

Vt in Phæ-
dro, Sophis-
tia, & ciuitate
1. definitionibus.

In preſatio-
ne.

INSTIT. DIALECT.

2. De ordine.

ma omnium modorum desserendi elementa traduntur) sed etiam ad omnem definiendi, diuidendi, ac demonstrandi rationem cōferre. Hinc quoq; Diuus Augustinus, cūm de origine artium loquitur, afferit rationem definiēdo, diuidēdo, colligendo, non solum digessisse Gramaticam, sed etiam ob omni falsitatis irreptione defendisse, idq; sine præsidio Dialecticæ, quam primo quasi partu edidisset, facere non potuisse: quasi in his tribus generalibus differēdi instrumentis edocendis posita sit formatrix omnium artium Dialectica. Ita ergo fit ut tres sint generales desserendi modi, in quibus tradendis tres primæ Dialecticæ partes versantur.

Boëth. initio top. Cice.

Quod Aristoteles solam tertiam Dialecticæ partem ex instituto trādiderit. Cap. 5.

Illud tamen animaduertendum est, Aristotelem ex his tribus Dialecticæ partibus solam tertiam ex instituto tradidisse. De diuisione siquidem, & definitione, nō, nisi quatenus ad inuentionem argumentorum sunt utiles, disputauit. Hoc autem velea de causa fecit, quod in definitione, ac diuisione, quod ad Dialecticum attinet, minus negotijs esse credidit, quam ut per se tractandæ videantur, vel quia in sola argumentationis tractatione, quam

Magnus Albert. in Porphy. tract. 1.
2. Post. & 6. top.
Cur Arist. de sola Argumentatione ex instituto disputaret.

quām ipse sibi quasi primo auctori arrogat, ex instituto laborandum sibi esse existimauit. Sæpius enim definiendi doctrinam à Socrate primum traditam affirmat. Diuidendi rationem velut Platonis inuentum sæpe deprimit. At scientiam ratiocinationum, syllogismorum (ad quos cætera argumentationum genera reuocantur) adeò asseueranter sibi ascribit, vt se de syllogismis nihil omnino ab alijs accepisse affirmet, * sed sibi primum, quòd eorum artem ingenti labore inuenerit, magnam gratiam deberi. Itaq; ex tribus generalibus differendi modis, solam argumentationem, atq; adeò solam ferè eius præcipuam formam, quæ syllogismus, ratiocinatione dicitur, tractandam suscepit Aristoteles. Quam tamen ita tractauit, vt non modo eas ratiocinationes, quæ ex necessarijs argumentis rem cōfirmant, sed etiam eas, quæ ex probabilibus verisimilibusue aliquid probant, diligentissime sit persequens. Hinc fit, vt qui Dialecticam ea tantum ex parte, qua ab Aristotele tradita est, considerat, merito afferat, Dialecticæ subiectum esse Argumentationem, aut certè Syllogismum, ad quem reliquæ argumentationum forme rediguntur. Hac etiam ratione intelligendum est diuidi Dialecticam in partem inueniendi, ac iudicandi. Inuentio enim (vt authores huius divisionis definiunt) est ratio exquirendi argumenta: Iudicium vero est doctrina accommodandi hæc ipsa ad propositum con-

1. meta. 6. et
13. meta. 4.

vt 1. prio. 32
et. 2. post. 5.
Socrates pri-
mus defini-
di author.
Plato diui-
dendi, Ari-
stoteles ra-
tiocinandi.
* 2. elech. ex
tremis vera-
bis.

Lib. post.
Lib. top.

Quatenus
subiectū Dia-
lecticæ recte
dicitur Ar-
gumentat. aut
Syllogismus.
Alb. Mag. in
Por. tract. 1.
Scotus ibidem

Inuentionem,
& iudicium
ad doctrinā
Argumenta-
tionis perti-
nere.

ad top. Cice.

cludendum: quorum utrumq; ad tractationem argumentationis pertinere luce clarius est. Quod si nomina inuentionis, & iudicij latius accipiuntur, quam ab authoribus huiusc divisionis exponuntur, non dubium est, quin ad totam Dialecticā artem hæc divisione aptari possit. Nā sine inuentione, & iudicio generali significatione acceptis, non solum argumentatio confici non potest, sed ne vlla quidem definitio, aut divisione: id quod Boëthius diligenter aduertit. Verum de ipsis, ut de cæteris, quæ de incepis breuiter attingenda sunt, alio loco fusijs disputabimus.

De partibus, & ordine tractationis Dialecticæ. Caput. 6.

Aris. 3. Rhet
ad Theod.
2. Plato in
Sophista.
D. August.
initio catego-
riarum. Am-
monius. Boë-
th. et D. Th.
in primū pe-
ri herm.
† Lib. 1. & 2.
* Lib. 3.

Q Via igitur divisione, definitio & argumentatio hoc commune habent, quod sint orationes, partes autem orationis sunt nomen, & verbum (nam cætera omnia, quæ in oratione cernuntur, aut ad nomen, & verbum reuocantur, aut potius supplementa orationis, & colligationes partium eius, quam partes, putanda sunt) primum nos de nominibus, ac verbis agemus, deinde* de oratione, postea tria illa orationum genera, divisionem, inquam, definitionem, & argumentationem ita perse-
quemur

quemur, ut primo[†] loco de divisione, proximo^{*} de definitione, extremo[†] de argumentatione differamus. Sic enim & naturæ, & doctrinæ ordinem tenebimus, quorum ille à minus perfectis ad perfectioni, hic à facilioribus ad difficultiora paulatim progreditur. Nec verò aliquis à literis, quæ minima sunt orationis particulae, ordiendam esse hanc tractationem putet, propterea quod natura in rebus efficiendis à minimis ad maiora progrediatur.

Nam ut naturæ ordo in aliqua arte seruetur, non est opus, ut sumatur initium ab ipsis, quæ omnino, ac simpliciter minima sunt, sed ab ipsis, quæ in ea arte sunt minima. Literæ autem, & si simpliciter sunt minima partes orationis, tamen earum consideratio non pertinet ad Dialecticam, sed ad Grammaticam. Ita non est cur à literis, & non potius à nominibus, & verbis, ordienda sit artis Dialecticæ tractatio. Hanc ergo de nominibus,

& verbis disputationem bipartitam faciemus. Priori loco de nominum, & verborum varia nuncupatione dicendum est: proximè cogenda sunt omnia in decem quasi classes (quæ κατηγορίας, id est, prædicamenta ab Aristotele dicuntur) ut facile inueniri possint ad omnia orationum genera struenda. De usu autem nominum, & verborum, quem recentiores suppositionem vocant, deq; alijs quibusdam eorum affectionibus ad finem harum institutionum, quod commodius in eum locum differri videantur, differemus.

†. lib. 4.

*. lib. 5.

†. lib. 6. 7.

&. 8.

Ordo naturæ.

Ordo doctrinæ.

Obiectio.

Dilutio.

Hoc lib.

Lib. 2.

Lib. 8.

De

De quibus nominibus & verbis agendum sit. Cap. 7.

Tria genera
nominū, &
verborum.

I. peri. I.

Obiectio.

I. post. 8.

Dilutio.

Vocalis oras
sso ex men-
talib[us] bas-
ticis.

Nominum, & verborum tria sunt genera: quædam mente fabricata, quædam voce, alia scripta. Ea enim quæ sunt in voce, sunt signa eorū, quæ sunt in mente, & scripta eorum, quæ in voce consistunt. Quanquam verò hæc omnia ad Dialecticam pertineant (tradit enim Dialectica omnes differendi modos, qui non modo exter- na oratione, sed etiam interna perficiuntur) tamen ne tot genera nominum, & verborum confusionem in progressu pariant, de solis vocalibus agendum est, præsertim cum omnis differendi ratio, quæ in vocibus traditur, facile ad orationes mentis, & scriptas possit accommodari. Sed obiectet aliquis in hunc modum. Vocalis oratio totam ex oratione mentalis vim habet, teste Aristotele, qui hoc ipsum usq[ue] adeò verum esse putat, ut fateatur demonstrationem, quæ omnium argumentorum firmissima est, & omnino syllo- gismum, non in oratione externa, sed in ea quæ in mente efficitur, consistere (quod etiam in ceteris differendi modis pari ratione fateri necesse est) igitur si unum tantum genus verborum, ac nominum tractandum videtur, de mentalibus potius, quam de vocalibus agendum est. Occurrendum est tamen, & si oratio vocalis totam ex mentali vim habeat, tamen quia voces, quam conceptus, multò sunt pa- tentiores, & dilucidiores, in vocibus potius, quam in con- ceptio-

ceptionibus mentis, tradendam esse Dialecticam, sicq; de vocalibus potius nominibus, & verbis, quam de mentalibus agendum esse. Idquod Aristoteles, & ceteri omnes non hac tantum ratione fecerunt, sed etiam quia interna oratione nemo alterum docere potest, incognitam ex notis aliis patefacere, quod tamen quo pacto faciendum sit Dialecticus tradere debet. Eadem quoq; ratione vocalia potius nomina, quam scripta tractantur a Dialecticis, quia nimis vocalis oratio longe clarior est, quam scripta. Accedit eò, quod multo etiam communior, & usurpatior. Nos igitur has ob causas solam vocalem orationem tractaturi, de ipsis tantum nominibus, ac verbis, quae in voce consuntur, differemus. Sed quia perutile erit tria haec nominum, & verborum genera prius inter se quod ad significandi rationem conferre, ante omnia dicendum est, quid sit significare, quamq; varia sint signorum, ac significationum genera: deinde aperiendum est, quo pacto conceptus, voces, & scripta significant: tandem ad explicanda ea nomina, & verba, de quibus agere instituimus, aggrediendum.

De solis vocalibus nominibus & verbis agendum.

Cap. 8. & 9.

Cap. 10. et. 11

Cap. 12. &c.

De signis formalibus, & instrumentibus.

Caput. 8.

ATq; ut altè, & a capite significandi modos repetam, Significare nihil aliud est, quam potentiae cognoscendi, aliquid representare. Cum autem omne, quod aliquid repræ

Significare quid.

INSTIT. DIALECT.

repræsentat, sit signū rei, quæ repræsentatur, efficitur ut quicquid rem aliquam significat, sit signum eius. Quare cum is, qui loquitur, aut scribit, dicitur significare sententiam, aut voluntatem suam, non aliter id accipendum est, quam quo pacto is, qui lignis ignem adnouet, vrere ligna dicitur, Ut enim hic dicitur vrere, quia id applicat, quod vrit, sic is, qui loquitur, aut scribit, dicitur significare sententiam, voluntatem suam, quia exhibet signa, quæ quid ipse sentiat, aut velit significat, qualia sunt verba, scripta, nutus, & alia huiuscemodi.

Porro signa duabus diuisionibus, dispartiuntur: altera in signa formalia, & instrumentalia (liceat enim ita loqui) altera in natura-

lia, & ex instituto. Signa formalia sunt similitudines, seu species quædam rerum significatarum in potentijs cognoscetibus consignatae, quibus res significatae percipiuntur.

Huius generis est similitudo, quam mons obiectus imprimit in oculis: item ea, quam amicus absens in memoria amici reliquit: item ea, quam quis de re, quam nūquam vidit effingit. Dicuntur autem formalia signa, quia formant, & quasi figurant potentiam cognoscentem.

Signa instrumentalia sunt ea, quæ potentijs cognoscetibus obiecta, in alterius rei cognitionē ducunt. Huius generis est vestigium animalis in puluere impressum, fumus, statua, & alia huiusmodi.

Nā vestigium est signū animalis, à quo impressum est: fumus vero, ignis latentis: statua deniq; Cæsaris, aut alicuius alterius. Hæc dicuntur signa instrumentalia, vel quia his quasi instru-

Due signo-
rum diuisiono-
nes.

Signa forma-
lia.

Signa instru-
mentalia.

instrumētis, cōceptus nōstros alijs significamus: vel quia
quēadmodū artifex, vt instrumēto moueat materiam, ne
cessē est, vt moueat instrumētū, sic potētiae ad cognoscēdū
apt.e, vt hoc signorū genere rem aliquā cognoscāt, necesse
est vt hēc signa p̄cipiāt. Hinc colliges apertissimū discri-
men inter hēc signa, & superiora: illa siquidem non sunt
a nobis necessariō percipienda, vt ipsorum perceptione in
rei significat.e cognitionem veniamus: hēc autem nisi per-
cipiāt, nemini alicuius rei cognitionem adducent. Dif-
ferunt etiam hac ratione, quōd priora illa nec admodum
vſitatē nominantur signa, nec satis propriē dicuntur re-
p̄esentare: hēc vero p̄steriora, maximē. Vnde Diuus
Augustinus quasi complexus omnia, quæ populari sermo-
ne signa dicerentur, hoc modo signum definit. Signum
est, quod & se ipsum sensui, & p̄t̄ se aliquid animo
ostendit.

Discrimē in
ter signa for
ma. & ins
trum.

Alterum dif
crimen.

Lib. de prin
cipijs Dialect.

De signis naturalibus, & ex instituto.

Caput. 9.

Signa naturalia sunt, quæ apud omnes idem signifi-
cant: seu potius, quæ suapte natura aliquid signifi-
candi vim habent. Quomodo gemitus est signum doloris:
& risus, lētitiæ. Signa verò ex instituto sunt, quæ ex ho-
minum voluntate, & quadam quasi compositione signi-
fican. Quorum rursus duo sunt genera. Nam quædam

Signa natu
ralia.

Signa ex in
stituto.

INST. DIALECT.

Ex impositione.

Ex consuetudine.

Significatio propria.

Impropria.

Fere omnes
sunt
et lib. 8. cap. 6.
et lib. 9. cas.
pit. 1.

Significat ex impositione, ut potest voces, quibus homines
collequantur, et scripta, quibus absentes inter se comunicant: alia ex consuetudine, et communis usurpatione: quo
facto ea, quae pro foribus appenduntur, significat res ve-
nales. Eorum porro, quae ex impositione significant, du-
plex est significatio propria, et impropria. Propria est,
quam sibi signa ex prima impositione vendicant: qualis
ea est, qua vox Homo significat veros homines, et Leo
veros leones. Impropria est ea, ad quam ob aliquam rerum
affinitatem signa traducuntur: cuiusmodi est illa, qua Ho-
mo significat homines depicatos, et Leo viros robu-
stos. Fere autem verba ad aliquem modum (τρόπον Græci vo-
cant) traducta, et immutata, impropria habent signi-
ficationem; ut quae per Metaphoram, Catachresim, Me-
talepsim, et Metonymiam immutantur. Dixi autem fe-
re, quia saltet quae per Onomatopæiam significant non
videntur impropriè usurpari. Quis enim dicat hanc di-
ctionem Clangor imitatione rei fictam, impropriè signifi-
care sonum tubæ, et Latratus vocem canis domestici? De
Sinecdoche, et Antonomasia aliud iudicet. Sed haec quae de
propria, et impropria significazione breuiter attigimus,
a Grammaticis petenda sunt. Eorum rursus, quae pro-
priè significant, quædam dicuntur Categoremata, quæ
dam Syncategoremata. Categoremata, teste Cicerone, ap-
pellantur ea, quae de quodam, aut quibusdam dicuntur,
ut Cræsus, Diues, et similia. Haec enim dictio Cræsus,
de uno

de uno quodam homine dicitur, Diues de multis. Nec refert quod Cicero nomine categorematis res significatas intelligat, nos vero ipsa signa rebus significandis imposta. Ut trahant enim apte appellantur Categoremata, quasi Dicibilia, quia de uno aut pluribus dicuntur. Sincategemata vero (quasi dicas, categorematis conducentia) vocantur ea, quae non dicuntur de aliquo, aut aliquibus, sed tamen categorematis, ut certum orationis sensum efficiant, adiumentum afferunt: ut Cræsi, Divinitis, Doctis, Sapienter, Omnis, Nullus, Si, Cum, Aut, Ab. & cetera huiusmodi. Hæc de varijs signorum, & significationum generibus videntur satis. Proximam est ut, quo pacto conceptus, voces, & scripta significant, dicamus.

Tam res tamen signa rerum dicuntur categoremata.

Syncategemata.

Quo pacto conceptus, voces, & scripta significant. Caput. 10.

Primum conceptus sunt signa formalia, voces autem, et scripta numerantur in instrumentib; ut receptores notant. Nam conceptus sunt similitudines quodam rerum significatarum in intellectu consignatae, quas non necesse est cognoscere, ut ipsarum interiectu res significatae cognoscantur: voces autem, & scripta, sunt signa externa, quae, nisi potentissimis cognoscentibus obijciantur, in cognitionem rerum significatarum neminem inducent. Deinde conceptus sunt signa naturalia earum rerum,

Primum discrimen significationis conceptus à significatione vocum, & script.

Secundum discrimen

qua

quas significant: voces autem, quibus colloquimur, et scripta, quibus cum absentibus communicamus, sunt signa ex instituto. Conceptus enim, ut ait Aristoteles, sunt idem apud omnes, hoc est, idem suapte natura apud omnes significant: voces vero, et scripta, non item, ut satis apertum est. Denique conceptus significant res immediate, id est, nullo alio interiecto signo: voces autem interuenientibus rerum conceptibus, quorum sunt proxima signa, et notae, ut ait Aristoteles: scripta vero non solum interuenientibus rerum conceptibus, sed etiam medijs vocibus. Id enim, quod scripta proxime obiciunt menti, sunt voces. Multi siquidem legendo exprimunt voces, quas scripta significant, nullum interim formantes conceptum rerum significatarum, ut patet in ijs, qui latinas literas legunt, nec tamen intelligunt. Verum non est necesse, ut cum ego audio vocem significatiuam alicuius rei, duo in me gignantur conceptus, alter ipsius conceptus rei, alter rei significatae. Nec item cum lego verbum aliquod apud Aristotelem, opus est, ut tria concipiam, vocem, quae rem significat, quaeque vocabulo respondet, conceptum rei, et rem significatam. Mens enim celeritate sua statim praeuolat ad rem, ~~preferens~~ sepe medijs signis interiectis inter primum signum, et rem significatam.

De conceptu Medio, & Ultimo.

Caput. II.

Illud tamen est omnino necessarium, ut cum audim. iis ^{Duo semper} gignuntur cō
 voces, aut legimus scripta significativa ex instituto, ^{ceptus cum} ^{proponitur}
 duo semper in nobis conceptus gignantur, alter ipseus vo
 cis, aut scripturæ, qui in homine etiam ignaro idiomatis ^{Vox, aut scrib}
 gigni potest, alter rei significatæ, qui non gignitur, nisi ^{ptura signis}
 in eo, qui tenet significationem vocabuli. *Voces namq.* ^{ficans ex ins}
 scripta sunt signa instrumentalia, ut dicimus est, quæ ne- ^{Cap. 10.}
 cessario sunt percipienda, si ipsorum interuentu res signi
 ficatæ cognoscendæ sunt. *Ac prior ille conceptus dicitur.* ^{Non vltima}
let. ^{tus. Ultima} Non vltimus, posterior *Vltimus.* Aptius tamen ^{tus.}
 ille diceretur *Medius*, hic *Vltimus.* Inter quos conceptus ^{Discrimē in}
 hoc discrimen perspice, quod *Medius* significat naturali- ^{ter conceptū}
 ter ipsam vocem, aut scripturam, quæ proponitur, cum ^{medium &}
 sit naturalis imago vocis, aut scripturæ. *Vltimus* verò ab
 ipsa eadē voce, aut scriptura ex impositione significatur. ^{vltimum.}
 Nam cum homines imponunt voces, aut scripta rebus sig-
 nificantis, simul etiam imponunt eadem significandis cō-
 ceptibus rerum: id quod Aristoteles, quod ad voces atti-
 net, planè significat cum ait, voces esse notas, seu signa cō-
 ceptuum, non ita tamen, ut idem apud omnes significant. ^{1. Peri. 1.}
 Addunt recentiores, conceptum medium significare ex ^{Cōceptus me}
 impositione, & conceptum vltimum, & rem, quam vlti- ^{dus signifi}
 mus naturaliter significat. Verbi causa, conceptum me- ^{cat ex impo.}
 dum huius vocis *Homo*, significare ex impositione, & ^{& concep. n}
 conceptum vltimum eiusdem vocis, qui quidem est natu- ^{vltimum, &}
 ralis conceptus hominis, & hominem ipsum. Nam cum ^{rem signifi}
 catam.

INSTIT. DIALECT.

vōces aut scripta imponuntur rebus significandis, simul etiam ex quadam consecutione, videntur imponi conceptus naturales ipsorum. Cui sententiae, cūm vera videatur, non repugnabo. Sed missis iam hoc loco conceptibus, & scriptis, ad tractanda deinceps nomina, & verba vocalia aggrediamur.

De nomine.

Caput. 12.

1. Peri. 2.

Nomen est vox significans ex instituto, definitè, ac sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, queq; adiuncto Est, aut Non est, efficit orationem, quæ verum, aut falsum significet: vt Homo, Socrates, & aliæ huiusmodi voces. In hac definitione, Vox reijcit conceptus, & scripta. Significans reijcit eas voces, quæ nihil significant, vt Bliðtri, & alias huiuscemodi. Ex instituto reijcit voces significantes naturaliter, vt gemitus, & alias permultas interiectiones. Definitè reijcit nomina, & verba infinita, vt Non homo, Non ualeat, verba infinita que Aristoteles non simpliciter nomina, aut verba, sed nomina infinita, & verba infinita appellanda esse c̄iset, eo quod nullum certum entis veri, aut ficti conceptum intellectui subiiciunt, cūm & de ijs quæ sunt, & de ijs, quæ non sunt, dicantur. Sine tempore reijcit verba finita, & participia, quæ quidem omnia tempus ad significant. Nam & si pleraq; nomina significant tempus, vt Dies,

Dies, Hora, Annus, nullum tamen certam differentiam temporis, praesentis scilicet, praeteriti, aut futuri sue significationi adiungit, quod quidem est ad significare tempus, seu significare cum tempore. Illud vero, Cuius nulla pars significat separatum, reiicit orationes. Omnis namque orationis pars aliqua separatum, ac per se in ipsa orationis structura significat, ut in his duabus orationibus, Homo albus, Homo sedet, cernere licet, in nullo autem nomine, etiam si compositae figurae sit, quae sunt Respublica, & Senatus consultum, pars nulla quam declarat separatum. Illud denique, Quaeque adiunctio Est, & cetera, reiicit casus nominum, ut Platonis, Platonis, & reliqua omnia Syncategoremata, ut coniunctio- nes, & prepositiones, immo etiam, ut quidam volunt, adiectiva adiectiue accepta, ut Candidus, quoniam apposito hisce verbo Est, siue affirmato, siue negato, nunquam efficitur oratio, quae verum, aut falsum significet, quod perspicuum erit, si dicas, Platonis est, Platonis non est, & ita in ceteris. Quod si quis obiectat, multa esse pronomina, quae adiunctio verbo Est efficiant orationem, quae verum, aut falsum significet, quales haec sunt, Ego sum, Tu es, Ille est, quare pronomina esse nomina, quod videtur absurdum: occurses, pronomina non ratione sui id efficiere, sed ratione nominum, pro quibus in oratione ponuntur: hanc autem extremam nominum conditionem sic esse intelligendam, ut nomen ratione sui id efficeretur dicatur.

Quæ nam partes significant per se
in ipsa totius vocis structura.

Caput. 13.

Verum quia non facilè est internoscere, quæ partes significant separatim, ac per se in ipsa totius vocis compositione, quæ vero minimè, duo traduntur à recentioribus documenta, quibus id deprehēdere possumus. **P**rimum do-
cumentum. **E**a pars vocis, quæ, ut est in tota voce, peculia-
rem ingenerat in mēte notionem, significant per se in eius-
modi voce. **H**inc colligimus nec **D**o, nec **M**inus significa-
re per se in hac dictione **D**ominus. **N**am cùm tota dictio
auditur, in nullius mente duo gignuntur conceptus, quo-
rum alter respōdeat parti **D**o, alter parti **M**inus. **A**t ve-
rò quia audita hac oratione, **V**ir sapiēs, due in nobis pro-
ducuntur notiones duabus his partibus, **V**ir, & **S**apiens,
respon-
dentes, intelligimus easdem partes per se in ipsa to-
tius vocis structura significare. **A**lterum documen-
tum do-
cumentum. **E**a pars totius vocis, cuius significationem qui
tolleret efficeret ne tota vox significaret id, quod antea
significabat, significant per se in ipsa totius vocis composi-
tione. **H**inc colligimus partes harum dictionum **D**omi-
nus, **R**espublica, & aliarum huiusmodi, siue simplicis, si-
ue compositæ figuræ, quæ significant extra ipsam totius
compositionem, nō significare quicquam in totis vocibus.
Nam etiam quis huiusmodi partium significationem:

tolleret.

tolleret, non iccirco tamen efficeret ut totæ ipsæ, ac integræ dictiones, suas amitterent significaciones, quod contraria omnino dicendum esset in hac oratione Homo sapiens, & in cæteris vocibus huius generis. Causa est, quia Causa utriusque voces prioris generis totæ, ac integræ imponuntur ad significandum, quæ autem in posteriori genere numerantur, non, nisi per partes. Hinc enim primum fit, ut cuique illarum unus tantum respondeat conceptus, harum autem singulis, plures. Deinde hoc sequitur, ut ille non desinat significare, etiam si à singulis partibus suis alias significantibus tollatur significatio, hæ verò desinant. Veruntamen multæ sunt voces, quæ, & si simpliciter orationes sunt multæ, asq; notiones in mente gignant, tamen inopia vocabulorum pro nominibus usurpantur, quibus proinde auditis simplices formamus conceptus, quales sunt, Summus pontifex, Alexander Magnus, Corpus animatum, & alia huiusmodi.

De verbo. Caput. 14.

Verbum est vox significans ex instituto, definitè ac cum tempore praesenti, cuius nulla pars significat se paratim, & semper eorum, quæ de alio prædicantur, est nota, ut Valeat, Disputat. Omnes particulæ huius distinctionis perspicuae sunt ex dictis, præter extremam, cuius hic est sensus, Et semper, cum in enunciatione ponitur, est Ammonius, & D. Ibas mas ad eumdem locum.

signum eius, quod in ea prædicatur, seu, ut planius dicam, Et semper cum in enunciatione ponitur prædicatur vice sui significati. Exempli causa, in hac enunciatione, Socrates disputat, hoc verbum Disputat prædicatur de Enunciatio. Socrate loco rei, quam significat, & sic cetera. Enunciatio verò, ut obiter dicam, est oratio, quæ verum, vel Prædicari. falsum significat: prædicari autem est affirmari, aut negari de aliquo, siue id verè fiat, siue falso. Vnde prædicatum dicitur id, quod de aliquo affirmatur, aut negatur: Subiectum. subiectum verò id, de quo affirmatur, aut negatur præ Lib. 3. cap. 3. dicatum. Sed de hisce inferius. Hac igitur extrema definitionis particula rejciuntur verba præsentis temporis, & lib. 6. cap. 9. quæ non sunt indicatiui modi, ut Disputa, Disputare, & participia eiusdem temporis, ut disputans, quæ quidem superioribus particulis rejci non possunt. Rejciuntur ergo, quia quedam eorum reperias, quæ nuncquam prædicentur, ut Disputa: alia verò, quæ & se nonnunquam prædicentur, aliquando tamen non prædicantur, ut Disputare, Disputans, & similia. Si enim dicas, Disputare est de quæstione proposita cum altero contendere, Disputans loquitur, nec illud Disputare, nec illud Disputans prædicabuntur. Sola igitur, ac omnia verba finita præsentis temporis indicatiui modi comprehenduntur, in hac definitione, ut Disputo, Disputas, Deambulo, Deambulas. Quod si quis obiciat, in hac enunciatione, Deambulo est verbū, illud deambulo nō prædicari, ergo nō esse

esse verum id, quod docuimus, Nullum, inquam, verbum
in enunciatione aliqua poni, quin in eadem prædicetur:
occurrentum est, id, quod docuimus verum esse cum verba
ponuntur, & accipiuntur in enunciatione pro rebus,
quas significant: verbum autem Deambulo in proposita
enunciatione nec poni, nec accipi pro suo significato. Neg.
enim sensus enunciationis est, quod res, quam significat
vox Deambulo, sit verbum, sed quod ipsa vox Deambulo
sit verbum. Eodem ferè modo occursit ei, qui opposevit,
verbum Est in hac enunciatione, Adamus est animal,
non prædicari. Dices enim, id non esse mirum, quia non
accipitur pro suo significato, quod est existere, ut accipi-
tur in hac enunciatione, Adamus est, sed exercet tātū
officium syncategorematis copulantis prædicatum cum
subiecto, qua ratione copula verbalis appellari solet. Itaq.
hoc est verborum proprium, ut, cùm in enunciatione pro
suis significatis capiuntur, semper eorū vice de subiecto ali
quo dicātur. Id quod ex ipsa verborū natura nascitur. Ver-
ba enim, quā verba sunt, hoc peculiare habēt, ut ipsa perse-
ac sine ullo vinculo extrinsecus assumpto, prædicari pos-
sint. Exempli causa, ut verbū Disputat de Socrate præ-
dicetur, nō est opus ut quæratur externū aliquod vinculū
ad prædicationē perficiēdā: quoniam ipsum p̄ se nominis ad-
iunctū enūciationē absoluēt, ut si dicas, Socrates disputat.
Quod tamē satis nō erit, ut aliud quodcūq; categorema de
subiecto p̄posito dicatur. Nā si noi Socrates solū adiūxe

Dilutio
rius obiectio
nis.

Verbum Est
dicitur copia
la verbalis.
Proprietas
verborum.

tura.

INSTIT. DIALECT.

ris exempli causa, nomen Philosophus, aut participium Disputans, dixerisq; Socrates Philosophus, aut Socrates disputans, non absolveris haud dubie enunciationem, sed necesse erit ut asciscas vinculum Est, cuius interpositu fiat alterius partis de altera prædicatio. Quia igitur hæc est verborū propria natura, ut per seipsa prædicari possint, nec egeant nisi subiecto, de quo dicantur, hinc est quod in enunciatione posita, & pro suis significatis accepta semper de altero prædicentur, quocunq; modo mutantur partes enunciationis. Veluti si dicas, Plato disputat, Disputat Plato, Plato disputat in Academia, Plato in Academia disputat, In Academia Plato disputat, aut alio quoq; modo enunciationem extruas.

De ijs, quæ ad nomen, & verbum
reuocantur. Cap. 15.

CVM autem præter nomen, & verbum, aliæ multæ voces in oratione reperiantur, aduertendum est earum quasdam apud Dialecticum non esse partes orationis, sed partium vincula: quasdam verò partes. Partium autem, quasdam esse minores orationes, & si simplices partes esse videantur: quasdam verò non esse orationes, sed simplices partes. Deniq; earum, quæ sunt simplices partes, alias directò reuocari ad nos mem.

men, & verbum: alias obliquè. Voces, quæ apud Dia-
lecticum non censentur partes orationis, sed vincula par-
tium, sunt permulta, ut *Ab*, *Abs*, *Si*, *Vel*, & ferè præpo-
sitiones, & coniunctiones. In his etiam numeratur aduer-
bium *Non*, & verbum *Est*, qua ratione copulat prædicat-
um cum subiecto: item signa vniuersalia, & particula-
ria, quæ quidem certo quodam modo extendunt, aut con-
trahunt coniunctionem subiecti cum prædicato, ut *Omnis*,
Aliquis, de quibus infra dicendum est: & alia huiuscemo-
di. Voces, quæ videntur esse simplices partes orationis, &
tamen censentur minores orationes, sunt illæ, quæ non co-
ntinent expressè multas distinctas dictiones, sed tamen in-
generant in mente aliquam orationem, ut *Nemo*, *Nihil*,
id est, *Nullus homo*, *Nulla res*, *Semper*, *Nunquam*, &
alia quam plurima aduerbia: *Papè*, *Apage*, & aliae inter-
iectiones. Hæ siquidem omnes voces, & aliae huiusmodi
simpliciter & absolutè sunt orationes, ut infra dicemus.

Atq; hæc duo genera vocum, quæ hæc tenus numerauimus
non reducuntur ad nomen, & verbum. Simplices autem
partes orationis, quæ directò ad nomen, & verbum reu-
ocantur, sunt cætera categoremata, præter nomen, & ver-
bum iam definita. Verum hoc est discriminè, quod, quæ tē-
pus non adsignificat, reuocantur ad nomen, ut nomina in-
finita, adiectiva adiectiue accepta, & pronomina: quæ ve-
rò tempus adsignificant, reuocantur ad verbum, ut verba
infinita, tempora præteriti, & futuri indicatiui modi, tē-
poræ

Voces que
sunt vincula
la duntaxat
partium ora-
tionis.

Lib. 3. cap. 4.
Voces que
non videntur
orationes. &
tamen sunt e-

Que directò
ad nomen, et
verbum re-
uocantur.

INSTI. DIALECT.

Que oblique
ad nomē &
verbū res-
ducantur.

pora infinitiū modi, & participia. Voces deniq. simplices, quæ oblique ad nomen & verbum reuocantur, sunt ea omnia syncategoremata, quæ sunt partes, & non vincula tantum partium, orationis. Sic tamen distribuuntur, ut quæ tempus non adsignificant, reuocentur ad nomen, quæ adsignificant, ad verbum. Quo fit, ut ad nomen oblique reducantur tum casus nominum, etiam infinitorum, & adiectiū acceptorum, itemq. pronominum, tum etiam quædam aduerbia, quæ more casuum ex nominibus deducuntur, ut Doctē, Sapienter: ad verbum autem omnes casus verborum, etiam infinitorum, qui non sunt categoremata, itemq. casus participiorum. Que autem voces sint categoremata, que syncategoremata, superius dictum est. Itaq. omnes partes orationis, quæ non sunt minores orationes, nec vincula duntaxat, nexusue partiū, aut sunt nomina & verba, aut ad hæc modo aliquo reuocantur, directō, videlicet, aut oblique.

Num voces non significatiuæ
sint partes orationis.

Caput. 16.

Obiectio.

Sed obiectat aliquis, voces non significatiuas, ut Blis etri, & Scyndapsus, esse partes orationis (simplices intellige) nec tamen esse nomina, aut verba, aut ad nomē, & verbum modo ullo reuocari, ergo id, quod diximus, non esse

esse vsquequaq; verum. Quòd enim huiusmodi voces sint
partes orationis, satis apertū videtur ex his orationibus,
quas confidere solemus, Blictri est dictio duarum syllaba-
rū, Scyndapsus nihil significat, & similibus. Quod verò
non sint nomina, aut verba, nec ad ista reuocentur, ex die Cap. 15.
Eis perspicuum est. Huic obiectioni duobus modis occur-
ri potest. Vno quidem, has voces non esse partes orationis. Prior solu-
Nam cùm dicimus, Blictri est dictio duarum syllabarū, non esse par-
tis orationis
illud Blictri non videtur subiectum enunciationis, ut ali-
quis fortasse putauerit, sed aliqua alia particula, qua illud
Blictri ostenditur, ut Hæc vox, Hoc, aut alia huiuscemo-
di, quæ quidem aliquando exprimitur, ut in hac enūciatio-
ne, Hæc vox Blictri est dictio duarū syllabarū, aliquando
verò, quia facile intelligitur, subticetur, ut in superiori.
Exemplum sumi potest in alijs rebus. Nam siue scribas
totum hoc, Hæc figura O est circulus, siue hoc tantum,
O est circulus, neutra in scriptura illud O erit subiectū
enūciationis, sed illud, Hæc figura, quod in priori oratio-
ne exprimitur, in posteriori subticetur. Item siue dicans
totū hoc, Hic homo (ostendes digito Socratem) est Philo-
sophus, siue, ostensor eodem, addam hæc tantum verba, Est
philosophus, neutro modo fecerim ipsum Socratem, qui
ostenditur subiectum enunciationis, sed ea tantum verba
Hic homo, quæ in priori oratione exprimuntur, in po-
steriori perspicuitatis causa omittuntur. Cui quidem do-
ctrinæ satisfauet consuetudo. Ferè enim vocibus huius-
modi

INSTIT. DIALECT.

modo non significatiuis, imo & significatiuis, cum pro rebus significatis non accipiuntur, praeponuntur aliæ particulae, quibus illæ indicentur, ut cum dicimus, Vox Blictri nihil significat, Verbum Disputo est primæ coniugationis: nec vero subtiletur, nisi cū ex cōsuetudine intelliguntur, ut apud Grāmaticos. Suffragatur huic sententiæ cōmune illud Dialecticorum proloquium, Significationem totius orationis conflari ex significationibus suarū partium: quo fit, ut voces non significatiuae partes orationis censeri non debeant. Itaq; uno modo occurrere possumus, has voces non esse partes orationis, sed res significatas, atq; ostensas alijs dictionibus, quæ sunt orationis partes, quæq; fere præponuntur, & si, cum facile intelliguntur, prætermittantur. Aliter quoq; possumus occurrere, huiusmodi quidem voces, & esse partes orationis, & non esse nomina, nec verba, nec ad nomina, aut verba reuocari, ut obiectio sumit: verū id, quod nos dixeramus (omnes, in quam, simplices partes orationis esse nomina, aut verba, aut ad hæc reuocari) non vniuersē accipendum esse, sed solū cum partes orationis sunt significatiuae.

Cap. 15. Posterior sōlūtio. Enumera ntur variæ nuncupationes nominum & verborum. Cap. 17.

E xplicatis igitur nomine, & verbo, ijsq; quæ ad nomen, & verbum reuocantur, iam nunc de varia nōminū,

minum, & verborum nuncupatione agendum est. Verum cum multæ admodum sint horum nuncupationes, eas tantum nos, quæ crebrius in ore versantur, persequemur. Nomina & verba ferè dicuntur *Æquiuoca*, *Vniuoca*, *Concreta*, *Abstracta*, *Connotatiua*, *Absoluta*, *Denominativa*, *Denominantia*, *Communia*, *Singularia*, *Transcendentia*, *non transcendentia*, *Positiua*, *Negatiua*, *Repugnantia*, *nonrepugnantia*, *Primæ intentionis*, & *secundæ*. At verò ne in singulis nuncupationibus explicandis geminatur vocabula *Nominis*, & *Verbi* (hoc enim fastidium simul, & confusionem pareret) comprehēdenda prius sunt nomina, & verba vocabulo aliquo communi, ut de ipsis tanquam de uno tantum quodam genere loquamur.

De nomine qua ratione verba, & cætera omnia categoremata comple-

ctitur. Cap. 18.

Possent equidem nomina, & verba generali quadam verbi appellatione comprehēdi. *Vsurpatum est enim apud Latinos*, ut etiam nomina verba nominentur. Sed hæc appellatio latè admodum funditur, quippè cū ad *omnes omnino dictiones extendatur*: quo in sensu ait quidam, *Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur*. Possit ^{Quintil. lib. 1. cap. 9.} *re poët.* quoq; appellari *Dictiones*, iuxta illud Aristotelis, *Ac non men quidem*, & *verbū dictiones sunt tantummodo*, & cæ-

tera.

INSTITVT. DIALECT.

Recentiores, tera. Verum & que fusa est haec appellatio, atq; superior.

Sed neq; placet recentiorū cōsuetudo, qui iam hinc ab initio nomina, & verba sub termini vocabulo pertractant.

Terminus enim nihil est aliud, quam prædicatum, aut

Lib. 6. ca. 9. subiectum propositionis, ut postea dicemus: prædicata ve-
rò, & subiecta sēpissimè sunt orationes, de quibus tam
men hoc loco non agimus. Accedit eo, quod termini ap-
pellatio non conuenit nominibus, & verbis qua ratione
sunt primæ partes, elementaue cuiusq; modi differendi,
Diuisionis, inquam, Definitionis, & Argumentatio-
nis, ut à nobis in præsentia tractantur, sed solū ut in
ea terminari potest resolutio syllogismi simplicis, ac pro-

Vnde dictus terminus. inde cuiusq; argumentationis. Hinc enim terminus di-
ctus est. Neg, verò Aristoteles, & si omnia ab initio

Dialecticæ ad Syllogismi simplicis doctrinam contulit,
ullam Termini mentionem, nisi post aliquot libros, fe-

ll. prio. 1. cit, ut potè cùm tandem ad syllogismi structuram deue-
Novē gene- nit. Potius ergo comprehendenda sunt nomina, & ver-
raliter acces- ba vocabulo Nominis latè accepto, qua Nominis signi-
ptum.

2. peri. 3. ficatione sic ait Aristoteles, Verba ipsa per se dicta, no-
Nomen gene- mina sunt, & aliquid significant. Quo in loco, ut uno
raliter, idem quod catego- verbo rem exponam, Nomen idem est quod categorema,
rem.

Ca. 12. et. 14. sicq; non modo nomina, & verba, ut supra definita
sunt, sed etiam ea omnia complectitur, quæ directò ad no-

men, & verbum, reuocantur. Et hac quidem usurpatio-
ne nominis tam sēpe vitetur Aristoteles, ut ei, qui vel me-
diocriter

diocriter in eius lectione versatus fuerit, plurima occur-
rant exempla. Quapropter Nominis vocabulo hac signi-
ficatione accepto, iam institutum persequamur.

1. peri. 7.
2. post. 10.
1. top. 13.
2. top. 2.
1. elencb. 1.
4. meta. 4.

De nominibus casu æquiuocis.

Caput. 19.

Nomen æquiuocum, seu multiplex, est, quod diuer-
sis rationibus sua significata significat. Nomine
Rationis intellige mentalem rei significatae definitionem,
quam nomine significat, iuxta illud Aristotelis, Ratio quā
nomen significat, est definitio, mente scilicet fabricata. 4. meta. 7.
Hæc enim significatur nomine, & si confusè. Quanquam
Rationis vocabulo etiam simplex conceptus rei, cuius no-
men est signum, optimè potest intelligi. Hac de causa no-
men Canis dicitur æquiuocum, quia alia ratione signifi-
cat canem domesticum, alia piscem, alia fidus. Nomi-
num porrò æquiuocorum, quædam casu, fortunatæ sunt
æquiuoca, quædam consilio, & ratione. Ea sunt casu æqui-
uoca, quæ diuersis omnino rationibus suis congruunt si-
gnificatis, ut nomine Gallus homini natione Gallo, & gal-
lo aui, & vocabulum Alexander Alexandro Paridi, &
Alexandro Macedoni, & verbum Perdo ei, quod est
amitto. Et ei, quod est destruo, & Inuestigabile ei, quod
vestigari potest, eiq; quod vestigari non potest. Atq;
huius quidem classis nullum æquiuocum vocabulum,
censetur ^{Nomine æquiuocum non est unum nomine} sed multa-

INSTI. DIALECT'.

1. peri. 7. 1. censetur vnum nomen, sed multa, quippe cum nullum sit, quod multas, cunctineque diuersae significaciones non habet. Vnde de fit ut enunciatio ex verbo aliquo huius generis composita non sit vna, sed plures, ut si dicas, Gallus cantat, Alexander a rege progenitus est, Crœsus Halym ingressus perdet quam plurima regna, Viae Dei sunt inues-
Cur dicatur stigabiles. Dicuntur autem haec nomina casu aequiuoca-
casu. ca. quia in his imponendis nulla habetur ratio cognationis,
Vt 1. degen. conuenientiae rerum significatarum. Atque haec aequiuoca-
6. & 4. met- ca propriè aequiuoca censentur apud Aristotelem.
2.

De nominibus consilio aequiuocis, seu
Analogis. Cap. 20.

Ex. 1. eth. 6.
& ex. 4. mes-
ta. 2.

Fasunt consilio aequiuoca, quæ diuersis quidem ra-
tionibus, sed tamen ita diuersis, ut quodammodo sint
eadem, suis conueniunt significatis, ut nomen Homo,
quod quidem eadem quodammodo ratione dicitur de homi-
ne vero, & depicto. Homo enim verus est animal ratio-
Cur dicatur niale, depictus autem est animalis rationalis imago. Haec
consilio aequiuoca. vero dicuntur consilio aequiuoca, quia non temere, & ca-
su, sed consilio, & ratione rebus diuersis imponuntur. Spe
Etata nimirum cognatione aliqua earum intersece. Neg-
enim hoc genere complecti volumus ea, quæ solum ob me-
moriā, aut spem consilio aequiuoca dicuntur, ut cū quis
Pauli nomine filium appellat, aut in memoria Dini Pau-
li: aut

li, aut sperans filium Duo Paulo similem futurum, quoniam hæc simpliciter sunt casu æquiuoca cum non implicantur rebus diuersis ob aliquam earum inter se cognitionem. Ea igitur, quæ ob affinitatem rerum significata ^{1. eth. 6.} rum consilio æquiuoca vocantur, aut relatione, aut comparatione relationum talia dicuntur. Relatione quidem, uno è quatuor modis: vel ad unum finem, quo pacto hoc nomen Sanum æquiuocum est habenti sanitatem, efficien-
ti, & conseruati: vel ab uno effidente, quo pacto hæc vox Medicum æquiuocata est habenti artem medicinæ, & omnibus instrumentis, quibus medicus utitur: vel ab una forma, quo pacto hæc vox Animal est æquiuoca habenti formam animalis, & animali depicto, & fictili: vel ab uno subiecto, quo pacto hoc vocabulum Ens æquiuocum est substantia, quæ per se existit, & accidentibus, quæ per substantiam, cui inherenter, existunt. Comparatione vero relationum, quæ Græcè ἀναλογία, latinè proportio nominatur, æquiuocum est exempli causa nomen Pes pedi animalis, et montis, & nomen Aspectus aspectui oculorum, & metis: quia nimis ut se habet pes animalis ad animal, sic pes montis ad montem: itemq; ut aspectus oculorum ad corpus, sic aspectus mentis ad animum. Atq; hæc extrema æquiuoca apud Aristotelem, & veteres, eius interpretes Analogia que dicatur. ^{Vt. 2. post. 16. et. 1. eth. 6. & 5. meta. 6.} Analogia dicuntur, quasi dicas proportionalia. Sed recentiores longo usu obtinuerunt, ut iam nunc omnia consilio æquiuoca analogorum nomine comprehendantur.

C

De

Compendia

INSTIT.DIALECT.
De nominibus vniuocis.
Caput. 21.

Ex præd. I.

Nomen vniuocum est, quod eadem omnino ratione sua significata significat, ut vox *Homo* comparatione omnium verorum hominum: omnes siquidem dicuntur homines, quia sunt animalia rationalia. Sed animaduertendum est, non ita æquiuoca ab vniuocis distingui, ut nullum æquiuocum sit aliqua ratione vniuocum. Nam hoc nomen *Gallus*, ^{quod} *casu* æquiuocum esse distinximus, vniuocum etiam est, si ad gallos tantum gallina ceos, quos eadem omnino ratione significat, referatur. Hoc item nomen *Homo*, quod paulo superius ad homines tum veros, tum depictos analogum diximus, nunc comparatione verorum duntaxat in exemplum vniuocorum attullimus. Itaq; non haec distinximus quasi diuersa vocabula, sed quasi diuersas nuncupationes nominum, quemadmodum instituimus. Nullum autem est incommodum, si propter diuersas considerationes, diuersæ eidem voci nuncupationes tribuantur. Si nomina sūt tamen nomina respectu omnium suorum significatorum considerentur, nulla penè vniuoca reperientur.

I. de gener. 6 Nam, ut omittam casu æquiuoca, que non paucæ sunt, omnia iam fermè vocabula tritus sermo analogafecit.

Comparan-

Comparantur inter se casu æquiuo-
ca analoga, & vniuoca.

Caput. 22.

Porrò casu æquiuoca, & vniuoca sunt omnino ad-
uersa, & quasi cōtraria inter se: analoga verò sunt
media inter utraq. Nam casu æquiuoca diuersis omnino
rationibus sua significata significat, vniuoca eādem om-
nino, analoga nec omnino diuersis, nec omnino eādem.

Analoga sūt
media inter
casu æquiuo-
ca, et vniuo-
ca.
Cap. 20. 21.
22.

Vnde cum omne medium inter contraria modo aliquo
utriq; extremo repugnet, & cum utriq; modo aliquo cō-
ueniat, merito Aristoteles ita de analogis loquitur, vt
nunc ea reijciat ab æquiuocis, nunc* ab vniuocis: & rur-
sus, modo[†] appellet æquiuoca, modo^{*} vniuoca. Sed cūm *
analogia diuersis simpliciter rationibus suis conueniant
significatis, non item simpliciter eādem, sed quodammo-
do eādem, vt diximus, non dubium est, quin maiorem cū
æquiuocis à casu, quām cum vniuocis habeant societatem:
id quod in causa fuit, vt ab Aristotele initio categoriarū
eādem definitione cū æquiuocis à casu, sub cōmuni nomi-
ne æquiuocorū definiretur, non itē cū vniuocis sub vniuo-
corū nomine. Illud tamē aduerte aliter nos hoc loco, aliter
Aristotē de æquiuocis, & vniuocis differere: ille si qui-
dē de rebus, nos de vocibus loquimur. Res æquiuocae sunt,
quæ vocibus æquiuocis significantur: vniuocæ, quæ vniuo-
cis. Recētiores appellat voces æquiuocas, et vniuocas. Äqui-
uoca æquiuocatia, et Vniuoca vniuocatia: res autē, Äqui-
uoca

Plus conve-
niunt analo-
ga cum æqui-
uocis à casu,
quām cū vni-
uocis.

Prædi. I.

Locis nūc ci-
tatis.
Res æquiuo-
cae, & vni-
uocæ.

uoca æquiuocata, & vniuoca vniuocata. Verùm his vocabulis, cùm res perspicua sit, non est necesse vti. Illud obiter ex Græcis vocabulis intellige, magis propriè res, quām voces, dici æquiuocas, & vniuocas. Nā & ὁμώνυμα quæ nos æquiuoca dicimus, & οὐνόνυμα, quæ appellamus vniuoca, ex ipsa vocabulorū vi dicuntur quasi Habentia idem commune nomen: quod haud dubiè de rebus intelligitur, à quibus ad voces appellatio traducitur. Itaq; voces dicuntur æquiuocæ, quia res æquiuocas significat, vniuocæ autem, quia significant res vniuocas.

De nomine Concreto, & abstracto.

Caput. 23.

Nomen concretum est, quod compositum habet significati modum: ut Candidum, Homo. Nam Candidum significat candorem quasi adiacentem alicui rei subiectæ, sicq; rem etiam subiectam quodam modo significat: & homo significat habens humanitatem, in significacione modus etiam quidam compositionis cernitur. Nomen abstractum est, quod simplicem habet modum significandi: ut candor, Humanitas. Nam Candor significat solum candorem quasi per se subsistentem extra subiectum: & Humanitas significat solam humanitatem quasi per se cohærentem extra hominem. Illa dicuntur concreta, & cunctur concreta, quasi composita: hæc abstracta, quasi à abstracta.

compositione libera: utrumq; autem in modo significandi spectatur. Atq; abstracta dicuntur principalia, siue primaria, quod ab alijs non deducantur, sed ipsa sint quasi capita, & fontes aliorum, si non Grammatica consideratione, certe rationali, & petita ex natura rerum. Concreta verò dicuntur minus principalia, quoniam ab illis deriuantur, siue proximè, ut Candidum à candoris nomine, siue remotè, ut Candidatum, quod proximè à candido deducitur.

De nomine Connotatiuo, & Absoluto.
Caput. 24.

Nomen connotatiuum est, quod significat aliquid adiacens quasi adiacens alicui: ut candidum, Vestitum, Cæcum, Nonuidens. Candidum enim significat cādorem, qui adiacet cygno, papyro, & cæteris rebus candidis: Vestitum significat vestem, quæ adiacet homini: Cæcum negationem aspectus, quæ adiacet animali ad videntem apto: & hæc vna dictio Nonuidens negationem aspectus, quæ adiacet omnibus non videntibus siue sint. Ac siue non sint cipio enim in definitione particulas Aliquid, & Alicui latissimè, ut non solum omnia entia, sed etiam non entia complectar: idq; intelligo significare aliquid adiacens alicui, quod significat aliquam formam, aut quasi formam accidentariam alicui. Rursus hæc eadem vocabula significare alia alicui.

Quid sit significare alius adiacens alius sua significata, non quasi per se subsistentia, sed quasi adiacentia, quoniam sic ea significant, ut ex modo sua significationis de ipsis, quibus illa adiacent, dicantur. Id enim intelligo significare aliquid quasi adiacens alicui. Exempli causa, dixerim hoc nomen candidum significare candorem quasi adiacentem corpori (seu per modum adiacentis, ut dici solet) quia ita significant candorem, ut ex modo sua significationis de corpore, cui candor adiacet, dicatur. Atque ita cetera. Quo tamen pacto candoris nomen, non significant candorem, nec vestis vestem, nec cæcitas negationem aspectus, nec noniusio negationem visionis absolutè. Neque enim dicuntur de ipsis, quibus bæc adiacet.

Connotati-
uū, aliud sig-
nificat, et de-
alio dicitur.
Album solā
qualitatem
significat,
prædic. 5.
tex. 11.
4. meta. 4.

Ita fit ut nomina connotativa aliud significant, & de alio dicatur. Significat enim formas, aut quasi formas, & dicuntur de rebus, quibus illæ aëcidunt. Neque verò id est significare aliquid, & dici de aliquo, quia (ut pbat Aris toteles:) si esset idem, idem quoque significant, Musicū, & Candidum, & Homo (quæ de eodem homine dicuntur) id, quod absurdissimum est asserere. Itaque aliud significant nomina Connotativa, & de alio ex modo sua significationis dicuntur. Rejiciuntur ergo primum à definitione ea nomina, quæ non significant aliquid adiacens alicui, ut Plato, Alcibiades, Homo, Animal, & ferè vobula primarum, & secundarum substantiarum. Dico autem ferè, quia quædam eorum significant aliquid adiacens alicui, ut Æneum, & Ligneum, qua ratione

de

de figuris dicuntur. Hec enim duo vocabula significant *aes*, & *lignum* tanquam formas accidentarias figurarum: id quod in alijs etiam quibusdam cernere est. Reiciuntur deinde illa, quae significant aliquid adiacens alicui, non tamen ut adiacens, seu per modum adiacens, ut *Candor*, *Vestis*, *Cæcitas*, *Nonuicio*. Nomen *absolutum* est, quod significat aliquid non quasi adiacens alicui, sed quasi per se subsistens, seu (ut *Dialectici* loquuntur) per modum per se stantis: qualia sunt omnia quae à definitione connotatiuorum reiecimus. Ex eo autem dictum videtur nomen *connotatiuum*, quia præter id, quod significat, aliud etiam, de quo dicitur, notat. *Absolutum* verò, quia præter id, quod significat, nil aliud notat, de quo dicatur. Illud tamen hoc loco *prætermittendum* non est, latius patere *Concreti* nominis nuncupationem, quam *Connotatiui*: & *Connotatiui*, quam, eius quod apud *Grammaticos* *Adiectiuum* dicitur. Quanquam enim omne *adiectiuum* est *connotatiuum*, & omne *connotatiuum* *concretum*. (id quod animaduertenti facile patebit) non tamen omne *concretum* est *connotatiuum*, nec omne *connotatiuum* *adiectiuum*. Hæc enim vocabula, *Socrates*, *Homus*, *Animal*, & alia penè infinita primarum, & secundarum substantiarum testibus etiā *Theologis* *concreta* sunt, nec tamen *connotatiua* dici possunt. Hæc itē verba. *Pater*, *Dñs*, *Præceptor* *connotatiua* sunt, nec tamen *adiectiuua*,

*Nomen abs
olutum.*

*Cur dicatur
nomen cōno
tatiūm.*

*Cur absolue
tum.*

*Latius patet
concreti nos
minis nuncu
patio, quam
cōnotatiui,
cōnotati
ui, quam
adiectiui.*

C 4 sed

INST. DIALECT.

sed substantia. Quo fit ut perperam hæ nuncupationes à quibusdam confundantur, & pro eadem promiscuè usurpentur.

De nomine Denominatio, & Denominante. Caput. 25.

Ex pred. 1.

¶ 5. 2. ex.

2. Top. 2.

Nomen Denominantium est connotatum, quod à priori aliquo vocabulo voce, ac significatione deducitur: ut Candidum, Iustum. Vtrumq; enim connotatum est, & illud à candoris nomine, hoc à Iustitiae vocabulo voce, ac significatione derivatur. Verbo Deducitur non intelligas hoc loco derivationem Grammaticam (hac enim potius Iustitiae nomen ex genitivo Iusti deducitur) sed rationalem & ex natura rerum petitam, de qua supra loquuti sumus. Priori ergo parte definitionis excluduntur omnia nomina absoluta. Posteriori rejiciuntur ea connotativa, quæ aut voce, aut significatione, à nullo priori nomine deducuntur. Hinc fit ut hoc nomen Studiosus pro virtute praedito acceptum, non sit denominatum, quia non deducitur voce, ac significatione ex nomine aliquo priori. Sola enim voce trahitur ex nomine studium, sola autem significatione ex nomine Virtus. Hinc etiam fit, ut hæc nomina Cursor, Pugil, & cætera huiusmodi, qua ratione significant vires quasdam naturales non sint denominativa. A nullo enim priori simpliciori vocabulo voce, ac significatione deducuntur.

Nam

Nam & si voce tenus ex nominibus actuum trahantur, ut Cursor ex cursu, & Pugil ex pugillatu, significatione tamen a nullo deriuantur, quia viribus naturalibus, quas significant, non sunt adhuc abstracta vlla nomina imposta. Ex his perspicuum fit, latius patere nominis connotatiui nuncupationem, quam denominatiui, quandoquidem ex dictis intelligimus omnia denominativa esse connotativa, nec tamen omnia connotativa esse denominativa.

Latius patet connotatiuum, quam denominatiuum.

Nomen denominas est, a quo denominatiuum voce, ac significatione deducitur. Ad hoc genus pertinere possunt non solum abstracta vocabula, ut Candor, iustitia, sed etiam concreta, ut Candidum, Ignis. Nam a candido tum voce, tum significatione deducitur Candidatum, & ab igne Ignitum. Illa vocari possunt primaria denominantia, haec secundaria. Ex quo sit ut idem nomen possit esse denominatum, ac denominans diuersorum respectu. Candidum enim si cum candoris vocabulo comparatur, denominatum est, si cum nomine Candidatum, denominans.

Denominas

Verum, ut quae dixi melius intelligas aduerte in quouis denominatiuo duplē respectum requiri, alterum ad vocabulum denominans, a quo voce, ac significatione deducitur, alterum ad rem denominatam, cui aliquid adiacere significat, seu cuius est connotatiuum. Propter priorem quidem respectum omne denominatiuum dicitur ab aliquo denominante denominatiuum: propter posteriorem autem alicuius rei denominatae denominatiuum. Vnde efficitur,

Etiam concreta denominantia esse possunt.

Primaria de nominatiua.

Secundaria.

Duplex respectus requiritur in quouis de nominatiuo.

citetur, ut quemadmodum omne denominatiuum est denominatiuum à certo quodam, & designato vocabulo, sic etiam sit denominatiuum certae cuiusdam rei, aut definitarum quarundam.

Denominatio non de omnibus dicuntur de nominis iudeis. Id quod ideo collegerim, ut mirari desinas, si videris nomina denominatiua nō de omnibus, de quibus dicuntur, denominatiū prædicari. Re enim vera Coloratum prædicatur denominatiū de corpore, cuius

est connotatiuum: de albo autem, cuius non est connotatiuum, denominatiū prædicari non potest. Hæc item nomina Bonus, Sapiens, Iustus, prædicantur denominatiū de hominibus, quibus bonitas, Sapientia, & Iustitia

Top. 2. D. Tho. 1. p. q. 13. & alij Theologi. 2. d. 22. accidentaria est: de Deo autem, in cuius simplicissima es- sentia huiusmodi perfectiones continentur, non denominatiū, sed essentialiter, dicuntur. Aeneum quoq; Ligneum, & huiusmodi, dicuntur denominatiū de figuris, vt de circulo, & triangulo: essentialiter autem, non denominatiū de rebus ex figura & materia compositis, vt de triangulo aeneo, & ligneo circulo. Rationale deniq; dicitur denominatiū de animali, essentialiter de homine, ac Socrate.

De nomine Communi & Singulare. Caput. 26.

Nomen commune, seu uniuersale est, quod eadem ratione de pluribus prædicatur: ut Homo Singulare

lare autem, seu Discretum, seu individuum, est, quod non prædicatur de pluribus, vt Plato, Conimbrica, Deus. Prædicari hoc loco pressius, quam supra, intelligendum est, vt potè pro verè affirmari. Nam si accipiatur pro affirmari, aut negari, siue vere, siue falso, vt supra exposuimus, nomina singularia erunt communia. Plato enim ea ratione, qua Platonem Aristotelis præceptorem significat, prædicatur de pluribus Platonibus tum verè ac negatiuè, tum falso & affirmatiuè. Cum verò in definitione audis De pluribus, nomine plurium intellige plura secundum idem nomen. Nam vt nomen aliquod dicatur commune, non fatis est si prædicetur de ijs, quæ dicantur plura secundum aliud nomen. Sic enim nomina singularia communia esse iudicabuntur. Platonis siquidem nomen una sola ratione acceptum prædicatur de pluribus attributis Platonis, vt potè de hoc Aristonis filio, de hoc Philosopho, de hoc Aristotelis præceptore. Nomen etiam Conimbricæ prædicatur de pluribus attributis Conimbricæ, vt de urbe prope Mondam sita, de hac bonarum artium cultrice. Hoc quoq; nomen Deus prædicatur de pluribus personis diuinis, & tamen singulare est, modo nomine Dei id intelligamus, quo maius aliquid, perfectiusue cogitari non potest, quo pacto Theologi Dei notionem describunt. Hac enim spectata significazione sic ait Sapiens, Affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen (scilicet Dei) lapidibus.

INSTITUT. DIALECT.

Cap. 19. & ^{cet.} *dibus, & lignis imposuerunt. Ratio deniq; eadem significati-*
onem accipitur in definitione nominis communis, qua-
in definitionibus aequiuocorū, & vniuocorum. Cum ergo
in ea definitione dicitur, Quod prædicatur de pluribus,
excluduntur omnia nomina singularia, quia nullum eorū
prædicatur de ipsis, quæ secundum ipsum plura dici possint,
hoc est, quia nomen Platonis, quatenus singulare, est non
prædicatur de ipsis, quæ plures Platones appellari possint,
nec Conimbrica de ipsis, quæ plures Conimbricæ dici queant,
nec Deus de personis, quæ dicantur plures Dj. Cum verò
Analogia sūt additur, Eadem ratione, excludūtur omnia nomina aequi-
quodammodo uoca, nisi quod analoga quodam modo comprehenduntur,
quatenus eadem quodammodo ratione pluribus contueni-

Vt. 1. de partibus. Id quod in causa est, ut apud Aristotelem pleriq; ana-
tib; animal. in fine. & 3. loga tum communia, tum vniuersalia dicantur. Duo ta-
meta. 3. & men hic aduerte. Alterum, nomina quidem communia vo-
to. meta. 4. carti apud Grammaticos Appellatiua, singularia verò,
Appellatiua. Propria. Alterum, loco nominum priorum, quibus ma-
Propria. xima ex parte caremus, duo potissimum genera periphra-

Duo bus mo- seos usurpari. Vnū est cum nomini cōmuni addimus pro-
dis potissi- mū in indiui nomen demōstratiuum, ut si dicā, Hic homo, Hic equus:
dua periphra que orationes Individua exdemonstratione dicūtur. Alia
si significari Ex Porphy. uid est, cū oratio cōmuni, ob aliquā hypothesin vni tantū
de specie. rei accommodatur, ut si dicā filius Sophronisci, Filius Ioan-
nis principis. Posito enim quod Sophroniso nō fuerit ali-
Individua ex demōstra- us filius, quam Socrates, & Ioāni p̄cipi Ioānis tertij Lu-
tione. sitanīe

sitaniae regis filio aliis, quā Sebastianus, sanè illis orationibus Socratem philosophum, & Sebastianum Regē significabo. Sed huiusmodi orationes, quia re vera communes sunt, nec vni rei soli, nisi ex hypothesi, conueniunt, indiuidua non simpliciter, sed ex hypothesi dicuntur. Mitto hīc orationes ex nominibus communibus & signis particularibus constructas, ut *Quidā homo, Qui-
dam equus* (quæ indiuidua vaga nominantur) quia non de vno tantum, sed de pluribus dicuntur.

Indiuidua.
vaga.

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis cōmunis.

Caput. 27.

Sed contra definitionem nominis communis sic licet Obiectio. 1. argumentari. Omnia nomina æquiuoca sunt communia teste Aristotele, qui res æquiuocas definiens, sic ait, Præd. 1. *Æquiuoca sunt, quorum nomen commune est: nomina autem æquiuoca non prædicantur de pluribus eadem ratione* (subdit enim Aristoteles, *Ratio verò substātie diuersa: id quod etiam ex dictis satis perspicuum est*) igitur definitio nominis communis non complectitur omnia nomina communia. Licebit etiam sic argumentari. Hæc Obiect. 2. nomina Mundus, Sol, Luna, Mercurius, & cætera huiusmodi sunt communia (Physici siquidem, & Astrologi, qui differunt de mundo, sole & cæteris buiusmodi, non agunt.

INSTI. DIALECT.

Singularia
 rei ciuntur à
 disciplinis
 Arist. 2. eth.
 2. et. 1. Rhet.
 ad Theod. 2.
 & 3. meta.
 extremis ver-
 bis. Et alijs
 alijs.
 Solutio prio-
 ris obiec.
 Communia
 voce sola.
 Communia
 voce, ac sig-
 nificatione.
 Solut. poste-
 rioris.
 Emergit ob-
 iectio.

agunt nisi de rebus cōmuni bus, cūm singularia omnium
 Philosophorum consensu à disciplinis rei ciuntur (his au-
 tem nominibus non congruit definitio nominis cōmuni s,
 quia non prædicātur de pluribus (neg. enim verè dicimus
 plures eſſe mundos, aut soles, aut lunas, aut mercurios) igi
 tur definitio nominis ^{cōmuni s} non cōuenit omnibus nominibus cō-
 munibus. Quare non est rectè tradita. Priori obiectioni
 occursit, Altero è duobus modis nomina dici posse cōmu-
 nia, aut sola voce, aut voce, ac significatione simul: atq.
 equiuoca quidem nomina voce sola eſſe communia, nos ea
 tantum definitiſſe, quæ & voce, & significatione sunt cō-
 munia, quare non mirum eſſe si definitio nominis cōmuni s
 nomina communia prioris generis non comprehēdat. Pos-
 teriori respondebis, Nomina illa & eſſe verè communia,
 vt à nobis definita sunt, & prædicari de pluribus. Nam
 cum hoc nomen Mundus non significet primò hunc desi-
 gnatum mundum, sed mundum absolute, ac simpliciter,
 quo pacto Philosophi de mundo disserunt, dubium nō eſt,
 quin ex modo ſuæ significationis, prædicari possit de plu-
 ribus mundis, qui ſub mundo absolute, ac simpliciter cō-
 cepto, apprehendi, & cogitari poſſunt. Itaq. ſi mēte appre-
 bendas tres designatos mundos, iam de ſingulis verè enun-
 ciabis hoc nomen Mundus, & ſi plures in rerū natura non
 ſint. Id quod de cæteris huiusmodi nominibus dicēdū eſt.
 At dum ita respondco videor planè retexere id, quod ſu-
 iectio, ſuprà dixi, Hoc nomen Deus eſſe ſingulare, non cōmune.

Ut enim hoc nomen Mundus nō significat primò hūc mū
 dum, sed mundū absolutē, sub quo concipi possunt plures
 mundi, sic nomen Deus nō videtur primò significare hūc
 Deū, sed Deum absolutē, sub quo proinde cōcipi possunt
 plures Dij: quare si nomen Mundus, quia significat mun-
 dū absolutē, cōmune est, pari ratione nomen Deus cōmune
 erit. Verū si rectē attendis, nil retracto. Nam longē ali- Solutio-
 ter sentiendum est de nomine Deus, atq; de nomine Mun-
 dus, deq; cæteris huiusmodi. Hæc namq; significant res fi-
 nitæ perfectionis, quæ quidem cōmuni conceptu cōcipi pos-
 sunt, additionemq; singularis perfectionis, recipere, illud
 autem significat rem perfectionis infinitæ, quæ, cum addi- Deus non po-
 tionem perfectionis admittere nullo modo valeat, non po- test mēte cōs-
 test concipi nisi vt designata, & singularis. cipi nisi vt singularis. Obiectio.
 adhuc vrgeat dicatq; Metaphysicum differere de Deo, er-
 go si singularia, vt dictum est, rei ciuntur à disciplinis, Dilutio.
 men Dei non esse singulare, sed cōmune: occurres, Meritò Excipitur.
 ab hac regula excipiendam esse rem eam, quæ propter su- Deus a regu-
 am perfectionem communi, vniuersaliū conceptu appre- la singularia
 hendi non potest. Non negauerim tamen hoc nomen De- um no cader-
 us tum voce, tum etiam quodammodo significatione, cōm- tium sub dis-
 mune esse Deo & ijs hominibus, qui in sacris literis ob iu- cipi Qua ratio-
 dicandi munus, aut gratiam, quā Deo sunt similes. vocan- ne nomē De-
 tur dij. Sed hæc communio analogica est, nec dissimilis ab us sit cōmū-
 ea, quia nomen Hectoris Troiani cōmunicatur viris for- ne.
 tibus, & Ciceronis, eloquentibus, & Iobi patientibus.

De nomine Transcendentē, & non
transcendentē. Cap. 28.

Sex transcendentia.
D. Tb. de ve-
ritate. q. 1.
art. 1. & de
natura gene-
ris. ca. 2.

Supertran-
scendentia.

Nomen transcendens, & si non eādem significatione apud omnes sumitur, tamen iuxta communiorē usurpationē sic definiri potest, Nomen transcendēs est, quod de omnibus, ac solis veris rebus dicitur. Sex porro transcendentia esse dicuntur, Ens, Vnum, Verum, Bonum, Aliquid, & Res: de quorum significatione alibi disputandum est. Reliqua iuxta hanc sententiam sunt non transcendētia: in quibus numerantur ea, quae à recentioribus dicuntur supertranscendentia, ut Opinabile, Cogitabile, Apprehensibile, & si quae sunt alia, quae non tantum de omnibus rebus veris, sed etiam de fictis verē affirmātur.

De nomine Positiuo. & Negatiuo.
Caput. 29.

Duplex no-
men negati-
uum.

Nomen negatiuum est, quod significat negationem alicuius. Quod duplex est. Aut enim significat negationē alicuius in subiecto naturā apto, ut Cæcum, Tenebrosum, Imprudens: aut nullo importato eiusmodi subiecto, ut Nonuidens, Non collustratum, Nonprudens. Nam Cæcum significat negationem aspectus in oculis. Nonuidens autem negationem aspectus in quacunq; re subiecta

subiecta siue vera, siue ficta. Vnde fit, ut falsò quis dixerit, lapidem esse cæcum, & hircoceruum, verè autē lapidem esse nonuidentem, & hircoceruum nonuidētem: quod idem discrimen in cæteris facilè perspicitur. Ac pri ^{Priuatiua.} ora illa quidem nomina dicuntur ^{Negatiua.} Priuatiua, siue priuatiua: posteriora verò retento communi nomine, ^{Negatiua.} Negatiua tantummodo, seu negantia vocantur. Atq; huius generis ^{Infinita.} ^{1. peri. 2. et. 3.} ferè omnia dicuntur ab Aristotele ^{Infinita.} Infinita, eo quod tam de ijs, quæ sunt, quam de ijs, quæ non sunt, id est, tam de rebus veris, quam de ijs, quæ veræ res non sunt, verè affirmantur: ut Nonhomo, Nonchimæra. Illud enim dicitur de omnibus tum fictis, tum veris rebus, præterquam de homine: hoc autem de omnibus similiter præterquam de chimæra. Quæ verò ex hoc genere aut cum solis veris ^{Negatiua} rebus, aut cum ijs, quæ veræ res non sunt, reciprocantur, non infinita. ^{non infinita.} ut Nonnihil, & Nonens, ea, quia non tam latè patent, ^{Positiua.} non dicuntur ab Aristotele infinita. Nomina positiva sunt, quæ non significant negationem alicuius, ut Homo, Chimæra, Vidēs, prudēs, Indutus, & similia.

Diluuntur quædam obiecta contra definitionem nominis negatiui.

Caput. 30.

SE D contra ista. Hoc nomen Negatio significat Obiecta. negationem alicuius (significat enim negationem,

D omnis

INST. DIALECT.

omnis autem negatio aliquid negat) & tamen non est nomen negatiuum, cum nec sit priuatiuum, nec numeratur in ipsis negatiuis, quae ex aduerso à priuatiuis distinguuntur, (nam nec est infinitum, nec cum solis entibus, aut cum non entibus reciprocatur) ergo definitio nominis negatiui accommodatur alicui nomini non negatiuo, quod absurdum est. Præterea hæc vox Non homo significat negationem alicuius, ut satis apertum est, & tamen non est nomen negatiuum, sed oratio, quippe cum ea audita duo in nobis gignantur conceptus vltimi, alter particula Non, alter particula Homo, igitur definitio nominis negatiui congruit alicui orationi, quod

Obiect. 3. etiam est incommodum. Idem apertius ostenditur in voce Non nihil, quam inter negatiua nomina recensuimus.

Cap. superio ri. Componitur enim ex voce Nihil, quam suprà orationem esse affirmauimus. Prima tamen obiectio facile diluetur, si dicas, hoc nomen Negatio nec esse negatiuum, ut probatum est, nec significare negationem alicuius.

Solut. 1. Sola negatio Quanquam enim omnis negatio specialis, ut negatio aspectus, negatio hominis, negatio entis, & negatio hippocentauri neget aliquid, hoc est significatum alicuius nominis, tamen negatio in commune nihil omnino negat. Secundæ obiectioni respondebis, vocem Non homo non esse orationem, ut Aristoteles planè fatetur.

¶. Peri. 2. Solut. 2. Quanquam enim particula Non, & particula Homo proprias habeant, peculiaresq; significationes extra totam

tam vocem, tamen in vnius dictionis compositionem ^{Vide supra} coniuncte eiusmodi significaciones amittunt, totaq;^{Cap. 13.} ipsa dictio ex utraq; voce conflata significat negationem eius rei, quam vox Homo extra totam vocem significat. Neg, verò vlla est hæc consecutio, quam quis fortasse extruxerit, Non homo significat negationem ^{Occurritas in eptæ obiectioni.} hominis, ergo significat negationem, & hominem, quemadmodum nulli sit consequentia si ita colligas, Hoc nomen Pater significat respectum ad filium, ergo significat respectum & filium. Cur autem duo in nobis gignantur conceptus auditio nomine Non homo, negationis scilicet, & hominis, causa est, quia negatio specialis concipi non potest, nisi concipiatur id, quod negatur, non autem quod vna pars nominis infiniti imprimit vnum conceptum, altera alterum. Non secus enim auditio nomine Pater concipimus & patrem, & filium: verum non quia pars altera nominis gignat alterum conceptum, altera alterum, sed quia pater sine filio percepti nullo modo potest. Tertiæ obiectioni occurses, vobis Nihil aliquando idem valere quod Nulla res, aliquando idem quod Nonens, priori modo esse orationem, posteriori, nomen negatiuum, non quidem significans negationem, & ens, ut modo ostendimus, sed negationem entis, quæ alia negatione haud dubiè negari potest. Negatio autem negationis entis significatur voce Non nihil.

INSTITUT. DIALECT.

De nominibus Repugnantibus, & non
repugnantibus. Cap. 31.

Repugnatiā

Nominā repugnatiā sunt, quæ de eadem re verè affirmari non possunt: ut *Album*, & *Nigrum*: *Ambulat*, ac *Nonambulat*: *Doctus*, & *indocetus*: *Lapis*, & *Lignum*. Cum audis, Quæ affirmari non possunt, intellige simul, seu in eodem tempore, & eodem modo. Cum additur, De eadem re, intellige de eadem re singulari, secundum eandem partem, & respectu eiusdem. Nam aliòqui nulla sunt propemodum nomina, quæ de eadem re verè affirmari nequeant, ut animad uertenti facile patebit. Nomina non repugnatiā sunt, quæ eadem de re verè affirmari possunt: ut *Doctus*, & *Modestus*: *simplex*, & *Prudens*: *Diues*, & *Miser*. In qua definitione intellige omnes particulas, quas in superiori ^{Duo genera} ^{repugnatiū.} intelligendas esse diximus. Porrò nominum repugnatiū duo sunt genera. Alia nāq; sunt opposita, alia non opposita, seu disparata. Opposita sunt, aut Contradicētia, seu contradictoria, ut *Iustus* & *Noniustus*: aut priuatiū opposita, ut *Videns*, & *Cæcus*: aut contrariē, ut *Album* & *Nigrum*: aut relatiū, ut *Præceptor*, & *Discipulus*: quæ quidem respondent quatuor generibus oppositarum rerum, Ab Aristotele traditis, de quibus postea breuiter agemus. Reliqua nomina repugnatiā, sunt non opposita, seu disparata, ut *lapis*, & *lignum*: *Caro*, & *Spiritus*.

Ad finē li. 2.
Disparata.

De

De nominibus Primæ, ac Secundæ intentionis, quæ & primæ, ac secundæ impositionis dicuntur.

Caput. 32.

Duplici significatione usurpatur hæc nuncupatio nominum primæ, ac secundæ intentionis. Quidam ita loquuntur, ut nomina rerum dicant primæ intentionis, quasi primi propositi, & instituti eorum, qui nomina imposuerunt, nomina verò nominum appellant secundæ intentionis, propositiue. Prius enim imponenda erant rebus nomina, ut alia vocaretur *Homo*, alia *Equus* alia *Platanus*, & aliæ alijs vocabulis, deinde ipsis rerū vocabulis, ut nimirum aliud appellaretur *Nomen*, aliud *Verbum*, aliud *participium*, & alia alijs nominibus. Lux ta hunc loquendi morem sola nomina imposita vocibus significantibus ex impositione, qua ratione ex impositione significant, sunt secundæ intentionis, cætera omnia sunt primæ, etiam si veras res non significant. Atq; hoc significatu satis apertum est cur nomina primæ intentionis primæ etiam impositionis dicantur, secundæ autem intentionis, secundæ impositionis. Alij vocant nomina primæ intentionis ea, quæ significant primas intentiones: secundæ autem intentionis, quæ significant secundas. Nomine autem primarum intentionum intelligunt ea omnia, quæ conueniunt rebus veris, etiam si eiusmodi

Prior usur
patio ex Boe
th. in catego
rias Arist.

Posterior
usurpatio ex
D. Thoma. &
natura gene
ris. 12. & 2.
de uniuersa
libus, & de
potent. q. 7.
res art. 9.

res à nemine concipientur: quod vocant conuenire à parte rei. Quo pacto conuenit Socrati quod sit homo, quod disciplinæ capax, quod Socrates, quod Philosophus, quod fortassis cæcus, & non iustus. Nomine verò secundarum intentionum intelligunt ea, quæ conueniunt rebus veris ob aliquam earum apprehensionem, quod dicitur Per operationem intellectus: quo pacto conuenit huic voci Homo naturaliter spectatæ quod sit nomen, & huic Disputo quod sit verbum. Nisi enim hæ voces apprehendantur ut signa rebus imposita, nec prior erit nomen, nec posterior verbum. Eodem modo conuenit homini quod sit species, quod definiatur, & similia: quoniam nisi apprehendatur imagine quadam cōmuni omnibus hominibus, nec species erit, nec definietur, ut alibi ostendemus. Atq; illa quidem merito dicuntur intentiones primæ, hæc secundæ, quia cum illa sint horum fundamenta, intellectus noster de rebus cogitans prius in illa, quam in hæc intendit. Ita satis perspicuum relinquitur, cur nomina illorum dicantur nomina primæ intentionis, horum autem secundæ. Et quia ea, in quæ prius intendimus, prius etiam nominare possumus, non est alienum ab hac usurpatione nominum, ut priora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundæ. Quād quam verò figmentarum nomina ut Sphinx Chimæra, & similia non sint primæ, nec secundæ intentionis posteriori acceptance, ut ex dictis patet, possunt tamen reductione

Ad Porphy- riūm. bus hominibus, nec species erit, nec definietur, ut alibi ostendemus. Atq; illa quidem merito dicuntur intentiones primæ, hæc secundæ, quia cum illa sint horum fundamenta, intellectus noster de rebus cogitans prius in illa, quam in hæc intendit. Ita satis perspicuum relinquitur, cur nomina illorum dicantur nomina primæ intentionis, horum autem secundæ. Et quia ea, in quæ prius intendimus, prius etiam nominare possumus, non est alienum ab hac usurpatione nominum, ut priora dicantur primæ impositionis, & posteriora secundæ. Quād quam verò figmentarum nomina ut Sphinx Chimæra, & similia non sint primæ, nec secundæ intentionis posteriori acceptance, ut ex dictis patet, possunt tamen reductione

Num figmē
torum nomi
na sint pri
mæ intentio
nis.

ductione quadam dici primæ intentionis, quia res fictæ, & si res veræ non sunt, tamen finguntur esse veræ. Id quod addiderim ne aliquod nomen sit, quod utroq; modo primæ, aut secundæ intentionis non dicatur, Hæc de varia nuncupatione nominum, ac verborum dixisse sit satis. Quæ pars instituti nostri respondet initio categoriarum Aristotelis, vbi ille de æquiuocis, vniuocis, & de nominatiuis, de complexis, & incomplexis, de vniuersalibus, & singularibus, antequam ingrediatur ad categorias, pauca præfatur.

Conclusio libri.

INSTITVCTIONVM DIA-

LECTICARVM LIBER

SECUNDVS.

Quid agendum sit in hoc libro, item
quid sit vniuersale.

Caput. 1.

Roximè sequitur ut infinitam nominum & verborum multitudinem in decem ordinis, & quasi classes, ut in promptu habeantur, redigamus. Hos ordines vocat *Vt in inscrip.* Aristoteles *κατηγορias*, hoc est *prædicamenta*, ^{prædicam. et} ^{1. post. 18. et} ^{1. Top. 7.} quod in his categorematu, seu quæ *prædicatur*, ⁺ in ordinè coacta, ac disposita sint. *Vocat etiā* ^{ουσοιχιας} ^{1. Post. 11.} *elementos*.

INSTIT. DIALECT.

elementorum series, quod prima ad differendum elemēta in his quasi classibus ordinata, & digesta sint.

Porphy. in præfatione. Sed quia prædicamenta nullo modo intelligi possunt, nisi quid sit genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quid accidens intelligatur, necessariò hæc quinq; antè explicanda sunt, quām quid sit prædicamentum, quod, & quæ prædicamenta exponamus. Quoniam vero hæc quinq; in eo conueniunt quod sint vniuersalia, prius quid sit vniuersale, vt est horum commune genus, bre-

Ex. 1. peri. 5. uiter dicendum est. Vniuersale est id, quod prædicatur de pluribus: subaudi eādem omnino ratione, ac secundum naturam: vt homo, animal. Superiori libro nomen

^{† Cap. 19. et} vniuersale definiuimus: nunc rem vniuersalem describimus. Hic tamen presius rem, quām ibi nomen. Qui l

Prædicatio naturalis. sit prædicari de pluribus eādem omnino ratione, libro eo- seu directa. dem[†] exposuimus. Quid autem sit prædicari secundum

Superiora se quasi formas inferiores colliges ex. 1. de coelo 9. & ex. 2. naturam, sic accipe. Ea prædicatur secundum naturam, siue directe (vt dici solet) quæ sunt veluti formæ eorum,

Prædicatio 3. de quibus prædicantur: quo pacto superiora prædicantur de inferioribus, & connotatiua de absolutis, vt ani-

Prædicatio contra naturam, seu in directa. mal de homine, & album de cygno. Huic contraria est quedam prædicatio, quæ contra naturam, & indirecta dicitur, in qua videlicet contrāfit, vt si homo prædice-

Prædicatio preternaturam, seu per accidens. tur de animali, aut cygnus de albo. Inter has media est alia, quæ & præter naturam, & per accidens appellatur: in qua nec id, quod prædicatur, est veluti forma eius,

quod subiicitur, nec id, quod subiicitur, est veluti forma eius, quod prædicatur, sed ambo vnius cuiusdam alterius: ut si dicas, *Album est dulce*, vel, *Dulce est album*, Neutrūm siquidem est quasi forma alterius, sed ambo sunt veluti formæ lactis, aut sachari. *Vniuersale igitur*, quod generi, speciei, differentiæ, proprio, & accidenti commune est, & in hæc quinq[ue] membra adæquata diuisione diuiditur, ita prædicatur de rebus, quarum respectu dicitur *vniuersale*, ut de eisdem prædicetur eadem omnino ratione, seu (quod idem est) *vniuocè*, non tam contra naturam, aut præter naturam (quas prædicariones Aristoteles nomine prædicationis peraccidens complectitur) sed secundum naturam, sive directè.

1. post. 15. et
18.

Vniuersalia multis modis prædicari.

Caput. 2.

Porrò *vniuersalia aut prædicantur in quæstione* *Porphy. de genere.*
Quid est, aut in quæstione *Quale est*: & iterum, aut essentialiter, aut accidentaliter: & rursus, aut necessariò, aut non necessariò, seu contingentiter. Ea prædicantur in quæstione *Quid est*, quæ aptè reddūtur cùm, quid nam aliquid sit, queritur. Hocmodo prædicatur *virtus de iustitia*, & *homo de Socrate*: quia si quis querat quid sit *iustitia*, quid *Socrates*, aptè *responde* 4.

Predicatio in Quid est.
Porphy. ibi dæ ex. 1. top.

INSTIT. DIALECT.

respondebit qui dixerit, iustitiam esse virtutem, & Socratem esse hominem. Ea prædicantur in quæstione Quale est, quæ aptè redduntur, cum quale nam aliquid sit, queritur. Hoc modo prædicantur rationis particeps, rectum, & alia huiusmodi de Socrate. Nam si quis roget quale nam animal sit Socrates, aptè respondebit qui dixerit esse rationis particeps, rectum, & huiusmodi.

Prædicatio essentialis. Ea prædicantur essentialiter, quæ pertinet ad essentiam subiecti. Hoc modo prædicantur de homine

tum animal, tum rationis particeps. Ea prædicantur accidentaliter, quæ non pertinent ad essentiam subiecti.

Quo pacto rectum prædicatur de homine, & candidum de cygno.

Prædicatio necessaria. Ea prædicantur necessariò (ut hoc loco necessaria prædicatio accipitur) quæ ita affirmātur de subiecto, ut de eodem negari non possint absq; subiecti eversione. Quo pacto disciplinæ capax prædicatur de homine.

Siquis enim negauerit hominem esse disciplinæ capacem, consequens est ut neget eundem esse hominem. Hæc siccirco tam firma prædicatione de subiecto dicuntur, quia vel pertinent ad essentiam subiecti, velex intimis essen-

Prædicatio tie principijs nascuntur. Ea deniq; prædicantur non necessariò, seu contingenter, quæ ita de subiecto affirmātur, ut de eodem negari possint absq; subiecti eversione.

Quo pacto candidum prædicatur non modo de homine, sed etiam de cygno. Ut enim non negat hominem esse hominem, qui eum, qui candidus est, candidum esse insi-

ciatur,

ciatur, sic non negat cygnū esse cygnū, qui negat esse can-
didū. Quanquā enim hoc falso dicitur, hinc tamen non se-
quitur ut cygnus dicatur non cygnus, quippe cum candor
cygni nec ad eius essentiam pertineat, nec ex intimis eius
principijs profluat. Sed hæc diligentius persequi non ad
hunc locum attinet.

De genere. Caput. 3.

Genus itaq; est vniuersale quiddam, sub quo spe-
cies collocatur: ut animal. Sub hoc enim colloca-
tur homo, qui in speciebus animalis numeratur. Defi-
nitur etiam hoc modo. Genus est id, quod de pluribus
specie differentibus in questione Quid est prædicatur.
Dicimus namq; animale esse genus hominis, & equi, quo-
niam est vniuersale, quod aptè redditur, cum quid sit
homo, quid equus, quæritur. Ea verò dicuntur differ-
re specie, quæ aut sunt diuersæ species, ut homo &
equus: aut sub diuersis speciebus continentur, ut Ale-
xander, & Bucephalus Alexandri equus. Iam ve-
rò genus duplex est: aliud summum, aliud subalter-
num, ut vocant. Eares dicitur genus summum, que
supra se nullum genus habet: & Quæ, cum sit ge-
nus, non est etiam species, ut substantia, qualitas,
& alia, de quibus inferius dicemus. Ea verò dicitur
genus

Prophy. de
genere.

Ex. I. Top. 4.

Quedifferat
specie.

Porphy. de
specie.

Genus sum-
num.

Genus subal-
ternum.

INSTIT. DIALECT.

genus subalternum, supra quam aliud genus assignatur,
& quæ, cum sit genus, est etiam species, ut corpus. Hoc
enim comparatione substantiae est species, comparatione
corporis animati est genus. Latini tamen sæpen numero
ris quædam la-
tè usurpetur nomen generis pro quacunq; re vniuersali, (latè etiam
apud Latins accepto nomine vniuersalis) usurpant: ut cum dicunt,
nos.

multa esse animalium genera Hominem, Equum, Leo-
nem, & cætera: item Medicinae duo esse genera subiecta,
Sanum, & Ægrum. Quo loquendi charactere, quoni-
am usurpatissimus est, sæpiissimè utimur.

De specie. Caput. 4.

Porphy. de specie. **S**pecies est id, quod proximè sub aliquo genere collo-
catur: ut homo. Proximè siquidè sub animali, quod
genus est, continetur. Est autem duplex species, altera
species subal-
terna, altera subalterna. Ea res dicitur species subal-
terna, sub qua est alia species: seu, quæ cum species sit,
est etiam genus: ut animal, corpus animatum, corpus.
Nam horum quodq; habet sub se species, quarum com-
paratione est genus, & supra se genus aliquod, cuius re-
species infi-
ma. Spectu est species. Ea verò res dicitur species infima, sub
qua non collocatur alia species: seu, Quæ cum sit speci-
es, non est etiam genus: ut homo. Siquidem ho-
mo nullam sub se habet speciem, sed sola individua,
quorum

quorum nequaquam genus est. Quò fit, ut aliam respectu
horum sortiatur species appellationem, qua sic species de-
finitur. Species est, quæ tantum de ijs pluribus, que solo
differunt numero, in questione Quid est prædicatur: ut
homo de indiuiduis tantum hominibus, qui solo differunt
numero. Indiuiduum est id, quod de vna tantum re præ-
dicatur: seu, cuius omnes simul proprietates multis rebus
conuenire non possunt. His de causis dicimus Socratem
esse indiuiduum, tūm quia de se solo prædicatur, tum
etiam quia omnes eius proprietates simul acceptæ in alia
etiam re inueniri non possunt. Ea dicuntur differre nu-
mero, quæ in numerando differunt, ut Socrates, & Pla-
to, itemq; ut homo, & equus: non ut homo & animal.
Qui enim dicit hominem, simul etiam dicit animal, quan-
doquidem homo, quæ homo, est animal. Ea verò differunt
solo numero, quæ & indiuidua sunt, & sub genere suo
nullo vniuersali discrimine disident. Hic modo differunt
Socrates & Plato, quia & indiuidui homines sunt, &
sub genere suo, quod est animal, nullo vniuersali discrimi-
ne distinguuntur, sed tantum quòd Socrates sit hic, Pla-
to ille, quanquam sub alio genere vniuersali aliquo discri-
mine distinguiri possint: ut si Socrates sit albus, Plato verò
niger. Non hoc modo differunt Alexander, & Bucepha-
lus, quia sub animali, alio etiam discrimine, quod vniuer-
sale est, multisq; indiuiduis commune, distinguuntur: ut
quòd Alexander sit rationis particeps, Bucephalus ratio-
nis:

Species ut
vniuersale
quiddam est

Quæ differunt
numero^{Boe}
tb. in Pora-
phy. ad cap.
de gen.

Quæ diffe-
rant solo nu-
mero.

INSTI. DIALECT.

Que nos spe
cies. Cicero in
Topicis com
modius for
mas dicendas
putas.

nis expers. Cicero de nomine species ita inquit. Formæ
sunt, quas Græci idias vocant: nostri si qui hæc forte tra
ulant, species appellant: non pessime id quidem, sed inu
tiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim, ne si
Latinè quidem dici possit, species, & speciesibus di
cere, & saepe his casibus vtendum est: at formis, & for
marum velim. Cum autem vtroq verbo idem signifie
tur, commoditatem in dicendo non arbitror negligen
dam. Hæc Cicero. Verum Dialectici non tanta verborum
religione obstringuntur.

De Differentia. Caput. 5

Porphy. de
differentia

Communis,

Propria.

Maximè p:
pria.

Differentia dici potest ea forma, qua res aut à se
in alio, & alio tempore, aut ab alia re, differt. Ea
verò triplex est, communis, propria, & maxime pro
pria. Communis differentia est ea, quæ nec pertinet ad
essentiam rei, nec inseparabilis ab ea est, ut sedere, stare,
& huiusmodi alia. Propria est, quæ inseparabilis qui
dem est, sed tamen ad essentiam non pertinet, ut habere
cicatricem, quæ iam callum obduxerit: habere oculos ce
stos: esse discipline capax, & similia. Maxime verò pro
pria, quæ & specifica dicitur, est ea, quæ & insepar
abilis est, & ad essentiam rei pertinet, ut corporeum esse,
animatum, sensituum, rationale, & cetera huiusmodi.
Inter hæc differentiarum genera est latè patens discri
men.

men. Communibus enim, ac proprijs differentijs, acciden- Primum dif-
crimen.
taliter tantum res discrepant: maxime autem proprijs,
essentialiter. Item communibus & proprijs, nec diuidun- Secundum.
tur genera in species, nec diffinitiones specierum assig-
gnantur: ipsi vero, quae maxime propriæ dicuntur, ma-
xime. Ac ille quidem priores, vel proprietates sunt, vel Tertium.
accidentia, de quibus adhuc dicendum est: haec vero a cœ-
teris omnibus vniuersalibus distinguuntur. Harum igit- Duo differē-
tur, quae huius loci sunt, duo numerantur officia, alte-
rum quod diuidant genera, alterum quod constituunt
species. Nam quemadmodum æs, cum sit vnum quid, di-
uersis tamen figuris, ac formis distractabitur, ut ex ipso, &
accessione diuersarum formarum fiant diuersæ res arti-
ficiosæ ut statua, & sphæra, sic animal, quod est genus ho-
miniis, & bella.e, cum vnius naturæ sit, tamen rationali,
& irrationali, ut potè diuersis differentijs, diuiditur, ut
ipsarum accessione homo, & bellua, quae sunt diuersæ
species, efficiantur. Hinc fit ut differentia aptè definitur
hoc modo. Differentia est id, quo species suum genus Prima de-
nitio differē-
tia.
excedit. Constat enim species genere ac differentia generi Secunda.
adiuncta, qua tamen non constat genus. Item hoc modo. Dif-
ferentia est id, quod ita separat species sub eodem genere, Tertia.
ut ad earum essentiam pertineat. Item hoc modo Differē-
tia est id, quod prædicatur de pluribus specie differenti-
bus in questione. Quale est, necessario & essentialiter.
Verum haec definitio non complectitur eas differentias, que

INSTIT. DIALECT.

que proximè species infimas constituunt, ut rationale. Omnes tamen complectentur, si expunxeris illud. Differentibus specie. Si enim quis te rogauerit, qualianam anima- lia sint Socrates, & Plato secundum differentiam necessa- riò utriq. conuenientem, & ad utriusq. essentiam pertinē- tem, aptè respondebis, esse rationalia. Atq. ita in ceteris. Est autem duplex differentia: altera generalis: altera specialis. Generalis constituit rem, quæ non tantum est spe- cies, sed etiam genus: qualis est corporeum, quæ constituit corpus, & animatum, quæ constituit corpus animatum, & sensituum, quæ constituit animal. Specialis proximè constituit rem, quæ solum est species, ut rationale, quæ ho- minem efficit, Præter has est alia quædam, quæ proxi- mè constituit individuum, quæ individuans differentia.

Differentia individuans. Scot. 2. d. 3. q. 6. & Cā-
iet. in librū de ente & es uiduans Socratis: que verò efficit Platonem, dicitur dif-
ferentia individuans Platonis: & ita reliquæ.

De proprio. Caput. 6.

Toto. 5. top. & extremis penè verbis septimi. Ad librū. 5. Porphy. de proprio. S. 112

Proprium apud Aristotelem duplex est, complexum, & simplex. Complexum, cum sit oratio, in definitio- nemq. ac descriptionem diuidatur, aliò pertinet. Simpli- cis verò nomen quadrifariam accipitur. Nam & id, quod soli alicui speciei conuenit, non tamen toti, proprium eadem esse

soli alicui speciei conuenit, non tamen toti, proprium ei-
 dem esse dicitur, ut homini grammaticum esse: & id etiā
 quod toti, non tamen soli, ut homini esse bipedem: & id
 quoq; quod soli ac toti, non tamen semper, ut homini ca-
 nescere: & id demum, quod soli, ac toti, ac semper, ut
 homini esse aptum ut rideat. Harum acceptiōnū extre-
 ma praecipua est. Nam id maximē dicitur proprium rei, Quarta pro-
p̄ij acceptio
prae p̄ua est
 quod cum ea reciprocatur: quicquid autem dicitur pro-
 prium quarto modo, id omne reciprocatur cum re, cuius
 est proprium, ut si dicas, quicquid est homo, est risus ca-
 pax, & vicissim, quicquid est risus capax, est homo: atq;
 ita in alijs huius generis: quod tamen in tribus superio-
 ribus nunquam verē dixeris, ut satis apertum est. Ac Primus, se-
cundus, &
tertius mos
dus ad acci-
dens p̄tinēt,
quibusdā ex
ceptis.
 superiora illa ad accidens, quod mox explicabimus, trās-
 mittenda sunt, quod non prae dicentur necessariō de spe-
 cie, sed contingenter exceptis quibusdam secundi generis,
 quale est sensituum esse, profacultate, seu potentia ad
 sentiendum, & alia huiusmodi. Hec enim necessariō
 prae dicantur, & ex ipsa rei essentia nascuntur: quae co-
 ditiones accidenti non conueniunt, ut dicemus. Horum
 tamen nullum est proprium quarti generis apud Porphy-
 rium, quia nullum reciprocatur cum specie infima, quam Vt ex capit.
 ille, cū de proprio loquitur, nomine speciei solam intelle- de genere, et
ex communis
 ligit. Dialectici ergo ut complectantur omnia propria, tat. p. tet.
 quae ad quartum vniuersale, de quo nunc agimus, speciat, Proprium
quid sit.
 sic proprium definiunt. Proprium est, quod prae dicatur

INSTIT. DIALECT.

de pluribus in questione **Q**uale est, accidentaliter, ac necessariò, ut aptum esse ad sentiendum, ad capessendas disciplinas, & huiusmodi. Si quis enim abs te querat, qualis nam sit homo secundum id, quod ipsi conuenit accidentaliter, ac necessariò, aptè respondebis, esse aptum ad sentiendum, ad capessendas disciplinas, & alia huiusmodi. Est autē duplex proprium, alterum generale quod reciprocatur cum re, quæ est genus: alterum speciale, quod reciprocatur cum specie infima. **V**triusq; exemplum modò attulimus. Nam aptum esse ad sentiendum reciprocatur cum animali, aptum verò esse ad capessendas disciplinas reciprocatur cum homine. **L**ucullus Ciceronianus ait, Dilucidè doceri à politioribus **P**hysicis, singularum etiam rerum, id est, indiuiduarum, singulas esse proprietates. **Q**uod mibi non placet: nisi nomine proprietatis intelligat differentiam indiuiduantem, aut totā collectionē communium accidentiū, quæ in una re tantum reperiatur.

Propriū gen
nerale.

Speciale.

Academ. q.
prime edi-
tionis. lib. 2.

Quo pacto
verū videa-
tur, singula-
rum rerum
singulas esse
proprietates

1. phy. 3. tex-
ti. 28. & 5.
metaph. 30.
text. 35.

Porphy. & ac-
cident.

De accidente. Caput. 7.

Nomine accidentis interdum intelligimus quicquid de re accidentaliter prædicatur: qua significatione dubium non est, quin proprium etiam accidentis vocabulo cōprehendatur. Interdum verò id solum intelligimus, quod non tantum accidentaliter prædicatur, sed etiam cōtingenter: quo sanè modo accidēs à proprio distinguitur. Accidēs igitur hac significatione acceptum, definitur esse id,

id, quod adest, & abest sine subiecti corruptione. Itē quod 1. Top. 4. contingit eidem inesse, & non inesse. Et rursus. Quod nō est genus, nec species, nec differentia, nec proprium, inest autem rei. Quarum omnium definitionum idem est sensus. Sed planius definitur hoc modo, Accidēs est, quod p̄ae ^{Quid accidēs} dicatur de pluribus in quæstione Quale est, accidentaliter, & contingēter: ut album, nigrum, & similia. Siquis enim roget qualis nam sit Socrates secundum id, quod ei accidentaliter ac contingenter conuenit, aptè respōdebit, qui dixerit esse album: at q̄ ita in cæteris. Accidētium ve- ^{Duplex acci-} rò quædam re ipsa separari possunt, ut sedere, aut album ^{dēs. Porphy.} ^{ibidem.} esse à Socrate: quædam re ipsa separari non possunt, ut albū esse à cygno, & nigrū esse à corvo. Omnia tamen co- ^{Omnia acci-} gitatione se iungi possunt, hoc est negari absq; abolitione ^{dentia sepa-} essentie subiecti, cū de ipso dicātur contingēter: suprà enim ^{rātur cogita-} definiuimus id p̄edicari contingēter, quod ita affirmatur ^{tione.} ^{Cap. 2.} desubiecto, ut de eodem negari possit absq; ipsius subiecti euersione. Sed quæret aliquis, qua ratione colligi possit, ^{None esse plu-} vniuersalia nō esse plura, quām ea quinq; quæ à nobis ex- ^{ra vniuersa-} plicata sunt. Cui quæstioni hec ratio reddi potest. Vniuer- ^{lia, quā quinq;} ^{hacenus ex-} salia aut p̄edicātur in quæstione Quid est, aut in quæstione plicata.
 tione Quale est. Si in quæstione Quid est, aut contingēt in se totā naturā cōmūnem indiuiduorū, aut partē: si partē, sunt genera: si totā, sunt species. Si verò p̄edicantur in quæstione Quale est, aut p̄edicātur essētialiter, aut acci- dētaliter: si essētialiter, sunt differētiae: si accidētaliter,

INSTIT. DIALECT.

aut prædicatur necessariò, aut cōtingēter: si necessariò sūt p̄pria: si cōtingēter, sunt accidentia. Hac igitur ratione patet non esse plura vniuersalia, quam ea quinq; quæ à nobis sunt exposita. His ergo vtcunq; explicatis ad prædicamenta ingrediamur.

Quid sit prædicamentum.

Caput. 8.

Ex Porphy.
de Specie, &
Arist. pred.
2. & 1. post.
18.

PRædicamentum est alicuius generis summi realis, et eorum, quæ sub ipso sunt naturalis dispositio: ut tota series substantiarum, quæ constat ex ipsa substantia in commune, & ex omnibus minus communibus substantijs ordine quodam naturali dispositis usq; ad singulares, quæ nullas ulterius sub se continent. Nam sub substantia in commune proxime collocari debent substantia corporea, & incorporea: sub corporea, corruptibilis, & incorruptibilis: sub corruptibili, animata & inanima- ta: sub animata, animal, & planta: sub animali, homo, & brutum animal: sub homine, Socrates, Plato, & ceteri homines individui: sub quibus non sunt aliae inferiores substantiae, quemadmodum nec sub alijs individuis, ad quæ diuisione aliarum specierum, quas reliquimus, naturali quodam descensu deuenire necesse est. Genus sum- murum quid sit iam supra explicatum est. Reale vero id vocari solet, cuius esse ab operatione intellectus minimè pendet, ut lapis, lignum, & ceteræ omnes res, quæ in mundo existunt. Dixi ergo Generis realis, quia res, quæ: per se:

Cap. 3.
Reale. ens.

per se ponuntur in prædicamentis debent esse reales, ut Philosophis placet. Vnde fit ut entia rationis, quia, nisi ab operatione intellectus, nullum esse habent, non ponantur per se in prædicamentis, sed per ea entia rea- lia, quibus beneficio intellectus tribuuntur. Verbi cau- sa, hoc ipsum quod est esse genus summum prædicamenti substancialē, esse prædicatum, aut subiectum in eodem prædicamento, & alia huiusmodi, non ponuntur per se ipsa in prædicamento substancialē, quia sunt entia ratio- nis, sed propterea modo aliquo ad illud dicuntur pertine- re, quod res, quibus tribuuntur, ut substantia in com- mune, & cetera, quæ diximus, in eo collocantur. Ea verò intelligo sub genere summo naturaliter esse disposita, de quorum quolibet ordine quodam genus summum, ut de parte subiecta, essentialiter prædicatur, seu (ut Aristote- lis verbis utar) ut de subiecto. Et quoniam hæc non sunt alia, quam species, & individua rei illius maximè commu- nis, quæ genus summum dicitur, fit, ut solum genus sum- mum cum suis speciesbus, ac individuis ponantur per se in prædicamento. Quia propter nec differentiæ generales, nec species, nec verò illæ, quibus species infimæ ad individua trahuntur, (individuantes dico) nec deniq; aliæ partes siue specierum, siue individuorum, de quibus genus sum- mum non prædicatur ut de subiectis, per se ponuntur in prædicamento, sed per ea tota, quæ constituunt. Propria tamen & accidentia eorum generum, specierum & indi- viduorum

Vt. 5. meta.
ad cap. 7.

Ensrationis
non ponitur
per se in præ-
dicamentis.

Quæ ponan-
tur sub gene-
re summo.

Differentiæ
non ponun-
tur per se in
prædicam.

Nec aliæ
quædā par-
tes.

Propria, &
accidentia po-
ni possunt.

INSTIT. DIALECT.

diuiduorum quæ per se in prædicamentis ponuntur, posterunt, si fuerint entia realia, pertinere per se ipsa ad aliquod prædicamentum. Nam esse aptum ad ridēdum, quod est proprium hominis, & album esse, quod est accidens Socratis, sunt quædam species prædicamenti qualitatis: item esse in infimo loco, quod est proprium terræ, & calefieri, quod est accidens aquæ, sunt species aliorū prædicamentorum, hoc passionis, illud existentiæ in loco: & ut in summa dicam, omnia, quæ per se ponuntur in cæteris prædicamentis, sunt propria, vel accidentia substantiarum, cum omnia in substantijs. ut in subiectis inhaereant.

Nota.

Præd. 5.

Decē esse prædicamenta, ad quæ omnia

omnino præter Deum Optimum

Maximum modo aliquo perti-

neant. Caput. 9.

Arist. præd.
4. et ceteri.

Numerantur verò à philosophis decem prædicamenta. Primum, substantiæ: alterum, quantitatis: tertium, qualitatis: quartum, relationis: quintum, actionis: sextum, passionis: septimum, existentiæ in loco: octauum, situs: nonum, existentiæ in tempore: decimum, indumenti, siue integumenti, quod habendi prædicamentum appellatur. Ad quæ pertinent res omnes: quæ quomodo- cung, aut esse, aut fangi possunt. Itaq; quædam pertinet

per

per se, ut animal, & homo: quædam per sua tota, ut ^{Quo pacto} differentiæ, materia, & forma: quædam per suas par- ^{ad prædicas} tes, ut homo albus, per hominem, & albedinem, & ^{mēta ptingat} quodammodo chimæra per partes earum rerum, ex qui- ^{omnia præ} bus composita fингitur: quædam per ea, quibus tribuuntur, ut esse genus, esse speciem, prædicatum, subiectū, & cætera entia rationis, per ea, que dicuntur genera, ^{Vt priuatio} species, aut ab alio ente rationis cognominantur: alia ^{per habitum} & contradi- alijs modis[†]. Omnia igitur ad has rerum classes modo ali- ^{ctorium nea} quo reuocantur, præter Deum optimum Maximum, ad positivum, & quem potius, ut ad infinitum pelagus totius esse, hæc ips^o quib^o ea. 17. sa prædicamenta quasi flumina recurrent. Et quoniam ^{Ex vocibus} nomina vice rerum habentur, dubium non est, quin ea- ^{etiam cōstis} dem prædicamēta ex nominibus etiam ipsarum quasi cō- ^{tuūtur quon} stituta intelligi possint, ex alijs quidem per se, ex alijs re- ^{dā modopræ} duclitiè, ut de rebus diximus. Atq^{ue} hoc modo Dialecti- ^{dicamenta.} cus prædicamenta, potissimum considerat, ut in his ^{Quo pacto di} quasi locis communibus parata habeat nomina, & ver- ^{alecticus præ} sideret, ^{dicamenta cō} ba ad strūcturam orationis. Verum enim uero, quia ex dispositione rerum nullo negotio dispositio vocabulorum intelligitur, satis erit prædicamentales series in rebus explicare. Quod tamen pingui (ut aiunt) Minerua faciendum est, ne instituti nostri oblii videa- ^{8.4.2} mur.

INSTIT. DIALECT.

Ex præd. 2. §. Vbstantia, quæ in primo prædicamento perse ponitur, est ens reale, per se subsistens: ut angelus, homo, lapis. Dixi Reale (quod verbum de inceps in omnibus definitionibus intelligendum est) quia cæterorum entium nullum perse pertinet ad aliquid prædicamentū, ut pa-
 Per se sub- lò superius diximus. Addidi Per se subsistens, hoc est nō existens in alio ut in subiecto in hæsionis, quia hoc dif-
 fert substātia ab accidentibus, quæ pertinent ad alia præ-
 tens. In alio exis- dicamenta, quod accidentia, nisi in subiecto in hæsionis sint, naturaliter existere non possunt, ipsa verò substātia naturaliter per se ipsam cohæret, ac existit. Substā-
 tiarum autem quædam sunt primæ, quædam secundæ.
 Prima sub- Primæ substātæ sunt ea entia, quæ nec in subiecto sunt, flantie. nec de subiecto dicuntur, hoc est, quæ nec cohærent in ali-
 Quædam sub- quo subiecto in hæsionis, nec de ullo, ut de parte subiecta, flantie. essentialiter prædicantur: ut Socrates, & Plato. Priori particula excluduntur accidentia: posteriori excludun-
 tur genera, & species substātiarū. Itaq; solas ac omnes in diuidas substātias complectitur hæc definitio. Secū-
 dæ substātæ sunt genera, & species, sub quibus colla-
 cantur primæ: ut animal, & homo, sub quibus continē-
 tur Socrates, & Plato. Ordo specierum substātæ ex su-
 pradicis vtcung patet. Iam ad proprietates substātiarū per se pertinentium ad hoc prædicamentum venia-
 mus: quarum quatuor insigniores traduntur. Prima est, prietas. Non esse insubiecto: quæ patet ex definitione substātæ.
 Secunda:

Secunda est, Non habere contrarium. Nam cum omnia contraria sint in subiecto inhesionis, ut virtus, & vi-
tium, candor, & nigror: nulla autem substantia sit in subiecto, ut dictum est, efficitur ut nihil substantiae sit contrarium. Tertia est, Non suscipere magis, & mi-
nus, hoc est, quod non dicatur magis, aut minus talis. Non enim dicimus Socratem esse magis, aut minus ho-
minem, quam sit ipse in alio tempore, aut quam sit alia quis alius. Id quod in ceteris substantijs cernere est. Sed
hae proprietates, seu affectiones, alijs etiam plerisque con-
ueniunt. Quarta igitur proprietas, quam maximè sub-
stantiae conuenire affirmat Aristoteles, haec est, Ut cum
vna, eademque numero fuerit, possit in se contraria recipere, ut hic lapis calorem, & frigus.

Quarta.

De quantitate. Caput. II.

Quantitas est ens per se extensum ut superficies ta-
bulæ, & binarius hominum. Tabula enim non Quantitas:
per se ipsam, sed per superficiem, quam habet, extensa quid.
est. Socrates item, & Plato, non per se ipsos, sed per bi-
narium, qui in ipsis cernitur, extensionem habent nu-
meralem. Ipsa vero superficies, & ipse binarius per se
ipsa sunt extensa. Quantitatem induas proximas spe-
cies diuidit Aristoteles, in continuam, & discretam.
Quantitas continua est, cuius partes. communi aliquo
termino. Quantitas co-
tinua.

Pred. 6.

INSTI. DIALECT.

termino copulantur, ut partes lineæ punclo: partes superficiei, lineâ: partes corporis, superficie: partes temporis, punclo temporis, seu instanti. Haec verò traduntur species quantitatis continuæ, linea, superficies, continuae.

De loco, quo punclo, tempus, & insuper locus. Verum Aristoteles, punclo locu- tur Aristoteles. quod ad locum attinet, videtur loqui ex aliorum sententias.

tia suo tempore vulgata, quam ipse alibi non probat.

4. Ph. 4. Accipit enim locum pro spacio, quod à quois corpore occupatur, aut occupari potest, quod veteres rem quandom diuersam ab omni corpore esse dicebant, cum tamen

demotuali nulla sit. Num autem continuitas motus sit alia quæbi.

dam species quantitatis continuæ, alio loco discutiemus.

Quætitasdiscreta. Quantitas discreta est, cuius partes nullo communi termino copulantur, ut quaternarius. Nihil enim reperias, quo duo binarij, ex quibus ille constat, copulentur, &

Species quædiscreta. quasi compingantur. Huius quantitatis duæ feruntur species, numerus, & oratio: quas alibi, num verè sint creta.

Species quantitatis ad hoc prædicamentum pertinentis, examinabimus. Quantitatis porrò tres traduntur affectio-

Prima affectio. Prima est, Nil habere sibi contrarium. Con-

traria namq; maximè distant sub eodem genere nullæ au-

tem duæ quantitates reperiri possunt, quæ sub genere

Secunda. quantitatis maximè distent. Secunda est, Non fuscipere

magis, & minus. Neq; enim dixeris magis, aut minus

bicubitum aut tricubitum aliquid esse: quod in plerisq;

Tertia. alijs quantitatibus aperte cernes. Tertia est secundum quantita-

quantitatem res dici *æquales*, & *inæquales*. Nam *æqua-* 5. meta. 15.
lia sunt, quorum *quantitas* est *vna*: *inæqualia*, quorum *tex. 20.*
diuersa. Atq; *hæc affectio* dicitur *maximè* *propria quā-*
titatis, quia *soli* *quantitati*, *omni*, ac *perpetuò* *con-*
uenit.

De qualitate. Caput. 12.

Qualitas est, qua res dicuntur *quales*: nempe in *Præd. 8.*
peculiari ac *propria* *questione* *qualitatis* *accidē-*
talis, ut *Iustitia*, *Scientia*, *Candor*, & *huiusmodi*. Nam
si quis te roget qualis nam sit Socrates secundum accidēs,
quod propriè qualitas dicatur, *aptissimè* *respondebis*,
esse Iustum, *Scientem*, *Candidum*, *aut* *aliquid huius-*
modi. *Qualitatis* *quatuor* *sunt proxime species*: *ad*
quarum *primam* *pertinent habitus*, & *dispositio*. *Habitus*.
bitus *est firma quedam*, & *constans* *qualitas*, *qua* *rei*
natura *benè* *aut* *malè* *afficitur*, *ut* *virtus*, & *vitium*.
Dispositio *est qualitas benè*, *aut* *malè* *afficiens subie-* *Dispositio-*
etum, *quæ* *facile* *abyisci* *potest*, *ut* *sanitas*, & *aegri-*
tudo. *Ad secundam species* *pertinent naturalis poten-*
tia, & *impotentia*, *Naturalis potentia*, *seu naturalis vis*, *Naturalis*
est qualitas quedam, *qua* *facile* *queq; res agit*, *aut* *resis-*
tit, *ut* *vis naturalis* *ad currendum*, & *ad perforandos*
labores. *Naturalis* *impotentia* *seu imbecilitas*: *est* *Naturalis*
qualitas *impotentia*.

INSTITVT. DIALECT.

- qualitas, qua ægrè quæq; res agit, aut resistit, vt infirma valetudo Socratis, & mollitudo butyri. Ad tertiam Patibilisqua speciem pertinent, patibilis qualitas, & passio. Patibilis qualitas, est diu permanens qualitas, quæ aut sensum mouet, aut ex motu aliquo nascitur, vt color diuturnus in corpore, & amentia in animo. Passio est fluxa quædam, & breui transiens qualitas, quæ aut mouet sensū, aut ex motu oritur, vt rubor ex verecundia contractus, pallor ex metu, ira, gaudium, & huiusmodi. Ad quartam Forma. speciem pertinent forma, & figura. Forma vt h̄c accipitur, est modus quidam quantitatis in re aliqua naturali spectatæ: vt ea forma hominis, aut leonis, quæ ex linea- mentis corporis resultat. Figura est modus quantitatis simpliciter, ac in se spectatæ, vt figura trianguli, qua- Prima affec- quadrati, & cæteræ. Qualitatis tres sunt affectiones. Pri- tio qualitas- tis. ma est, Habere aliquid sibi contrarium. Nam virtuti contrarium est vitium, & alijs plerisq; qualitatibus alia reperiuntur contraria. Secunda est, Suscipere magis, & minus, vt esse magis, aut minus iustum, magis, aut minus album. Tertia, quæ maximè propria qualitatis affectio dicitur, hæc est, Vt secundūm eam res dicantur similes, ac dissimiles. Similia enim sunt ea, quorum qualitas est una: dissimilia, quorum diuersa.
- Secunda.
- Tertia.
5. meta. 15. tex. 20.

De Relatione. Caput. 13.

Relatio

Relatio est, qua aliquid, hoc ipso quod est, ad aliud se habet: ut aequalitas, dominatus, seruitus. Ex præd. 7.

Nam aequale, quatenus aequale est, aequalitate refertur ad sibi aequale, & dominus, quia dominus est, dominatus refertur ad seruum, qui vicissim, quia seruus est, ad dominum refertur seruitute. Relata verò sunt quæcunque hoc ipso quod sunt, ad aliud se habent: ut aequale, dominus, seruus. Relatorum autem quædam sunt aequalis comparationis (recentiores vocant aequiparantiae) ut aequale, simile, inaequale, dissimile. Nā aequale ad aequaliter refertur, simile, ad simile, inaequale, ad inaequale, et dissimile, ad dissimile. Itaque ea, ad quæ huiusmodi relata referuntur, sunt eiusdem appellationis ac naturæ cum illis. Quædam verò sunt inaequalis comparationis, seu diversæ appellationis, quæ illi vocant disquiparantiae: quorum duo sunt genera. Alia enim dicuntur maioris comparationis, quæ vocant superpositionis, ut pater, dominus, præceptor, & cætera omnia, quæ sunt digniora ijs, ad quæ referuntur: alia ex altera parte hisce respondent, quæ minoris comparationis dici possunt, ut filius, seruus, discipulus & cætera minus digna ijs, cum quibus conseruntur: quæ vocari solent suppositionis. Relatorum tres præcipue traduntur proprietates. Prima est Omnia relata dici ad ea, quæ conuertuntur, hoc est, ad ea quæ vicissim ad ipsa dicuntur, ut pater ad filium, qui vicissim ad patrem dicitur. Ut enim Pater dicitur filij pater, sic vicissim:

Ibidem.

Relata aequalis comparationis.

Relata inaequalis comparationis.

Maioris comparationis.

INST. DIALECT.

Secunda. cissim filius dicitur patris filius. Secunda est, Omne relatum esse simul naturā, cum eo, ad quod refertur. Ea verò dicuntur esse simul naturā, quorum alterum secū ponit, ac tollit alterum, ut dominus seruum, & seruus dominum. Si enim dominus nullus sit, nullus erit seruus, & vice versa, si nec seruus, nec dominus. Tertia, pprietas est, Omne relatum eius esse naturae, ut si illud noueris, etiam id, ad quod refertur, cognoscas, & è contra. Siquis enim nouerit Sophroniscum esse patrem Socratis, necesse est ut etiam cognoscat Socratem esse filium Sophronisci, & è contra. Ceterū hæc, quæ diximus, propriè sunt relata, dum esse.

Præd. 12. Relata secū & vocantur secundam esse. Alia sunt, quæ relatione alio dicuntur, ipsa tamen ad hoc prædicamentum non pertinent. Atq; hæc à Dialecticis relata quidem appellantur, verū non simpliciter, ac propriè, sed cum adiectione, relata secundum dici, quasi dicas, quoad naturae explicationem duntaxat, non quoad ipsam naturam: qualia sunt, habitus, scientia, & alia huiusmodi: quod alio loco plenius docebimus.

De actione, & passione.

Caput. 14.

3. Ph. 3. **A**ctio est agentis, quatenus agens est, actus, seu perfectio. Passio verò est actus, perfectione patientis,

tis, ut patientis. Suntq; actio, & passio, vna, eademq; res, quæ tamen, ut est perfectio agentis, dicitur actio, ut verò patientis, dicitur passio. Verbi gratia: caloris motus, quo ab igne afficitur aqua, quatenus est id, quo ignis est, & dicitur agens, actio est, & actio dicitur: quatenus verò id, quo aqua est, ac appellatur patiens, passio est, & passio nominatur. *Actiones autem, & pas-* Duplex actio, et passio.
siones partim sunt à corpore ut calefacere, & calefieri:
partim ab animo, aut alia superiori causa, ut nutririri, au-
geri, cupiditatis, aut iræ motu agitari, & huiusmodi
alia. Actioni, & passioni due affectiones tribuūtur. Pri- Præd. 9.
or est, Habere contrarium. Nam calefacere, & frigefac- Prior affectio.
cere, calefieri, & frigefieri, voluptatis motu affici, & do-
loris, contraria sunt. Posterior est, Suscipere magis, & mi- Posterior.
nus. Nam & id, quod calefacit, aut calefit, magis, aut
minus calefacere, aut calefieri dicitur: id etiam, quod do-
loris, aut voluptatis agitatione mouetur, magis, aut mi-
nus dicitur voluptate, aut dolore affici.

Quid sit vbi, & situm esse.

Caput. 15.

Vbi, seu esse alicubi, est loco contineri, ut in foro, in templo. Duobus autem modis corpus continetur loco, aut communis, ut Socrates in templo: aut proprio, ut aqua in vase.

4. Pby. 2.

INSTI. DIALECT'.

in vase. Huius generis species dicuntur esse suprà, infrà, situm esse. antè, retrò, ad dextram, & ad sinistram. Situm esse est, habere partes corporis certo quodā modo affectas ad partes loci, ut stare, sedere, cubare: quæ quidem appellantur duplex positi positiones: partimq; sunt naturales, ut quæ dictæ sunt: partim non naturales, ut si quis conuersis ad cœlum vestigijs manibus nitatur.

Quid sit quando, & habere.

Caput. 16.

Quando.

QUANDO, seu esse in tempore, est tempore cōtineri, ut fuisse anno superiori, esse in præsenti, fore in futuro, esse in mense, in die, in hora, & huiusmodi temporibus. Habere (ut nunc utimur hoc verbo) est indumento aliquo, aut ornamento indutum, aut ornatum esse: ut togatum esse, lorica indutum, mytra redimitum, & anulatum. In his igitur decem classib; infinita rerū, & nominum multitudo ita distinctè, distributèq; continetur, ut facile sit cernere, quæ ad quam categoriam pertineant, & in quacunq; categoria, quæ quibus communio- ra sint, aut minus communia.

De oppositis. Caput. 17.

SED quoniam in hac categoriarum tractatione sœpe contrariorū meminimus, quæ nam sint contraria paucis

paucis dicamus: atq; adeò omnia oppositorū genera (quō
 niā id perutile erit) persequamur. Oppositorum igitur ^{Præd. 10.}
 quatuor sunt genera, relatiū opposita, contrariē, priua-
 tiuē, & contradictroriē. Relatiū opposita sunt, quæ ^{Relatiū op-}
 quicquid sunt oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad posita.
 illa dicuntur: ut pater & filius, & duo similia. Nam
 pater dicitur filij pater: & filius, patris filius: hoc verò
 simile illi, dicitur illi simili simile, & illud huic. Contra-
 riē opposita sunt ipsa contraria. Contraria ^{Contraria} _{præ. 6. et 10.}
 ea, quæ sub eodem genere maximē distant, & eidem sub-
 iecto viciſſim insunt, nifi eorum alterum insit à natu-
 ra: ut scientia, & error: virtus, & vitium: calor & fri-
 gus: candor, & atror. Nam sub habitu, quod est genus
 quoddam qualitatis, maximē distant tum scientia, & er-
 ror, tum etiam virtus, & vitium: sub patibili autem qua-
 litate tum calor, & frigus, tum candor, & atror. Hæc
 item, ut patet, in eodem subiecto inhæſionis viciſſim in-
 sunt, cum mutuō ab eodem se expellant. Additum est,
 Nisi eorum alterum à natura insit, quia in locum eius, cui
 à natura determinatum, & quasi præscriptum est, ut
 insit, non potest alterum succedere: qua ratione nec ignis
 frigere potest, nec cygnus esse niger, nec coruus albus, nec
 saxum molle, quippe cùm hæc omnia alterum excontrarijs
 naturæ præscripto sibi vendicent. Iam verò contrario-
 rum, quædam immediata sunt, quædam mediata. Im- ^{Cotraria im-}
 mediata dicantur, quorum alterum necesse est inesse pro- ^{mediata.}

INSTIT. DIALECT.

Media.

prio subiecto, ut sanitas, & morbus comparatione animalis. Mediata vero, quorum neutrum necesse est inesse proprio subiecto, nisi alterum naturâ insit. Ut albus color, ac niger comparatione corporis misti: & virtus, ac vitium cōparatione hominis. Dantur enim media inter huiusmodi contraria, quibus affecta esse possunt propria cōtrariorum subiecta remoto utraq; contrario. Quæ

Media nomi-

nata.

Media nomi-

tituto ut forma insit, quia subiectum ante id tempus,
quo à natura constitutum est, ut habeat formam, ne-
quaquam ea priuatum dici poterit. Vnde fit ut catu-
lus ante septimum diem, quo minimum à natura cons-
titutum est ut oculos aperiat, non sit appellandus cæcus:
nec puer ante septimum annum, si mente non vtatur,
demens dicendus est, quia tum primum ferè præscrip-
tum est à natura vt mente, ac ratione vtatur. Priua-
tio verò duplex est, altera, à qua non potest fieri natu-
raliter ad habitum regressus, ut cecitas, caluitum: al-
tera, à qua naturaliter fit regressus, ut tenebræ, nudi-
tas, & huiusmodi. Quæ omnia paululum animaduer-
tenti perspicua sunt. Contradictrioriè opposita dicuntur,
inter quæ comparatione cuiusq; nullum datur medium,
id est, quorum alterum de quovis siue ente, siue non en-
te dicantur necesse est. Quod quo pacto intelligendum
sit alibi docebimus. Exempla tamen sunt homo, nonho-
mo: lapis, nonlapis: album, nonalbum. Nam equus,
chimæra, & quicquid aliud modo aliquo esse, aut fingi
potest, est homo, aut nonhomo, lapis, aut nonlapis, al-
bum, aut nonalbum: & ita in cæteris: id quod in su-
perioribus oppositorum generibus nequaquam cernimus.
Equus enim, vt uno exemplo rem intelligas, nec est
dominus, nec seruus, nec item virtute præeditus aut
vitiositate, nec rursus loqui potens, aut mutus.
Hæc de coactione, ac dispositione nominum, & verbo-

Plin. de nat.
bist. lib. 8.
Cap. 40.

Duplex pri-
uatio.

Contradic-
tio
riè opposita.

Ad caput. 10
prædicamēs.

INSTIT. DIALECT.

rum in decem categorias. Eset autem proximè agendum de usu nominum, quem Iuniores suppositionem terminorum appellant, nisi commodius videretur hanc, & quasdam alias nominū affectiones ad eam partem differre, in qua de eludendis sophistarum captionibus disserendum est. Quapropter institutum ab initio ordinem tenentes iam de oratione dicamus.

Ad lib. 8.

INSTITUTIONVM DIA-
LECTICARVM LIBER
TERTIVS.

Quid sit oratio. Caput. I.

Experi. 4.

Ratio est vox ex instituto significans, cuius aliqua pars significat separatim: ut Socrates est Philosophus, Socrates sapiens, Omnis homo, Liber Aristote-
lis, & ceteræ huiusmodi voces aliquo ne-
xu grammatico copulatæ. Nam multæ dictiones nulla
constructione grammatica coniunctæ, ut Cœlum, Terra,
Lapis, Lignum, ut nullo modo sunt una vox, sic nullo
modo sunt oratio. Posteriori definitionis parte rei-
cuntur nomen et verbum, & aliæ simplices voces significan-
tes ex instituto, quia nulla pars eiusmodi vocum signifi-
cat.

cat separatim in ipsa totius vocis structura: at in compositione orationis semper aliqua significat. Quod non sic intelligas, quasi una sola orationis pars debeat separatim significare, aut quod una saltē. Omnes enim dictiones, quae assumuntur ad orationem construendam, significantes esse debent, si verum est quod Dialectici afferunt, Significationem totius orationis conflari ex significacionibus partium, hoc est, dictionum, ex quibus oratio constituitur. Sed ictcirco id Aristotelem dixisse intellige, ut orationem à nomine & verbo distingueret: ad quod sane discrimen constituendum satis est, si una tantum orationis pars per se significare concedatur, quando nulla nominis, aut verbi pars separatim significat. Itaque licebit dicere orationem esse multarum dictionum ex instituto significantium comprehensionem. Aduerte tamen duobus modis orationem cōponi posse ex dictionibus per se significantibus in ipsa, altero explicitè, siue expressè, ut si dicas, Nullus homo, Nulla res, In omni loco, In omni tempore: altero implicitè, seu virtute, ut si dicas, Nemo, Nihil, Vbiq, Semper. Nam & si haec posteriores voces expressè nō constant eisdem partibus quibus superiorēs, tamen, quia idem omnino, atq, illae significat, totidēq, quod illae conceptus in animo imprimūt, virtute eisdē partibus cōstare dicuntur. Quanquā igitur voce non sint orationes, significatione tamen orationes censemur, ac proinde simpliciter orationes. Causa huius rei est, quia

Apud Dialec- apud Dialecticos significationis potius, quam vocis, ratio-
ticos signifi- habenda est, Hinc enim fit, ut oratio, que multos ha-
cationis po- bet sensus, qualis est illa, Aio te Aacida Romanos viii
tius, quam cere posse, simpliciter non sit oratio, sed orationes, quem-
vocis ratio habetur.
Oratio mul- admodum nomen, quod multa significat, ut Gallus, non est
tos habet sen- sim significiter nomen, sed nomina, ut supra diximus. Itaq;
sus non est sim- pliciter oras omnia haec propterea afferimus, quia iudicamus in oratio-
tio, sed oras ne, & partibus eius, significationem magis, quam vocem,
tianes, esse spectandam.

De perfectis, & imperfectis ora-
tionibus.

Caput. 2.

Oratio per-
fcta.

Imperfecta.

Duplex imp-
fcta.

ORATIONUM PORRÒ QUÆDAM PERFECTÆ SUNT, QUÆDAM IMPERFECTÆ. PERFECTA ORATIO EST, QUE INTEGRAM SENTENTIAM DECLARAT: UT, DEUS EST SUMMUM BONUM. IMPERFECTA, QUE NON DECLARAT INTEGRAM SENTENTIAM: QUE DUPLEX VIDETUR ESSE. QUÆDAM ENIM IMPERFECTAM, & QUASI MUTILAM SENTENTIAM SIGNIFICAT, UT SIC VOS NON VOBIS, DÉN TIMERE, SI TIMUERIMUS DEUM, & ALIÆ HUIUSMODI, QUIBUS AUDITIS ALIQUID ULTRA EXPECTAMUS. QUÆDAM VERO NUL-
LAM SENTENTIAM SIGNIFICAT, ETIAM IMPERFECTAM, & TRU-
NCATAM, UT ANIMAL RATIONALE, QUANTITAS CONTINUA, LIB-
ER ARISTOTELIS, TRACTATIO DE ORATIONE, & ALIÆ HUIUS GE-
NERIS, QUAS CUM ALIQUIS PROFERT, NON VIDETUR EO SERMONIS
GENERE SIGNIFICARE SE ULTERIUS VELLE PROGREDI. SIGNIFICANT
ENIM

enim huiusmodi orationes more nominum, & verborū, quæ, ut ait Aristoteles, eam intelligentiam imprimunt 1. peri. 3. in animo, ut qui audit quiescat. Priors constant verbis, aut coniunctionibus, alijsnē particulis, quarum vis non finitur in ea tantum oratione, quæ profertur: posteriores ferè nomine substantiō & adiectiō, aut casu recto, & obliquo. Quia enim adiectiū in suo substātiō finitur ac terminatur, & sāpe vis obliqui in suo recto, non suspendunt huiusmodi orationes animum auditentis, quemadmodum nec nomen per se, aut verbum, ut Aristoteles ait. Perfectarum autem aliæ sunt optatiuæ, Optatiuæ. ut O mihi præteritos referat si Iupiter annos, Aliæ interrogatiuæ. Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris? quoīe tenetis iter? Aliæ deprecatiūæ, ut Parcite Dardanidæ de tot, precor hostibus vni. Aliæ imperatiuæ, ut Disce puer virtutem ex me, verumq; labore, fortunam ex alijs. Aliæ enuntiatiuæ, ut, Vulgus amicitias utilitate probat. At verò ex perfectis orationibus, enunciatiuas duntaxat (quæ tum enunciationes, tum effata, tum pronunciata, sāpè etiam propositiones dicuntur) cæteris omisſis, quoniam ad Oratores, & Poetas pertinent, pertractat Dialecticus. Nam quòd interrogatiuas non omnino reijcit, id propterea facit, ut à respondentē enunciationes, quibus argumentetur obtineat. Ex perfectis orationibus solas enūtia tūnāstrāctat Dialecticus. 1. peri. 4. Vt. 2. post. 9. & 1. Top. 8. & toto ferè 8. libro top.

INSTI. DIALECT.

De enunciatione, & diuisione eius in
simplices, & coniunctas, & simpli-
cium in absolutas, & modales.

Caput. 3.

1. peri. 4.

Enunciatio igitur est oratio perfecta, quæ verum, aut falsum significat, ut Deus est summum bonū, Si Deū videris omnium honorum copia fruēris: que propositiones sunt veræ. Item, Id, quod honestum est, non est per se expetibile, Si omnes mundi thesauros possederis, ve

Vera enūtia
tio. 4. meta.
7. tex. 27.
Falsa.

Ea dicitur enunciatio vera, que significat id, quod est, esse, aut, quod non est, non esse.

Diuisio enū.
ciationis. ex
1. peri. 4.
Simplicis di
uiso ex. 1.
prior. 2.

Falsa verò est, quæ significat id, quod est, non esse, aut, id quod non est, esse. Porro enunciationū quædam sunt sim-

plices, quædam coniunctæ. Simplicium, aliæ sunt absolu-
tæ, quæ vocantur de inesse, aliæ modales. Enunciatio sim-

Enunciatio. **E**nunciatio simplex est, quæ unum de uno enunciat, siue illud unum sit simplex, siue ex multis compositum, ut si dicas, Homo est animal, Homo est animal rationale, Homo iustus est prudens, Homo probus est simplex, & prudens. Enun-

ciatio coniuncta, quam Aristoteles coniunctione unam, hypothetica
qua sit. ex. 1. alij hypotheticam vocant, est quæ ex simplicibus coniunc-
tione aliqua neclitur: ut, Si dies est, lux est. In qua-

rum numero etiam illæ ponendæ sunt, quæ constant ex
orationibus, quæ facile ad simplices reuocari possunt:
ut, Si dies esset, lux esset. Huiusmodi enim coniunctæ

enunciatio.

enunciations, si non actu, certe potestate, ac virtute ex simplicibus componuntur. Enunciatio absoluta est ea, quae absolutè significat aliquid inesse, aut non inesse. Enunciatio
absoluta, scilicet
de inesse. Se alicui: vt, *Homo est animal*, *Homo non est lapis*. Modalis verò est, quae quo modo aliquid alicui insit, aut non insit pronunciat: vt, *Homo necessariò est animal*, *Homo necessariò non est lapis*, *Hominem esse animal est necessarium*, *Hominem non esse lapidem est necessarium*. Nos igitur hunc ordinem sequemur, vt primum de absolutis, deinde de modalibus, ad extreum de coniunctis enunciationibus dicamus.

De qualitate, quantitate, & materia absolutarum enunciationum.

Caput. 4.

Tria potissimum spectanda sunt in absolutis enunciationibus, qualitas, quantitas, & materia. Qualitas earum duplex est: essentialis, & accidentalis. Qualitas essentialis est coniunctio praedicati cum subiecto. Accidentalis verò, est veritas, falsitas, & cetera coniunctionis accidentia. Quantitas est extensio, aut unitas numeralis earum rerum, pro quibus subiectum sub praedicato accipitur. Sæpe enim accipitur pro multis, idq; pluribus modis, vt si dicas. Omnis homo est discipli-

Qualitas es-
sentialis.

Qualitas aca-
ccidentalis.

Quantitas..

INSTIT.DIALECT.

disciplinæ capax, Aliquis homo est iustus. Sæpe etiam pro vna rē tantum, vt si dicas, Hic homo est iustus.

Materia. *D. Thom. 1.* *peri. lect. 13.* *Cap. 5.* *Materia huiusmodi* enunciationum est habitudo seu affectus, etio prædicati ad subiectum, quæ in quibusdam est necessaria, vt in hac, Homo est animal: in alijs verò continens, aut impossibilis, vt mox patebit, cum de enunciationibus ex materia necessaria contingentib; & impossibili dicemus.

Varia genera absolutarum enunciationum. Caput. 5.

** 1. peri. 4.* *† 1. peri. 5.* ** Partim. 1.* *peri. 8. pars* *tim alibi* *pe.* *† 2. peri. 1.* ** 2. peri. 2.* **E**nunciationes igitur absolutæ multis diuisionibus apud Aristotalem dispartiuntur. Primum* in affirmationes, & negationes: deinde[†] in vniuersales, & particulares, & indefinitas, & singulares: postea^{*} in necessarias, contingentes, & impossibilis: rursus[†] infinitas, & infinitas: ad extreum^{*} in eas, quæ cōfiant subiecto, & prædicato simplici, & in eas, quæ cōfiant utroq; aut altero, coniuncto.

Affirmatio. *Absoluta* igitur affirmatio, est absoluta alicuius de a-
quo enunciatio, id est, oratio, qua aliquid alicui abso-
lute tribuitur, vt Homo est animal, Homo est lapis.

Negatio ibi Negatio verò est alicuius ab aliquo absoluta enuncia-
dem. tio, id est oratio, qua aliquid ab aliquo absolute re-
mouetur,

mouetur, ut si dicas, *Homo non est lapis*, *Homo non est animal*. *Haec disuasio dicitur secundum qualitatem essentiale*, quia sit ratione copulae, *coniunctio- nis* prædicati cum subiecto, que quidem est *essentialis forma enunciationis*.

Enunciatio vniuersalis est, cuius subiectum notatur signo vniuersali, ut *Omnis homo est animal*. *Signa vniuersalia aut sunt vniuersalia omnino*, ut *Omnis, Nullus, Quilibet*: aut ad certum usq; numerum, ut *Vterque, Neuter, & si que sunt alia huiusmodi*.

Enunciatio particularis est, cuius subiectum notatur signo particulari, ut *Aliquis homo est Grammaticus*. *Signa particularia, aut sunt absolute particularia*, ut *Quidam, Aliquis*: aut particularia ex certo numero, ut *Alter*.

Aduerte tamen signa absolute vniuersalia, præposita negatione fieri particularia, & absolute particularia eadem præfixa fieri vniuersalia. *Nam Non omnis, & Non nullus sunt particularia*: *Non quidam autem, & Non aliquis sunt vniuersalia*, ut ex æquipollentia enunciationum intelliges.

Enunciatio indefinita est, cuius subiectum pro multis rebus acceptum nullo notatur signo, ut *Homo est grammaticus, Homo est rationis particeps*. *Enunciatio singularis est*, cuius subiectum accipitur pro una tantum re singulari, ut *Socrates est philosophus*, *Hic homo*

Vniuersalis,
Ex. I. peri. 5.
& I. prio. 1.
*Signa vniuer-
salia.*

Particularis
Ex eodem
co.
*Signa parti-
cularia.*

*Negatiopre-
posita signo
mutat eius
quantitatæ.*

Cap. 7.

*Indefini-
ta*
Ibidem.

Singularis-
Ex. I. peri. 5.

est

Enunciatio
ex subiecto
comuni pra-
cise accepto.

est philosophus. Filus Sophrōnisci est philosophus. Ad hoc genus reuocantur ennūciationes illæ quarum subiecta accipiuntur pro rebus communib[us] præcisè, ut Homo est species. Nam cùm earum subiecta, non accipiuntur pro multis, fieri non potest, ut sint vniuersales, aut particulares, aut indefinitæ. Reuocandæ sunt igitur ad singulares, quarum etiam subiecta non pro multis accipiuntur. Hæc diuīsio ennūciationis dicitur secundum quantitatem, quia fit secundum numerum earum rerum, pro quibus accipiuntur subiecta ennūciationum.

Necessaria.
Ex. 5. meta.
5. tex. 6.
Quenam ad
necessariarū
genus perti-
neant.

Enunciatio necessaria est, quæ ita est vera, ut falsa esse non possit, ut Homo est animal, Cygnus est candidus. In hoc genere ponunt solent omnes affirmatiæ ex materia necessaria, seu naturali, & omnes negatiæ ex materia impossibili, seu remota, de quibus mox dicemus. Hoc tamen quoad ennūciationes ex materia necessaria, tū verū est, cùm prædicatum non minus latè patet, quam subiectum. Nam si prædicatum fuerit angustius, fieri poterit, ut affirmatiæ sit falsa, ut si dicas, Omne animal est homo, Omne animal est disciplinæ capax, quæ quidem sunt ex materia necessaria, ut statim patet.

Contingens.
ex. 1. pri. 12.

Enunciatio contingens est, quæ cùm necessaria non sit, potest tamen vera esse, seu, Quæ & vera, & falsa esse potest, ut Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus.

Huiusmodi

Huiusmodi sunt omnes enunciationes ex materia contin-
genti, quas statim explicabimus. Enunciatio impossibili-
lis est, quæ ita est falsa, ut vera esse non possit, ut Ho-
mo est lapis, Cygnus non est albus. Huiusmodi esse di-
cuntur omnes affirmatiæ ex materia impossibili, &
omnes negatiæ ex materia necessaria. Id quod in ijs, quæ
constat materia necessaria tunc verum esse intellige, cùm
prædicatum non est angustius, quam subiectum. Si enim
minus latè pateat, poterunt esse necessariæ, ut si dicas,
Quoddam animal non est homo, Quoddam animal non
est disciplinæ capax. Hæc diuisione fit secundum aptitudi-
nem enuntiationis ad veritatem, & falsitatem. Sed quia
hæc aptitudo nascitur ex materia enuntiationis, expli-
candæ sunt hoc loco enunciationes constantes: ex materia
necessaria, cōtingenti, & impossibili. Enunciatio ex ma-
teria necessaria, seu naturali est, cuius prædicatum non
potest non conuenire subiecto, ut Homo est animal, Ho-
mo non est animal, & omnes omnino, in quibus superiora
de inferioribus siue affirmantur, siue negantur: aut dif-
ferentiæ de rebus, quas componunt: aut proprietates de
ijs subiectis, quorum naturas consequuntur, vel de su-
perioribus subiectis: aut accidentia inseparabilia de re-
bus, à quibus separari nequeunt: aut contrà, hoc est, in-
feriora de superioribus, & cætera ordine cōuerso. Omnes
huiusmodi prædicationes siue affirment, siue negent, fi-
unt in materia necessaria, & naturali, quanquam non
omnes

Que ad gea-
nus impossibi-
lium perti-
nere dicana-
tur.

Ex materia:
necessaria.
Preßius D.
Tho. I. peri-
lect. 13.
Preßius etiā
accepta est
prædicio
necessaria li-
2. cap. 2.

INSTITVT. DIALECT.

^{† Lib. 2. ca. 1} omnes sūt naturales, seu directæ vt patet ex supradictis. *

Ex materia Enūciatio ex materia contingentī est, cuius prædicatum contingentī.

Latius Di. & conuenire, & non conuenire subiecto potest, vt Tbo.

Latius etiā Homo est grammaticus, Homo non est grammaticus:

predicatio & omnes, in quibus accidens separabile de re, cuius est ac-

contingēs li. cidens siue affirmatiuē, siue negatiuē, prædicatur.

2. cap. 2. Ex materia Enūciatio ex materia impossibili, seu remota, est, cuius

impossibili. prædicatum non potest conuenire subiecto, vt Homo est

Præfīus D. lapis, Cygnus est niger. Dicitur autem hæc diuīsio se-

Tbo. cundum materiam, quia fit secundum habitudinem præ-

dicati ad subiectum, quam diximus materiam enuncia-

tionis.

Indefinitæ, Illud autem prætermitendum non est, enūciationes in-

qua ratione idem valeat definitas tum ex modo significandi suo, tum etiam ratio-

ne materiæ contingentis, cùm ea constant, idem valere

quod partia- atq; particulares. Vt trāq; de causa Hæc enūciatio, Ho-

mo est iustus, iudicatur nil differre ab hac, Quidam ho-

mo est iustus, & ita reliquæ. Verūn quod addi solet, In-

finiæ ex materia necessaria, & impossibili idem va-

lia ratione materiæ atq; vniuersales, & si quoad eas, quæ

possibili idem valere ratione materiæ impossibili verum esse videatur, in reli-

quia tamen mibi nō probatur. Hæc siquidem sunt ex ma-

teria necessaria, Animal est homo, Animal non est ho-

mo, Animal est discipline capax, Animal non est disci-

plinæ capax, & aliæ similes, vt diximus quæ tamen nō

iudicantur idem valere atq; vniuersales. Conceduntur

enim

enim simpliciter quasi particulares. Sed qui illud dicunt, non existimant eas esse ex materia necessaria, quia prædicata minus latè patent quām subiecta: quod tamen nihil refert, ut alibi docebimus, & si aliquando reminus diligenter perspecta aliquid referre putauerimus.

Enunciatio finita est, cuius nomina omnia, siue categora-
remata sunt finita, ut *Homo est iustus*. Infinita verò, Finite. ex. 2.
peri. 1.
Infinita. Ex
codem loco.
cuius aliquid categorema est infinitum, ut *Homo est noniustus*, *Socrates est homo noniustus*. Quòd si dicas *Socrates est seruus noniusti*, non erit enunciatio infinita, quia illud *Noniusti non est categorema*.

Enunciatio ex coniuncto extremo est, cuius aut subiectū, Ex coniuncto
extremo. Elī
citur ex. 2.
peri. 2.
aut prædicatum, aut utrumq; per se est unum quid ex multis categorematis coniunctum, ut *Socrates est homo iustus*, *Homo iustus est sapiens*, *Homo iustus est simplex*, & *prudens*. Quòd si dicas, *Socrates est simplex, prudens, non erit enunciatio ex coniuncto extre-
mo, quia categorema, quæ prædicantur, nullo nexu iunguntur, ut sint unum prædicatum: ex quo sequitur ut non efficiant enunciationem unam simplicem, sed plus.*

Enunciatio ex simplici extremo est, cuius nec subiectum, Ex simplici
extremo.
nec prædicatum ex multis iungitur categorematis, ut *Socrates est sapiens*, *Socrates philosophatur*. Hæc de varijs generibus absolutarum enunciationum, nunc de earum

de earum oppositione, aequipollentia, & conuersione dicamus.

De oppositione absolutarum enunciationum. Caput. 6.

Oppositio ab
solutarū. Ex
. peri. 5. et 6.

Contrarie.

Conditio cō-
trariarum.

Subcōtrarie

Conditio sub
contrariarū.

Oppositio in
definitarū.

Cōtradicens

Oppositio, ut in absolutis enunciationibus cernitur, est duarum absolutarum enūciationum eodē subiecto, prædicatoq; constantium, repugnātia secundū affirmationem & negationem, ut si dicas, *Hic homo est iustus*, *Hic homo non est iustus*. Porrò enunciationes oppositæ si fuerint vniuersales, erunt cōtrariæ, ut *Omnis homo est iustus*, *Nullus homo est iustus*. Harum hæc est conditio, ut simul veræ esse non possint, quanquam possint esse simul falsæ, siue in materia contingenti, ut patet in tradito exemplo, siue in necessaria, ut si dicas, *Omnis animal est disciplinæ capax*, *Nullum animal est disciplinæ capax*. Si autem fuerint particulares, dicentur subcōtrariæ, ut *Quidam homo est iustus*, *Quidam homo non est iustus*. Harum cōditio est, ut falsæ simul esse non possint, quanquam possint esse simul veræ, siue in materia contingenti, ut in hoc eodem exemplo cernis, siue in materia necessaria, ut si dicas, *Quoddam animal est capax disciplinæ*, *Quoddam animal non est capax disciplinæ*. Idem quoq; dices de indefinitis spectata earum significādi figura. Si verò altera fuerit vniuersalis, altera particulares,

laris, vel utraqu singularis, erunt contradicentes, siue cō-
 tradictoriae, vt Omnis homo est iustus, Quidam homo
 non est iustus, Nullus homo est iustus, Quidam homo est
 iustus, Socrates est iustus, Socrates non est iustus. Harū ^{Conditio cō-}
 hæc est conditio, vt nec simul veræ, nec simul falsæ vñ-
 quam esse possint. Idem dices de ijs, quarum subiectum ^{Oppositio es}
 accipitur pro eadem re communi præcisè, vt si dicas, ^{nūciationū}
 Homo est species, Homo non est species. Siquis autem ^{ex subiecto}
 quærat, num in quauis cōtradictione altera ex cōtradicē-
 tibus sit vera, altera falsa, occurrentum est, ita rem ha-
 bere, præterquam in contradictionibus futuri contingē-
 tis, vt si dicas Hic homo morietur cras, Hic homo non ^{cōmuni præ-}
 morietur cras. Neutra enim ex his duabus enunciationi-
 bus determinatè accepta, vera est, aut falsa: id quod de
 cæteris huiusmodi dicendum est. Sed hæc quæstio alium
 locum desiderat ampliorem. Addunt multi quartum op- ^{Subalterne,}
 positionis genus, quod vocat subalternarum: duarum in-
 quam enunciationum affirmantium, aut negantium idē
 de eodem, ita tamen vt quod altera affirmat in totum, al-
 tera affirmet in parte: quæ propterea dicuntur subalter-
 na quòd altera sub altera collocetur: cuiusmodi sunt hæ-
 duæ enunciationes, Omnis homo est iustus, Quidam ho-
 mo est iustus, item hæ, Nullus homo est iustus, Quidam
 homo non est iustus. Verū huiusmodi enunciationes nō ^{Subalterne,}
 reclè dicuntur oppositæ, quia non repugnant inter se se- ^{non sunt op-}
 cundum affirmationem, & negationem. Accedit eò quòd
 G nec

INSTI. DIALECT.

Conditio sub *nec etiam secundum veritatem, aut falsitatem. Nam ex alternarum.* veritate vniuersalis, quæ vocatur subalternas, cōcluditur veritas suæ particularis: & ex falsitate particularis, quæ dicitur subalternata, concluditur falsitas suæ vniuersalis quod in eisdem exemplis facile est cernere. Cum igitur absurdè videatur dici, eas enunciationes esse oppositas, quæ nec secundum veritatem, nec secundum falsitatem repugnant, immò verò altera alteram secum trahit, efficitur ut hac quoq; ratione subalternæ nō sint in oppositis numerandæ. Quinetiam subcontrariæ si propriè de oppositione, eiusq; conditionibus loquendum sit, non sunt in oppositarum numero ponendæ, tum quia altera non verè uestigat, quod affirmauit altera, tum etiam quia non est propria oppositionis conditio repugnantia secundum falsitatem, sed secundum veritatem. Quo fit ut Aristoteles secundo libro de priori resolutione meritò dicat, subcontrarias enunciationes non esse reuerā oppositas, sed voce duntur: *Hæc omnia cernes in hac figura.*

cap. 15.

Subalternans Subalternans.
Omnis homo est iustus Contrariæ. Nullus homo est iustus.

Subalternæ.

Contra dicentes
Contra dicentes

Subalternæ.

Quidā homo est iustus. Subcōtrariæ. Quidā homo nō est iustus.

Subalternata.

Subalternata.

Socrates est iustus. Contradicentes. Socrates non est iustus.

De

De æquipollentia enunciationum
de inesse. Caput. 7.

AÆquipollentes, & æquivalentes dicuntur hoc loco, enunciationes absolutæ constantes eodem subiecto, eodemque prædicato, quæ una quidem, aut altera negatione differunt, sed tamen idem valent, se sequentes, mutuò inferunt: ut hæc duæ, *Omnis homo est iustus. Non quidam homo non est iustus.* Quoniam igitur huius rei cognitio non parum conducit ad exponendas obscuriores enunciationes, notandæ sunt hæc regulæ. **Prima.** Negatio præposita subiecto cuiusque enunciationis, & signo, si signum habet, efficit eam æquipollentem contradictrioræ. Hac regula iudicabis has enunciationes idem valere, Non omnis homo est iustus, Aliquis homo non est iustus, quia, nisi præposuisses negationem subiecto prioris, essent procul dubio contradicentes. Eadem quoque arte iudicabis has esse æquipollentes, *Omnis homo est iustus, Non quidam homo non est iustus, Socrates est iustus, Non Socrates non est iustus,* & sic cæteras huiusmodi. **Secunda.** Negatio postposita subiecto enunciationis vniuersalis efficit eam æquipollentem contrariae. Hac regula iudicabis has esse æquipollentes, *Omnis homo non est iustus, Nullus homo est iustus, & has, Omnis homo est iustus, Nullus homo non est iustus.* Eadem ratio est in subcontrariis, ut patebit experienti. **Tertia.** Negatio præposita, et postposita subiecto enunciationis vniuersalis, aut particularis, reddit eam æquivalentem.

INSTITVT. DIALECT.

lentē subalternæ. Hoc documento intelligimus has enūcias
tiones idē valere. Non omnis homo non est iustus, Quidā
homo est iustus, & has, Nullus homo est iustus, Non ali-
quis homo est iustus. Quanquam enim in hac posteriori
complicatione non videoas subiectum secundæ enunciatio-
nis habere negationem præpositam, & postpositam, sed
solum præpositam, tamen quia enunciatio subalternæ su-
perioris ita habebat, Aliquis homo non est iustus, nega-
tione nimirum postposita subiecto, non fuit negatio ite-
rum postponenda, sed potius tollenda. Nam idem efficies

Nota. negationem positam auferēdo, atq; non positam ponendo.

D.Tho. opus Id quod in cæteris regulis diligenter obseruabis. Has
culo. 48. de omnes regulas comprehendunt Dialectici hoc versu.

cap. 9.

Præ contradic, post contra, præ, post, subalter.

Quarta.

Cuius hic est sensus. Præposita negatio efficit ut cōtra-
dictoriæ idem valeant: postposita verò, ut contrariæ, præ-
posita deniq; ac postposita, ut subalternæ. Quarta. Uni-
versalis enunciatio æquipollet ag gregationi omnium sua-
rum singularium: ut hæc, Omnis homo est iustus, huic
orationi, Hic homo est iustus, & hic homo est iustus, &
ita cæteri: item hæc, Nullus homo est iustus, huic, Hic
homo non est iustus, & hic homo non est iustus, & ita
cæteri. Quinta. Particularis enunciatio æquipollet dis-
iunctioni omnium suarum singularium: ut hæc, Aliquis
homo.

Quinta.

homo est iustus, huic orationi, *Hic homo est iustus*, aut
hic homo est iustus, & sic cæteri. & hæc, *Aliquis homo*
non est iustus, huic, *Hic homo non est iustus*, aut *hic ho-*
mo non est iustus & ita cæteri disiunctiue.

De conuersione absolutarum enun-
ciationum. Caput. 8.

Conuersio, seu reciprocatio, ut hoc loco sumitur, est Conuersio
quid. commutatio extremorum enunciationis seruata Alexand. qualitate, & veritate, ut si dicas, *Scientia non est vir-*
tus, igitur *virtus non est scientia*. Enunciatio cuius ex-
tremis commutantur dicitur conuersa: quæ autem fit ex Apbro. 1.
commutatis extremis, dicitur conuertens. Seruare qua-
litatem, est efficere conuertentem affirmatiuam ex con-
uersa affirmatiua, & negatiuam ex negatiua. Seruare
veritatem est efficere ex conuersa vera veram conuerten-
tem. Est autem triplex conuersio, simplex, per accidēs, Triplex con-
& per contrapositionem. Conuersio simplex, quæ etiam uersio. 1. prio.
in terminis appellatur, est conuersio, in qua seruatur 2. et. 2. top. 3. Conuersio
eadem quantitas nullaq; alia particula adiicitur: quo pa- simplex.

cto conuertuntur vniuersalis negatiua, & particularis
affirmatiua: ut si dicas, *Nullus homo est lapis*, ergo
nullus lapis est homo, *Quidam homo est albus*, ergo
quoddam album est homo. Hoc genere conuersionis nec
vniuersalis affirmatiua, nec particularis negatiua con-

INSTITUT. DIALECT.

uertuntur, quia si has enunciationes hoc conuersionis genere volueris conuertere, dabis conuersas veras, & conuertentes falsas, vt si dicas, *Omnis homo est animal*, igitur *omne animal est homo*, *Quoddam animal non*

Conuersionis est homo, igitur quidam, homo non est animal. *Conuersionis per accidens*

, quæ alio nomine dicitur in parte, est conuersionis, in qua mutatur quantitas vniuersalis in particularem, hoc est, in qua ex conuersa vniuersali efficietur conuertens particularis: quo pacto conuertuntur enunciationes vniuersales tum affirmatiæ, tum negatiæ, vt si dicas, *Omnis homo est animal*, igitur *quodam animal est homo*, *Nullus homo est lapis*, igitur

Cur non co- uertatur par- ticularis in vniuersalem quidam lapis non est homo. Non traditur autem alia conuersionis huic respondens, in qua videlicet mutetur quan-

titas particularis in vniuersalem, quia sepiissime in hoc progressu non seruatur veritas, vt si dicas, *Quidam homo est albus*, igitur *omne album est homo*, *Quidam homo non est grammaticus*, igitur *nullus grammaticus est homo*.

Conuersionis per contrapositionem est con- gressio, in qua & seruatur eadem quantitas, & additione negationum ex finitis extremis simplicibus fiunt

Ex. 2. top. 3. ubi Aristot. erudit conse- quentiam è conuerso, elis- citur hic re- ciprocatio- nis modus. infinita: quo pacto conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, vt si dicas, *Omnis homo est animal*, igitur *omne nonanimal est nonhomo*, *Quoddam animal non est bellua*, igitur *quædam nonbel-*

lua

lūa non est nonanimal. Mādantur hæc memorie hoc
vno disticho.

Feci simpliciter conuertitur, Eua per acci:
Ast O per contra, sic fit conuersio tota,

Inquo quidem quatuor illæ voces Feci, Eua, Ast, &
O, continent quatuor vocales, quarum A, significat
vniuersalem affirmatiuam, E, vniuersalem negatiuam,
I, particularem affirmatiuam, O, particularem negati-
uam. Reliqua sunt perspicua ex dictis. Hæc de enun-
ciationibus, quæ absolutè inesse aliquid, aut non inesse
declarant, dixisse sufficiat; nunc ad eas, quæ modales
vocantur, veniamus.

Quot sint genera, ac formulæ moda-
lium enunciationum.

Caput. 9.

Modus enunciatio, ut supra diximus, est, quæ
quo modo aliquid alicui insit, aut non insit, pro-
nunciat, Huius quatuor sunt genera, ex necessario, ex
contingenti, ex possibili, & ex impossibili. Modales
ex necessario sunt, quæ enunciant aliquid esse necessa-
riū, aut nō necessariū. Modales ex contingēti sunt, quæ enū-
ciant aliquid esse contingēs, aut non contingēs. Ex possibili
verò, quæ enuntiant possibile esse, aut non possibile. Ex

Cap. 3.

2. peri. 3.
& 1. priso.
3. & 12.
Ex necessa-
rio.
Ex contingē-
ti.
Ex possibili.

G 4 impo-

INST. DIALECT.

Ex impossibili impossibili deniq; quæ impossibile aut non impossibile. Ne
bili.
Necessariū. cessarium est, quod nō potest non esse, vt hominem esse a
Contingens. nimal. Contingens est, quod potest esse, & non esse, vt
Possibile. Socratem esse grammaticum. Possibile (quod necessa
rio, & contingenti commune habetur) est, quod potest
esse, siue non possit non esse, siue possit. Exempla iam
Impossibile. posita sunt. Impossibile deniq; est, quod esse non potest,
Due formu
lae modalium. vt hominem esse lapidem. Singula porro genera moda
lium duabus tantum formulis efferri possunt: altera

Modus. si modus (id est dictio, qua significamus modum, quo
aliquid alicui inest, aut non inest) sit adverbium, vt si
dicas, Homo necessariō est animal, Socrates contingē
ter est grammaticus, & ita in ceteris: alterā si modus
sit nomen, quod enuncietur de oratione ex verbo infi
nitivo composita, quæ dictum appellatur, vt si dicas,
Hominem esse animal est necessarium, Socratem esse
grammaticum est contingens, & sic in reliquis. His
enim duobus loquendi generibus duntaxat pronunciare

possimus in actū excercito, vt vocant, quo modo aliquid
alicui in sit, aut non in sit: quo pacto pronunciandi ver
bum in descriptione modalium intelligendum est. Nam

Explicatur
descriptio
modalium.
Nota.

si in actū signato, vt Dialectici loquuntur, pronun
cianteris quo modo aliquid alicui in sit, aut non in sit, vt
potè enunciando modum de aliqua voce, quæ dictum,
aut enunciationem in dicto comprehensam demonstret,

non

non efficies sānē modalem enunciationem, sed verē ab-
solutam. Hæ namq; sunt absolutæ, Hoc dictum, Ho-
minem esse animal, est necessarium: Hæc enunciatio,
Socrates est grammaticus, est contingens: id quod alio
loco docebimus. Itaq; modales enunciationes duabus tā.
tūm formulis, vt dictum est, efferuntur. Differunt
autem due illæ formulæ tribus potissimum rationibus.
Primum, quia in priori, modus est adverbium, in pos-
teriori, nomen. Deinde, quia in priori modus non præ-
dicatur, sed afficit copulam enunciationis: at in poste-
riori prædicatur. Demum, quia in priori formula vnu-
tantum est subiectum, & vnum prædicatum, vt patet:
at impostaeriori duo subiecta, & duo prædicata reperi-
untur. Nam dictum, seu (vt verius loquar) verbum
dicti, quatenus aliquid enuntiat, est principale subiec-
tum, modus principale prædicatum: in ipso autem dic-
to alterum subiectum, & alterum prædicatum conti-
netur, quæ minus principalia censenda sunt. Sed nos
priori formula omissa, quia minus usurpata est, sal-
tem in modalibus ex possibili, & impossibili, poste-
rem cum Aristotele tractabimus: ac primū n de quan-
titate, qualitate, & materia modalium dicemus: pos-
tea tres earum affectiones, oppositionem, & equipollen-
tiam, & conuersionem quanta poterimus breuitate, ac
perspicuitate exponemus.

Primum dis-
crimen.

Secundum.

Tertium.

Verbum dicti
verius dicis-
tur subiectū
modalis
quam dicis-
tum.

Modus est
principale
prædicatum

2. peri. 3.
Loco citato-

INSTITI. DIALECT.

De qualitate, quantitate, &
materia modalium.

Caput. 10.

Duplex qua-
litas essentia-
lis modalium.

CVM igitur in modalibus huius formulæ duo sint
subiecta, & duo prædicata, necessariò efficitur,
ut duplex sit qualitas essentialis, quantitas, & materia.
Altera qualitas cernitur in affirmatione, & negatio-
ne modi: altera in affirmatione, & negatione prædi-
cati, quod in dicto continetur. Prior tamen præcipua
Divisio modali-
um ratio-
ne qualitatis
est. Hinc nata est divisio illa modalium in eas, quæ
vtrumq; prædicatum affirmant, ut Hominem esse ani-
mal est necessarium: in eas, quæ vtrumq; negant, ve
Hominem non esse animal non est contingens: in eas,
quæ modum affirmant, & prædicatum dicti negant,
vt Hominem non esse grammaticum est possibile: &
sunt affirmatae in eas, quæ modum negant, & prædicatum dicti af-
firmant, vt Hominem esse grammaticum non est im-
possibile. Quia tamen præcipuae qualitatis maior est
habenda ratio, enunciationes quæ modum affirmante-
rint affirmatiæ, quæ eundem negauerint negatiæ
simpliciter appellandæ sunt, siue dictum affirmatiuum
Qualitas ac-
cidentalis mo-
dalium. fit, siue negatiuum. De qualitate autem accidentali, hoc
est, de veritate, & falsitate modalium, hoc dicendum
est,

est, modales esse quidem veras, aut falsas (quandoquidem omnes naturam enunciationis participant, quæ vere, aut falsi significatione definitur) cæterum eas, quæ vere sunt, nunquam posse esse falsas, & quæ sunt falsæ, veras esse nunquam posse: ac prouinde omnes esse aut necessarias, aut impossibiles. Exempli causa, hæ omnes sunt necessariae, Hominem esse animal est necesse, Hominem esse grammaticum est contingens, Hominem mori est possibile, Hominem esse lapidem est impossibile, quia ita sunt veræ, ut falsæ nunquam esse possint, Hæ verò, Hominem esse animal non est necesse, Hominem esse grammaticum non est contingens, Hominem mori non est possibile, Hominem esse lapidem non est impossibile, hæ inquam, sunt impossibiles, quia ita sunt falsæ, ut veræ nunquam esse valeant. Cum igitur omnes modales, quæ afferri possunt, aut illo modo sint veræ, aut hoc modo falsæ, dubium non est, quin omnes sint necessariae, aut impossibiles.

Quod verò attinet ad quantitatem, altera cernitur in subiecto principali, altera in minus principali. Et quidem in minus principali subiecto, hoc est dicti, reperitur omnis quantitas absolutarum enunciationum, vniuersalis, particularis, indefinita, et singularis. Itaq; hac ex parte modales dici solent aut vniuersales, ut Omne hominem esse animal est necesse, aut particulares, ut Aliquæ hominæ esse grammaticum est contingens, aut indefinitæ,

Omnes modales aut sùb necessariae, aut impossibiles.

Duplex quætitas modali

INSTIT. DIALECT.

Quātitas verborum præpria. *ut Hominem mori est possibile, aut singulares, ut Socratem esse lapidem est impossibile. In subiecto autem principali, quod est verbum dicti, reperitur ea quantitas, quæ verborum propria est, numerum quantitas temporis: quæ quidem duplex est, vniuersalis, aut particularis. Vniuersalis distribuit verbum in omne tempus, particularis in aliquod tempus. Atq; vniuersalis significatur modis Necessarium & Impossibile:*

Modi vniuersales. particularis duobus reliquis. Nam Necessarium perpetuo rem ponit: Impossibile, perpetuo tollit: Contingens modò ponit, modò tollit: Possibile deniq; ita rem ponit, ut quantum in ipso est, permittat rem aliæ.

Modi in modalibus sunt velut signa in absolutis. atq; signa illa Omnis, Nullus, Quidam non, & Quidam in absolutis: nisi quod signa designant quantitatem numeralem, modi autem quantitatem temporis.

Quo pacto modi vniuersales sunt particulares, & particularia vniuersalia, ut supra dictum est, sic modi vniuersales sunt particulares, & particularia vniuersales. Itaq;

Non necessarium, & Non impossibile sunt modi particulares: Non contingens autem, & Non possibile vniuersales, quemadmodum Non omnis, & Non nullus particularia, Nō quidā autē, & Nō aliquis vniuersalia signa esse diximus. Nec mireris quod dixerim, quātitatē

hanc

hanc temporis cerni in verbo dicti, & tamen designari per modum, qui de verbo dicti prædicatur. Nā modus utrūq; habet & quod sit prædicatū, et quod fungatur officio syncategorematis designantis quantitatem temporis, quemadmodum signa absolutarum enunciationum designant quantitatem multitudinis. Quia igitur hæc quantitas præcipua est in modalibus, non immerito Aristoteles consuevit collocare modos initio huiusmodi enunciationum, ut statim quantitas earū ex ipso principio cognosci possit, quemadmodum in absolutis ex signis præpositis intelligitur. Itaq; hoc modo ferè profert Aristoteles modales enunciationes, Necesse est hominem esse animal, Contingens est Socratem esse grammaticum, Non possibile est Socratem esse lapidem, & ita cæteras: non quidem inefficiat ex modis subiecta, & ex dictis prædicata, sed ut quantitas earum propria, ut diximus, atq; adeò præcipua qualitas statim appareat. Proinde nos hoc loquèdi generare deinceps utemur.

Quod deniq; attinet ad materiam, altera cernitur inter modum, & dictum: altera inter prædicatum dicti, & subiectum dicti. Et hæc quidem posterior triplex est, necessaria, contingens, & impossibilis quemadmodum in absolutis enunciationibus. Illa verò, quæ propria est modalium, est duplex. Etenim cum omnis modus, qui semel conuenit alicui dicto, non possit eidem non conuenire, & omnis, qui aliquando non conuenit, non possit vno

Duplex ma-
teria modas
lium.

quam

INSTIT. DIALECT.

quam eidem congruere, efficitur, ut omnis habitudo modi ad dictū, sit vel necessarij prædicati, vel impossibilis, sicq;
Materia præ ut materia modalium præcipua, aut sit necessaria, aut im-
cipua moda- lium est ne- possibilis, nulla verò contingens. Ex qua velut radice na-
cessaria vel scitur id, quod paulo superius diximus, Omnem moda-
impossibilis. lem enunciationem esse necessariam, aut impossibilem.

Haec tenus de qualitate, quantitate, & materia modalium
diximus: nunc de mutuo inter ipsas respectu, hoc est, de
earum oppositione æquipollētia, & conuersione dicamus.

Relinquuntur
hoc loco mo-
dales ex con-
tingenti.
cap. 13.

Sed prius Aristotelis consilio missas faciamus modales
ex contingenti, ne earum in constantia interturbet sequē-
tem disputationem. Est enim earum natura, & condi-
tio tam varia, ut vix ullam cum alijs modalibus seruet
oppositionis, aut æquipollentiae legem. Itaq; nisi ad finem,
nihil de hoc genere dicemus.

De oppositione modalium.

Caput. II.

Duo genera
oppositorum
modalium.

Modales oppositæ aut constat modo eiusdem appellatiōnis, ut Necesse est Socratem sedere, Nō ne-
cessē est Socratem sedere: aut diuersæ, ut Necesse est So-
cratem sedere. Possibile est Socratem non sedere. Nos
igitur de oppositione tantum earum, quæ modo eiusdem
appellationis constat, dicemus, quoniam hac explicata fa-
cile ex æquipollentia omnium inter se, quam trademus, in-
telliges oppositiones earū, quæ constant modis diuersarum
appellationū. Dicemus autē simul de subalternis, quia &

Si oppositæ nō sunt, tamē earū tractatio cōiuncta est cū tra-
ctione oppositarū, nec parū ad earū explicationē cōducit.
At verò cū oppositæ modales, aut sunt ex dicto singulari, De oppositio-
ne modaliū, quarū oppositio per facilē cognoscitur, aut cōmuni, quarū ex dicto sime-
difficilior est tractatio, prioris ego generis duntaxat tyro-
nibus explicabo oppositionem.

Contrarie igitur ex dicto singulari sunt, quæ constat Contrariae.
modo eodē vniuersali, & dictis cōtradicētibus: vt Necesse
est Socratē sedere, Necesse est Socratem non sedere: item
Nō possibile est Socratem sedere, Nō possibile est Socra-
tē non sedere: itē Impossibile est Socratē sedere, Impossi-
ble est Socratem nō sedere. Subcōtrarie sunt quæ constant Subcōtrarie
modo eodē particulari, & dictis cōtradicētibus: vt Pos-
sibile est Socratē sedere, Possibile est Socratem nō sedere, itē
Nō necesse est Socratem sedere, Nō necesse est Socratem
nō sedere: Nō impossibile, & cætera. Contradicētes sunt, Contradicē-
tes.
quæ constat eodē dicto, & modis contradicētibus: vt Ne-
cessē est Socratē sedere, Nō necesse est Socratē sedere: Pos-
sibile est Socratē non sedere, Non possibile est Socratem
nō sedere: & sic in cæteris. Subalterne sunt, quæ constat subalterna.
et modis, et dictis cōtradicētibus: vt Necesse est Socratem
esse hominē, Nō necesse est Socratē nō esse hominem: Nō
possible est Socratē sedere, Possibile est Socratem nō se-
dere: Impossibile est Socratē esse hominē, Nō impossibile
est Socratē non esse hominē. Ex his autem subalternis ea subalternas
quæ modo constat vniuersali, dicitur subalternans quæ
particulari

INSTIT. DIALECT.

subalterna^z particulari subalternata. Iam verò cōditiones huiusmodi
 Conditiones oppositarū modaliū, atq; adeò reliquarū, quas prætermisi
 oppositarū. mus, eadem sunt quæ absolutarū. Nā contrariæ simul ve
 ræ esse nō possunt, sed tamē nōnullæ sunt simul falsæ con
 tra verò subcōtrariæ simul falsæ nūquām sunt, quāquām
 nō nullæ sunt simul veræ. Contradicētes nec simul veræ,
 nec simul falsæ esse queunt. Deniq; si subalternans vera
 est, subalternata etiam est vera, non autem si illa falsa,
 hæc falsa: è contrario autem, si subalternata est falsa,
 subalternans etiam falsa est, non si illa vera, hæc vera.
 Quæ omnia patent in propositis exemplis. Sed vt hæc me
 lius teneas, hanc aspice figuram enunciationum ex necessa
 rio: quæ ex modalibus etiam reliquorum generum confici
 potest.

Subalternans.

Necessit̄ est Socratem
 sedere.

Subalternans.

Contrariæ.

Necessit̄ est Socratem,
 non sedere.

Subalternaz.

Contra
 Contra
 dicentes
 dicentes

Subalternaz.

Non necessit̄ est Socratem. Subcōtrariæ. Non necessit̄ est Socratē
 non sedere.

Subalternata.

Subalternata.

Hæc

Hæc tyronibus satis sint. Quod si in manus veterani
Dialectici liber iste fortasse venerit, his equidem duobus
breuissimis documentis poterit ille oppositionem nō modo
harū enunciationū, sed etiā earū, quarum dicta sunt com-
munia, in memoria reuocare. Alterū. Contrariae constare
debet modo eodē vniuersali: subcontrariae, eodē particula-
ri: contradicētes, et subalternae, modis cōtradicētibus. Al-
terū. Contrariae, subcontrariae, & subalternae, si ex necessa-
rio fuerint, cōstare debebūt dictis cōtradicētibus, aut cō-
trarijs: si verò ex possibili, aut impossibili, opus est ut cō-
stent dictis cōtradicētibus, aut subcontrarijs: contradicētes
deniq; idem omnino dictū habeant necesse est. Alioqui, si
diligēter attendat Dialecticus, sumptis vel hisce tantum
duobus verbis Animal, Homo, inueniet contrarias simul
veras, subcontrarias simul falsas, contradicētes simul ve-
ras, & simul falsas, deniq; subalternatē verā, & subalter-
natam falsam. Quæ omnia pugnant cum conditionibus
oppositarum enunciationum:

Primum documentum, quod admodum spectat. Secundum documentum, quod spectat ad dicta.

Exempla oppositarum ex necessario.

Necessum est omnem hominem Contrariare. Necesse est aliquem hominem esse animal. non esse animal.

Contra dicentes

Subalter

Subalter.

3

Nō necesse est aliquē ho- Subeōtrariet. Nō necesse est omnē ho-
minē nō esse animal. minē esse animal.

H Item,

Item.

Necessæ est omnē hominē esse animal. **Necessæ est nullū hominē esse animal.**

Nō necessæ est nullum hominē esse animal. **Nō necessæ est omnē hominē esse animal.**

Exempla oppositarum ex possibili.

Non possibile est omnem hominem esse animal. **Nō possibile est aliquē hominem non esse animal.**

Possibile est aliquē hominem non esse animal. **Possibile est omnē hominem esse animal.**

Item.

Nō possibile est aliquem hominem esse animal. **Non possibile est aliquem hominem non esse animal.**

Possibile est aliquem hominem non esse animal. **Possibile est aliquem hominem esse animal.**

Hæc dūo posteriora exempla inferuient modalibus ex impossibili, dummodo illud obserues, ut loco modi Nō possibile ponas Impossibile, & loco modi Possibile ponas Non impossibile. Hæc obiter projectis dixerim. Quia

propter cum de oppositionibus modalium eiusdem generis, seu quae constant modo eiusdem appellationis satis, super quod dictum sit, iam ad aequipollentiam omnium inter se veniamus.

De aequipollentia modalium enunciationum. Caput. 12.

VT modales fiant aequipollentes duo documenta sunt ^{Primum documentum.} satis. Alterum, ut modi omniū sint eiusdem quantitatis, hoc est, ut omnes sint universales, aut omnes particulares. Alterū, ut dicta enūciationum ex possibili, et impossibili sint eadē inter se, contradicant autem dictis enūciationum ex necessario. Hæc si obseruaueris nullo negotio inuenies aequipollentes cuiusquam modalis. Exempla perspicue in subiectis decriptionibus.

Æquipollentes ex dicto singulari.

Prima tabella.

Ma Necesse est Soc. esse hominē.
tu. Non possi. est Soc. non esse ho.
rē. Impossi. est Soc. non esse ho.

Secunda.

De Necesse est Soc. non esse ho.
cli. Non possi. est Socratē esse ho.
na. Impossibile est Soc. esse ho.

Tertia.

Iur. Non necesse est So. non esse ho.
gā. Possibile est Socratē esse ho.
tis. Non impos. est Soc. esse hom.

Quarta.

Im Non necesse est Soc. esse ho.
pe. Possibile est Soc. non esse ho.
tū. Non impos. est Soc. non esse ho.

H 2 Omnes

INSTI. DIALECT.

Omnes enunciationes, quas cernis in eadem tabella, sunt equipollentes, ut duobus traditis documentis continetur.

Æquipollentes ex dicto communi.

Ma- Necesse est omnē ho. esse ani. De Necesse est nullū ho. esse ani.
tu- Nō possi. est ali. ho. non esse ani. cli Nō possi. est aliquē ho. esse ani.
rē. Impo. est aliquē ho. nō esse ani. na. Impossibile ē aliquē ho. esse ani.

Jur- Nō necesse est nullū ho. esse ani. Im Nō necesse est omnē ho. esse ani.
gan- Possibile est aliquē ho. esse ani. pe. Possib. est aliquē ho. nō esse ani.
tis. Nō impos. est aliquē ho. esse ani. tū. Nō impo. ē aliquē ho. nō esse ani.

Omnis itidem, quae in unaquaq; tabella huius descriptionis continetur æquipollentes sunt, ut eadem documenta docent.

Quibus ita constitutis, si tenes ea, quae de oppositione, & (ut ita loquar) de subalternatione modalium eiusdem generis dicta sunt, facile intelliges oppositionem, et subalternationem earum, quae sunt diuersorum generum. Nam cum ex supradictis pateat, enunciationes ex necessario, quae primum locum obtinent in qualibet tabella, ita esse affectas inter se, ut prima & tertia sint contraria, secunda & quarta subcontrariae, prima vero contradicat quartae, & secunda tertiae, ac deniq; prima sit subalternas.

ternans tertiae, & secunda quartae nunc autem docuerimus omnes, quae in eadem tabella sunt, esse aequi-pollentes necessariò efficitur, ut omnes, quae sunt in prima, sunt contrariæ omnibus, quae sunt in secunda, & omnes quae sunt in tertia sunt subcontrariæ omnibus, quae sunt in quarta, itemq; ut tota prima tabella contradicit toti quartæ, ac tota secunda toti tertiae, deniq; ut tota prima sit subalternans totius tertiae, & tota secunda totius quartæ.

Quo comperto, si quis abs te petierit enunciationem aliquam contrariam illi primæ, Necesse est Socratem esse hominem, facile poteris tres contrarias assignare, hanc nimirum eiusdem generis, Necesse est Socratem non esse hominem, & alias duas reliquorum generum huic aequi-pollentes, ut potè, Non possibile est Socratem esse hominem, Impossibile est Socratem esse hominem. Id quod haud magno labore facies in reliquis.

Sed fortè aliquis succensebit nobis, quòd nō videamur in hac re Aristotelem sectari. Ille enim non ex tribus tantum enūciationibus, sed ex quatuor singulas tabellas confecit, additis nimirū modalibus ex contingentī eadē significatione accepto, qua possibile à nobis hactenus explicatū & acceptū est. Atq; insuper alium ordinē in descriptione tenuit. Nam præterquam quòd modales ex necessario extremo loco in omnibus tabellis describēdis posuit, priores etiā duas tabellas ex enūciationibus modorū particulariū

Obiectio:
2. peri. 3.

H 3 coegit,

coegerit, posteriores ex ijs, quæ constant modis vniuersalibus: quod totum nos contræfecimus. Verum si animaduertas non pugnamus hac re cum Aristotele. Fecimus enim potius ternarios, quam quaternarios, quia cum enūciationes ex contingentibus, quas Aristoteles adiunxit, non differant ab enunciationibus ex possibili (ut en loco sumitur contingens) accommodior ad nouitios Dialecticos, qui omnem multiplicitatem deuitant, erit doctrina, si confectis ternarijs genus illud enunciationum prætermittatur. Cur autem ordinem enunciationum, & tabellarum commutauerimus Aristoteles ipse in causa fuit. Nam cum ille descriptiones æquipollentium modalium eorum ordine, quem obijcendo commemorauimus, fecisset, tandem ad finem tractationis sic eas, ut nos digestimus, corrigendas esse admonuit. Nec sane immerito, quippe cum hic ordo, quem seruauimus, & naturis rerum congruat, et descriptioni absolutarum enunciationum optime respondeat. Et quidem ut descriptio Aristotelica memorie mandaretur, excogitauerunt recentiores has quatuor dictiones, Amabimus, Edentuli. Iliace, Purpurea, quæ quatuor tabellis nōdum emendatis ab Aristotele responderēt, Ceterū nos, qui alium numerū & ordinem modaliū afferimus, cogimur illas protritas omittere dictiones, alias quæ nostræ descriptioni cōgruētes afferre. Accipe igitur has,

Maturè Declina Iurgantis Impetum.

quæ enūciationibus nostræ descriptionis vocalium numero respondent. Prima dictio inseruit primæ tabellæ: secunda,

cunda, secundæ: & reliquæ eodem ordine. Rursus, pri-
ma vocalis cuiusq; dictio significat primam enunciatio-
nem eius tabellæ, cui dictio tribuitur, ut potè modalem ex
necessario: secunda secundam, quæ est ex possibili: tertia,
tertiam, quæ ex impossibili. Tandem A significat eam e-
nunciationem, cui cōgruit, esse affirmatiuam modi, & dic-
ti: E autem, esse affirmatiuam modi, & negatiuam dicti:
I verò, esse negatiuam modi, & affirmatiuam dicti: V de-
niq; esse negatiuam utriusq;. Hæc si teneas, facile admo-
neberis utriusq; qualitatis equipollentium & modi scili-
cet, & dicti. Nam quòd ad quantitatem attinet, ad duo
suprà posita documenta est recurrendum.

De conuersione modalium enuncia- tionum. Caput. 13.

Iam verò conuersio modalium, quæ ab Aristotele trac-
tatur (hæc enim una restat affectio, earū, quas propo-
suimus) nō est cōmutatio extremerū principaliū enūciatio-
nis, ut scilicet modus, qui prædicatur de dicto, fiat subiec-
tū, & dictū prædicatū (id enim efficere per facile est nul-
laq; indiget arte) sed est cōmutatio eorū extremerum quæ
in dicto continentur, manente modo eodem loco, seruataq;
qualitate dicti, & veritate totius modalis: Ut si dicas,
Necessitatem esse Socratem esse hominem, igitur, Necessitatem
est hominem esse Socratem: quæ quidem, res non est mi-
nimæ difficultatis. Aduerte igitur modales ex necessario,

1. prio. 3.

Conuersio mo-
dalium, quæ
fit.

Conuersio mo-
dalium ex ne-
cessario.

INSTITUT. DIALECT.

¶ possibili affirmatis, quod attinet ad conuersationem simplicem, & per accidens (eam enim, quæ fit per contrapositionem, vt parum utilem omittimus) eodem modo conuerti, quo enunciationes absolutæ reciprocātur. Nam vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua conuertuntur simpliciter, vt Necesse est nullum hominē esse lapidem, ergo, Necesse nullum lapidem esse hominem: Necesse est aliquod animal esse album, ergo, necesse est ali quod album esse animal. Ambæ autem vniuersales conuertuntur per accidēs, vt si dicas, Necesse est omnem hominem esse animal, ergo, necesse est aliquod animal esse hominem, Necesse est nullum hominem esse lapidem, ergo, necesse est aliquem lapidem non esse hominem. Particularis deniq; non conuertitur, quia datur conuersa vera, & conuertens falsa, vt si dicas, Necesse est aliquod animal non esse hominem, ergo, necesse est aliquem hominem non esse animal. Idem per species si loco modi Necesse, posueris possibile. Nec verò opus est tradere conuersiones aliarum modalium, vt potè ex necessario & possibili negatis, & ex impossibili siue affirmato, siue negato, quia cum in omnibus tabellis æquipollentium, quarum descriptiones paulò ante tradidimus, reperiatur aliqua enunciatio ex necessario, aut possibili affirmato, qui harum reciprocationem tenuerit, nullo negotio intelliget in quas reliquæ conuertantur. Enunciationes autem ex contingentí, quas superius reliquimus, si affirmatiue quidem

z. prio. 3.

Cur aliarum
modalium cō
uersiones nō
tradantur.

Conuersio cō
tingētiū ex.

z. prio. 3.

In fin. ca. II

quidem sunt eodem modo, quo absolutæ, conuertuntur: ut si dicas, Contingens est omnem hominem, vel aliquem hominem vigilare, ergo contingens est aliquod vigilans esse hominem: si vero sunt negatiæ, non item. Nam particularis conuertitur simpliciter, vniuersalis autem minimè. Hæc enim conuersio bona est, Contingens est aliquem hominem non esse album, ergo contingens est aliquod album non esse hominem (nunquam enim in hac formula datur conuersa vera. & conuertens falsa) hæc autem vitiosa, Contingens est nullum hominem esse album, ergo contingens est nullum album esse hominem: conuersa siquidem vera est, quia quilibet homo potest esse albus, & non esse albus, conuertens autem est falsa, quia non quodlibet album potest esse, & non esse homo, quippe cum necessè sit aliquod album, ut niuem, aut cygnum, non esse hominem. Sed multæ sunt difficultates hac in re, quæ postulant tum maiorem auditorum intelligentiam, tum etiam longiorem tractatum, quam introductioni conueniat. Restat ergo ut, quoniā enunciationes simplices utcumq; explicauimus, de coniunctis deinceps, quod satis videatur, dicamus.

L. p. 16.

Quot sint genera coniunctarum enunciationum.

Caput. 14.

Quid!

Cap. 3.

Triplex coniunctio.

Quid sit enunciatio coniuncta, quā posteriores Dialectici hypotheticam ferē vocant, iam suprà à nobis dictum est. Quot verò ei sint subiecta genera, quæq; sint singulorum generum affectiones, nunc docebimus. Coniunctio, quæ forma est enunciationis coniunctæ, tribus modis comparari potest cum simplicibus enunciationibus, quas connectit. Aut enim iungit earum sententias, aut diuidit. Si iungit, aut ordine consequotionis vnius ex altera id facit, ut videlicet posterior ex priori efficiatur: aut non habita ratione eiusmodi ordinis. Si ordine consequotionis iungit sententias, vocatur conditionalis, ut si sol lucet dies est: Si absq; huiusmodi ordine, dicitur copulativa, ut Socrates fuit philosophus, & fuit vir bonus. Si deniq; diuidit sententias, disiunctiua nuncupatur, ut aut dies est, aut nox est. Tria igitur sunt genera coniunctiarum enunciationum, Conditionalis, Copulativa, & Disiunctiua, quas Cicero Connexum, Coniunctionem, & Disiunctionem nominat. Ac prima quidē iure optimo dicitur hypothetica, quasi conditionalis, cùm Hypothesis conditionem significet, Tertia quoq; non immitiò à Boethio in numerum hypotheticarum refertur. Nam ex apta, & propria disiunctiua licet facere conditionalem, ut si ex illa, Aut dies est, aut nox est, hanc efficias, si dies est, nox non est, aut hanc, si nox est, dies nō est. Ceterū, cur secunda dicatur hypothetica, ego planè non video, cùm nec conditionalis sit, nec ex ea vlla conditionalis fieri

Tria genera coniunctarum enunciationum,
D. Tho. opu.
48. de enun-
ciatione. c. 14.
Lib. de Fato,
& in top.
Hypothesi.
1. de syllogis-
mo hypoth.

Nū copulati-
ua rectè dic-
tur hypoth.

fieri possit. Neq; enim, quia verè dixisti, Socrates fuit philosophus, & vir etiam bonus verè quoq; dixeris, Si Socrates philosophus fuit, vir bonus fuit, aut, si nō fuit philosophus, non fuit vir bonus, aut, si fuit philosophus, non fuit vir bonus, aut si non fuit philosophus fuit vir bonus.

Nō est igitur cur hypothetica dicatur, nisi forte quia altera enūciationi simplici iā positæ alterā adiungit. Hæc enim quasi suppositio Hypothesis nomine modo aliquo significari potest. Qualitas essentialis enūciationū, quæ affirmationē, et negationē dicimus, his etiā omnibus communiter cōuenit, verū aliter, quam simplicibus. Simplices enim dicuntur affirmatiæ et negatiæ quia earū prædicata attribuuntur subiectis, aut ab eis dē remouētur: at cōiunctæ dicuntur affirmatiæ, quia coniunctiones affirmantur, hoc est, non negātur, negatiæ quia negātur, siue prædicata simpliciū, quas in se coercent, et continet, affirmētur, siue negētur. Vnde fit ut hæ ambae sint affirmatiæ, Si sol lucet dies est, Si sol nō lucet nō est dies: hæ verò ambæ negatiæ, nō si sol nō lucet, nox non est. Non si sol lucet, nox est. Id quod in cæteris generibus facile perspicias. Fūt autē hæ iusmodi enūciationes negatiæ præfixa initio totius enūciationis negāte particula, ut in p̄ximis duobus exēpliis cernis. Iā qualitas accidētalis, quæ in veritatis aut falsitatis significatione cōsistit, nō dubiū est, quin cōiunctis etiā cōueniat: participat siquidē naturā enūciationis, cuius ea cōmuniis qualitas est, ut verū, aut falsum significet. Sūt itaq;

Qualitas coniunctarū enūciationum.

Affirmatiæ.
Negatiæ.

Sunt veræ, aut falsæ: necessariae, aut contingentes, aut impossibilis.

veræ

Coniectæ enū-
ciationes cas-
tent quantia-
tate.

Nullius op-
positionis for-
ma præters-
quam contra-
dictoriæ, con-
iunctis enun-
ciationibus
conuenit.

Veræ etiam, aut falsæ atq; adeò necessariæ, aut contingentes, aut impossibiles. At verò si de quantitate sit quæsatio, nullam penitus habent, vt numirum dicantur universales, aut particulares, aut indefinitæ, aut singulæres, propterea quòd non enunciant aliquid de aliquo, aut aliquibus, sed solum enunciationes, quæ id efficiunt, cōiungunt. Hæc si diligenter attendas, planè videbis nullius oppositionis formam, præterquam contradictoriæ, coniunctis enunciationibus conuenire, quandoquidem omnis alia oppositio quantitatem aliquam ex forma sua requirit.

De conditionali enunciatione.

Caput. 15.

Omnis condi-
tionalis con-
stat duabus
partibuspræ-
cipuis.

Conditionalis enunciatio aut constat duabus sim-
plicibus, vt, Si sol lucet dies est: aut pluribus,
vt Si sol lucet, & in nostro hemisphærio lucet, dies est,
& apud nos est. Semper tamen duabus præcipuis con-
stat partibus, quarum altera dicitur antecedens, ea vi-
delicet, quæ proximè sequitur coniunctionem Si, alte-
ra consequens, que ex illa efficitur. Quæ constat dua-
bus simplicibus, (nam reliquum genus, quia infinitè au-
geri potest, omittimus) aut cōstat vtrāq; affirmatiua, aut
vtrāq; negatiua, aut antecedente affirmatiua, & cōsequente
negatiua, aut cōtrā, vt, Si sol lucet dies est: Si sol nō lucet nō
est

est dies: si dies est, non est nox: Si dies non est, nox est. Quae complicationes ex simplicibus affirmatiuis, & negatiuis, in copulatiuis etiam, & disiunctiuis spectari possunt. Quomodo autem cung, conditionales ex simplis cibus conficiantur, dicunt Dialectici eas posse esse veras, & si omnes simplices, ex quibus constant, sint falsae, vt si dicas, Si homo habet alas, volare homo potest. Id quod proprium ac peculiare in hoc enunciationum genere ex eo est, quod eius veritas in sola consequitione consistit: quo fit vt si consequitio sit bona, et apta, enunciatio ipsa sit vera, quocunq; modo, quod ad veritatem, & falsitatem attinet, partes se habeant. Hac de causa dici solet conditionalis nihil ponere, quia vt sit vera nec antecedentis, nec consequentis veritatem requirit. Qua ex re illud etiam Dialectici colligunt, omnes conditionales veras, esse necessarias, & omnes falsas, impossibilis. Nam omnis bona consequitio est necessaria, vt aiunt, omnisq; vitiosa, impossibilis. Quod mihi non videtur usq; quaq; verum. Etenim non modò multæ conditionales ex futuris continentibus probabiles censemur, vt Si diligenter operam nauaueris doctus enades, sed etiam ex præsenti tempore, vt si dicas, Si qua mater est, diligit filium: quæ enunciatio, cum inter veras numeretur, non in eo veritatis gradu ponitur, vt dicatur falsa esse non posse. Non tantum ergo necessariæ, & impossibilis enunciationes conditionales reperiuntur, sed contingentes etiam. Nec verò om-

Nota pro eo
populatiuis &
disiunctiuis.
Conditiona-
lis est aliquā
do vera ex
simplicibus.
falsis.

Veritas con-
ditionalis in
sola cōsequi-
tione consis-
tit.

Conditiona-
lis nihil pon-
nit.
Num omnis:
cōditionalis
vera sit nece-
saria.

Etiā: cōtin-
gentes condi-
tionales repe-
riuntur.

INST. DIALECT.

Lib. 6. ca. 4.

Rationales
reveratur ad
conditionales.Temporales.
locales. &c.Quid requi-
satur ad ver-
itatem ras-
tionalis. &
causalis.

nis bona consequutio est necessaria, sed quædam etiam probabilis, ut post dicemus. Revocantur autem ad conditionalis primùm rationales, ut Sollucet, ergo dies est: Omnis homo est rationis particeps, & mēte captus est homo, igitur mēte captus est rationis particeps. Deinde causales, ut Quia sol lucet, dies est: Quia homo est ex elemētis compositus, mori potest. Item illæ, quas vocant temporales, locales, & id genus aliæ, ut Cum sol lucet dies est: Vbi sol lucet dies est: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu: Quibuscum vixeris, eorum mores imitaberis. & cæteræ huiusmodi. Sed quòd ad rationales, & causales attinet (aliæ enim ferè negliguntur) illud aduentum est, ad veritatem rationalis, præter bonam consequentiam, requiri veritatem antecedentis: ad veritatem autem causalis, ultra hæc duo, opus esse, ut in antecedente sit vera causa consequentis: modo enunciatio propriè causalis sit. Sæpe enim in sensu rationalis usurpatur, ut si dicas, Quia Socrates est homo, est animal, volens significare, ex eo quòd Socrates est homo, consequi ut sit animal. Ita sit ut hæ rationales non sint veræ, Socrates est homo, ergo est philosophus: Socrates est lapis, ergo est sensus expers: prior quia consequutio est vitiosa posterior, non quia vitiosa sit consequutio, cùm sit apta, & bona, sed quia antecedens non est verum. Fit etiam, ut hæ sint falsæ, Quia sol lucet Socrates dormit: Quia sol

sol est ignis , calefacere potest : Quia sol deficit , luna interponitur inter nos & ipsum . prima , quia consequio non est bona : secunda , quia antecedens non est verum : tertia , quia in antecedente non est causa consequis , sed potius effectus . Quia enim luna interpositu suo nobis tegit solem , siccirco sol apud nos deficit , non autem quia deficit , ideo luna interponitur . Hec vero , quae dicimus de dijudicanda veritate , intelligendum est in affirmatiis . Nam negantium veritas ex affirmatiis colligi poterit . Cum enim affirmatiue & negatiue semper in hoc genere sint contradictentes , si affirmatiua fuerit vera , erit negatiua falsa , si vero illa falsa fuerit , haec vera erit . Id quod etiam in copulatiis & disiunctiis obseruabis .

Quo patto dicitur
iudicandas est
veritas in ne-
gatiis con-
iunctis .

De copulatiua enunciatione.

Caput. 16.

C opulatiua enuntiatio non habet certum numerum partium principalium , ut conditionalis , sed potest quotquot volueris principalibus constare , ut si dicas , Socrates philosophus est , & bonus vir est , & Platonis magister , & cetera . Huius generis enuntiatio vera esse non potest , nisi omnes simplices , ex quibus constat , sint verae . Ex quo efficitur , ut data

C opulatiua
no habet cer-
tum numerum
partium prin-
cipalium .
Quid requi-
ratur ad ver-
itate copula-
tiue .

quacunq;

INSTIT. DIALECT.

quacunq; simplici falsa, ipsa tota falsa iudicetur. Est itē copulatiua tum necessaria, tum contingens, tum etiam im-
Necessaria, possibilis. Necessaria quidem si omnes eius partes sunt
que sit. necessariæ, ut Deus est summum bonum, & peccatum est
Contingens. summum malum. Contingens autem, si omnes partes sunt
contingentes, aut earum aliqua, & nulla impossibilis,
modò partes ipsæ inter se non pugnant. Ut Socrates est
philosophus, & est vir bonus: Deus est summum bonum,
et Socrates est iustus. Nam si aliqua sit impossibilis, aut
ipsæ inter se partes repugnant, non contingens, sed im-
possibilis iudicanda erit, ut si dicas, Socrates est lapis,
& Plato philosophatur: Socrates sedet, & item deam-
possibilis. bulat. Impossibilis verò est, si vel aliqua pars est impos-
sibilis, vel ipsæ inter se partes sunt repugnantes, ut patet
Que reuocē- in proximis exemplis. Reuocantur etiam ad copulatiuas
tur ad copu- aliæ permultæ enunciationes, ut aduersatiuæ, & in qui-
latinæ. bus comparationes fiunt, & aliæ id genus, veluti si dicas,
Socrates fuit philosophus, sed veram sapientiam fortas-
se non est assecutus, Quales principes sunt, talis ferè est
populus. Quinetiam rationales, ea ex parte ad copulati-
uas reuocantur, qua absolutè, ac simul, ponunt partem
antecedentē & cōsequētem. Causales verò non tātūm hac
ratione, sed etiam quatenus aſtruunt in antecedente con-
tineri causam consequentis. Aliæ sunt etiam conditiona-
les ſuprā memoratæ, quæ aliqua ex parte ad copulatiuas
redigantur: ut temporales, locales, & cæteræ huiusmodi.

De

De disiunctiuia enunciatione.

Caput. 17.

Disiunctiuia quoq; enunciatio nullum habet principium partium certum numerum. Potest enim quotquot etiam volueris præcipuis partibus constare, ut si dicas, Hoc animal aut est album, aut est nigrum, aut est cerulei coloris, aut lutei, & cætera. Ut autē disiunctiuia sit vera, iuxta veterū quidē sententiā vnatātūm eius pars vera esse debet: quo fit ut falsa dicatur, vel cùm oēs sunt falsæ, vel cùm oēs veræ. Exēpli causa hæc est vera Socrates aut loquitur, aut non loquitur, quia vna eius pars, atq; adeò sola, est vera: hæ autem ambæ sunt falsæ, Socrates aut est lapis, aut est planta: Socrates aut est animal, aut est homo: prior quidem, quia vtraq; pars est falsa, posterior, quia vtraq; vera. Ratio huius rei est, quia cum disiunctiuia disiungat sententias, illud opus esse videtur, ut simplices enunciationes, ex quibus disiunctio constat, sint repugnantes atq; ita ut plures vna veræ esse non possint. Quare aut omnes erunt falsæ, aut si plures vna fuerint veræ, non respondebit res disiunctioni: quare vtrog; modo disiunctio erit falsa. Itaq; si dixeris Socrates est homo, aut est rationis particeps, falsam p̄tuleris enūciationē, quia ipsa disiunctio ex natura sua significat alterum duntat ex his duobus attributis Socrati conuenire, quod aſſe rere falso est. Recentiores tamen dicunt disiunctiuā

I esse

Etiam disiūs
etiua non ha
bet certū nu
merum par
tium princ
palium.

Quid requi
ratur ad ver
itatē disiunct
iuia.

Cicero in top.
Gellius li. 16
D. Tho. loco
suprà citato.

Recentiorū
sententia.

esse verā, si vel vna, vel plures vna, aut etiā omnes partes, sunt verae: falsam verò nunquā, nisi omnes partes sint falsae. Atq; hoc pacto dicūt has enūciationes esse veras: Aut Socrates est homo, aut est rationis particeps: Aut deambulat, aut mouetur loco: Aut Plato est ad risum aptus, aut Bucephalus ad hīnitū: quas tamen veteres dicūt esse falsas. Mibi verò hoc modo videtur dirimēla cōtrouersia. Veteres quidē accommodatius ad naturā disiunctionis loquutos fuisse (disiunctionis enim ex forma sua videtur significare, plus vna parte verā non esse) iuniores autē generālē loquēdi vsum magis spēctasse. Solēt enim disiunctiones huiusmodi, Aut Demosthenes perfectus Orator fuit, aut Cicero, aut certē nullus: Aut Miloni Clodius insidias fecit, aut Clodio Milo, solent inquam vt verē cōcedi ab ijs, qui fatētur & Demosthenē perfectū Oratorem fuisse, et Ciceronem, itemq; Miloni Clodiu, et Clodio Milonem mutuas parasse insidias. Quoniam igitur communis loquendi vſus in oratione nō est aspernandus, recentiorū sententia non videtur omni ex parte repudiāda. Quod si quis obijciat, eum, qui ita loquitur, Aut Socrates est homo, aut rationalis, hoc modo corrigi solere, Imò verò & est homo, et rationalis, nec alia de causa, nisi quia falsam profert disiunctionē: occurendū est, eū, qui sic loquitur, corrigi, non quod falsam pronūciet disiunctionē, sed quod ineptā, & ridiculā. Ineptum est enim, ac ridiculū extruere disiunctionem ex enūciationibus necessarys, aut necessariō con-

Veteres accommodatius ad naturam disiunctionis loquutis sunt. Recentiores generalem loquendū vsum magis spēcta runt.

Recentiorum sententia nō est omni ex parte repudiāda.

Obiectio.

Solutio.

nexis

nexus. Id quod in hac disunctionum ratione, quam rece-
tiores amplectuntur, diligenter cauendum est. Nec tamen
iccirco fuerit necessarium, ut ex simplicibus repugnantibus
inter se omnis disunctionis struatur, quia cum dicimus,
Aut est hoc, aut est illud, non semper volumus significare,
aut hoc tantum, aut illud tantum esse verum, sed saepè ita
loquimur, ut saltem hoc verum esse, aut saltem illud de-
claremus. Quo pacto dubium non est, quin tota disun-
ctionis ex partibus non repugnantibus, atq. adeò simul veris,
vera esse possit. In hoc enunciationum genere, quemadmo-
dum in superioribus, non solum necessaria, & impossibili-
biles enunciationes reperiuntur, sed etiam contingentes.
Nam illæ necessaria dicenda sunt, que constant ex dua-
bus contradicentibus aut ex ijs, quæ ad cōtradicētes redu-
ci possunt: ut, Socrates loquitur, aut non loquitur. Socratis
est grāmaticus, aut non habet artē emendatē loquēdi,
& scribēdi. Animal aut est homo, aut est bestia. Itēq; illæ,
quarum omnes partes, aut una, sunt necessaria: ut So-
crates est homo, aut non est lapis. Socrates est homo, aut
nō est grāmaticus: Socrates est homo, aut est lapis. Quā-
quam illæ, quarū oēs partes sunt necessaria, quia ridiculae
sunt, extrui non debent, uti diximus. Contingens est
cuius omnes partes, aut aliqua, sunt cōtingentes, non ita ta-
mē ut sint cōtradicētes, aut ad cōtradicentes neuocari pos-
sint, aut aliqua earū sūt necessaria, ne tota disunctionis sit
necessaria, ut nūc diximus. Exempla cōtingentium hæc sunt,

Oceuritur
teri obiectio-
ni.
Explicatur
sensus disunc-
tionis.

Necessaria
disunctiones.

Contingens

Impossibles.

*Aut hæc mulier huius pueri mater nō est, aut ipsū diligit:
Aut hic adolescens lapis est, aut doctus euadet. Impossi-
biles sunt, quarum omnes partes sunt impossibiles, ut
Socrates aut est lapis, aut est lignum.*

De quibusdam enunciationibus expositione indigentibus. Cap. 18.

AC videti quidem posset iam ad finem perducta tota de oratione suscepta disputatio, nisi Dialectici post Aristotelem quædam huic tractationi addidissent, quæ prorsus ignorare non conuenit. Hæc sunt expositiones non nullæ quarundam enunciationum, quæ, quia ob quasdam particulæ obscuræ sunt, & expositione indigent, exponebiles vulgo appellantur: Harum igitur quoad satis videatur tradenda est hoc loco explicatio, nè si quis absq; præmeditata cognitione in eas differendo inciderit, non facilè ab eis se posset expedire. Atq; ex quā plurimis, quas recentiorum nimina fortasse diligentia exposuit, exclusas tantum nos, exceptias, & reduplicatiwas, ut vocant, quām breuissimè explicabimus, quoniam reliqua aut parum exhibent negotij, aut, nisi in reconditissima philosophia, plane, ac dilucidè intelligi non possunt. Fuerunt autem huiusmodi enunciationū expositiones in huc locum necessariò differendæ, quia sine cognitione continuaturum enunciationum doceri nequeunt.

De Exclusiis enunciationibus.

Caput. 19.

Exclusiæ enunciationes dicuntur, quæ constant signo aliquo exclusiō, qualia sunt Tātūm, Solum, Duntaxat, & cetera, si que sunt eiusdem significatio-
nis. Huiusmodi autem signa aliquando excludunt alia
prædicata ab eodem subiecto, ut si dicas, Prædicamen-
ta sunt tantūm decem, Homo est tantūm animal ratio-
nale: aliquando excludunt alia subiecta ab eodem prædi-
cato, seu (ut aptius loquar) à participatione eiusdem
prædicati, ut si dicas, Solum animal est sensus capax,
Homo duntaxat loqui potest. Hinc fit, ut duo sint ex-
clusuarum enunciationum genera, quorum prius vocari
potest exclusi prædicati, posterius exclusi subiecti, quod
signum in priori genere excludat aliquod prædicatum, in
posteriori aliquod subiectum, ut patet in traditis exem-
plis. Exclusiæ autem utriusq; generis quatuor modis
efferri possunt secundūm immediatam affirmationem,
& negationem signi, & verbi. Aut enim utrumq; affir-
matur, ut in traditis exemplis: aut solum signum affir-
matur, ut si dicas, Prædicamenta non sunt tantūm quinq;
Sola substantia non est in subiecto: aut utrumq; negatur,
ut si dicas, Prædicamenta non sunt non tantūm decem,
Non solum animal non est sensus capax: aut solum signū
negatur, ut si dicas, Prædicamenta sunt nō tantūm quinq;

Exclusiæ,
que.

Signa excla-
siua, quideſa-
ficiant.

Duo genera
exclusuarū
enūciationū.

Exclusiæ
quatuor mo-
dis efferantur

INSTIT. DIALECT.

Generalis ratio exponente dieclusiuas

Prior expositiō, seu præiacens.

Posterior exponens.

Expositio exclusiū exclusiū prædicati.

Non solum animal est viens. His ita constitutis, adverte utrumq; genus exclusiuarum exponi enunciatione una coniuncta, seu hypothetica, composita ex duabus simpli cibus: quæ exponentes dici solent. Harum prior constat eodem subiecto, eodemq; prædicato (detracto tamen signo) quibus enunciatio exponenda constat: quæ vocatur præiacens. Posterior cum exponit exclusiua prioris generis, constat eodem subiecto, & excluso prædicato: cum autem exponit exclusiua posterioris, constat eodem prædicato, & excluso subiecto. Atq; hæc, cum peculiari nomine careat, dicitur secunda exponens. Cæterum ex priori exclusiuarum genere duæ tantum formæ à nobis exponendæ sunt, eanimirum, in qua & signum, & verbum affirmantur, ut Prædicamenta sunt tantum dece; & ea, in qua solum verbum immediate negatur, ut Prædicamenta non sunt tantum quinq;. Nam reliquæ duæ formæ non sunt ferè in usu. At ex posteriori genere, cum omnes usurpentur, omnes sunt exponendæ.

Exclusiæ igitur prioris generis, quas exclusi prædicati appellauimus, si utrāq; ex parte affirmatiuæ fuerint, exponendæ erūt copulatiuæ, priori exponente affirmatiua, & posteriori negatiua, hoc modo. Prædicamenta sunt tācum dece, id est, Prædicamenta sunt dece, & non sunt plura, quam decem. Homo est tantum animal rationale, id est, Homo est animal rationale, & non est aliquid ultra quam animal rationale. Si autem solum verbum imme-

diatè

diatē negauerint, exponendā erunt disiunctiūe, priori exponente negatiua, & posteriori affirmatiua hoc modo, Prædicamenta non sunt tantūm quinq, id est, Prædicamenta non sunt quinq, vel sunt plura, quām quinq. Homo non est tantūm animal, id est, Homo non est animal, vele est aliquid vltra quām animal. Nec verò satis est ita exponere negatiuas, Prædicamēta nō sunt tātūm quinq, id est, prædicamēta sunt plura, quām quinq. Homo nō est tātūm animal, id est, homo est aliquid vltra quām animal. Sæpè enim expositio hæc falsa reperietur, vt si ita dicas, Prædicamenta nō sunt tātūm viginti, id est, sunt plura, quām viginti: Lapis nō est tātūm animal, id est, lapis est aliquid vltra quām animal. Nā enūciationes, quæ exponūtur, sunt veræ, exponētes autē falsæ. Sed de hoc genere exclusuarū nihil amplius dicēdū est.

Occurrunt
objectioni.

Exclusiuae autē posterioris generis, quas exclusi subiecti nominauimus, si et signū, & verbū affirmauerint, exponēdā erūt copulatiūe, priori exponēte indefinita, siue particulari affirmatiua, et posteriori vniuersali negatiua hoc modo. Tantūm animal sentire potest, id est, animal sentire potest, et nihil quod nō sit animal, sentire potest. Si verò solū signū affirmauerint, exponātur copulatiūe, priori indefinita, siue particulari negatiua, et posteriori vniuersali affirmatiua hoc modo. Tantūm substantia non est in subiecto, id est, substantia non est in subiecto, & omne quod non est substantia, est in subiecto. Si autem 3 vtrūq, negauerint, exponantur disiunctiūe, priori

Expositio ex
clusuarum,
exclusi sub
iecti.

I

2

3

INST. DIALECT.

vniversali affirmatiua, & posteriori particulari negatiua hoc modo. Non solum animal non est sensus capax, id est, omne animal est sensus capax, vel aliquid, quod non est animal, non est sensus capax. Si denique, solum signum negauerint, exponantur disiunctiue, priori vniuersali negatiua, & posteriori particulari affirmatiua hoc modo. Non solum animal est viuens, id est, nullum animal est viuens, vel aliquid quod non est animal, est viuens. Itaque, si recte attendas, videbis, enunciationes, quae signum affirmant, id est, primam, & secundam, exponi copulatiue, priorique, exponente indefinita, siue particulari (quae idem valent hoc loco) & posteriori vniuersali: contrà verò quae signum negant, id est, tertiam, & quartam, exponi disiunctiue, ac priori exponente vniuersali, & posteriori particulari. Videbis etiam eas, quae & signum, & verbū simul affirmant, aut negant, id est, primam & tertiam, exponi priori affirmatiua, & posteriori negatiua: contrà verò eas, quae alterum affirmant, alterum negant, id est, secundam, & quartam, exponi priori negatiua, & posteriori affirmatiua. Denique, primam, & quartam contradictionis exponentibus exponi: & similiter secundam & tertiam. Primam verò, & tertiam subalternis, & eodem modo secundam & quartam.

De oppositione exclusuarum.

Caput. 20.

Non

Non inutile quoq; fuerit si harum enunciationum oppositionem intelligas. Aduerte igitur, primam, & secundam esse contrarias: tertiam & quartam subcontrarias: primam verò quartæ, & secundam tertiae contradicere: deniq; primam esse subalternatam tertiae, & secundam quartæ: quod facile quiuis ex conditionibus oppositarum, & subalternarum, adhibita expositio- ne cuiusq; poterit colligere. Verum ut hæc melius teneas, accipe has quatuor dictiones,

Contrarie.
Subcontrarie.
Contradicentes.
Subalternæ.
verba, que
memoriā ius-
nare possint.

Igne Tonans Malos Perdit.

Quæ quatuor prædictis enunciationibus eo ordine, quo à nobis propositæ sunt, respondent. Deinde aduerte, in singulis esse duas vocales, quæ significant qualitatem, & quantitatem exponentium, A vniuersalem affirmatiuā, E vniuersalem negatiuam, I particularem affirmatiuam, & O particularem negatiuam. Hæc si animaduerteris, simulq; duo illa, quæ paulo superius diximus, in memoriā reuocaueris, primam scilicet, & secundam enunciatio- nem esse exponendas copulatiuè, reliquas disiunctiue, itēq; priorem exponentem eodem prædicato, eodemq; subiecto constare debere, posteriorem verò eodem prædicato, sed excluso subiecto, facile, ac expedite harum enunciationū & expositionem, & oppositionem memoria retinebis. Id quod totum in hac descriptione perspicitur.

Cap. superio-
ri.

Subalter-

INST. DIALECT.

Subalternans.

Subalternans.

Tatūm animal est ægrū.

Tatūm animal nō est ægrū.

Id est.	Contrariae.	Id est.	
Ig- ne.	Animal est ægrū, & Nihil, quod non sit a- nimal, est ægrū.	To- nās.	Animal nō est ægrū, & Omne, quod non est a- nimal, est ægrū.

Subalternæ.

Contra
dicentes

Subalternæ.

3
Non tantūm animal non
est ægrū.

4
Non tantūm animal est
ægrū.

Subcontrariae.

Id est.

Ma-
los.
Ome animal est ægrū, vel
Aliquid, quod non est ani-
mal, non est ægrū.

Subalternata.

Id est.
Per-
dit.
Nullū ani. ē ægrū, vel
Aliquid quod non est
animal est ægrū.

Subalternata.

Duo tamē ad huc admonebo, quæ trito sermone in hac
materia dicūtur. Alterū est, Dictionē exclusiū non ex-
cludere cōcomitātia, hoc est, ea, quæ subiectū exclusiū ne-
cessariō cōsequūtur. Exēpli causa, cū dico, Tantūm homo
loqui potest, nō excludo animal nec alia, quæ necessariō de
homine prædicātur. Alterū est, Exclusiū et signi et ver-
bi affirmati cōuerti in vniuersalē affirmatiū. Hæ siqui-
dē sunt bonæ cōuersiones, Tatūm animal est ægrū, igitur
omne ægrū est animal: Tatūm homo loqui potest, igitur
omne, qđ loqui potest, ē homo: et ita reliquæ huius formæ.

De

Dicō ex-
clusa non ex-
cludit conco-
mitantia.

Conuersio ex-
clusiū om-
nino affirma-
matiū.

De exceptiis enunciationibus.

Caput. 21.

Exceptiæ enunciationes dicuntur, quæ constant
 signo aliquo exceptiō, quale est Præter, & si quod
 est aliud eiusdem significationis. Hoc verò signum ferè
 semper excipit aliquod subiectum à participatione, cōfora-
 tione prædicati, ut si dicas, Omne animal præter hominē,
 est rationis expers. Verū ne hoc loco ineptas exceptio-
 nes admittamus, relegandæ hinc sunt illæ, in quibus, id, à
 quo fit exceptio, non verè dicitur de eo, quod excipitur.
 Quid enim auctoritatē ita loquētem, Omnis homo præter be-
 luam est rationis particeps? Itaq; solas eas exceptiæ ad-
 mittamus hoc loco, in quibus id, à quo exceptio fit, verè
 affirmatur de re excepta. Quanquam verò id, à quo fit
 exceptio nonnunquam signo particulari notatur, ut si di-
 cas, Aliquis rex præter Crasum fuit diues, Aliqua regio
 præter Italiam est ferax bonorum ingeniorum, ratio ta-
 men exceptionis poscere videtur, ut id, à quo fit excep-
 tio notetur signo vniuersali. Excipere enim est à toto
 genere partem detrahere. Itaq; minus propria censenda
 est exceptio, cùm id, à quo fit exceptio, notatur sig-
 no particulari: quo fit, ut de ea in praesentia nobis
 loquendum non sit. In exceptiis igitur enunciationi-
 bus, quemadmodum in exclusiis, vel signum &
 verbum affirmantur, ut si dicas, Omne mobile,

præter

Exceptiæ,
 que.
 Quid efficiat
 signū excepti-
 tiuum.

Id à quo fit
 exceptio, ver-
 è dici debet
 de eo, quod
 excipitur.

Id à quo fit
 exceptio nos-
 tarj debet sig-
 no vniuersa-
 li

Exceptiariū
 quatuor itis
 dem formu-
 lae.

INSTIT. DIALECT.

præter cælum, interire potest: aut solum signum affirmatur, vt Omne animal, præter hominem, non est rationis particeps: aut utrumq; negatur, vt si dicas, Non omne mobile præter cælum, non potest interire: aut signum duntaxat negatur, vt si dicas, Non omne animal præter hominem, est bipes. His etiam omnibus hoc commune est, vt exponantur vna quadam coniuncta enunciatione composita ex duabus exponentibus simplicibus, quarum prior constet eodem subiecto, & prædicato (ita tamen, vt in subiecto negetur id, quod excipitur, de eo, à quo excipitur) posterior autem constet eodem prædicato, & eo tantum subiecto, quod excipitur. Prima itaq; exceptiua exponitur copulatiuè, priori exponente vniuersali affirmatiua, & posteriori vniuersali negatiua hoc modo. Omne mobile, præter cælum, interire potest, id est, omne mobile, quod non est cælum, interire potest, & nullum cælum interire potest. Secunda, que est contraria primæ, etiam copulatiuè exponitur, sed priori exponente vniuersali negatiua, & posteriori vniuersali affirmatiua hoc modo. Omne animal præter hominem non est rationis particeps, id est, nullum animal, quod nō est homo, est rationis particeps, et omnis homo est rationis particeps. Tertia verò, quæ est subalternata primæ, et cōtradicторia secundæ, exponitur disiunctiue, priori exponente particulari affirmatiua, et posteriori particulari negatiua

Communis
ratio exponē
di excepti
nas.

2

3

negatiua hoc modo, Non omne mobile præter Cælum non potest interire, id est, Aliquod mobile, quod non est cælum, potest interire, vel aliquod cælum non potest interire. Quarta deniq^{ue}, quæ contradicit prime, 4 subalternatur secundæ, & est subcontraria tertia, etiā disjunctiū exponitur, priori tamen exponente particu-
larī negatiua, & posteriori particu-
larī affirmatiua hoc modo, Non omne animal præter hominem, est bi-
pes, id est, Aliquod animal, quod non est homo, non
est bipes, vel aliquis homo est bipes. Atq^{ue} ita patet, prio-
res duas exponi copulatiū, itemq^{ue} exponentibus vni-
uersalibus: duas verò reliquas disjunctiū, & exponē-
tibus particularibus. Præterea, exponentes contrariarū
esse contrarias, subcontrariarum subcontrarias, contra-
dicentium contradicentes, & subalternarum subalter-
nas. Quæ omnia cernes in sequenti descriptione, notatis
primum his quatuor dictionibus,

Comparatur
inter se ex po-
sitiones.

Cautè Cedas Prisco Mori,
qua eodem modo indicant exponentes exceptiuarum,
quo superiores exclusiuarum. Prima enim significat
exponentes prime, & cæteræ, quæ sequuntur, eodem
ordine exponentes reliquarum.

Subal-

INSTITUT. DIALECT.

Subalternans.

Subalternans.

Omne mobile præter cœlum interire potest.

Omne mobile præter cœlū
non potest interire.

Contrarie.

Id est.

Cau Omne mobile, quod nō est
celum, interire potest; &
te Nullum cœlum interire
potest. Ce Nullū mobile, quod nō
ē cœlū, iterire potest; &
das Omne cœlum iterire
potest.

potest.

poteſt.

Contra dicentes

Subalterns.

Non omne mobile præter cœlum non potest interire.

Nō omne mobile præter cœ-
lū interire potest.

Subcontrariæ.

Id est.

Id est.

Pris Aliquod mobile, quod
non est cælum, interi-
re potest, vel
eo Aliquod cælum interi-
non potest.

Mo- Aliquod mobile, quod non est cælum, non potest interire, vel **ri** Aliquod cælum interire potest.

Subalternata.

Subalternata

De reduplicatiis enunciationibus.

Caput. 22.

Enunci

Reduplicati
ue, que dicā
tur.

Enunciaciones reduplicatiue dicuntur, que con-
stant dictione aliqua geminante, seu reduplicante,
ut vocant. Veluti si dicas, *Homo quatenus est homo*, est
disciplinæ capax. Illa enim dictio, *Quatenus*, quia apta est
ad aliquid geminandum, & iterandum, reduplicatæ & redu-
plicatiua dici solet, quemadmodum et cæteræ omnes eius-
dem significationis. Duobus autem modis accipiuntur hæ-
dictiones. Altero, ut notat in subiectis ratione aliquam, se-
cundum quā ipsis conueniunt prædicata (quod specificatio-
nē accipi appellat) ut si dicas, *Homo quā homo est*, est spe-
cies, *Homo quā est homo*, est grāmaticus. Nec enim sen-
sus est, causam cur homo sit species, aut grāmaticus, esse,
quia est homo, (quandoquidē hoc pacto omnes homines es-
sent species, atq; grāmatici) sed sensus est, quod ratio con-
ueniēs homini, cū qua simul reperitur ut sit species, et grā-
maticus, est ratio hominis, non Socratis tantum, aut Plato-
nis, quaquam etiam Socrates, et Plato, quā sunt hi homi-
nes, grāmatici dici possint. Altero modo accipiuntur ut
significant aliquid, quod subiecto conuenit, esse causam
prædicati, (quod vocant reduplicatiue accipi) ut si dicas,
homo quā homo est, vel, quā rationalis naturæ est, est di-
sciplinæ capax. Omissa igitur priori acceptione, que mi-
nus ppria est, quod ad posteriore attinet hoc tantum dicē-
dū videtur, multo facilius, et familiarius enunciationes,
que hunc sensum continent, per singulas causales expo-
ni quam per quatuor, aut quinq; exponentes, ut à ple-
risq;

Dictio redu-
plicatæ, sine ge-
minans.

Duplex aca-
ceptio dictio-
nis geminata
tis.

Specificatio-
nē.

Reduplicati-
ue.

Ratio expou-
nedi redupli-
catiua enun-
ciationes.

INSTIT. DIALECT.

Et Ochamus
2. parte Los
giae. cap. 16

2

3

4

Reduplicas
eo nonnun
quam declas
rat conditio
nem sine qua
non.

Nota.

risq; exponuntur. Itaq; affirmatiua reduplicationis & verbi, perfacile exponitur per causalem omni ex parte affirmatiuam hoc modo, Homo quia est rationalis, est disciplinæ capax, id est, homo quia rationalis est, disciplinæ capax est. Affirmatiua autem reduplicationis dū taxat exponitur p causale negatiuā solius consequētis hoc modo, Homo, quā homo est, rationis expers nō est, hoc est, homo quia homo est, nō est rationis expers. Negatiua vero, & reduplicationis, et verbi, exponitur per causale negatiuā cōiunctionis, et consequentis hoc modo, Homo non quā homo est, non est grāmaticus, id est, homo non quia homo est, grāmaticus nō est. Negatiua deniq; solius reduplicationis exponitur per negatiuā solius cōiunctionis hoc modo, Homo nō quā homo est, grāmaticus est, id est, homo nō quia homo est, grāmaticus est. Nonūquam tamē illud Quā nō in eo sensu usurpatur, quo significat aliquid esse verē causam prædicati, sed cōditionē quandā sine qua prædicatū nō cōuenit subiecto, vt si dicas, Ignis quā ppē est, calefacit. Atq; hoc pacto illud Quia nō propriè accipiēdū est in expositione, sed tantū, vt declarat cōditionē sine qua nō, vt vocari solet. Verūtamen hic sensus non ppriè reduplicatiuā efficit enūciationē, sed reductione quadā. Possit autē huiusmodi enūciationes eodē ordine, quo superiores, disponi, sed quia res nihil habet difficultatis, simul etiam quia in hisce multus iam fortasse videor, huic tractationi de oratione finem impono.

Institutio

INSTITUTIONVM DIALEC-

TICARVM LIBER

QVARTVS.

De ordine, ac modo tradendi partes

Dialecticæ: item quid sit diuisione.

Caput. I.

XPLICATIS ipsis omnibus, quæ tribus differēdi modis, Diuisioni inquam, Definitioni, & Argumentationi sunt communia, sequitur ut ad ea, quæ singulorum propria sunt, veniendum sit.

Ac de diuisione quidem & definitione, qua ratione per se considerantur, & speciales differēdi modi existunt, (sic enim à nobis in præsentia tractabūtur) nullum opus habemus ab Aristotele ex instituto editum. Attamen si ex ipsis, quæ ille argumentationis causa in Analyticis, & Topicis de hisce differuit, ea, quæ ad hunc locum attinet, desumpserimus, aliaq. nonnulla ex alijs libris, præsertim Metaphysicis, asciuerimus, nihil præterea erit, quod magis nō pere videatur requirendum. Nam & si multa sunt, quæ de diuisione, & definitione quæri, ac disputari possunt, tamen difficilima quæq. non ad Dialecticum, sed ad Metaphysicum spectant. Diuisione igitur, quod ad Dialecticum attinet, est oratio, qua totum in suas partes diu-

Institutū lib
orum seo
quentium.

Quo patto in
bus auibus
libris de dia
uisione ac de
finitione agē
dum sit.

Maiores dif
ficultates de
diuisione, ac
definitione,
ad Metaphy
sicū spectat.

K ditur

INSTIT. DIALECT.

Divisum. *ut si dicas, Hominis altera pars est animus, altera corpus: Animalium aliud homo est, aliud bestia. Totū, quod diuīlitur, & à quo incipit diuīsio, Diuīsum apud Dialecticos appellatur: partes verò, in quas diuīsio finit, ac terminatur, membra diuīdentia, vel membra diuīsionis dicuntur. Hinc intelliges diuīsionem esse quendam sciendi modum. Nam cùm totum in suas partes diuīditur, tunc distīctè quā totum est declaratur.*

De distinctione vocis multiplicis.

Caput. 2.

Generalis diuīsio diuīsio nūs.

Distīctiō guid.

DVplex verò diuīsio traditur à Philosophis: altera vocis multiplicis, quæ Distīctio nommatur: altera rei, quam in Partitionem, & in eam, quæ magis proprie diuīsio appellatur, distribuunt. Distīctio est diuīsio vocis multiplicis in suas significaciones, aut sensus: ut si dicas, Huius vocis Acutum alia significatio est, qua significat acutam figuram, alia qua transfertur ad sonum acutum, alia qua ad saporem acutum: & huius orationis, Litus aras, alter sensus est, quòd litus aratro proscindas, alter quòd operam perdas. Hoc dictum intellige de vocibus multiplicibus, quæ nec habent varias significaciones, nec varios sensus æquè principales, sed tales, ut in ipsis siue significationibus, siue sensibus, aliquam vide re liceat unitatem ordinis, aut proportionis, ut patet in traditis.

traditis exemplis. Nam si vox multiplex habuerit plures significaciones, aut sensus æquè principales sine ordine vlo, aut proportione, quæ aliquam faciat unitatem significacionis (ut hæc vox Gallus, quæ ex æquo significat hominem Gallum, & gallum auem, & hæc oratio, Audiri Græcos viciisse Troianos, quæ ex æquo significat, audiuisse me, quòd Græci vicerint Troianos, & quòd Troiani Græcos) nō videbitur eius distinctio ad ullum genus diuisionis propriè reuocari: quia id non propriè diuiditur quod nullo modo est vnum. Totum enim ut docet Aristoteles[†], vnum quiddam, quæ totum est, esse debet. Siue igitur ita dicas, siue huiusmodi voces modo aliquo diuidi concedas (potest enim earum multiplicitas quodammodo dici vnum, ratione vnius vocis, in qua cernitur) omnis enumeratio significacionum, aut sensuum vocis multiplicitis seu verè diuisio sit, seu quodammodo diuisio, nomine distinctiois propriè comprehenditur: de qua omni, ut de re in differendo pernecessaria multa præcepta tradit Aristoteles. Hæc de primo diuisionis genere dicta sint. Nunc ad alterum, quod partitio nominatur venientium est.

De partitione. Caput. 3.

Que vox multiplex prie non dis catur diuidi.

Id non pro priè diuidiatur, quod nul lo modo est vnum.

[†] 5. metaph. 26. tex. 31. Omnis diuisio vocis mul tipli. is, etiā impropria, propriè diciatur distinctio.

1. top. 13.

INSTIT. DIALECT.

Partitio
quid.

Partes inte-
grantes.

Partitio est diuisio totius quanti in partes, quibus integratur. Partium integratū nomine intelligo eas, quibus tota aliqua magnitudo aut multitudo extesa est. Hoc modo mēbra corporis humani sūt partes integrātes corpus humanū, et ordines Reipublicæ totam integrat Républicam. Quoniam verò partes integrantes aut sūne ēuoviūs, hoc est, eiusdem naturæ, ac appellationis cum toto, quas cognatas, et similares vocant, ut partes carnis, et partes aquæ, (quælibet enim pars, quæ carnem integrat caro est, et quælibet aquæ est aqua) aut ēuoviūs, id est diuersæ naturæ, ac appellationis, quas multigenas, et dissimilares nominant, ut membra corporis humani, et partes domus, (neg. enim digitum dixeris esse corpus humanum, aut parietem domum) fit, ut duplex sit diuisio in partes integrantes, altera in similares, altera in dissimilares. Priori modo diuiduntur quantitates continuae et alia pleraq., ut aer, aqua, et cetera huiusmodi: posteriori diuiduntur quantitates discretæ, animalium corpora, et alia permulta tum à natura, tum ab arte composita. Ad hanc diuidēdi formam reuocari potest diuisio totius potestate, seu virtute, in suas vires, seu potentias, que sè penumero apud Aristotelem partes vocantur: [†] ut si dicas, Animi rationalis altera pars est, qua intelligit, altera, qua cupid. Causa huius reuocationis est, quia ut res extensa constat suis partibus integrantibus quo ad totā extensionem, sic res, quæ multa potest constat suis viribus.

Partes simi-
lares.

Aristo. I. de
generat. 5. et
I. de hist. as-
tim. I. vocat
ēuoviūs
dissimilares
ēuoviūs

Duplex par-
tio.

Diuisio totius
potestate
ad partitio-
nem reuoca-
tur.

[†] Ut passim
libris de ani-
mis.

bus potentisue quo ad totam potestatem.

De diuisione physica totius essentialis.

Caput. 4.

Diuisio, ut à distinctione vocis multiplicis, & à partitione secernitur, duplex est, altera totius essentialis altera totius vniuersalis. Nomine totius essentialis intelligo id, quod habet essentiam compositam, siue re, siue consideratione: cuiusmodi sunt omnes species, quæ per se ponuntur in prædicamentis: ut homo, angelus, color: hæc siquidem res respectu partium, ex quibus ipsarum essentia constituitur, dicuntur tota essentialia. Totum verò vniuersale accipio respectu partium sibi subiectarum, de quibus dicitur essentialiter, seu ut de subiectis, ut loquitur Aristoteles: quo pacto substantia, & corporeum dicuntur tota vniuersalia respectu hominis, aut animalis. Porro diuisio totius essentialis, ut iam significauimus, duplex est altera realis, siue physica, altera rationis, siue metaphysica. Diuisio physica totius essentialis est, qua totum essentiale diuiditur in partes verè, ac re ipsa essentiam componentes. Partes verè componentes essentiam rei sunt materia, & forma. Materia (ut pingui Minerua rem exponamus) est subiectum quod formam in se recipit. Forma verò est perfectio quedam, quæ recepta in materia essentiam rei

Totum essentialis.

Totum vniuersale.

Præd. 2. et. 3.

Duplex divisione totius essentialis.

Diuisio physica, quæ.

Materia. Forma.

absolutus. Hocmodi corpus dicitur materia hominis, & animus forma. Ita diuisio, qua dicimus, hominis alteram partem esse animal, alteram corpus, est diuisio physica. Dici autem solet hanc diuisio realis, ac physica, quia fit in partes re diuersas, ex quibus id, quod diuiditur, naturaliter compositum est. Ad hanc diuisiōnēm reuocatur diuisio compositi accidentalis in subiectum & accidens: ut si dicas, Aeris figurati altera pars est ^{es}, altera figura. Reuocatur etiam diuisio quantitatum continuarum in partes diuisibiles, & indiuisibiles, quoniam diuisibiles sunt similes materie, indiuisibiles autem, forme: quo pacto linea duorum palmarum diuiditur in duos palmos, & in punctum; quo palmi copulantur.

De diuisione metaphysica totius essentia-
tialis. **Caput. 5.**

Diuisio metaphysica totius essentia-
lis est ea, qua totum esse-
tiale diuiditur in partes sola ratione
consideratione, essentiam componentes. Huiusmodi
partes sunt genus, & differentia. Sola enim ratione
species ex genere, & differentia constituitur, ut homo
ex animali, & rationali. Ita fit ut oratio, qua dicimus,
hominis alteram partem essentialem esse animal,
alteram rationale, sit diuisio metaphysica. Dicitur au-
tem

Cur physica,
& realis di-
uisio dicar-
tur.

Quod diuisio-
nes ad physi-
cam reuocē-
tur.

al. 1. 1. 1.

2. 2. 2.

3. 3. 3.

Porphy. de
differentia.

tem hæc diuisio rationis, & metaphysica, quia non fit
in partes re diuersas, sed ratione sola, qui diuidendi
modus Metaphysicorum est penè proprius, ac peculia-
ris. Nam, ut in eodem exemplo persistam, animal & ra-
tionale, quæ in hominè cernuntur, eadem prorsus res
sunt, ipse tamen homo secundum eam quidem rationem,
qua conuenit cum brutis animantibus, est, & dicitur a-
nimal, secundum eam vero, qua ab eisdem distingui-
tur, est, & dicitur rationalis. Ad hanc diuisionem re-
vocatur diuisio indiuidui (quod s̄epe Aristoteles[†] com-
paratione speciei vocat ipsum totum) in speciem & dif-
ferentiam indiuiduantem, ex quibus non re ipsa, sed
ratione, & consideratione componitur. Homo enim
& differentia indiuiduans, ex quibus Socrates consti-
tui dicitur, eadem omnino res sunt: verum Socrates
secundum eam rationem, qua cum cæteris hominibus
conuenit, est, ac dicitur homo, secundum eam vero,
qua differt ab eisdem, est, & dicitur hic designatus ho-
mo, ac indiuiduus. Sed accuratior huius rei perscrus-
tatio nec ad hunc locum, nec fortasse ad hanc artem
pertinet. Hæc de diuisionibus totius essentialis videntur
satis.

De diuisione totius vniuersalis
in partes subiectas.

Caput. 6.

Cur diuisio
hæc dicatur
rationis, &
metaphysica

Diuisio indi-
vidui in spe-
cie, & diffe-
rentia indiuidu-
duantem.

[†] V. t. 7. meta-
phy. 10. et. 12.
tex. 33. & de-
inceps.

Est enim mo-
taphysica.

INST. DIALECT.

Triplex diuisio totius vniuersalis in partes subiectas, seu de quibus dicitur ut de subiectis, complectitur, ut placet Aristoteli, diuisionem generis in species, speciei in individua, & differentiae in species, aut individua. Hæc enim omnia ac sola prædicantur de suis partibus ut de subiectis, seu essentialiter, ut ex prædicamentis apertum est. Exempla sunt. Animalium aliud est homo, aliud bestia: Hominum alius est Socrates, alius Plato, alijs verò cæteri: Animatorum, alia sunt animalia, alia plantæ: Rationalium aliud est Petrus, aliud Ioannes, alia verò alia hominis individua. Princeps harum diuisionum, (imo & omnium) est diuisio generis in species, quam ut nobilissimam, & in philosophia maxime necessariam magnis laudibus extulit Plato. Sed & hæc, & reliqua huius classis, facile intelliguntur ex ijs, que in explicandis quinq; vniuersalibus diximus: quanquam non ita facile reperiuntur, quia maxima, ex parte ignotæ nobis in hac vita sunt rerum naturæ, & essentiae. Ad diuisiones generis in species, & specierum in individua renouantur diuisiones quorundam analogorum, ut cum dicimus, Principiorum aliud est principium viæ, aliud principium motus, aliud principiū temporis & cetera: itē accidētiū alia sunt quantitates, alia qualitates, alia relationes, alia ex trinsecus adiacent. Nā & si huiusmodi analogæ nō prædicantur ut genera, aut species de membris diuidentibus, tamen proximè, ad generis aut species prædicatio-

Prædicat 5.

Diuisio gene
ris in species
princeps om
nium.

In Phædro,
& alibi.

Rerum essen
tiae ferè ign
orantur.
Diuisiones
quorundam
analogorum.

nem

uem accedunt. Loquor autem non de vocibus analogis
(harum siquidem diuisio in suas significationes ad dis-
tinctionem vocis multiplicis pertinet) sed de rebus signi-
ficatis. Nec verò de omnibus analogis id, quod dixi, in-
telligendum esse volo, sed de ijs tantum, quarum nomina
pro omnibus membris diuidentibus accipi solent cùm
simpliciter, atq. absolutè ponuntur: cuiusmodi sunt,
quæ attulimus in exempla. Si enim dicas, Principium
est, ex quo aliquid pendet, pro omnibus principijs ac-
cipietur nomen principij, & sic nomen accidentis, quod
in nouem accidentium supraem genera diuiditur, alio-
rumq. multorum analogorum, ut Motus, Causæ, &
similium, cùm eorum significata definiuntur. Quod
si analogum fuerit eiusmodi, ut eius nomen absolutè,
& sine adiectione positum non pro omnibus membris
diuidentibus accipiatur, sed pro præcipuis duntaxat re-
bus significatis, ut homo analogicè communis ad veros
& depictos, (cùm enim hoc nomen Homo sine adiectione
in enunciatione ponitur semper accipitur pro solis ve-
ris hominibus, ut cùm dicimus Homo est animal Homo
est ens) diuidi sane non poterit in membra analogica. Si
enim dicas, exempli causa, Hominum alius verus, aliis
deictus est, non feceris veram diuisionem, quia no-
men diuisi pro solis veris hominibus accipitur. Id quod
facile est cernere in cæteris huiusmodi.

Colligitur

Colligitur numerus quinq; supradicatarum diuisionum per se: toti-
demq; adduntur diuisiones per accidens.

Caput. 7.

HÆC quinq; diuisionum genera, hac ratione colliguntur possunt. Totum, quod diuiditur, aut est vox multiplex, habens nimimum multas significationes, sensus, aut res continens multas partes. Si vox habens multas significationes, aut sensus, primo diuisionis generi diuiditur. Si vero est res multas continens partes, aut comparatur cum partibus se integrantibus, aut cum partibus suam essentiam constituentibus, aut cum partibus sibi subiectis. Si cum integrantibus, diuiditur secunda diuisionis forma: si cum ipsis, quæ suam essentiam verè, ac re ipsa componunt, diuiditur tertiâ: si vero cum ipsis, quæ sola ratione, quartâ: si deniq; cum partibus subiectis, quintâ. Cum igitur alias diuidendi modus esse non videatur (nam si quis alius occurrerit, facile ad hos reuocabitur) efficitur ut quinq; tantum sint diuidendi genera. Verum enim uero, haec omnes diuisiones, ut eas hactenus explicauimus, sunt diuisiones per se. Diximus enim diuisionem esse orationem, qua totum diuideretur in suas partes, hoc est, in eas quæ ratione sibi, seu per se (quod idem est) sunt partes totius. Huiusmodi

Hactenus
sunt explica-
tæ diuisiones
per se.
Explicatur
definitio di-
uisionis.

in modi enim simpliciter, & absolutè dicuntur rei partes. Atq; hæ quidem aut totius æquiuocationem, ambiguitatemque verè efficiunt, aut ipsum verè integrant, aut eius essentiam re, aut ratione constituant, aut illi subiiciuntur, ut dictum est.

Cæterum cùm sepe totum in alia quædam quasi in suas partes diuidatur, ut nunc patebit, quot sunt diuisiones per se, tot fieri possunt diuisiones per accidens.

Distinctio quidem vocis multiplicis hoc modo, Huius vocis acutum alia significatio est, qua significat id, quod stimulat tactum, alia qua id quod pungit aures, alia qua id, quod ferit gustatum, & cætera. Partitio autem

hoc modo, Huius anuli (ex auro scilicet & smaragdo confecti) altera pars est fulua, altera viridis. Diuino

totius essentialis physica hoc modo, Hominis altera pars est quæ mouet, altera quæ mouetur. Metaphysica

vero, siue rationis, hoc modo, Hominis altera pars est brutis animantibus communis, altera illi pro-

propria & peculiaris. In his quatuor generibus cernis membra diuidentia non esse per se partes diuisi, sed ea-

rum accidentia. Iam diuisione totius vniuersalis tribus modis per accidens fieri cernitur. Aut enim subiectum diu-

ditur in accidentia, aut accidens in subiecta, aut acci-

dens in accidentia. In qua distributione Iuniores omnes

Boëthium (quem ex antiquis ferè vnum habemus, qui de diuisione ex instituto loquatur) velut ducem

sequuntur

Diuisiones &
accidens.

Distinctio &
accidens.

Partitio per
accidens.

Diuisione phy-
sica per accidens

Metaphysica
sua.

Diuisione totin-
us vniuersal-
lis tribus mo-
dis fit perac-
cidentia.

In lib. de di-
uisione.

INST. DIALECT.

Porphy. de
differentia.

nominibus differentiarum species significare. Fauet
Boëthio Porphyrius, qui cum differit de officio, et na-
tura differentiarum, semper ita loquitur, ut dicat, ge-
nera diuidi per differentias in species, nunquam vero ita,
ut fateatur diuidi in differentias. Fauet et similitudo
tum naturae, tum artis: res siquidem naturalis non di-
citur diuidi in formas, sed per formas in varia compo-
sita naturalia: cera item non diuiditur in figuram sphæ-
rae, et tesseræ, sed per hanc figuram diuiditur in sphæ-
ram, et tesseram. Sed et ratio id videtur comprobare.
Nam differentiae nullo modo videntur partes generis
nisi ratione specierum, quae sunt partes generi subiec-
tae: quo fit ut in eas non videatur diuidi per se genus, sed
per accidens, ut in ea scilicet, quae accident, hoc est, con-
ueniunt partibus per se subiectis. Sic enim accidendi ver-
bum accipi potest in explicatione diuisionis per accidens,
ut saepe accipitur apud Aristotelem[†]. Quanquam hoc
non est negandum diuidi per se genus per differentias:
differentiae siquidem contrahunt per se genus, quod pro-
prietates, et accidentia contrahunt per accidens. Quod
si haec sententia non placet, dicito hanc diuisionem re-
uocari ad diuisionem per se totius vniuersalis in partes
subiectas: quia differentiae, et si non subiectuntur per
se alicui vniuersali (Neq; enim ullum in suis essentijs
includunt) tamen constituant per se species, quae per
se subiectuntur, generi: quod utique proprietates et ac-
cidentia

[†] Et. 7. top.
3. G. 1. elens
cho. 4.
Genus diui-
ditur per se
per differen-
tias.

Nulla diffe-
rentia inclusa
dit in sua es-
teria aliquid
vniuersale,
vniuersum sci-
llet.

cidentia facere non possunt. Modo eodem vendicare poteris diuisionem communioris differentiae in minus communes à diuisione peraccidens accidentis in accidentia. Nam & si minus communes differentiae non sunt per se subiectæ magis communibus, tamen per se constituunt species quæ communioribus per se subiiciuntur. Si cuitamen magis placuerit ut dicat hanc diuisionem esse peraccidens, alius verò afferat Aristotelem septimo libro Metaphysicorum apertè dicentem, differentias communiores diuidi per se in differentias minus communes occurret ille, id intelligendum esse de accidentibus, quibus utimur penuria verarum differentiarum. Talia enim sunt verè genera quedam accidentium, ut esse pedatum, quod in exemplum affert Aristoteles. Id quod aperius intelliges, si perpendas id, quod ille ait, Differentiam communiorum ita includi in inferiori, ut si minus communis addatur communiori, commitatur nugatio, ut si dicas, Pedes habens bipes. Hoc enim de veris differentiis intelligi non potest. Dicimus enim hominem esse corpus animatum sensituum, rationale, si ne vlla repetitione nugatoria. Id quod accidit propterea quod minus communes differentiae non includunt essentialiter communiores. Id autem, quod diximus de diuisione generis in differentias vniuersales, accommodandum est eadem ratione ad diuisionem speciei infimæ in differentias indiuiduantes. Id etiam quod docuimus

Diuisione communioris differentiae in minus communiores.

Diluitur obiectio.

Cap. 12. 1. 1. 1. 43.

1570
 1570
 1570

Minus communes differentiae non includunt essentialiter communiores.

Diuisio diffe-
rentia. vni-
uersalis in in-
diuiduentes.
Vtilitas diui-
sionis generis
per differen-
tias.

docuimus de diuisione communioris differentiae in minus
communes, adaptandum est ad diuisionem differentiae vni-
uersalis in indiuiduātes. Quām verò vtilis sit diuisio ge-
neris siue per differentias, siue in differentias, dici non po-
test, cūm hæc vna sit recta via ad diuisionem generis in
species, & ad definitiones essentiales. Sed quia rara ad-
modum est apud nos, sæpiissimè confugimus ad diuisiones
per accidens, quibus genera in accidentia diuiduntur: vt
cūm dicimus: Animalium aliud rectum est, aliud proum;
item, Aliud mansuetum naturā, aliud ferum: rursum,
Aliud ingredi, aliud repere, aliud natare, aliud volare.
Hæc de diuersis diuisionum generibus, nunc qua verbo-
rū formula diuisiones sint conficiendæ breuiter dicamus.

Qua verborum formula diuisiones
sint conficiendæ.

Caput. 9.

Quatuor pri-
ores diuisiones
sunt.

DIuisiones quatuor priorum generū, hoc modo sunt
conficiendæ. Initio diuisionis ponendum est nomen
diuisi in gignendi casu singularis numeri, deinde ante no-
men cuiusq; membra diuidentis inferenda sunt hæc ver-
ba, Altera pars, vel Alia pars, aut similia: vt cūm dici-
mus, Huius vocis Gallus alia significatio est, qua homi-
nem Gallum significat, alia, qua gallum auem: Tempo-
ris altera pars est transacta, altera futura. Reipublicæ
vna

una pars ordine sacrorum ministrorum continetur, altera nobilium, tertia plebis: Hominis haec pars est animus, illa corpus. Speciei altera pars constituta est genus, altera differetia. Divisiones autem, quinti generis, quae sunt totius unius universalis in partes subiectas, possunt quidem eodem modo configi nominata natura partium, ut si dicas, Animalis altera pars subiecta est homo, altera bestia. Verum seruata consuetudine dividendi Philosophorum, hoc modo configendi sunt. Initio divisionis ponendum est divisum in gignendi casu numeri pluralis, deinde addenda sunt membra divisionis sine nomine Pars: ut cum dicimus Substantiarum alia est corporata, alia corporis expers. Corporum aliud simplex est, aliud mixtum: Animalium quedam in terra degunt, alia in aquis, alia quasi vitae anticipitis utroque in loco vivunt. Causa huius discriminis in dividendo haec est, quia totum in superioribus quatuor dividendi formis, cum sit compositum ex suis partibus, potest esse unum tantum individuum, ut haec vox, hoc tempus, haec res publica, hic homo: totum autem in extremo divisionis genere, cum non componatur ex suis partibus, sed eas sibi subiectas habeat, necessarium est unius sale, ut substantia communis, corpus communis, animal communis: alioquin non habebit partes subiectas. Haec est igitur causa cur in prioribus quatuor generibus nomen divisi debeat esse singularis numeri, in extremo autem pluralis. Quanquam vero haec interdum non serventur, sunt tamen naturis divisionum accommodatis.

Quinta divisio.

Hoc modo fit divisione in actu signato ut aiunt.

Sic fit divisione in actu exercito, dicitur.

Causa divisionis.

latius patet, quam album: dicuntur siquidem de rebus etiā atris, ut de ebeno, de pice, & atramēto. Priorē tamē facile dilues si dicas, animal, quod ad prædicationē attinet, latius patere, quam hominē, verū quod attinet ad essentiā, hominē plus aliquid cōtinere: cōplectitur enim in essētia sua rationale, quod nō cōplectitur animal. Posteriori autē obiectioni sic occurses, In omnibus diuisionibus siue per se, siue per accidētes totius vniuersalis in partes subiectas, semper diuisionem in singulis mēbris diuidētibus subaudiendū esse: durū autē, molle, & liquēs, & si latius patent, quam album, si nihil aliud addideris, tamen si in unoquoq; subaudiens album, iam albo adæquabuntur. Nā æquè latē patet albū per se, atq; totum hoc, Album durū, album molle, et albū liquens. Ad posteriorem partē huius præcepti pertinet illud quod aiunt Dialectici, Cuiusq; bonae diuisionis mēbra omnia vel copulatiō, vel disiunctiō simul accepta, recipiari cū diuiso, ut scilicet de quo dicitur diuisionem, dicatur copulatū, aut disiunctū ex membris diuidētibus, & vice versa. In prioribus ergo quatuor generibus diuisionū, copulatum ex membris diuidētibus, cum diuiso reciprocatur, in quinto autem, disiunctum. Exempli causa si hominis altera pars est animus altera corpus, homo autē de Socrate dicitur, totum etiā hoc copulatū, Animus et corpus, dicetur de Socrate: & è cōtra, si copulatum ex corpore & animo, etiā homo. Quāquam Socrates nō propriè dicitur animus, & corpus, sed cōcretū quid ex animo, & corpore.

Omnia mēbra diuidēntia vniūtū, aut disiunctū recipi accepta reciprocantur cū diuiso

Si verò animalium aliud est homo, aliud bestia, animal au-
tē dicitur de Socrate, totū etiam hoc disiunctū. Homo
vel bestia, dicitur de Socrate, & vice versa, si disiunctū
ex homine & bestia, etiam animal.

Secundum præceptum bene d iuidēdi.

Caput. 11.

2. post. 5. &
14. & Boët.
de diuisione.

Secundum præceptum est, ut quātū fieri possit, di-
uisio fiat in proximā membra diuidentia. Quāl nō
faciunt, qui corpus animalū diuidunt in hominem, bestiā,
arborem, fruticem, & herbam transfiendo duo immedia-
ta genera, animal, & plantā. Sūt enim ille remote ac dis-
tantes partes subiecte corporis animali. Prius ergo diui-
dendum est animalū corpus in animal, & plantam, que
immediate subiiciuntur animali, deinde verò de distribuen-
dum animal in hominem & bestiam, atq; planta in arbo-
rem, fruticem, & herbam. Sēpē tamen diuidimus totum
in partes remotas, quia ignotae nobis sunt proxime, ac
immediatē.

Tertium bonæ diuisionis præceptum.

Caput. 12.

Ex. 6. top. 3.
& 1. de par-
tibus anima-
liū. 3. Boët.
locū citato.

Tertium præceptum est, ut in diuidendo non vna tā
tum pars totius nominetur & altera, vel reliqua, si
plures fuerint quām due, negatione illius significetur, nec
tam

etā multæ nominentur, ut longior æquo fiat oratio. Nam si vnam dū taxat partem nominaueris, & alteram, vel reliquas negatione illius significaueris, ut si dicas, Magnitudo alia est linea, alia nō linea, nō videberis propriè explicare in partes id, quod diuiditur, quia negatio alterius partis nō solum non est differētia, ut ait Aristoteles, sed nullo etiā alio modo propriè pars, siue cōponens totū, siue subiecta toti. Si autē multa admodum mēbra volueris enumerare, ut si dicas, Animalium aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, aliud hoc, aliud illud, singularis nimirū species infimas percurrendo, orationē feceris, quā nec tu absoluere, nec aliis complecti animo possit. Cauenda igitur sunt hæc duo vitia in diuidēdo, quia diuisio inuēta est causa explicādi rem in partes, ac dilucidādi, nō tenebras offundēdi. Tribus tamen de causis cogimur interdū diuidere rem in partē vñā, & in negationē eiusmodi partis. Prima est, ut faciamus diuisiōnē necessariam, et quā nemo negare possit. De quacūq. enim re vera est affirmatio, aut negatio[†]. Altera est, quia sēpē numero reliqua pars, aut partes ex opposito illi respondētes, carent nominibus positius, quo sit ut ad negatiua sit confugiendū*, ut cū diuidimus substantiā in corporeā, & incorporeā. Et animal in rationale & irrationalē, quia ignoramus veras differētias, quæ angelū, & brutum animal constituūt, si forte brutū animal est vna quædā species animalis. Tertia est, si partes in quas diuisio immediate faciēda est, fūe

Loco citata.

Diuisio inuēta est causa dilucidandi, nō tenebras offundendi.

Prima cana sa cur interodum negatiōne diuidas mus.

* i. post. 8.

* Boitb.

INSTIT. DIALECT.

rint plures, quām perspicuitas diuisionis ferre possit. Tūc enim omnes præter vnā significandæ sunt nomine negatiuo: vt si dicas, Bestiarū, quædā sunt pennatæ, aliæ implu- mes: nisi velis quædā partes nominare, reliquas verò oēs paucis verbis cōplecti, vt si dicas, Figurarū rectilinearū, quædā est triū laterū, quædā quatuor, aliæ verò plurimæ Colorū quidā est rādor, quidā nigror, cæteri verò sunt me- dij inter hos: Animaliū aliud est homo, aliud elephas, aliud simia, aliud canis latrans, alia sunt ab homine remotiora.

Obiectio.

Quòd si quis cōtra hæc obijciat, has diuisiones esse bonas, et nulla ratione reprehēdēdas, Infinitarū aliud est infinitū diuisione, aliud infinitū additione, aliud infinitū essentiā: Cæcorū quidam sunt cæci mēte, alijs sunt cæci oculis: & ta- men membra omnia diuidētia esse negatiua: occurses, cūm diuisione est negatiuum, mēbra etiam diuidentia, in quæ, vt in partes per se subiectas, diuiditur, negatiua esse oportere non ita tamen, vt alterum sit negatiuum alterius (nisi ne- cessitas compulerit) hoc siquidem est, quod cauendum esse diximus. Harum autem diuisionum membra negatiua quidē sunt, verūm nō ita, vt alterum neget alterū, sed vt quodvis neget in parte, quod suū diuisione negatin totū.

Quartum præceptum bene diuidendi.

Caput. 13.

Et hoc præ-
ceptum oīs-
nibus diuiso-
nibus accom-
modetur.

Quartū præceptum est, vt mēbra diuidentia si non re, certè ratione sint opposita: id est inter se sic af- fecta, vt nullū in alio includatur. Sic enim hoc loco p om- nibus

nibus generibus diuisionū nomen oppositorū interpretor. Huius præcepti prætermissione vitiosæ sunt hæ diuisiones, Corporis humani alia pars est caput, alia thorax, alia manus, alia pedes, alia oculi. Viuentiū aliud est planta, aliud animal, aliud homo. Nā oculi continetur in capite, et homo in animali. Vt autē hoc præceptum peculiari ratione quinto generi diuisionis accōmodatur hoc ex probatissimis autoribus colliges, nomine oppositorū intelligēda esse repugnātia, hoc est, ea, quæ de eadem re simul affirmari nō possunt. Hac enim de causa ait Aristoteles nō rectē diuidi animalia in natātia, & alba, nec rufus in urbana, et sylvestria, quòd eadē et natātia, et alba esse possint, nec nō et urbana, et sylvestria. Et Boëthius eadē ratione reprehēdit diuisionē animaliū in rationalia, et duos pedes habētia, & corporū in alba, et dulcia, quòd eadē corpora reperi antur, quæ alba sint, et dulcia, eadēq; animalia, quæ et duos habeat pedes, & sint rationalia. Nec immeritò huiusmodi diuisiones rejciuntur, quoniā hoc pacto non rectē dices enumerādo mēbra diuidētia. Aliud est hoc, aliud est illud, quæ tamē diuidēdi formula quinto generi diuisionis ppria est. At dicat fortasse aliquis, Ergo hæ diuisiones à Philosophis approbatæ vitio nō carebūt, Bonorū, quædam vtilia sunt, alia honesta, alia iucūda: Habētum magnitudinem, quædam sunt longa, alia lata, alia profunda: siquidē eadē actio esse potest et vtilis, & honesta, & iucunda: omneg; corpus est longum, latum, & profundum, hoc est, habens

Vt ex Arist.
1. de part. an-
imal. 3. &
ex Boëth. de
diuisione.

Obiectio.

Solutio. longitudinem, aliquam, latitudinem, & profunditatem. Huic obiectioni sic occurres. Membra diuidentia huiusmodi diuisionum esse repugnantia si prior formula diuidendi seruetur, vt si dicas, Boni alia pars subiecta est utile, alia honestum, alia iucundum. Continui permanentis, seu habentis magnitudinem, alia pars subiecta est longum, alia latum, alia profundum: quandoquidem una pars subiecta non est alia. Quod si posterior diuidendi formula (qua maxime Philosophi utuntur) seruanda est, dices primum,

**Sepe concreta p abstrac-
tis in diuide-
do usurpan-
tur.** multas diuisiones fieri nominibus concretis, que tamen intelligendae sunt quasi factae nominibus abstractis, cu-

Pred. 6. in modis est illa apud Aristotelem, Quantum partim conti-
nuum est partim discretum: discretum, inquit, est ut numerus, & oratio: continuum autem ut linea, superficies, tempus & locus. Nam cum haec non sint quanta, sed quantitates, necessariò Quantum in hac diuisione pro quantitate accipiendum est. Atq. hoc quidem pacto nobile est difficultatis in propositis diuisionibus. Siquidem membra diuidentia abstractis nominibus accepta verè pugnant inter se. Nulla enim res dicitur simul utilitas, & honestas, aut honestas & iucunditas, aut iucunditas, & utilitas. Nec verò unquam verè dixeris, re eadem esse

**Sepe repug-
nantia mem-
brorum in-
funditatem, aut profunditatem & longitudinem. Dein-
sensu cerni-
de dices, repugnantiam membrorum diuidentium saepe-
tur, non in numero non in verbis, sed in sensu, quo diuiso usurpa-**

etur sitam esse. Ut in illa Pythagoræ diuisione Eorum, qui ad ludos Græcie confluabant, quidam spe victoriae, alijs quæstum faciendi cupiditate, alijs visendi studio ducebantur. Hic quod ad verba attinet nulla est membrorum diuidetium repugnantia. Fieri enim potuit, ut multi et lucri cupiditate, et spectandi simul studio ducerentur. In sensu tamen cernitur repugnantia, si hoc modo diuisionem interpreteris. Eorum, qui ad Græcie ludos una præcipue de causa confluabant, quidam spe victoriae et cetera. Hac igitur ratione dices probari posse diuisiones illas nominibus concretis usurpatas, ut sensus prioris sit huiusmodi. Eorum, in quibus aliqua una bonitatis, appetibilitatisue, ut ita dicam, ratio potissimum elucet, quedam utilia tantum, alia honesta solum, alia iucunda duntaxat nominantur. Posterioris autem, huiusmodi. Eorum, que aliqua una dimensione excellunt, quedam longa solum, ut hasta, alia lata, ut discus, alia profunda tantum, siue crassa, ut globus, appellantur.

Quanquam hic sensus vulgo magis, quam apud

Philosophos posteriori diuisioni tribuitur.

Has vero solutiones diligenter nota-

bis, ut multas usurpatas diui-

siones à calumnia vendica-

re possis. Sed hæc de

diuisione videna-

tur satis.

INSTITUTIONVM DIALEC.

TICARVM LIBER

QVINTVS

Quid sit definitio. Caput. I.

Definitio
quid. ex. 2.
post. 10.
Quid definitio
sum.

Vnde dicta
definitio,
sue finitio.
Quintilia.
lib. 7. cap. 4.

Car definitio
fit oratio.
1. top. 4. &
6. top. 5. &
7. metaphy.
15. tex. 54.

DEFINITIO est oratio, quæ essentiam aliquā naturamūe declarat: ut Animal rationale. Declarat enim naturā hominis. Ut autē diuisioni diuisum, sic definitioni respondeat definitū: quod nihil est aliud, quam id, cuius quid ditas esset iauē explicatur. Sed nos de definito tū dicemus, cū definitionē, & genera omnia, in quæ diuidi tur, methodūq; definiēdi, explicauerimus. Definitio igitur, quæ Finitio etiam apud Latinos[†] appellatur, ab agrorū finibus accepit nomē. Nā vt agrorū fines agros definiūt, & claudunt, aliosq; ab alijs secernunt, sic definitio- nes, quibus rerū naturæ declarātur, essentias earū circū- scribunt, aliasq; ab alijs distinguūt. Dicitur porrò definitio Oratio, quia vñ tantū nomen nō potest esse definitio. De finitio enim distinctè subiicit intellectui, quod nomē defini- niti cōfusè proponit. Vnde cū de omni essentia, quæ defi- nitione explicatur, duo cōceptus formari possint, alter, quo essentia, quæ declaratur, cōuenit cū alijs, alter, quo ab eisde distinguitur, fit necessariō, vt omnis definitio duabus mi- nimūm vocibus cōstare debeat, altera, quæ gignat in mēte conceptum

conceptum conuenientiae, altera, quae distinctionis, differ-
rentiae. Ita ergo fit, ut omnis definitio sit oratio, quan-
quam explicatio nominis per aliud clarior, ad definitio-
nem Autore Aristotele renocatur, ut si quis dicat, Ho-
nestum, est decens. Quod vero additur, Quae essentiam
aliquam naturamue declarat, id diuersam reddit. Defini-
tionem a ceteris orationibus: nulli siquidem, praeter quam
definitioni, hoc munus demandatum est. Illud tamen non
videtur praeter eundem hoc loco, nomen definitionis duobus
modis ab Aristotele accipi. Saepe enim accipitur pro ea
sola oratione, quae de definito conuersim praedicatur (qua-
lis est illa, Animal rationale, comparatione hominis, ut di-
ximus) ut cum ait ipsam hominis ratione, definitionem
ue, nisi vel Est, vel erat, vel Erat, aut aliquid tale addatur,
non esse enuntiatione, quia unum est, & non multa ani-
mal gressibile bipes. Et iterum, in definitione nihil de aliquo
praedicari. Et rursum, definitione talent esse debere, ut ip-
sa proposita statim, nulloq. negotio cognosci possit cuius
rei sit definitio: ac pinde eas esse vitiosas, quibus, ut intel-
ligi possit, quarum verum sint definitiones, opus est adiuge
re nomina rerum, quae definitur: quae admodum in obsoletis
veterum picturis nisi titulus aliquis ascriptus esset, nemo pa-
terat intelligere cuius non rei quaeq. pictura esset. His enim
locis, alijsq. quam plurimis, plane accipit nomen definitio-
nis pro ea sola ratione, quae de definito conuersim praedi-
catur. Aliquando vero sumitur pro tota enunciatione

1. top. 4.

Definitionis
nomen saepe
us accipitur
pro solo pra-
dicato.

1. peri. 4.

2. post. 3.

6. top. 2.

VI. 7. meta-
12. tex. 42 et
cet.

in qua

in qua insuper continetur definitum, (quale est totū hoc,
 8. post. 7. &c.
 2. post. 10.
 Homo est animal rationale) ut cum ait, Definitionē aut
 esse principium demonstrationis, aut cōclusionem, aut to-
 tam ratiocinationem sola verbōrum collocatione à demō-
 2. post. 1. tratione differentem: & rursum, Omnem definitionē esse
 vniuersalē & affirmatiuā. His nang, verbis apertē com-
 prehēdit definitū nomine definitionis. Posteriorē acceptio
 Lib. 7. ca. 4. nem amplectitur Quintilianus cūm ait, Finitionē esse rei
 propositae propriā, et dilucidam, & breuiter comprehen-
 sionem verbis enunciationem. Nos priorem, ut magis vſura-
 patam, libentius sequimur.

De definitione nominis.

Caput. 2.

Quoniam verò omnis definitio modo aliquo dici
 posset definitio rei, quandoquidem omnis essentia,
 quæ definitione explicatur, alicuius rei essentia est, tamen
 Philosophi in definitionem rei, & nominis definitionem
 diuidere consueuerunt, res significatas à nominibus sig-
 nificantibus distinguentes. Definitio itaq. nominis, quam
 Aristoteles nominis interpretationem, vulgus Dialecti-
 corū definitionē quid nominis appellat, est oratio qua quid
 ditas nominis naturā declaratur: ut totū hoc, Vox, quæ
 nominē ex instituto significat. Hac enim oratione explica
 turnatura huius nominis Homo quatenus quoddā est nomine.

Nomen

Nomen non accipitur hoc loco pressè id est, ut à verbo distinguitur, sed pro quoq[ue] vocabulo, seu categorema te. Quidditas verò & natura nominis, est ipsa eius significatio: quo sit ut nihil aliud sit, nominis quidditatem, & naturam explicare, quam eius significationem patefacere. Id quod duobus fit modis: altero, definitione soli nomini, quod definitur, congruenti, qualis est ea, quam in exemplum attulimus: altero, ipsa definitione rei significatae. Sæpe enī qui ignorat significationem vocabuli, ea verborum formula rōgat quid illud significet, ut quid sit res significata rogare videatur: cui planè satisfacit qui rei significatae definitionem reddit. Ut si quis percōtetur quid sit Geographia, intelligere cupiens significationem nominis, alius vero rō respondeat, esse scientiam, quæ de magnitudinibus disserit, definitione rei explicata censembitur significatio vocabuli. Itaq[ue] verè ac simpliciter est definitio rei, poterit hoc modo alicui esse definitio nominis. Hec de definitione nominis deg[re] modis, quibus significatio nominis explicatur, dixisse sit satis. Est autem hoc genus definitio- nis planè necessarium non modo cùm aliquid demonstrandum est, ut Aristoteles quodam loco ait, sed omnino cuiusq[ue] disputationis initio, ut idem alibi fuisse, & ceteri Philosophi docent. Ad hoc genus reuocantur orationes ille, quæ declarant originem vocabuli: ut cum dicimus, Consul est, qui Republicæ utilitati consultit: Sol est, qui inter astra omnia solus lucet: Fides est, qua sit quod dicio- tur:

Quidditas,
et natura no-
minis est ip-
sa eius signi-
ficatio.

Duebus modis
explicatur
nominis
significatio.

3. post. 1.
4. 1. 159. 1.
2. 1. 159. 2.

5. 1. 159. 3.
6. 1. 159. 4.

Definitio rei
potest alicui
esse definitio
nominis.

Quam sit ne-
cessaria nomi-
nis interpre-
ratio.

1. post. 1.

4. metaphy.

7. & 8. sex.

28. Cice. 2. de
fini. ex Plat-
on. Phaedo.

cur. Absternius est, qui abstinet a temeto: quas Graeci vocant *τεμετολογίας*, hoc est, veriloquia, quasi explicationes vocis, quae veram adhuc retinent significationem earum, a quibus sunt ortae. Cicero nouato vocabulo notationes appellat, quia verba sunt rerum nota. Nam hoc idem, inquit, appellat Aristoteles *ονοματα*, quod latine est nota.

De descriptione. Caput. 3.

Definitio rei, quae vocari solet definitio quid rei, est oratio, qua essentia rei naturae explicatur. Quae rursus, ut diuisio rei, in duo genera tribuitur, in descriptionem, quam Aristoteles et proprium, et orationem coniunctione una vocat, atque in definitione essentiale, quam ille tum simpliciter ac absolute definitionem, tum etiam terminum, tum orationem, quae unum significat, appellat. Descriptione eodem auctore, est oratio, quae non significat quod quid erat esse rei, soli autem inest, et conuersim de re praedicatur: ut animal disciplinae capax, comparatione hominis. Quanquam enim haec oratio conuersim de homine dicitur, id est, necessariò cum homine reciprocetur, tamen non significat conuersim hominis essentiam. Nam disciplinae capax esse, non pertinet ad hominis essentiam: animal autem, et si pertinet, tamen non reciprocatur cum homine. Docet autem Aristoteles in omni descriptione primum ponendum esse genus, deinde addendam esse unam proprietatem, ut in adducto exemplo. Nec enim, ut ait, addendae sunt

Duplex definitio rei.

Vide Aristoteles
1. peri. 4. &
2. post. 10 et
3. top. 3. et 4.
& tot. 5. ac
6. top. & 7.
meta. 4. et 5.
Et. 8. met. 6.
Descriptio quid.

In descriptione ne primò pos-
nendum est ge-
nus, deinde
una sola pro-
prietas.

sunt plures, nisi is, qui definit significet se multas descrip-
 tiones congregatas tradere: ut si dicat, *Homo est unum in*
 discipline capax ad ridēdū & ad flēdū natū, afferens se
 nō vñā tātū descriptionē afferre. Reuocātur ad descrip-
 tionē, seu propriū complexū, definitiones illae, quae loco pro-
 prietatis cōstāt collectione aliqua cōmuniū accidētium,
 que orationē recurrētēm facit cū definito: qualis hæc est,
Homo est animal bipes, implume. Quanquā enim horum
 neutrū sit homini propriū, tamē ambo iūcta cū homine re-
 currūt. Reuocātur etiā ad descriptionē definitiones illae
 quibus genera ex differētijs se diuidētibus definiūt: ut
 si dicas, *Animal est corpus animatū rationale, aut irratio-
 nale.* Nā differētiē diuidētes genus nō pertinent ad eius
 essentiā. Reuocāturetia illae, que non cōstāt vero genere
 sed aliquid habent loco eius: cuiusmodi sunt definitiones
 summorum generū, ut si dicas, *Substantia est ens per sub-
 sistens, & cetera.* Itēq; definitiones quorūdā analogorū:
 ut si dicas, *Ens est id quod existere potest.* *Vnum est ens*
 indiuisum: *Principia sunt, quæ nec ex sese, nec ex alijs, sed*
 ex ipsis omnia fiant. Reuocantur etiam quanqā minus
 propriæ orationes illae, quibus Oratores, aut Poētæ longo
 sermone rem aliquam communem describūt, ac depingūt.
 Cicero gloriām quasi describens ait, gloriām esse, quæ bre-
 uitatem vitæ posteritatis memoriam consolatur, quæ effi-
 cit ut absentes adsint, mortui viuant, cuius deniq; gra-
 dibus etiam homines in cælum videantur ascendere.

5. top. 2.

Descriptioēs
 ex collectione
 cōmuniū
 accidentiū.

Descriptioēs
 generum ex
 differentijs,
 quibus diui-
 dantur.

Descriptioēs
 non consi-
 stātēs vero ge-
 nere.

5. meta. 6. 1. ph. 5.

Descriptioēs
 oratoricæ, ac
 poetice rerū
 cōmuniū,
 Cic., & Mile.

Huīus

INSTIT. DIALECT.

4. Eneid.

Huius generis est descriptio, qua Virgilius famam depingit. Fama, (inquit) malum, quo non aliud velocius ullum: mobilitate viget, viresq; acquirit eundo: & quæ sequuntur. Dixi has orationes minus propriè reuocari ad descriptiones, quia saepe non reciprocantur cum re, quæ describitur, saepe etiam constant verbis translatijs, à quibus Aristoteles, quia obscuriora sunt, cauēdum esse in definiendo admonet. Explicationes etiam rerum singularium, siue breues, ut apud Philosophos, & in communi sermone, siue longiores, ut apud oratores aut poetas, quibus in describēdis personis, regionibus, vrbibus, fluminibus, montibus, et locis utuntur, ad hoc genus reuocari solent. Extremum locum obtinet adumbratæ quædam, & metaphoricae explicationes, si quando rem facile ante oculos proponunt: qualis est illa apud Ouidiū, Stulte, quid est somnus gelidæ nisi mortis imago? & illa apud Horatium, Ira furor brevis est. Nam & hæ orationes descriptiones appellantur. Dicitur autem hoc genus definitionis, descriptio, quia rei naturam non omnino exprimit, sed primis quasi lineamentis adumbrat. Dicitur proprium, quia hoc tantum cōmune habet cum vera definitione, quod cōvertatur cū re. Dicitur etiam oratio coniunctione vna, quia non significat vnam duntaxat naturam, vt ea, quæ simpliciter definitio appellatur, sed multas coniunctas in eadem re, vt ex dictis patet.

De definitione causalī. Caput. 4.

missi

Inter

2. post. 15. et

6. top. 2.

Descriptio-
nes rerū si-
gularium.

Explicatio-
nes metapho-
rica.

Ouid.

Hora.

Cur descrip-
tio dicta sit.

Cur descrip-
tio dicatur
proprium.

Cur oratio cō-
iunctione vna

Inter descriptiones numeratur causalis definitio, que
 hoc modo definiri solet. Definitio causalis est oratio
 explicans quidditatem rei ex genere & causa aliqua, cau-
 sisue externis. Causæ externæ sunt Efficiens, & Finis : Cause exter-
nae.
 adde si placet Exemplar. Efficiens quid sit, satis aper-
 sum est. Finis est id, gratia cuius aliquid sit: quo pacto
 beatitudo cœlestis est finis rationalis creature. Exem-
 plar est forma externa, cuius imitatione res sit: qualis est
 imago, quam pector in tabula referre atq. exprimere eni-
 tur. Ex causa efficiente sic ferè definitur vox apud
 Aristotelem, Vox est sonus quidam editus ab anima ictu
 aëris respiratione attracti cùm ipsum ad fauces allidit.
 Ex fine hoc modo definitur anima, Anima est forma, qua
 primò vivimus, sentimus, & intelligimus. Ex causa exē-
 plari sic potest homo definiri, Homo est animal factum
 ad imaginem & similitudinem Dei. Interdum autē plu-
 ra, aut etiam omnia genera causarum externalium in eā
 dem definitione iunguntur: ut si dicas, Homo est ani-
 mal à Deo ad similitudinem diuinae mentis factum, ut ater
 na felicitate perfruatur. Faciliusq. est ex omnibus simul
 causis, quam ex vna tantum rem definire, quia raro vna
 dunt taxat, si nihil aliud addatur, contrahit genus ad spe-
 ciem definiti. Quod si quis obiectat, has definitiones non
 videri descriptiones, quandoquidem non dicuntur pate-
 facere rei naturam ex proprietatibus, aut accidentibus,
 sed ex causis: occurrendum est, hoc ipsum, quod est,
Exemplar.
2. de anim. 2.
2. de ani. 2.
Facilius est
ex omnibus
simil causis
externis.
quam ex vna
tantum rem
definire.
Obiectio.

INSTI. DIALECT.

Solutio.

Quasdam es-
sentiales de-
finitiores pos-
se causales
appellari.

effici ab aliqua causa, aut ob aliquam causam, aut imitatione alicuius, esse proprium aut accidens rei, cum ad essentiam eius non pertineat. Nonnullae sunt definitio-nes essentiales, quae causales etiam dici possunt, quae ni-mirum ex causis internis rem declarant, ut potè ex ma-teria & forma rei, aut ex utraq. generi adiuncta, de quibus statim dicemus: sed quae ex causis externis ex-truuntur ferè sunt, quae causales dicantur. Nam illas magis placuit essentiales appellare.

De definitione essentiali.

Caput. 5.

I. top. 4.

Rariſimæ
ſunt eſſentia
les definitio
nes.

Lib. 4. ca. 4.

5.5.

Quae oratio
dicatur signi-
ficare quod
quid erat es-
se rei.

Definitio essentialis, ut Aristoteles definit, est oratio quod quid erat esse significans. Hoc est oratio, quæ conuersim significat quidditatem essentiam rei, quæ definitur. Rarissimum est hoc genus definitio- nis, saltem in substantijs. Sed afferri solet in exem- plum Animal rationale. Cum autem omnis essentia, quæ definiri potest, constet ex materia, & forma, aut saltem ex genere, & differentia, (illæ enim componunt essentiam re ipsa, & physicè, hæc ratione tantum, co- sideratione q̄, ut supra diximus) efficitur, ut ea oratio dicatur significare quod quid erat esse rei, quæ constat nominibus propriæ materiæ, ac formæ rei, quæ definitur, aut generis & differentiæ. Exempli causa hæ orationes Animal constans ex corpore tali, & animo ratio- nis particeps, & Animal rationis particeps, sunt defi- nitiones

nitiones *essentialis* hominis: prior, quia *constat* nominibus significantibus propriā materiam & formā hominis: posterior, quia *constat* nominibus proximi generis proximaeq; differentiae eiusdē. Ita fit ut duplex sit definitio *essentialis*, altera ex propria materia & forma generi adiunctis, altera ex proximo genere et proxima differentia. Potest tamen loco proximi generis poni genus remotū cū omnibus differentiis interiectis, ut si dicas, *Homo* est substantia corporata, quae interire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps. At Aristoteles saepe docet unius rei unam tantum esse definitionem *essentialē*: Non recte igitur asseruimus, duas eiusdem rei tradi posse *essentiales* definitiones, alteram ex materia & forma, alteram ex genere & differentia. Verum hæc nil obstant. Verbis enim non modo due, ut diximus, sed etiam plures esse possunt (Nam etiam illam, quae ex genere & differentia rem declarat, duobus modis fieri posse docuimus) cæterum significatione, una tantum sit necesse est. Omnes enim quae allatæ fuerint eādem omnino *essentialē* significabūt. Atq; hoc pacto intelligendus est Aristoteles. Vrgebit fortasse aliquis, premetq; hoc modo. Aristoteles docet multis in locis omnē definitionē *essentialē* *constare* ex genere, & differentia: nisi ergo illi fallitur, nulla *constat* materia & forma rei, prætermissa differentia. Sed resistendum est hoc modo, propriam materiam & formam rei, seu potius *constare* ex propria materia ac

Duplex definitio essentialis.

Loco proximis generis posse non potest genus remotū cum differentiis omnibus interiectis.

6. & op. 3.

+ Ut. 6. & op. 2.

& 6. & 7. top. 2.

Solutio.

Quo pacto intelligendus unius rei una tantum esse definitionē *essentialē*.

Solutio.

INST. DIALECT.

formæ rei, quod in hac definitionis formula generi adiicitur, vice differentiæ haberi, idemq. omnino valere. Eundem enim gradum humanae naturæ significat hoc verbū Rationale, & hæc Conſtans tali corpore (recto ſcilicet, aut quo alio modo id explicaueris) & animo rationali: atq. ita res habet in cæteris ſpeciebus rerum, quæ materia, & forma constant. Reuocantur ad hoc genus definitiones illæ, quæ constant genere remoto, & differentia proxima p̄aetemissis aut omnibus, aut quibusdam differentijs interieclis: ut ſi dicas, Homo eſt ſubſtantia corporata, rationis compoſ: vel, Homo eſt corpus animatum rationale. Reuocantur etiam illæ, quæ loco differentiæ proximæ constant nomine materiae proprie, aut formæ duntaxat: ut ſi dicas, Homo eſt animal conſtant recto corpore, vel, Homo eſt animal conſtant animo rationis participe. Hæ namq. omnes ſignificant conuersim quidditatem rei, & ſi aliquam eius partem, aut partes p̄aetemittunt. Reuocantur & illæ quæ fiunt ex genere & enumeratione partium integrantium pertinentium ad eſſentiam rei: ut ſi dicas, Domus eſt integumentum ex partibus, & tecto hoc modo conſtructum. Reſpublica eſt co-
muniū ex ordine ſacrorum miniftrorum, nobilium, & plebis: & aliae huiusmodi. Sed queſtio eſt num definitio-
nes, quæ generi & differentiæ proprietatem aliquam ad-
iungunt, in eſſentialibus definitionibus debeant nume-
rari: ut ſi dicas, Homo eſt animal rationale beatæ vitæ

Definitiones
qua p̄aetemittunt me-
diam aliquā
differentiā.

Quæ genere
ac ſola mate-
ria, aut for-
ma conſtāt.

Definitiones
ex enumera-
tione partiu-
lariū.

Nam defini-
tiōes, quæ ge-
neri, & diffe-
rentiæ proprie-
tate adiūgūt
ſunt eſſentia-
les.

capax,

capax, vel, *Homo* est animal rationale natura mansuetū,
 & ad ciuilem communionem aptū. Reprehendūtur enim
 ab Aristotele. Cui uestioni dicendum videtur, has defi-
 nitiones esse quidem redundantes (cū satis sit ea in defi-
 nitione collocare, quæ ad essentiam rei pertinent) atq; hac
 de causa ab Aristotele non probari: cæterū non esse ab
 essentialibus excludendas. Constant enim partibus cōuer-
 sim significantibus essentiam definiti, & si alias adiungūt
 quæ nullam essentiæ partē significēt. Multo minus exclu-
 dendæ erunt ab hoc genere, quæ constant nomine aliquo,
 quod non significat quidē essentiam definiti, sed est eius-
 modi, ut sine ipso essentia definiti intelligi non possit: ut
 si dicas. *Pater* est relatum quid, cuius respectus ad filium
 terminatur. Nā & si nomen filij non significat ullā par-
 tem essentiæ patris, tamen sine ipso essentia, & natura pa-
 tris, intelligi nullo modo potest.

Dicitur hoc genus definitionis definitio essentialis,
 quia essentia rei exprimit. Dicitur ab Aristotele sim-
 pliciter Definitio, quia simpliciter, ac perfectè rē definit.
 Dicitur terminus, quia cognitio rei ab accidentibus exter-
 nis profecta, nō potest ultra definitionem essentiale pro-
 gredi, sed in ea quasi in perfecta rei apprehensione termi-
 natur, ut ipse autor huius nominis exponit. Dicitur de-
 nigroratio, quæ vnum significat, quia ex materia & for-
 ma, ac omnino ex genere & differentia, ex quibus defi-
 nitio essentialis rem declarat, vna constat essentia: nō item

5. top. 2. &
6. top. 2.

Hinc collige
 nō op̄ esse vt
 oē quod po-
 nitur in esse
 tiali definis-
 tione, essenti-
 am signifi-
 cat.

Cur definitio
 essentialis
 hoc nomine
 appelletur.
 Cur simplici-
 ter definitio.
 Cur terminus.

5. meta. 17.
 Cur oratio
 que vnum
 significat.

ex genere & proprietate, aut ex genere & accidentibus
ex quibus descriptio conficitur.

Non eodem modo res omnes definiri.

Caput. 6.

Porrò non omnes res eodem modo definiuntur. Id
quod cernere, positis ante oculos prædicamentis, fa-
cile est. Nam extrema eorum, id est, genera suprema, &
individua non definiuntur essentialiter, sed describuntur;
illa, quia nulla constat differentia: hæc, quia non sunt uni-
uersalia, ac proinde non definiuntur nisi remo: ut dice-
mus. Describi tamen modo aliquo consueuerunt individua
ex multorum accidentium collectione. Ut si Platonē
definias, hominem quendam Aristonis ex Perictiona filiū
veteris Academiæ principem, aut alia huiuscmodi ora-
tione quis nam fuerit explices. Media verò interiecta in-
ter hæc, hoc est, species omnes, essentialiter possunt defini-
ri, cum omnes constent generibus & differentijs. Cæterū
in his definitiis varietatem multam inuenies. Sola enim
substantia corporea & species, quæ sub ipsa collocantur,
definiri possunt ex materia, & forma, quoniam hæc tan-
tum species ex materia & forma composita sunt. Iam ve-
rò si prædicamentum substantiæ cum cæteris conferas, so-
las substantias intelliges simpliciter definiri essentiali
definitione, ut placet Aristoteli. Accidentia enim, ut
ait,

Genera sup-
ma & indi-
vidua nō de-
finiuntur es-
sentialiter.

Individua de-
scribi solent.

Omnes speci-
es definiri
possunt esse
ssentialiter.

Substantiæ
tum corpora-
re definium-
tur ex mate-
ria, et forma
Sola substan-
tia, simpliciter
definitur
essentiali de-
finitione.

ait, non habent simpliciter quod quid erat esse, quidditatem, sed quodammodo, quia non per se, sed in sola substantia, quae per se existit, coherere possunt. Vnde fit ut omnia modo aliquo per substantiam, in qua cohaerent, definienda sint. Aliter tamen cum significatur nominibus abstractis (quae sunt propria ipsorum) aliter cum significantur concretis. Nam cum abstractis significantur, ponenda est substantia subiectum in casu obliquo: ut si dicas, Simitatem esse curuitatem nasi. Cum autem concretis nominibus significantur more substantiarum, tum subiectum ponendum est in recto: ut si dicas, Simum est nasus curuus. Non modo autem accidentia omnia siue proximè, siue remotè, per substantia definienda sunt, sed etiam inter accidentia reperias plurima, quae alijs præterea additamentis egeant. Cuiusmodi sunt omnes habitus operantes, potentiae naturales, & relata omnia. Habitum enim huiusmodi, et potentiae, per suos actus, aut per obiecta, quae suos actus terminant, definiuntur, ut scientiae, & virtutes. Sic Dialectica dicitur esse doctrina differendi. Sic philosophia naturalis dicitur scientia, quae agit de rebus naturalibus. Sic iustitia dicitur virtus qua quisq; alijs tribuit quod eius est. Sic aspectus definitur vis quædā naturalis, quae in coloribus p̄cipiēdis versatur. Relata verò omnia p̄ ea, ad quae referuntur, definiuntur: ut pater per filium, dñs per seruum, et vice versa. Alia quædā sūt in definiēdis reb⁹ obseruāda, quae in instruētiorē postulāt.

M 4 leclorem

7. metaphy.
1. 4. & 5.

Omnia acci-
dentia modo
aliquo p̄ sub-
stantiam de-
finiuntur. Ali-
ter tamen abs-
tracta aliter
concreta.

7. metaphy.
5. Vnde D.
Tho. de ente
et essentia. p

Habitus ope-
rantes, & po-
tētie omnes,
per suos aca-
tu, aut obiec-
ta definiun-
tur.

Ari. 6. top 3
& Porphy.
de Specie.

lectorem, quām sit is, quem hisce institutionibus informamus. Nunc superest ut definiendi methodum, hoc est, viam & rationem inuestigand.e definitionis tradamus.

De via & ratione inuestigandi definitionem. Caput. 7.

Dvas methodos ponebat Plato, quibus omnis rerum cognitio, & scientia contineretur, Diuisiuam scilicet, & Collectiuam. Aristoteles verò & si non omnino hoc probat, docet tamen hisce duobus modis inuestigari posse definitionem, diuisione, inquam, & collectione. Diuisione quidem hoc modo. Sumatur, ait, primū, id quod communius est, latiusq; patet, quām res definienda: deinde illud ipsum diuidatur: mox differentia, quae rei conuenit, addatur primo attributo: rursus, si nondum oratio recipiabitur cū re proposita, diuidatur id totū, quod assumptū est, tandemq; eo usq; fiat progressio diuidendo, donec oratio propria efficiatur, quae nullam in rem aliam transferri possit. Exempli causa si hominem definire velis, accipies primo loco aliquod genus hominis, verbi gratia substantiam, quae omnium latissimè patet, dicesq; Homo est substantia. Deinde, quia substantiarum quædam sunt corporis expertes, ut intelligentiae, quædam corporatæ, qualis est homo, addes, Corporata. Sed quia corporatæ substantiae partim interire non possunt, ut cœli, partim possunt, è quibus

Plato in Sto-
pbista, &
Phædro.

2. post 14. et
1. topi. 14.
Quo pæcto di-
uisione inues-
tiganda sit &
finitio, ex. 2.
post. 14.

è quibus est homo, addes, Quæ interire potest. Rursus, quia earum substantiarum, quæ intereunt, quædam nō vivunt, ut lapides, aliæ sunt viuentes, in quibus est homo, addes, Viuens. Verum ne id quidem satis est. Viuetum enim quædam nil sentiunt, ut plantæ, quædam sentiunt, in quibus homo numeratur. Quare adiungendum est, Sentiens. Sed commune ad hoc. Nam eorum, quæ sentiunt, quædam sunt expertia rationis, quædam rationem participat, ut Socrates, & Plato. Addes igitur, Rationis particeps: quod satis erit. Nam totum hoc, substantia corporata, quæ interire potest, viuens, sentiens, & rationis particeps soli homini conuenit, & cum eo reciprocatur. Existimat ergo te hac via, & ratione inuenisse hominis definitionem: quod eodem modo in cæteris rebus definiendis obseruabis.

Quod autem Aristoteles eodem loco ait, singulas differentias bac methodo inuestigatas latius patere, quam id, quod definitur, non universè accepiendum est (differentia siquidem, quæ proximè componit speciem nō latius patet, quam species, ut idem ipse alibi docet) sed solum cum non suppetūt essentiales differentiae. Tunc enim sèpè cogimur dividere ea, quæ accipimus in ea accidentia, quarū singula latius pateant, quam res, quæ definitur, omnia autē simul iuncta cum eadem recurrent. Ut si diuidas animal in bipes, & non bipes: deinde animal bipes in penatum, & implumatum: tum definias hominem esse animal bipes implumatum. Collectione vero, seu similium consideratione, ut eam vo-

Num differ-
entie omnes
latius patere
debeant, quæ
res definitio-

4. top. 2. &
7. meta. 12.

INST. DIALECT.

Quo pacto
collectione in
uestiganda
sit definitio.
2. post. 14. et
2. top. 14.

cat Aristoteles, hoc modo inuestiganda est definitio. Primum si velis infimæ alicuius speciei definitivem colligere, inspicies in indiuiduis illius rationem aliquam, ob quam nomine talis speciei nominantur, eaq; erit definitio talis speciei. Ut quoniam animi magnitudines Alcibiadis, Achillis, & Aiakis, sunt indiuidua vnius speciei infimæ magnanimitatis (fuerunt enim quam similimæ) hi autem homines dicti sunt magnanimi, quia æquo animo contumeliam pati non potuerunt, primus enim ob hanc causam bellum patriæ intulit, alter implacabili excusit iracundia, tertius sibi mortem consciuit: efficitur ut definitio huius infimæ speciei magnanimitatis sit, Æquo animo contumeliam illatam ferre non posse. Qua etiam arte colliges definitionem eius magnanimitatis quæ in Socrate, & Lysandro fuit, hanc esse, Æquabiliter secundam & aduersam fortunam ferre, quoniam hac de causa magnanimi appellati sunt. Deinde si velis colligere definitivem alicuius generis, videbis num rationes diuersarum specierum habentium idem commune nomen conueniant secundum tale nomen in vna aliqua ratione, quæ simpliciter vna sit, nec ne. Nam si conuenerint, ea erit definitio generis: si minus, tale commune nomen erit æquiuocum vtrig; speciei. Exempli causa, si ratio eius magnanimitatis, quæ fuit in Alcibiade, Achille, & Aiace, cum ratione magnanimitatis Lysandri, & Socratis, in hoc conueniat, quod omnes existimauerint se dignos esse rebus magnis,

atq;

atq; hæc ratio sit vna simpliciter, hæc sanè erit definitio generis vtriusq; magnanimitatis, quod magnanimitatis generali vocabulo appelletur. Quòd si non fuerit eomuniis vtriq;, aut certè non fuerit vna simpliciter, sed analogicè duntaxat (quod ego magis crediderim) non erit vtriq; definitio alicuius generis vtriusq; magnanimitatis, sed cuiusdam analogi, quod similibus quidem rationibus, sed tamè diuersis dicatur de vtragi. Et ita in cæteris. Ac prior quidem methodus definiendi exactior est, & naturæ ordini, perfectæq; discipline conuenies: posterior autem, qua plurimum vtitur Socrates apud Platonem, & si minus perfecta est, tamen inuentionis, ordini est accomodata. De qua quidem intelligendum est illud Aristotelis, facilius esse minus vniuersalia, quam magis vniuersalia definire: atq; in circa à minus vniuersalibus ad magis vniuersalia esse progrediendum.

Methodus in
uestigandi de
finitionem
per dititionem
exactior est:
altera tamè
inuentionis
ordine est
prior.

2. post. 15.

De definito. Caput. 8.

Diximus de definitione deg; via, & ratione definiendi, nunc de definito aliquid dicamus. Quinq; autem se se offerunt in hac re animaduertenda. Primum est, duplex dici solere definitum apud Dialecticos: propinquū, & remotū. Definitū propinquū (quod & primū, & immediatū vocant) est illud quod proximè explicatur

Duplex defi-
nitum.

Propinquū.

INST. DIALECT.

Remotum.

explicatur definitione. Remotum verò (quod secūdariū, & mediatum appellant) est illud, quod remotè, & quatenus in propinquō cōtinetur, definitione declaratur. Exempli causa, cum dicimus, *Equis* est animal hiniens, *equus* est definitum propinquum, *Xanthus* autem, *Bucephalus*, & cæteri ex singulis, sunt definita remota, quoniam *equus* in commune explicatur proximè definitione illa, singuli autem solum ex quadam cōsecutione, quatenus videlicet cōmune equi nomen, & naturam participant. Eādem ratione, cū dicimus, *Animal* est corpus animatum sentiens, *animal* est definitum propinquum, *homo* autem et *bestia*, atq; adeo singuli homines & singulæ bestiæ, sunt definita remota. Vnde planum fit, definitum remotum nec omnino, nec conuersim explicari definitione ea, cuius respectu dicitur definitum remotū, ac proinde non esse simpliciter appellandū definitū. Alterū est, omne definitum, quod definitione vna explicatur, vnum per se, hoc est, vnius essentiae esse debere. Nam cū definitio sit velut quedam expressa imago alicuius essentiae, quot fuerint essentiae, quæ definitione explicantur, tot sint definitiones necesse est. Hinc fit, ut Aristotelis sentētia id, quod est vnum per accidēs, vt est *homo albus*, quia nō habet vñā duntaxat naturā, sed multas, non definitur, definitione videlicet simpliciter vna. Pluribus enim definitionibus cōplicatis fatetur ille hæc posse defmīri: vt si dicas, *Homo albus* est animal rationale infectum colore dispartiente visum.

Quia

Definitū remotum, non est simpliciter definitū. Omne definitum vnum quid per se est se debet.

7. meta. 12. t̄x. 42.

Id quod est vnum per accidēs, nō definitur.

6. top. 5.

Quia verò nomen *equiuocum* non significat *vnam* tan-
tum *naturam*, *essentiam*ue, sed *multas*, *hoc etiam efficio-*
tur ex diēs, *vt nullum* *equiuocum* *definiatur*, *nisi pri-*
us distinguatur: *quod per uulgatissimum* *est apud Dia-*
lecticos. *Hoc verò* & *si in omnibus* *equinocis* *communi-*
ter præcipitur, *tamen in quibusdam* *analogis* *quodam-*
modo non seruatur. *Quædam enim* *definiuntur* *nulla pri-*
us facta *ipsorum distinctione*, *vt apud Aristotelem* *Prin-*
cipia, *Natura*, *Motus*, & *alia permulta*. *Si tamen lo-*
quamur de definitione, *qua sit simpliciter*, *ac omnino*
vna, *dubium non est*, *quin semper* *hoc commune proloquiū*
seruetur. *Nūquam enim* *definitio omnino* *vna vlli* *equi-*
uoco *assignatur*, *nisi vocabulum* *equiuocum* *pro vno* *tā-*
tum significato *accipiatur*. *Tertium est*, *omne quod de-*
finitur esse *vniuersale* *vt Aristoteles* *sæpè* *admonet*. *Vn-*
de fit *vt verba illa*, *Quod quiderat esse*, & *alia similia*,
quibus Aristoteles *vititur* *cum de definitione*, *aut de quid-*
ditate rei *loquitur*, *semper accipientur* *apud illum* *pro*
quidditate, *essentiaue* *vniuersali*. *Causa cur sola* *vniuer-*
salia *definiuntur*, *hæc est*, *quia singularia* (*Deum optio-*
mum maximum excipio) *sunt mutabilia*: *vniuersalia* *ve-*
rò *nunquam* *mutantur*, *nisi ex accidenti*, *ratione videlicet*
singularium. *Homo enim*, *exempli gratia*, *propterea*
dicitur *nasci*, *interire*, & *omnino* *mutari*, *quia Socra-*
tes *aut* *aliquis* *alius* *ex singulis*, *mutatur*: *id quod modo*
codem accidit *in cæteris*. *Cum ergo* *definitio* *debeat esse*
rei

Nullū equi-
uocum defi-
nitur, nisi
prius distin-
gatur. 6 top
2. & 5.

Quædā equi-
uoca definiū-
tur antequā
distingātur:
non tamen de
finitione sim-
pliciter una.

Omne quod
definitur, est
vniuersale.

Vt. 1. post. 7.
et. 2. post. 14
& 7. metas-
phys. 15.

Vt ferè toto
7. metaphys.

Vniuersalia
non mutano-
tur nisi ratio-
ne singulario-
num.

INST. DIALECT.

rei immutabilis (est enim principium & fundamentum scientiæ, ad quam non admittuntur nisi res, que ex se mutabiles non sunt) efficitur ut omne definitum debeat esse vniuersale. Sic enim fiet, ut nulla in ipsum, ratione sui cadat mutatio. Aliæ sunt rationes, quibus id, quod assertimus, sola (inquam) vniuersalia definiri, ostendatur, sed haec vna sufficiat hoc loco. Quod quidem planè intelligitur de definito propinquuo. Nam remotè dubium non est, quin singularia definiatur. Verum hic diffensio est inter Dia-
lecticos. Quidam enim non agnoscētes vllam rem vniuer-
salem, quæ sit in singulis individuis, quæq; primò, ac proximè significetur nomine vniuersali, dicūt definitū propinquum non esse rē vniuersalem significatā nomine vniuer-
sali, sed ipsum nomen vniuersale: atq; ita cùm dicimus, E-
quis est animal hinniens, hoc nomen Equus esse defini-
tum propinquum, singulos verò equos, qui (eorum sen-
tentia) equi nomine proximè significantur, esse defini-
ta remota. Alij ponentes nomen vniuersale proximè sig-
nificare rem vniuersalem, quæ existat in singulis, remotè
autem ipsa singula individuaū, dicūt, definitum propinquum esse rem vniuersalē, quæ proximè significatur no-
mine vniuersali (haec est enim quæ proximè explicatur de-
finitione) definita verò remota esse illa eadē, que illi as-
truiunt. Sed contra priorem sententiam aliquando dabi-
tur disputandi locus: nos posteriorē probamus. Quartum
est, omne quod propriè definitur, aut describitur esse

speciem

Definitio est
principiū &
fundamentū
scientiæ. 1.
post. 8. & 1.
de anima. 1.

Individuæ
finiuntur re-
motè.

Num defini-
tum remotū
sit res vni-
uersalis, an
nomen vni-
uersale.

Nominales
ex Ochamo.
1. parte Logi-
cae. capi. 14.
v. 15.

Qui reales di-
cuntur, ut
Alb. D. tho.
Scotus.

Omne, quod
propriè defi-
nitur, est spe-
cies. 7. me. 4.

speciem alicui generi subiectam, aut infimam, aut subalternam: quia in omni definitione aut descriptione propriè dicta, ponendum est genus rei, quæ definitur, & eius differentia, aut proprietas. Hinc intelliges, cur nec genera summa, nec differentiae, propriè definiantur. Nullius enim generis sunt species: & si differentiae respectu suorum individuorum fortasse sint species, ut Rationale respectu huius rationalis, quod alio loco discutiemus. Describuntur tamen quodammodo differentiae more proprietatum cōcretis non minibus significatarum. Nam ut dicimus Disciplinabile est animal, quod doctrina imbui potest, sic dicere possumus, Rationale est animal, quod rationem participat. Quintū est, figmēta, ut chimēra, hircocerum, & alia huiusmodi non definiri definitione rei, sed nominis tātum, ut placet Aristoteli. Itaq; ut ille vult, cū dicim⁹, Hircocerū est animale ex hirco et ceruo cogitatione cōfictū, sensus hic est, Nomē hircocerui significat animal conflictū ex hirco et ceruo. Causa huius sententiæ est, quia figmēta non habet verā quidditatē esse tamē, quæ definitione rei explicetur habet tamen verū nomē, quod definitione nominis declaretur. Vnde ille. Id, inquit, quod non est (hoc est, esse non potest) nemo scit unquam quid est, sed quid oratio, aut nomē significat. Veluti quid significet Hircoceruus percipi potest quid vero hircoceruus sit intelligi non potest. Id quod eodem libro plurib⁹ verbis exequitur. Si cui tamen placuerit, poterit sine crimine has figmētorū definitiones nomine definitionis rei quodammodo,

Cur nec genera summa nec differentiae definiantur propriæ.

Apud Porphy. & Specie Quo pacto differentiae defribantur.

Figmenta non definiantur definitione rei, sed nominis.

2. post 7.

& si

INSTIT. DIALECT.

Quodammodo
de definitione
et figuræ
definitione
etc.

2. post. 7. Cr.
7. meta. 4.

U. 7. meta.
4. Cr. 5.

Potissimum. 6
topicorum.

Esi remotissimè, comprehendere. Nam & si figura non sunt res, tamen quasi in extremo gradu rationem rerum participant, quam ob causam res figuræ appellantur. Hoc vero mihi cum Aristotelis doctrina pugnare non videtur. Docet enim (idq; non semel) etiam definitiones accidentium esse nominum interpretationes, quoniam accidentia non sunt simpliciter res, siue entia. Sæpe tamen concedit haec explicari definitione rei, quia & si non sunt simpliciter entia, tamen quoddammodo sunt entia, sicq; à numero entium non penitus excluduntur. Haec de definitione dixisse sufficiat: nūc ex plurimis præceptis, que ab Aristotele ad benè definiendum traduntur, ea nos tantum subiiciamus, quæ plus utilitatis afferre videantur.

Primum definiendi præceptum.

Caput. 9.

Semper definiendum ex notioribus.
6. top. 2. et. 5

Non definiendum
dù traslationib;
bus. 2. pos. 15
& 6. top. 2.
Nec verbi
inustatis. 6.
top. 2.

Primum præceptum est, ut quicquid definitur definitur ex notioribus. Quod quidem vel ea de causa primo loco posui, quia nihil est minus ferendum, quam id esse obscurum, ad quod quasi caput omnis disputatio redigitur. Id enim est definitio. Hoc præceptum non seruant, qui translationibus, præsertim remotis, & difficilibus, rem definiunt, ut hominem, arborem inuersam. Item qui utuntur definiendo verbis parum usitatis, ut si quis medicus imperet aegroto, ut sumat Terrigenam, herbigradam,

gradam, domi portam, sanguine cassam, ut ægrotus coclam intelligat. Item qui ex verbis ambiguis definitiones extruunt, ut si quis hac oratione, Elementum primum, velit literam, quasi eam describendo, significare. Hec enim verba ambigua sunt, & in alijs etiam rebus posunt intelligi: ut enim literæ sunt prima elementa sermonis, sic vnitates, sunt prima elementa numeri, & materia ac forma prima elementa rei naturalis. Admittuntur tamen ambigua vocabula in definitionibus, cum vel additur aliqua particula, quæ ambiguitatē verbi ad vñā significationem trahat (ut si quis proximæ definitioni addat hanc particulam, Sermonis) velex rebus, de quibus differitur, apertè constat, qua significatione vocabula sumantur. Item qui idem per id ipsum definiunt. Nihil enim est notius se ipso. Hoc autem apertè, ac vero eo eodem, ferè nunquam accidit, sed implicitè, alioq; verbo, ut potè cum in definitione ponitur aliquod nomine, quod definitur & declaratur per ipsum definitum: ut si quis definiat solem astrum, quod dum dies est nostrum hemisphaerium illustrat. Nam cum dies definiatur motus soles super terram, efficitur, ut tandem sol definiatur per solem. Item qui contrarium per suum contrarium definiunt, ut si quis definiat bonum esse id, quod est malo contrarium. Huiusmodi est illud, Virtus est vitium fugere: & illud, Prima sapiētia stultitia caruisse. Causa est quia, contrariorum eadem est scientia, & cognitio. Verum hic

Cice. 2. de dia-
minatione.
Nec ex vero
bis ambiguis
6. top. 2.

Quo pacto
ambigua ad
mitti valeo
ant in defini
tionibus.

Non definio
endum id est
per idem.
6. top. 3.

Nec contra
rium per eos
contrarium.
6. top. 3.
Horatius.

INSTIT. DIALECT.

Obiectio.

modus definiendi non est usq[ue] adeo repudiandus. Sed obiectat aliquis contra hoc primum p[re]ceptum, omne relatum per illud ipsum relatum, ad quod refertur, esse definitum, ut docent Philosophi, relata vero inter se[me]l, cum sint simul natura, esse aequè nota, aut aequè incognita, ergo non quicquid definitur esse ex notioribus, magisq[ue] perspicuis definiendum. Occurres tamen, Nullum relatum (si propriè loquendum est) definiri per illud relatum, ad quod refertur, sed per respectum suum, qui in illud terminatur, ac definit. Verbi causa, pater non definitur per filium, sed per suum respectum, qui in ipso inchoatur, et in filium definit. Ceterum, quia nullus respectus intelligi potest sine suo termino, fit ut respectus patris intelligi non valeat sine filio, sicq[ue] in definitione patris necessariò ponendum sit filius, pariq[ue] ratione pater in definitione filij: & cetera relata in definitionibus eorum relatorum, quae ad se vici- sim referuntur. Quod igitur philosophi dicunt relata, quae se[me]l mutuo respiciunt, per se inuicem esse definienda, non propriè accipiendum est, sed quasi dicant, necessariò alterum in definitione alterius esse ponendum, ut quorundam te- dant sui respectus, per quos relata verè, ac propriè definiuntur, intelligatur. Nunc autem & si relata ipsa se[me]l vi- cissim respicientia sint aequè cognita, aut incognita, tamē respectus ipsi sunt naturæ ordine notiores, quam relata. Itaq[ue] in relatis etiam definiendis hoc obseruatur, ut quod definitur, ex notioribus explicetur.

Solutio.

Num relati-
ū per id ad
quod refertur
definiatur.

Alb. in p[re]-
dicamentum
ad aliquid.
cap. 9.

Secundum

Secūdū præceptū definiēdi. Cap. 10.

Alterū præceptū est, vt definitio sit propria definiti, vt Aristoteles ait, hoc est, vt nec latius pateat, quām definitū, nec minus latē, sed cū eo recipetur. Hoc præceptū non obseruāt, qui extrūt definitiones alijs etiā rebus cōuenientes, vt si quis terrā definiat, corpus, quod deorsū suapte natura fertur. Hoc enim in alijs etiā rebus verē dicitur. Itē qui assignāt definitiones, quae nō cōueniūt omnibus cōprehēsīs sub definito: vt si quis definiat aquā corpus simplex frigore cōcretū. Nec enim omnis aqua frigore cōcreta est. Quod si terra definiatur, corp⁹ simplex, quod in infimū locū suapte natura fertur: aqua verō corp⁹ simplex quod inter terrā et aērē suapte natura quiescit: hac ex parte rectē habebūt definitiones, quod cū rebus, quae definiuntur, recurrāt, recipiēnturq;. Hinc colliges, multas circūferri nominū interpretatiōes, quae nō sunt bonaē definitiones. vel quia latius patēt, vt si dicas, Theolog⁹ est, qui de Deo loquitur: Cōsul est, qui patriae cōsulit: vel quia minus latē, vt si dicas, Geometria est ratio metiēdi terrā. Sæpe igitur aliquid addendū est huiusmodi interpretatiōibus vt bonaē definitiones habeātur. Quod plurimæ etiā descriptiones Oratorum, & Poētarum desiderant.

Tertiū præceptū definiēdi. Cap. II.

Tertiū præceptum est, vt nihil in definitione defit, aut super sit. Deest autem aliquid, cūm posito genere remoto non adhibentur omnes interie& differētiae,

Definitio debet conuerti cum definito
6. top. 1.

Multæ circū conferuntur nominum in interpretatiōes quæ non sunt bonaē definitiones.

Nihil in definitione defit, aut super sit, pessime debet.

INSTI. DIALCT.

6. top. 3.

ut si quis definiat hominem esse substantiam rationis participem. Hac de causa docet Aristoteles, aut definitendum esse genere proximo, ut si dicas, Homo est animal rationis particeps, aut si remoto, adiungendas esse generi oes differentias, quae a genere ad definitum usq. inueniuntur, ut si dicas, Homo est substantia corporea interitus capax, viues, sentiens, & rationis particeps. Deest etiam a liquidum cum res, quae definitur, constat materia & forma, nec tamen loco differentiae utraq. ponitur, sed altera tantum, ut si hominem definias animal constans animo rationis partice. Id autem dicitur superesse, siue redundare in definitione, quo sublato, ea, quae remanet oratio, satis aperte rem declarat. Exempli causa si quis definiat hominem animal rationis particeps bipes, illud Bipes, dicendum erit superesse, quoniam eo detracto satis planum facit reliqua oratio definitum. Saepe tamen non datur via, quod plura verba ponantur in definitione, quam quae satis esse videantur, quoniam raro id censetur superuacuum, quod aliquanto apertius rem declarat. Quare rarius hoc vitio, quam superiori, laborat definitio. Quan-

Saepe graues autores alia quidomittunt in definitione nibus, quod facile intelligatur.

quam ne illud quidem semper pro vitio habendum est, quam doquidem graues authores, ne minutissime omnia persequantur, multas saepe omissunt medias differentias, praesertim cum faciliter intelligi possunt.

Quartum præceptum definitionis.

Caput. 13.

Quartum

Quartum præceptū est vt definitio sit breuis, modo
breuitas obscuritatem non pariat. Nā cūm defini-
tio cuiusq; rei sit caput totius disputationis, quæ de re ha-
betur, vitio haud dubiè non carebit, quæ longior fuerit,
quām vt facile memoria teneatur, expeditèq; cūm opus
fuerit, in mediū afferatur. Quātūm ergo & natura rei, et
perspicuitas, patientur, breuis esse debebit definitio, & si
nonnunquam aliquanto longiori egeat expositione. Hoc
præceptum prætermittunt, qui tot particulas in definitio-
ne congerunt, quot sunt difficultates in tractatione rei,
quæ definitur. Nam & si definitio, vt autor est Aristote-
les ⁺, talis esse debet, vt ex ea omnes dubitationes, quæ de
re habentur, dissoluantur, non tamen necesse est, vt singu-
lis penè argumentis deluendis singula verba in definitio-
ne ponantur (quod multi faciunt) sed vt ita sit constitu-
ta, vt ex paucis facile omnium obiectorum solutio colligi
possit. Sæpè tamen sophistarum importunitas cogit plu-
ribus verbis rem definire, quām simpliciter definienda fo-
ret. Qua ratione Aristoteles fatetur se longiori oratione
elenchum definiuisse.

Definitio deo-
bet esse bre-
uis.
Non sunt in
definitione
tot particula-
re congeren-
tiae, quos sunt
argumenta ex
definitione
diluenda.
+ 4. pby. 4.

Alia quædam præcepta, quæ in inuesti-
gatione definitionis seruāda sunt.

Caput. 14.

Porrò cūm diuisionis methodo inuestigatur definitio-
tria obseruanda esse docet Aristoteles. Primum, vt

Sæpè sophis-
tarum causa
longiores fo-
unt definitio-
nes.
1. pby. 4.
1. elench. 4.

In inuestiga-
tione defini-
tioneis per di-
uisionem, que
seruanda.
2. pby. 1. 4.

INSTI. DIAL CT.

- 1 omnia prædicata, quæ sumūtūr, prædicētur in ipso quid est, hoc est, essentialiter. Ferè tamen cogimur alia sumere attributa, quia ignotæ nobis sunt, maxima saltē ex parte;
- 2 rerū essetiæ. Alterū, ut omnia naturæ ordine collocētur, ita scilicet, ut cōmuniōra præponantur minus cōmuniōbus quo ad intelligēdi rationē. Nā quo ad sitū partū orationis, sæpe differentia præponitūr generi, ut cūm dicimus, Dialectica est differēdi scientia. Verū cūm plures differentiæ in definitione ponūtūr, ferè fit, ut situ etiā verborū cōmuniōres antecedant minus cōmunes. Neg, enim dicimus, Animale esse corpus sentiēs, animatū, sed corpus animatū, sentiēs: & ita ferè in reliquis. Tertiū, ut nulla differētia prætermittatur. Q uod vtiq. fiet, si omnia, quæ ante sumūtūr, diuidātur adæquatē in proxima mēbra diuidētia, quo vñq. tota oratio cū definito recurrat. Quoniam verò in genere proximo rei, quæ definitur, cōtinētur omnia priora, tū genera, tū differentiæ, docet Aristoteles, loco eo- rū omniū, posse ponī genus p̄ximū. Id quod sæpe necessariō faciendū erit, ne longior, quam pars sit, fiat definitio. Vnde Boëthius, si omnes, inquit, species suis nominibus appellārētūr, ex duobus solū verbis omnis fieret definitio. Ut cūm dico quid est homo, quid mihi neceſſe effet dicere, animal rationale, mortale, si animal rationale effet proprio nomine nuncupatū? Cum autē collectionis methodo definitio inuestigatur, hoc vñum præcipit Aristoteles diligēter caueri, ne, dū à minus cōmuniōbus ad cōmuniōra progredimur,

6. top. 3.

Boëth. de di-
uisione.

In inuestigā-
da definitio-
ne per collec-
tionem quid
obseruandū.
2. post. 15.

aliquam

aliquā incurramus æquiuocationem. Latet namque magis in
cōmuniōribus æquiuocatio. Etenim quod animi magnitu-
do ea, quam in Alcibiade, Vlysse, & Siace legimus, vniuo-
cē illis cōuenierit, nemo dubitat. Null^o etiā ambigit in Ly-
sandro, & Socrate aliam quandā eiusdē omnino rationis
magnanimitatem fuisse. Sed num magnanimitas, quæ de
utraque specie dicitur, sit vniuoca, nec ne, id sanè (quia de
re cōmuniōri est quæstio) non ita facile perspicitur. Si ero-
go ex rationibus vniuocis inferiorū vnam rationem, quæ
vniuocē inferioribus cōueniat, collegeris, ea erit definitio
superioris. Sin autem ad vñā omnino rationē non acceſſe-
ris, intellige vocabulū cōmune æquiuocum esse. Hæc præ-
cepta definiendi ſint ſatis. Cæterū antequā ad argumē-
tationē pergo, duo velim animaduertas, Alterū eſt ſepiſ-
ſimè verba, quæ actū ſignificat, vt Sentiēs, Ridēs, & alia
huiusmodi, pro iſis facultatibus in definitione accipi: vt
ſentiens, pro eo, quod ſentire potest, Ridēs, pro eo, quod ri-
dere. Causa eſt, quia apud Latinos ferè non ſunt nomina
imposita facultatibus. Alterū eſt, in his præceptis quædā
eſſe, quorū prætermiſſio efficit, vt oratio non ſit omnino
definitio, qualia ſunt ex quatuor definiendi præceptis pri-
mū & ſecūdum: quædā verò eſſe, quorum reieclio non id
prorsus efficit, vt oratio non ſit definitio, ſed hoc tan̄um
vt non ſit bona, & apta definitio, qualia ſunt tertium
& quartum. Atque hæc duæ animaduertiones in præceptis
etiam diuidendi obſeruande ſunt.

Sepiſſime
verba, que
actū ſignia-
fiſat, pro iſo-
nis facultatibus
in defini-
endo accipiſ-
untur.
Nota hæc.

ODI
INSTIT. DIALECT.
INSTITUTIONVM DIALEG-
TICARVM LIBER
SEXTVS.

De consequentia. Caput. I.

Latinus patet
consequētia
quām argu-
mentatio.
Consequētia,
quid.

Antecedens.
Consequētia, et
conclusio.

Sæpe tota cō-
sequētia dī-
citur conclu-
sio, maximē
apud Cicero-
nem.

Primum ge-
nus conseque-
tiarum.
Secundum.

Neceſſe est So-
cratē ſſe animal, i-
gitur nō neceſſe eſt
Socratem non eſſe animal. Nomine enim verborum non
complector

Estat ergo ut, quia de diuīſione, ac defini-
tione iam diximus, deinceps de Argumē-
tatione, in qua plus operæ Dialecticus in-
ſumit, differamus. Sed quoniam argumē-
tatio eſt quēdā consequētia, (latius enim
patet consequētia, quām argumentatio) prius de conse-
quentia, quām de argumentatione, dicendum eſt. Consequē-
tia igitur, ſive consequutio, eſt oratio, in qua ex aliquo alio
quid colligitur: ut Omnis homo eſt animal, i-
gitur aliquis homo eſt animal. Id verò, ex quo aliquid colligitur, dicitur
antecedens: quod autem colligitur vocatur tum consequētia,
tum conclusio: quanquam ſæpe tota consequētia conclu-
ſio nominatur. Consequētiarum autē quatuor ſunt ge-
nera. Primum eſt cūm quaelibet enunciatio ex ſe ipſa, aut
ex ſua eque pallente colligitur. Alterum genus eſt cūm an-
tecedens, & consequens eisdem præcise verbis, eodemq; ordi-
ne collocatis constituta ſunt, ſed tamen non idem valent:
ut Omnis homo eſt animal, i-
gitur quidam homo eſt ani-
mal. Neceſſe eſt Socratē ſſe animal, i-
gitur nō neceſſe eſt
Socratem non eſſe animal. Nomine enim verborum non
complector

complector hoc loco particulas ad quantitatem, aut qualitatem pertinentes. **Tertium** genus est cùm antecedens & consequens eisdem præcisè verbis constant, verùm ordine conuerso, ut Nullus homo est lapis, igitur nullus lapis est homo: necesse est omnem hominem esse animal, igitur necesse est aliquod animal esse hominem. Atq; ex consequentijs hæc tenus enumeratis nulla dicitur argumentatio, sed consequentia duntaxat. **Quartum** genus est cùm antecedens & consequens non eisdem præcisè verbis constat, quia in antecedente continetur argumentū aliquod, uno, aut pluribus verbis comprehensum, quod non continetur in consequente. Diuidi solet hoc genus in syllogismum, enthyme ma, inductionem, & exēplū: quæ ratione argumenti argumentationes appellantur. **Syllogismus** est vt si dicas, Omne vitium fugiendum est, Omne mendacium est vitium, igitur omne mendacium fugiendū est. Si sol lucet, dies est, at sol lucet, igitur dies est. **Enthymema** vt, Homo est animal, igitur homo est sensus particeps: **Hic** adolescens diligenter nauat operam literis, igitur doctus euadet. **Inductio** vt, Omnis homo est sensus particeps, et omnis bestia est sensus particeps, igitur omne animal est sensus particeps: **Romulus** non diu tulit fratrem imperij consortem, nec Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium, nec aliquis aliis, cuius ad nos memoria pernenerit diutius imperij partipem ferre potuit, nemo igitur est, qui consortem imperij diu ferat. **Exemplum** vt, Cræsus in diuicijs fælicitatem

Tertium.**Quartum.****Argumenta-
tiones.****Syllogismus.****Enthymema.****Inductio.****Exempla-
tem**

īē inuenire nō potuit, ergo nec Crassus inueniet: Pisistratus impetratis à Republica custodibus salutis suæ, tyrāni dē occupauit, ergo & Dionysius occupabit. Hæc videtur consequentiarum genera. Quod si alia fuerint, facile ad hæc renocabuntur.

Quæ sit bona, ac vitiosa consequētia: & quomodo internosci possint. Ca. 2.

Dūplex quoq; dici solet consequētia: bona, et vitiosa. Bona dicitur ea, in qua aliquid ex aliquo verè colligitur, ut quæ in exēpla sunt hactenus adductæ. Vitiosa est, in qua nō verè aliquid cocluditur, ut si dicas, Socrates est animal, ergo est philosophus. Hæc cùm ita sint, eas tātūnos in definitione cōsequētiæ cōplexi sumus, quæ bonæ sūt et aptæ. Eas enim, in quibus aliquid nō verè colligitur, nō arbitramur dicēdas esse simpliciter cōsequētias, sed vitiosas, & ineptas cōsequētias, quēadmodū Aristoteles syllogismū nil concludētē, non simpliciter syllogismū, sed vitiosum syllogismū appellādū esse censet. Duobus verò potissimum indicijs internosci solent bona, et vitiosa cōsequētia. Alterū est. Si ex veritate antecedētis, saltē et hypothēsi data, cōsequēs verū esse deprehēditur, bona, & apta est cōsequētia: si minus, vitiosa, et inepta. Exēpli causa, quia ex veritate huius enūciationis, Socrates est homo, deprehēdimus hāc esse verā, Socrates est animal, dicimus hāc esse bonā consequētiā, Socrates est homo, ergo Socrates est animal. Parī ratione fatemur has esse aptas, Socrates est lapis

Bona consequētia.

Vitiosa.

Vitiosa cōsequētiae non sunt simpliciter cōsequētiae.

topi. I. & elench. I. Primum do-
cumentum.

lapis, ergo et sensus expers: si Socrates esset avis, volare
 bānd dubiè posset: quia et si neutrū antecedēs verū sit, ta-
 men ex veritate vtriusq. ficta, et data, vtrūq. cōsequēs ve-
 rū esse deprehēditur. Has verò dicimus esse vitiosas, So-
 crates est homo, ergo est philosophus: Socrates est homo, er-
 go equus est animal: quia in priori datur antecedēs verū,
 & cōsequens fālsum: posterioris autē cōsequēs, & si semp
 verū est cū antecedente, tamen nō ex eo quōd antecedēs ve-
 rū est, deprehēditur esse verū, quippe cūm antecedēte exis-
 tente vero, posset cōsequens, si nihil aliud probiberet, esse
 fālsum. Ex hoc documēto efficitur, vt ad bonā consequen-
 tiā non modō non sufficiat veritas antecedētis et cōsequē-
 tis, sed ne requiratur quidē. Nā, vt ex dictis p̄ficiū est,
 ex vtrōq. vero cōstare potest cōsequētia vitiosa, ex vtrōq.
 autē falso, bona, & apta. Alterū indicium huiusmodi est,
 Si id, quod cōtradicit consequēti, repugnat antecedēti, bo-
 na est consequētia: sī minus, vitiosa. Repugnantiū autē
 nomine hīc intelligo ea, quae simul vera esse non possunt.
 Hoc documēto intelligimus illā esse bonam consequētia,
 Socrates est homo, ergo Socrates est animal, quia hēc enū-
 ciatio Socrates non est animal, quae contradicit conse-
 quēti, repugnat antecedēti. Illam autem cognoscī-
 mus esse vitiosam, Socrates est homo, ergo Socrates est
 philosophus, quia hoc pronunciatum, Socrates non est
 philosophus, quod contradicit consequēti, non repug-
 nat antecedēti. Neg. enim Socrates, si non sit philo-
 sophus,

Vt bona sit
 consequētia
 non modō nō
 est satis, ve-
 ritas, antece-
 dentis, & cō-
 sequētis sed
 ne requiri-
 tur quidē.
 Secundū doc-
 umētum.
 Repugnātia
 que dicātur
 hoc loco.

INSTIT. DIALECT.

sophus, nō erit homo. Eādē regula iudicamus, illā esse inep tam consequitionē, nihilq; colligentē, Socrates est homo, ergo equus est animal: quia & si verū esse ponamus, quod nullus equus sit animal, non tamen statim verum esse in- ficiabimur Socratem esse hominem.

De consequentia formalis, & materiali.

Caput. 3.

*Consequētia
formalis.*

Iam verò bona cōsequentia, aut est formalis, aut mate- rialis: itēq; aut necessaria, aut p̄babilis. Consequētia for malis dicitur ea, quae vi formæ cōcludit. Ea verò dicitur cōcludere vi formæ, cuius formā modumūe colligēdi si reti nueris, in quacūq; alia materia, etiā impossibili, aptē cōclu des. Exēpli causa, dicimus hāc esse formale consequētiā, Oīs virtus est laudabilis, tēperantia est virtus, igitur tem perātia est laudabilis, quoniā vi formæ cōcludit. Intelligi mus autē eam concludere vi formæ, quia seruata eādē for ma, in qua vis alia materia, etiā impossibili, benē cōcludi tur, vt si dicas, Oīs leo est lapis, equus est leo, igitur equus est lapis. Est enim bona hāc cōsequutio vt ex dictis aper tū est. Eādē ratione dicimus hāc esse formale consequētiā. Necesse est omnē hominē esse animal, igitur necesse est ali quod animal esse hominē, quoniā hac forma retēta semper aptē cōcluditur, vt si dicas, Necesse est omnē leonē esse la pide, igitur necesse est aliquē lapidem esse leonem. Vt au-

*Retinendus
ide ordo ver
borum.*

tem retineatur eadem forma, seu modus colligēdi, primūm necesse est vt seruetur eadē dispositio, seu ordo verborum, in qui-

in quibus cernitur vis cōsequutionis. Nam si ordo huiusmodi verborū mutetur, mutata haud dubiè existimāda est consequutionis forma, ut patet in his duabus consequentijs, *Omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est qualitas: Omnis laurus est substantia, omnis equus est substantia, igitur omnis equus est laurus.* Nā quia in priori consequētia subiectum primæ enūciationis est prædicatum secundæ, quod non fit in posteriori consequutione, alia certè forma est in priori, alia in posteriori. Deinde opus est ut seruetur eadem acceptio, idemq; acceptio modus eiusmodi vocabulorum. Ex quo fit ut in his duabus consequentijs, *Homo deambulat, igitur, aliquis homo deambulat: Homo est species, igitur alius homo est species: non sit eadem forma, quia vox Homo in antecedente prioris accipitur pro singulis hominibus disiunctiue, in antecedente autem posterioris accipitur pro homine communi præcisè.* Hæ verò non habent eandem formam, *Homo surgit, ergo non sedet: Homo surgebat ergo non sedet: quia acceptio vocabuli Homo amplior est in posteriori antecedente quam in priori.* Nam vox *Homo* in priori accipitur pro solis hominibus, qui nunc existunt iuxta differentiam temporis verbi *Surgit: in posteriori autem, non modo accipitur pro ijs, qui extiterunt, iuxta differentiam temporis verbi Surgebat, sed etiam extenditur ad eos, qui nunc existunt, ut placet Aristoteli.* Rursus necesse est ut seruetur eadem

Seruāda eao
dem acceptio
verborum.

1. clm b. 3.
essentialis

Seruanda ea
dem essentia
lis qualitas.

essentialis qualitas enunciationum principaliū. Quo fit,
vt hæ consequentiæ non sint eiusdem formæ, Homo est a-
nimale, ergo est sensus particeps: Homo non est animal, er-
go est sensus particeps: quia antecedens prioris est affirma-
tivum, posterioris negativum. Dixi principalium, quia si
mutetur qualitas essentialis enunciationum quarundam mi-
nus principalium, quæ includantur in subiecto aliquo, aut
prædicato, non necesse est ut mutetur forma, veluti si di-
cas, Homo, qui est iustus, est prudens, ergo hic est pru-
dens: Homo, qui non est probus, est imprudens, ergo ille
est imprudens. Sunt enim eiusdem formæ. Præterea ne-
cessere est ut seruetur eadem quantitas enunciationū. Quā
ob causam hæ consequentiæ non sunt eiusdem formæ, Om-
ne animal est sensus particeps, igitur homo est sensus par-
ticipes: Quoddam animale est rationis expers, igitur homo
est rationis expers. Deniq; necesse est ut seruentur eadem
coniunctiones ac nexus principalium partium consequatio-
nis. Quia de causa hæ consequentiæ nō sunt eiusdem formæ,
Si dies est, sol lucet: Quia dies est, sol lucet. Hæ necessa-
riò videntur seruanda (et si quæ sunt alia, quæ admodū
colligendi spectent) si forma consequentiæ retinenda est.

Consequētia
materialis.

Consequētia materialis est ea, quæ vi solius materiæ
cōcludit. Ea verò dicitur cōcludere vi solius materiæ, quæ
vi quidem formæ nil colligit, sed tamē talis est ut assump-
ta simili materia semper in eadem forma aptè conclu-
datur. Exempli causa, dicimus hanc esse materialem con-
sequētiam,

sequentiam, *Homo est animal*, ergo est sensus particeps¹, quia propter solam materiam, hoc est, propter solam rerum significatarum inter se affectionem recte concludit. Nam quia esse sensus particeps ita cōnexum est cum animali, ut omne animal necessariō sit sensus particeps, hac sola de causa aptē concludit, qui ex eo quōd homo est animal, colligit eundem esse sensus participem. Si enim recentata eādem forma dissimilem materiam accipias, fieri potest ut ineptē concludas, veluti si dicas, *Homo est animal*, igitur est hinnitus particeps. Intelligimus autem superiorē cōcludere vi materiæ, quia simili materia assump-
ta, semper aptē in eadem forma concluditur. Ut si dicas *Laurus est planta*, ergo est sensus expers. Nam ut esse sensus particeps necessariō, ac vniuersē connexum est cūm animali, sic sensus expers cūm planta. Eādē ratione aptē concludit ex vi materiæ, qui sic colligit *Homo est animal* ergo non est sensus expers: *Laurus est planta*, ergo nō est sensus particeps. Et ita in alijs. Verūm materialis conse-
quentia minus propriè dicitur bona & apta.

Ex primo igitur consequentiarum genere, ut potē cūm quaelibet enūciatio ex se ipsa, aut ex sua æquipollēte colli-
gitur oēs sunt formales, ut si dicas, *Homo est animal* igitur homo est animal: *Oīshomo est animal*, igitur nullus homo nō est animal. Quāquam verò prior illa sit ridicula tamē est cōsequētia formalis. atq; adeo maximē omniū necessaria quēadmodū hæc enūciatio, *Homo est homo*, et si puerilis ē, tamen

que sint for-
males conse-
quentiae que
materiales.

tamen est enunciatio, atq. inter enūciationes in primis necessaria. Nil enim veri aut enūtiatur, aut colligitur, quā idē de se ipso. Ex reliquis autem tribus generibus, quædam sunt formales, quædam materiales. Verbi causa, in secundo genere, cūm ex subalternāte colligitur subalternata, aut particularis ex indefinita, est formalis consequentia: aliquando autē è contrario est materialis, vt si dicas, *Homo est animal*, igitur *omnis homo est animal*. In tertio genere, conversiones quidem sunt formales consequentiæ, ex reliquis autem, nou nullæ sunt materiales, vt reciprocationes quæ fiunt ex subiecto & pprietate, aut ex definito & definitione, veluti si dicas, *Omnis homo est disciplinæ capax*, igitur *omne*, quod est *disciplinæ capax*, *est homo*: *Omnis homo est animal rationale*, igitur *omne animal rationale est homo*. In quarto deniq. genere omnes syllogismi sunt consequentiæ formales: cæteræ autē tres argumentationum formæ sunt materiales, exceptis fortassis quibusdam inductionibus, vt postea docebimus.

De cōsequentiā necessariā & probabili.

Caput. 4.

*Consequētia
necessaria.*

*Consequētia
probabilis.*

Consequētia necessaria est ea, cuius consequēs necessariò colligitur ex antecedēte: vt illa, *Socrates est homo*, ergo *Socrates est animal*. Quicquid enim homo est, necessariò est animal. Consequētia probabilis est ea, cuius

ius consequēs colligitur quidem ex antecedente, non tam
necessariō, sed maxima ex parte: ut si dicas, *Hæc mulier*
est mater, ergo *diligit* filiū: *Agricola* mādat terræ mul-
ta semina, ergo magnam fructuum copiam percipiet.
Hæc enim nō necessariō sequuntur ex antecedentibus,
sed ferē semper. Cūm igitur omnis consequentia sit vel
formalis, vel materialis: & iterum vel necessaria, vel pro-
babilis, illud iam hoc loco animaduertendum est, omnes
formales esse necessarias: ex materialibus autem alias
esse necessarias, alias probabiles. Quod enim omnes
formales sint necessarie, ex eo patet, quia in hoc gene-
re consequentiarum posito antecedente perpetuō sequitur
conclusio. Id quod facile est exemplis suprà positis illus-
trare. Sed & Aristoteles hoc ipsum de syllogismo apertè
pronunciat, ut patet ex definitione syllogismi: quam tra-
dit. Quòd verò materialis consequētiae partim sint neces-
sarie, partim probabiles, facile intelliges, si genera singu-
la percurras. Nam in ijs, quæ ordine eodem eadem preci-
sè verba continent in antecedente, & consequente, & ta-
men nec sunt cædem, nec equipollentes, hæc est necessa-
riæ ex vi materiæ, Homo est animal, igitur omnis homo
est animal, hæc verò probabilis ratione itidem materiæ,
Mater diligit filium, igitur hæc mater diligit filium. In ijs
autem, quæ ordine inuerso colligunt, hæc est necessaria,
Omnis homo est rationalis, igitur omne rationale est ho-
mo, hæc verò probabilis, Omnis qui diligenter dat operā

O literis,

Que conse-
quentie sint
necessarie,
que probabili-
les.

1. prior.

2. secund.

3. tertius.

literis, fit doctus, igitur omnis, qui fit doctus, diligenter dat operam literis, atque, ambe causa materiae, non forme. In enthymematis etiam, inductionibus, & exemplis, eadem varietas inuenitur, ut ex supra dictis intelligentes. Quanquam haec ex sequentibus fient apertiora. Nunc generales quædam regulæ consequentiarum ex supradictis eruendæ videntur, ut facile quisque intelligat quid ex quo apta consequitione (de hac enim semper loquor) concludi possit.

Regulæ generales consequentiarum.

Caput. 5.

Prima regula. Ex vero non nisi verum, verum autem tum ex vero, tum ex falso colligitur. Prior pars ex eo probatur, quia si illa consequentia ex vero falsum colligeret, iam non esset bona & apta consequentia, ut patet ex priori documento bonæ consequentie. Posterior partem confirmant haec exempla. Omnis virtus est laudanda, & temperantia est virtus, igitur temperantia est laudanda. Omnis vitiositas est laudanda, & temperantia est vitiositas, igitur temperantia est laudanda. Ambae enim hæ formales consequentiae, id quod verum est, colligunt, sed prior ex vero antecedente, posterior ex falso.

Secunda regula. Ex falso & falsum & verum, falsum autem non nisi ex falso concluditur. Prior pars hisce exemplis cōprobatur. Omne animale est candidū, & coruus est animal, igitur coruus est cādīdus. Omne animale est nigrū,

Prima regu
la. 2. pri. 2. et
1. post. 6.

Secunda. 8.
top. 4. & 5.
& locis cita
sis.

Coruus est animal, igitur coruus est niger. Nam utramque argumentatio ex falso antecedente concludit, sed prior falsum consequens, et posterior verum. Posterior autem pars huius regulae ex eo vera esse cernitur, quia si falsum ex vero colligeretur, daretur haud dubie in bona consequentia antecedens verum et consequens falsum, quod supra negauimus.

Tertia.

1. post. 6.

Tertia regula. Ex necessario non nisi necessarium, ne necessarium autem ex quolibet (ut aiunt) id est, et ex necessario, et ex contingenti, et ex impossibili, colligitur. Prior pars hoc modo probatur. Necessarium semper est verum, contingens autem potest esse falsum, et impossibile semper est falsum, igitur si ex necessario recte colligeretur contingens, aut impossibile, dari posset in bona consequentia antecedens verum, et consequens falsum, quod diximus fieri non posse. Posterior pars hisce exemplis confirmatur. Omne animal per se subsistit, et homo est animal, igitur homo per se subsistit. Omnis philosophus mouetur loco, et deambulans est philosophus, igitur deambulans mouetur loco: Omnis lapis per se subsistit, et homo est lapis, igitur homo per se subsistit. Omnes haec consequentiae colligunt necessariam conclusionem, sed prima ex necessario antecedente, secunda ex contingenti, et tertia ex impossibili.

Quarta regula. Ex contingenti non quā colligitur impossibile, sed vel necessarium, vel contingens: contingens autem nunquam ex necessario, sed vel ex contingenti, vel impossibili, concluditur. Quod igitur ex contingenti

Quarta ex

1. post. 12. et

8. pby. 5. et

9. metu. 4.

non colligatur impossibile ex eopatet, quia cum contingēs possit esse verum, impossibile autē semper sit falsum, si quis admitteret rectē colligi ex contingentī impossibile, cogeretur sane admittere, dari aliquādo in bona consequētia antecedens verum, & consequens falsum, quod nequam admittendum est. Quod autem ex contingentī colligatur necessarium, planū est ex regula superiori. Quod item ex contingentī colligatur contingens, in hoc exemplo cernes, Omnis grammaticus est dialecticus, & homo est grammaticus, igitur homo est dialecticus. Quod verò contingens non colligatur ex necessario, ex eo perspicuum est, quia si colligeretur, dari posset in bona consequentia antecedens verum, & consequēs falsum. Necessariū enim nō potest non esse verum, contingēs autem potest esse falsum, ut diximus. Quod deinde contingēs ex contingentī colligatur, in hac ipsa regula ostendimus. Quod deniq; contingens ex impossibili concludatur in hac argumentatione perspicies, Omnis lapis loquitur, & homo est lapis, igitur homo loquitur.

Quinta.

Quinta regula. Ex impossibili sequitur quodlibet, id est, tum necessarium, tum contingens, tum impossibile: impossibile autē non nisi ex impossibili colligitur. Quod autem ex impossibili concludatur necessarium, & contingens, ex tertia & quarta regula perspicuum est. Quod vero ex eo rectē colligatur impossibile, ex hac consequētia intelliges, Omnis lapis est prædictus videndi facultate, smaragdus

smaragdus est lapis, igitur smaragdus est præditus vi-
dendi facultate. Quod deniq; impossibile non nisi ex
impossibili, concludatur, ex eo apertum est, quia si ex
necessario aut contingentia colligeretur, dari posset in bo-
na consequitione antecedens verum, & consequens fal-
sum, ut ex dictis facile intelliges.

1. de cælo. 12.
et 9. meta. 4.

Sexta regula. Quicquid stat cum antecedente stat Sexta.
cum consequente: non tamen quicquid stat cum conse-
quentia stat cum antecedente. Ita loquuntur Dialectici.
Sensus verò est. Quicquid verum esse potest cum ante-
cedente, potest etiam verum esse cum consequente non
tamen viceversa. Ut si hæc est bona consequentia, Hoc
est homo, ergo est animal, est autem verum afferere ali-
quid esse hominem, & esse bipes, erit etiam verum affe-
rere esse animal, & esse bipes: non tamen si verè dixeris
aliquid esse animal & quadrupes, continuo verè affirmo-
bis quòd sit homo & quadrupes. Ratio verò prioris par-
tis huius regulæ hæc est, quia si aliquando id, quod stat
cum antecedente, non staret cum consequente, tunc sa-
nè euerteret consequens non euerso antecedente, quo fie-
ret ut in bona consequentia daretur antecedens verum,
& consequens falsum. Posterior autem pars confirma-
ta relinquitur exemplo adducto. Ex eo enim patet, ali-
quando id, quod stat cum consequente, non stare cum
antecedente: quod satis est ad confirmandum institutum,

03 modo

modo ponas consequentiam illam esse bonam, ut reueraest, materialis tamen, non formalis, ut ex dictis facilè intelliges.

Septima regula. Quicquid repugnat consequenti repugnat antecedenti: non tamen quicquid repugnat ante cedenti repugnat consequenti. Prior pars ex eo patet, quia aliòqui aliquid verum esset cum antecedente, quod verum non esset cum consequente, sive daretur in bona consequentia antecedens verum & consequens falsum, quod fieri non potest. Ex hac priori parte huius regulæ colligi potest illud protritū Dialetticorum pronūciatum, In bona consequentia, ex opposito contradictorio consequentis infertur, contradictorium antecedentis: ut si hæc est bona consequentia, Socrates est lapis ergo non est sensus particeps, licebit ita concludere Socrates est sensus particeps, ergo Socrates non est lapis. Item si hæc est bona consequentia, Omne animal est album, igitur omnis homo est albus, licebit ita concludere, aliquis homo non est albus, igitur aliquid animal non est album. Nam si ex contradictorio consequētis non concluderetur contradictorium antecedentis (& ita nec contrarium) posset utiq. contradictorium consequentis stare cum antecedente: aliquid ergo repugnaret consequenti, quod non repugnaret antecedenti: id quod prior pars huius regulæ non admittit. Posterior pars vel hoc uno exemplo stabilitur. Hoc non esse hominem, quod repugnat antecedenti.

Septima, ex.
1. pri. 28.

Dialecticorū
pronunciatiū
ex. 1. pri. 42.
& ex 2. pri.
2. & 4. Nō
tamen ex cō-
tradicterio
antecedentis
infertur con-
tradictoriū
consequentis
vt ait Arist.

Si non cōclu-
deretur con-
tradictoriū
antecedentis
ergo nec con-
trariū: quia
ex quo infer-
tur cōtrariū
infertur con-
tradictoriū.

cedenti huius consequentiæ. Hoc est homo, ergo est animal, non repugnat consequenti, eiusdem consequentiæ (Bucephalus siquidem, qui non est homo, est animal) igitur non quicquid repugnat antecedenti repugnat consequenti.

Octava regula. Ex quocunq; sequitur antecedens, sequitur consequens: & quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente. Exempli causa, si ex homine sequitur animal, & ex animali substantia, ex homine sequetur, ac concludetur substantia. Item si substantia sequitur ex animali, & animal ex homine, substantia sequetur ex homine: quod idem est ordine conuerso. Hæc regula ex eo probatur, quia cùm in hoc concludendi modo minimum sint tres consequentiæ, si tercia non fuerit bona, nullum erit incommodum si detur in ea antecedens verum, & consequens falsum. Faciamus igitur aliquid esse hominem, quod tamen non sit substantia. Aut ergo cùm ex homine concluditur animal, aut cum ex animali concluditur substantia, datur antecedens verum & consequens falsum, quod est contra hypothesim: ponimus siquidem priores duas consequentiæ esse bonas. Possunt autem in hoc concludendi genere multo plures, quam tres, iungi consequentiæ. Semper enim extreum consequens colligitur ex primo antecedente: ut si dicas, Si homo est, animal est: si

INST. DIALECT.

animal, viuens: si viuens, corpus: si corpus, substantia: igitur si homo est, substantia est. Nostri banc gradationem vulgo appellant argumentationem de primo ad ultimum. Græci Σωπίτην hoc est acerualem, ut Cicero interpretatur. Quod verò idem ait[†], hoc genus argumentationis vitiosum esse, ac captiosum, non ita intelligendum est, quasi non rectè concludat. Nam si omnes priores consequitiones, ex quibus extrema texitur, fuerint aptæ, nihil vity erit in extrema. Sed id propterea afferit, quod in hoc concitato progressu consequentiarum, quarum aliæ alijs, quasi grana granis minutatim adduntur, sèpè ineptæ cum aptis permiscentur, quæ temporis breuitate non facile pernoscuntur: quo fit ut tota congeries sèpè hominem securum capiat. Sic stoici fallaciter concludebant, omne, quod modo aliquo esset bonū, esse honestum. Si bonum, igitur optabile: si optabile, expetendum: si expetendum, dignitatem habet: si dignitatem habet, laudabile est: si laudabile, honestum: igitur si bonum est, honestum est. Hic tertia consequitio est vitiosa. Multa enim sunt expetenda, quæ non habent dignitatem, ut nonnulla vtilia, & alia quædam iucunda. Fit autem Sorites interdum ex vniuersalibus enunciacionibus, ut si dicas, Omnis homo est animal, & omne animal est viuens, & omne viuens est substantia, igitur omnis homo est substantia. Sed hæc de regulis generibus.

Argumentatio de primo ad ultimum.

Σωπίτης,
seu aceruialis.
Cice. 2. de dia-
uinat.

† Acad. lib.
2. prime
edit.

Stoici.

libus consequentiarum videntur satis. Iam ad argumentationem, quæ tertius differendi modus est, aggrediamur.

De argumentatione. Caput. 6.

Argumentatio ex argumento, quod est eius quasi mens, nomen inuenit. Dicitur enim Cicerone auctore, argumenti explicatio. Planius tamen & vis vocabuli & natura rei hac definitione perspici potest. Argumentatio est oratio, in qua ex argumento explicato altera pars questionis concluditur. Argumentum est inuenitum quid ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod assumitur ad aliquid probandum. Questio est in dubitationem ambiguitatemq; adducta enunciatio. Quæ quidem vtrāq; partem contradictionis complectitur, affirmationem scilicet, & negationem, alteram expressè, alteram implicitè: ut, Sit ne omnis virtus anteponenda opibus, an non. Estq; omnis questio aut vniuersalis, ut quæ dicta est: aut particularis, ut si dicas, Vtrum aliquis pauper sit felix, nec ne: quæ duo genera dicuntur Thesis: aut singularis, ut, Num Socrates sine nota criminis cicutam hauserit, quæ dicitur Hypothesis. Tunc autem argumentum explicari dicitur, cum sic oratione dilatatur, ut ad institutum confirmādum aptetur. Exempli causa, si proposita prima illa questione, Sit ne om-

Argumentū
est mens ar-
gumentatio-
nis.

In partitio-
nibus.

Argumenta-
tio quid.

Argumentū.

Questio.
quid. Soctio
i. d. diffe. top.

Theses.

Hypothesis.
Quo pacto ar-
gumentum
explicari dia-
catur.

nisi.

101 INSTIT. DIALECT.

nis virtus opibus anteponenda, an non, velis affirmatiuam partem confirmare, necesse est ut primum exquiras medium ad id efficiendum. Quòd si inueneris virtutis definitionem, hoc est, Esse habitum, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, iam habebis argumentum. Est enim medium hoc accommodatissimum ad institutum concludendum. Si verò argumentum reperitum ita oratione dilataueris, ut dicas, Omnis habitus, qui bonum efficit habentem, & opus eius bonum reddit, est opibus anteponendus, omnis autem virtus est huiusmodi habitus, igitur omnis virtus est opibus anteponenda, efficeris tandem argumentationem. Diximus namq; argumentationem esse orationem, in qua ex arguento explicato altera pars questionis concluditur. Reiciuntur ergo ab hac definitione consequentiae omnes carentes medio, ut cum quælibet enūciatio ex se ipsa colligitur, aut una & qui pollutum ex alia: aut ex vniuersali particularis, aut ex conuersa conuertens: quas suprà diximus non esse argumentationes. Cum enim huiusmodi consequentiae medium non assument ad aliquid concludendum, arguento careant necesse est: quo fit ut argumentationes dici non possint. Reiciuntur etiam argumentationes ex aperte falsis, quæ, & si modo aliquo argumentationes dici possunt, ex quod ex medio assumpto aliquid concludunt, ut si dicas, Omnis equus est lapis, omnis leo est equus, igitur omnis leo est lapis,

Consequentiæ
carentes me-
dio non sunt
argumen-
tationes.

Argumenta-
tiones ex ap-
erte falsis non
tractantur à
Dialectico,
vix ratione
formæ.

pis, tamen cum nihil suadeant, non sunt argumentationes de quibus agat Dialecticus, nisi quatenus formam argumentationum participant. Reiciuntur ergo, quia medium, quod assumunt, non est argumentum, cum nullam faciat consequentis fidem. Ille igitur consequentiae duntur ex hac definitione comprehenditur, que et medio constat, et ex antecedente necessario, aut probabili, aut quod tale esse videatur, ad faciendam qualemcumque fidem, assensionem consequentis comparata sunt. Hoc genus, praesertim cum ex necessariis, aut probabilibus aliquid concludit, vocatur ab Aristotele nunc ~~πρόσλογον~~, id est, demonstratio, late accepto demonstrationis vocabulo: nunc ~~πρόσλογον~~, hoc est, fides, seu probatio: nunc ~~πρόσλογον~~ hoc est, ratio. Saepe etiam argumentum appellatur, eo quod totum argumentationis robur in argumento possum est.

De inuentione & iudicio. Cap. 7.

Cum igitur argumentatio sit oratio, in qua ex argumento explicato altera pars questionis concluditur, ut diximus, perspicuum sane est, ad structuram argumentationis duo esse necessaria. Alterum est inuentionis argumentorum: alterum accommodatio eorum ad institutum confirmandum, quae vocatur iudicium. Et inuentionis quidem suppeditat materiam, iudicium adhibet formam. Unde cum forma rei, quae arte conficitur, sine materia

Quis causa
quentias co
prehendat tra
dita definitio
tio argumenta
tionis.

Vt. 1. Rhet.
Ad Theod. 2
Cice. etiam. 2
Aca. primae
edit.

Vt. 1. op. 7.
Vt. 1. top. 10.
C. paßim
lib. 8.

Argumenta
tio saepe dic
tur argumenta
tum.

Inuentionis sup
peditat mater
iam: iudicium
adhibet for
mam.

Nu prius de
inuentione
agendum sit
quam de iu
dicio.

¶ Cic. in
top. quem p
multi sequū
tur.

teria esse non possit, plurimi sunt, qui dicant, necesse esse, ut prius de inuentione, quam de iudicio differatur. Quibus ego cum Aristotile non prorsus assentior. Nam si ad conficiendam argumentationem prius exquirendum est argumentum, et inueniendum, quam ad quæstionem aptetur, tamen ut argumentationum formæ intelligantur non est necesse ante tenere, qua via, et ratione inueniri possint argumenta ad quancunq; quæstionem tractandam. Satis enim erit si in confessis iam argumentationibus eiusmodi formæ ostendantur. Quintam cum formæ omnium argumentationum, de quibus Dialecticus agit non differant à formis earum, quæ ex apertè falsis enunciationibus constant, non dubium est, quin sumptis quibuscunq; vocibus, ignorata prorsus vniuersa inueniendi ratione, formæ earum et tractari planè, et perfectè intelligi possint. Mitto quod multa necesse est dicere in tradenda inuentione argumentorum, quæ, nisi argumentationum formas perspectas habeas, minimè assequaris, ut patebit in progressu: cum tamen ut huiusmodi formæ intelligantur nihil necesse sit ex inuentione mutuari. Non est igitur cur prius inuentionio argumentorum tradenda sit, quam iudicandi ratio attingatur. Sed animaduertendum est duplex iudicium à Dialectico tradi oportere: alterum, quo quisq; sciat singulas construere argumentationes: alterum, quo intelligat,

qua

Duplex iudi-
cium.
Prior iudicij
pars, dicitur
ab Aristotele
aridus, id
est, resolu-
tio: posterior
ratus id est,
ordo.

qua methodo, & via argumenta omnia, quae ad aliquid tractandum assumuntur, inter se disponenda sint. Quanquam ergo prior iudicij pars ante inuentionem tradi debeat, ut diximus: posterior tamen, nisi potest inuentionem, tradi non potest. Inuentione siquidē docetur varietas argumentorum, quam qui ignorauerit, ordinem in argumentis constituere non valebit. Nos igitur cum Aristotele, siue in tractanda argumentatione in commune, siue cum de demonstratione ac syllogismo Dialectico differemus, prius eam iudicij partem, qua singularum argumentorum constructio intelligitur, quam inuentionem argumentorum trademus. Quibus exactis, ad posteriorem, que tum ordo, tum collocatio, tum dispositio, & methodus appellatur, veniemus.

Prior iudicij
pars ante in
uentionem tra
dēda est: pos
terior post in
uentionem.

Sic fecit
Arist. in lib.
prio. post. &
top.
Ari. 8. top. 1.
ordinem: Cis
ce. in part.
collocati. ne.
Quint. lib. 6.
cap. 2. ait p.
sitionem.

Divisio argumentationis, & definitio syllogismi simplicis.

Caput. 8.

Argumentatio sēpē ab Aristotele in quatuor genera diuiditur: in syllogismum, inductionem, enthymema & exemplum. Alias in duo tantum priora quod ēthymema sit imperfectus syllogismus, & exemplum inductionio imperfecta. Sed nos priorem divisionem ut magis perspicuam, & vulgatam persequemur. Syllogismus ergo, qui Latinè ratiocinatio dicitur, aut est simplicis,

Lega. Arist.
2. prio. 23. et
1. post. 1. &
1. top. 10. et.
1. Rhet. ad
Theod. 2.

Syllogismus
sive ratiocinatio.

INSTIT. DIALECT.

plex, siue categoricus, aut coniunctus, siue hypotheticus. Simplex igitur siue categoricus syllogismus, auctore Aristotele, est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab ipsis, quae posita sunt, ex necessitate accedit, eo quod haec sunt. Cum audis Quibusdam, intellige quam paucissimas enunciationes simplices. Frustra nam plura adhibenda sunt, ubi pauciora sufficiunt. Satis autem sunt due, ut paulo inferius ostendemus. Adiectum est, Positis, id est concessis (quae est grauissimorum autorum interpretatio + immo etiam videtur Aristotelis primo ad Theodecten libro *) quia syllogismus, cum sit argumentatio, atque adeo potissimum eius genus, fidem faciat necesse est, atque ita ex concessis ad id, quod non conceditur, progrediatur. Quod ex generibus in quae diuiditur syllogismus (Demonstratione, inquam, Syllogismo Dialectico, Pseudographo, & Sophistico) quae omnia ad fidem aliquam, seu assensionem ex concessis efficiendam comparata sunt, planè colligitur. Concessa autem, & confessa sunt, quae aut necessaria, aut probabilia videntur, siue reuera talia sint: siue non sint, sed modò videantur. Cum audis Aliud quiddam ab ipsis, quae posita sunt, intellige conclusionem diuersam à qualibet præmissarum siue præcurrentium propositionum, atque ita diuersam, ut careat arguimento, quo neutra illarum caret. Ex necessitate accidere idem est quod necessariò sequi, atque concludi. Eo quod haec sunt,

Simplex syllogismus, siue categoricus, quid.

1. p. 10. 1.

Quibusdam.

Cap. 10.

Positis.

¶ Et Alexan.

Aphrod. &

Auer. eodem

loco: et Boëc.

lib. 2. de cate-

go. syllog. &

¶ Tbe. opus

48.

* Cap. 2.

1. topi. 1.

Concessa, que

aliud quiddam

Ex necessita-

de accidit.

Bo quod haec

sunt.

sunt nihil aliud significat, quam *Ex vi formae*. Sic enim breuissime complector horum verborum vim. *Hæc autem particula* *iccirco addita est*, quia *syllogismus simplex* non concludit tantum ex necessitate materiæ, ut aliæ pleræq; argumentationes, sed etiam ex necessitate formæ, seu modi colligendi. *Si ergo* *verbis huius definitionis* *vis ordine separare à syllogismo simplici cetera omnia*, *bunc ordinem tene*. *Cum dicitur* *Oratio, reiçce* *voces simplices*. *Cum dicitur* *In qua* *aliud sequitur*, *reiçce* *omnes orationes*, *que non sunt consequentiæ, imo & omnes consequentias, que non sunt argumentationes*. *Cum dicitur* *Positis*, *reiçce* *omnes argumentationes ex apertè falsis, quarum antecedentia à nemine ponuntur, siue conceduntur*. *Cum dicitur* *Necessariò*, *reiçce* *omnes consequentias probabiles*. *Omnis enim syllogismus* *est consequentia necessaria*, non quod *omnis necessariam colligat conclusionem* (*multi enim colligunt non necessarium*, *ut syllogismus dialecticus, pseudographus, & sophisticus*) *sed quia* *omnis necessariò concludit siue necessariam conclusionem, siue probabilem, siue quæ talis esse videatur*. *Cum dicitur* *Eo quod hæc sunt, reiçce* *omnes argumentationes necessarias ex vi materiæ duntaxat*.

Cum dicitur *Quibusdam*, *id est, quam paucissimis, seu duabus simplicibus enunciationibus, reiçce syllogismos hypotheticos,*

Alexand.

Que reiççao
tur à defini-
tione syllogis-
mi.

Omnis syllo-
gismus nece-
sariò concludit: nō tamè
omnis neces-
sariam collig-
git conclusio-
nem.

Syllogismicē
globati.

hypotheticos, qui quidem tres minimum simplices enunciationes ante conclusionem præmittunt, ut inferius docebimus. Reijce quoq; Syllogismos simplices conglobatos, qualis hic est, Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia: quia pluribus, quam duabus sumptionibus constant. Hi verò necessarij reijciendi sunt, quia nullus eorum est simpliciter unus syllogismus, sed plures complicati.

De materia syllogismi.

Caput. 9.

Materia pro
pinqua.
Remota.
Propositio.
quid. i. pri. i.Terminus.
Verbum ist
ut nec sit præ
dicatum cū
subiecto non
sit terminus
alex. et Auer
ro. et cetera lo
co. et quid. i.
de syll. categ.

Syllogismus simplex, aut est absolutus, aut modalis. Simplicis materia, duplex: propinqua, & remota, Materia propinqua sunt propositiones, ex quibus proximè syllogismus extruitur: remota verò sunt termini, ex quibus conficiuntur propositiones. Propositio est oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat: ut, *Omnis virtus est amplectenda: Nulla virtus est repudianda*. Diciturq; propositio, quia in argumentatione ad aliquid concludendum proponitur. Terminus verò est, in quem resoluitur propositio. Huiusmodi est solum prædicatum, & subiectum propositionis, ut *Laudanda, & Virtus in priori propositione*. Nam verbum Est, cū sit forma propositionis, non est pars, in quam

pro

Appositio resoluatur, nulla siquidem res artificiosa resolui-
 tur in materiam, & formam, sed solum in partes mate-
 riae, quae quidem remanent post resolutionem: ut domus
 non resoluitur in materiam, & figuram, sed solum in par-
 tes materiae, hoc est, in lapides, calcem, ligna, & tegulas,
 quae permanent dissoluta domo. Sic igitur cum verbum
 Est, qua ratione copulat prædicatum cum subiecto, seu ad
 significat eorum compositionem, & coniunctionem, non
 maneat dissoluta propositione, seu nequeat intelligi, ve-
 sit Aristoteles, efficitur ut non sit pars, in quam proposi-
 tio resoluatur, ac proinde non sit terminus. Quāquam ve-
 rò propositio, quatenus oratio est, in plures partes, quām
 in duas, resolui possit (hæc enim, Homo sapiens est diuus,
 resoluitur in tres, hæc verò, Cælum supremum est corpus
 maximū, resoluitur in quatuor, & aliæ in multo plures)
 tamen quatenus est propositio, hoc est, quatenus aliquid
 de aliquo affirmat, aut negat, in duas tantum dissipatur,
 in eam, quae affirmatur aut negatur de altera, & in
 eam, de qua altera affirmatur, aut negatur, quae sunt
 prædicatum, & subiectum. Huc iam pertinent diuisio-
 nes illæ terminorum, quas iuniores initio suarum summu-
 larum inculcant. Alij enim sunt simplices siue incomple-
 xi, ut nomina, & verba, alij coniuncti siue complexi, ve
 definitiones, & aliæ pleræq. orationes. Simplices verò di-
 cuntur tum æquiuoci (analogos intellige) tum vniuoci,
 tum concreti, tum abstracti, tum communes, tum singu-
In quas paro-
tes dicantur
resolui resar-
tificiosæ.
per. 3.
Propositio
tio est in duo
as tālūmpar
tes resoluio-
nur.
Diuisiones
terminorum

INST. DIALECT.

lares, & i. lenti idem alijs, atq; alijs nunc upationibus, quibus
 in initio diximus nomina generali significatione accepta
 Cur termini appellari. Dicūtur porrò termini hoc nomine, quia in ipso
 hoc nomine terminatur, ac finitur resolutio syllogismi, ut initio di-
 appellentur. ximus: vel quia hisce propositio terminatio, ac finitur.
 Alia diuiso Alio modo materia syllogismi absoluti quadruplex dicitur
 materia in Necessaria, probabilis, & quæ nec necessaria, nec probabi-
 quatuor gene lis sit, sed tamen aut necessaria, aut probabilis esse video-
 ra. tur. Sed cum syllogismus absolutus in commune nullum ex
 his quatuor generibus materiae sibi determinatè assumat
 sed ex quomodo cum concessis cōponatur, nil amplius hoc
 loco de hac materia dicemus. Priora verò duo genera, quæ
 totū genus syllogismorū, de quibus nūc agimus determina-
 tè sibi vēdicat, planius adhuc tractāda, et explicāda sunt.

Quot sint termini, & enuntiationes in
 syllogismo: & quomodo appelle-
 lentur. Caput. 10.

1. pri. 25. &
26.

OMNIS syllogismus absolutus tribus dūtaxat termi-
 nis, et duabus propositionibus, vnaq; cōclusione cō-
 tet necesse est. Nā conclusio, quæ ante quām probetur, in
 dubitationē ambiguitatēq; adducitur, duobus tātūm ter-
 minis perspicue cōstat, suo (inquā) prædicato & subiecto.
 Ad iudicandum autē num prædicatum conclusiois verē
 affirmetur, aut negetur de subiecto, vnu argumentū, siue
 mediū satis est. Hoc autem mediū semel iungendum est

in antecedente cū prædicato 'conclusionis, semel cum subiecto, ut quo modo extrema conclusionis ad illud se habuerint, eodem inter se affecta esse concludatur. Ex singulis verò coniunctionibus medy cū extremis singulæ struūtur propositiones. Igitur ad strukturā syllogismi satis sunt tres termini, duæq; propositiones, ex quibus cōclusio colligatur. Quapropter si in argumentatione aliqua, quæ primo aspectu vn⁹ syllogismus videatur, fuerint plures, quàm duæ propositiones, aut certè plures, quàm tres termini, eiusmodi argumentatio non erit reuera vnus syllogismus, sed plures complicati, aut diuersa argumentationum genera permista: ut si dicas, Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia: & rursum, Omne viuens est corpus, & omne animal est viuens, igitur omne animal est substantia. Prior namq; argumentatio constat ex sumptionibus duorum syllogismorum, posterior autem ex sumptionibus vnius syllogismi, & ex antecedente vnius enthymematis, ut animaduertenti facile patet.

Ex tribus autem terminis, ex quibus vnius simpliciter syllogismus constituitur, vnius dicitur maius extreum: alter, minus extreum: tertius, vocatur medius terminus. Maius extreum est, quod præstanter habet in syllogismo locum. Minus extreum, quod minus præstantem. Medius denique terminus

Vbi sunt plures, quā tres termini, plures quoq; sūt argumentationes. Aris ibidem.

Maius ext.
Minus ext.
Medius tero
min⁹. 1. pri-

INST. DIALECT.

est is, qui bis ponitur in antecedente, semel iunctus maiori extremo, semel minori. Exempli causa, si dicas, Omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, igitur omnis iustitia est qualitas, hoc nomen Qualitas erit maius extremum: Iustitia, minus extremum: Virtus, medius terminus. Ex tribus vero enunciationibus, ex quibus constat

Maior propositio, seu propositio.

Minor propositio, seu assumptio.

Conclusio, seu complexio. Ex

Alexand. 1. prio. 4. & ex

Cic. 1. de inventione.

Sumptiones, seu premissae

Abusus quidam in disputationibus.

syllogismus, vna dicitur tum maior propositio, tum simpli citer propositio: altera minor propositio, et assumptio: ter tia & conclusio, & complexio nominatur. Maior propositio est, quae ex maiore extremo, & medio struitur: ut in proximo syllogismo, Omnis virtus est qualitas: Minor propositio est, quae ex minore extremo, & medio conficitur: ut, Omnis iustitia est virtus. Atque haec communiter sump tiones, & præmissæ appellantur. Conclusio vero est, quae ex maiore & minore extremo neclitur: ut, Omnis iustitia est qualitas. Sed iam ferè, obtinuit disputationū abusus, ut dum structura ratiocinationum contentionis ardo re minus expenditur, quæcunq; propositio primo loco posita fuerit, dicatur maior: quæ secundo, minor, & si reuera illa sit minor, haec maior: ut cum idem ille syllogismus hoc modo struitur, Omnis iustitia est virtus, omnis vir tus est qualitas, igitur omnis iustitia est qualitas. Non est tamen præpostere utendum his vocabulis, sed potius, cum res minus perpenditur, dicendum, Nego, aut Concede priorem, aut posteriorem propositionem.

De forma syllogismi. Caput. II.

Forma

Forma syllogismi absoluti ex figura, & modo constat, quemadmodum pulchritudo corporis humani ex couenientia membrorum, & quadam coloris suavitate. **F**igura syllogistica est extremorum cum medio ad aliquid concludendum apta collocatio. Erit autem apta, si in altera sumptionum sit maius extremum, in altera minus, in conclusione autem utrumque: medius vero terminus semel iungatur maiori extremo, semel minori, & nequaquam ingrediatur conclusionem. **Q**uare si termini alteri disponantur, non erit figura syllogistica: ut si dicas, *Omnis virtus est qualitas, & omnis iustitia est iustitia, igitur omnis iustitia est qualitas: aut alio pacto, secus quam docuimus, verba haec coniungas.* Modus vero syllogisticus est sumptionum ad conclusionem colligendam apta secundum qualitatem, & qualitatem complicatio. **N**eque enim satis est ad concludendum syllogisticè si termini apta figura disponantur, nisi certa quedam sumptionum secundum quantitatem, & qualitatem complicatio accedat. **N**am si ambae sumptiones fuerint (exempli causa) particulares, aut utraq. negativa, nihil efficietur: ut patet si dicas, *Quodam animal est equus, quidam homo est animal, igitur quidam homo est equus: Nullum animal est lapis, nullus adamus est animal, igitur nullus adamus est lapis.* Ergo praeter figuram necessarius est modus, cuius accessione forma syllogismi absoluatur.

Forma syllo-
gistica.

Figura syllo-
gistica.

Modus syllo-
gisticus

De tribus figuris syllogismorum, deq; gene-
ralibus cocludendi modis. Cap. 12.

INSTI. DIALECT.

L. prio. 22.

Prima figura.

Secunda.

Tertia.

Ex. 1. prio. 7.

Directè con-
cludere.

Indirectè co-
cludere.

Maius extre-
num in. 1. fi-
gura.

Minus.

Quonodo in
terno, & catur
maiis & mi-
nus extremū
in. 2. et. 3. fi-
gura.

¶ Ex recens-
tioribus.

* Vt Alexā.

¶ Auerr. 1.
prio. 5.

Hi referun-
tur, & im-
pugnatur ab
Alexandro.

Figuræ syllogismorū tres sunt. Prima est, in qua me-
dius terminus alteri extremo subiicitur, et de altero
prædicatur. Secunda, in qua prædicatur de utroq. Tertia;
in qua utriq. subiicitur. Nec alia collocatio extremorum
cum medio termino reperitur, quæ apta sit ad aliquid con-
cludendum. Generales modi concludendi duo sunt: direc-
tè, ac indirectè. Modus directè, seu secundum naturam
concludendi, est, cum maius extrellum de minore conclu-
ditur. Indirectè autem, seu contra naturam concludendi
modus, est, cum minus extrellum de maiore colligitur. Ac
in prima quidem figura illud est maius extrellum, quod
prædicatur de medio termino: minus verò, quod medio sub-
iicitur: præstatius siquidem est prædicari, quam subiici. In
secunda verò, & tertia, cum utrumq. extrellum quo ad præ-
dicationem, & subiictionem, parem habeat in sumptioni-
bus dignitatem: sunt qui velint, id esse maius, quod situ
partium orationis alterum antecedit, id minus, quod sequi-
tur: alijs*, qui dicāt id esse maius, quod in questione proposi-
ta prædicatur, id minus, quod in eadem subiicitur: alijs de-
niq., qui afferant, id esse maius, quod in conclusione prædi-
catur, id minus, quod in eadem subiicitur. Sed priores sen-
tentiae, quicquid probabilitatis habeant omittenda à no-
bis sunt hoc loco, quia tertia multo est planior, ac facilior:

Num autem sit verior, alias videbimus.

Quot modis in quaq; figura directè aut etiā
indirectè concludatur. Cap. 13.

In

Non prima ergo figura dubium non est, quin utrumque concludendi modus locum habere possit, directè nimis, & indirectè. Si enim ita dicas,

In prima figura tum directè, tum in directè conclusum datur.

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur omnipotens iustitia est qualitas,

directè sane concludes, ut potest maius extremum de minore. Si vero sic ratiocineris,

Omnis virtus est qualitas,
Omnis iustitia est virtus,
Igitur quædam qualitas est iustitia.

indirectè haud dubie, & contra naturam colliges, scilicet minus extremum de maiore. At in secunda & tertia figura longè alia ratio est iuxta eam, quam hoc loco sequimur sententiam. Nam cum in utraque id perpetuò sit maius extremum, quod de altero concluditur, ut dictum est, necessario efficitur, ut quandocumque in his figuris ratiocinatio construitur, directè concludatur. Quia ratione factum est, ut Dialectici, qui nomina omnibus modis concludendi imposuerunt, enumeratis in prima figura quatuor directè, & quinq[ue] indirectè concludendi, quos vocauerunt,

In secunda & tertia figura semper directè concludatur.

Barbara, Calarent, Darij, Ferio, Baralipton, Celates, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,

INSTIT. DIALECT.

Nullum indirectè concludentem in secundā, aut ter-
tia figura nominauerint, sed hos tantū decem directè cō-
cludentes,

Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Quorum quatuor primi ad secundam, sex reliqui ad
tertiam figuram pertinent. Hac ratione (ut alias omittā)
dictum est à me, planiorē esse in his duabus figuris tertia
de maiore, et minore extremo sentētiam, quia inquām nul-
los indirectè concludendi modos inuehit, quos tamen su-
periiores opiniones facere coguntur. Sed hæc alias. De his
ergo vnde uiginti modis enumeratis, quinām sint, & qua-
arte hisce nominibus significantur, nunc dicēdum est.

De modis directè concludendi in pri- ma figura. Caput. 14.

Sin nomine modorū intelligamus quascūq; cōplicationes
sūptionū secundū quantitatē, et qualitatē, sine aptæ
sint ad conclusionē aliquā colligēdā, siue inēptæ, sexdecim
necessariō dandi sunt, in unaquaq; figura modi. Nā aut
vtraq; sumptio est vniuersalis: aut vtraq; particularis: aut
maior propositio vniuersalis, & minor particularis: aut
maior particularis, & minor vniuersalis. Nec enim hoc
loco de singularibus enūciationibus loqui instituimus: in-
definitæ verò ex forma sua pro particularibus habendæ
sunt.

sunt. In unaquaq; autem dictarū quatuor complicationum secundum quantitatē, quatuor itidē aliæ secūdum qualitatē cernūtur. Aut enim vtraq; sūptio affirmat: aut vtraq; negat: aut propositio affirmat, assumptio negat: aut propositio negat, & assumptio affirmat. Itaq; latè accepto modorū nomine, sexdecim sunt modi in singulis figuris. Verū ex his, quod ad primam figuram attinet, quatuor tātum ex vi formæ directè concludunt, videlicet,

Modi directe
concludentes
in 1. figura
16. 1. prior. 4.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio,
quia in his nunquam omnino dari potest antecedēs verū, quin consequens vi antecedentis verum esse deprehendatur. Quæ quidem ratio probādi, cæteris etiam quindecim modis aptè concludentibus accommodanda est. Quāquam necessitas concludendi (quæ omnibus conuenit) alia quoq; ratione per spici potest, vt paulo inferius docebimus. Harū autē quatuor vocū significationē, atq; adeò quindecim reliquarū facile intelliges, si aduerteris, primā vocalē cuiusq; dictionis significare maiore propositionē: secūdā, minore: tertiā, conclusionē. Et rursus vocalē, A designare enūciationē vniuersalē affirmatiuā, E vniuersalē negatiuā, I particularē affirmatiuā, et O particularē negatiuam. Primus ergo prima figuræ modus est, cū ex vtraq; sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio vniuersalis, & affirmatiua colligitur. Quod totū significat vox Barbara. Exemplū.

Ca. 21. et 25.

Dictiones modorū qualitatē, & qualitatē enūciationū significantes.

Bar- Omne bonum est expetendum,
ba- Omnis virtus bona,
ra. Igitur omnis virtus est expetenda.

Secundus

INSTIT. DIALECT.

Secundus modus est, cum ex maiore vniuersali negativa, & minore vniuersali affirmativa, conclusio vniuersalis negativa colligitur. Quod totū significat vox Celarent. Exemplum.

Ce- Nullum bonum est fugiendum,
la- Omnis virtus est bona,
rent. Igitur nulla virtus fugienda est.

Tertius modus est, cum ex maiore vniuersali affirmativa, & minore particulari affirmativa, conclusio particularis affirmativa colligitur. Id quod significat vox Darij. Exemplum.

Da- Omne vitium fugiendum est,
ri- Aliqua consuetudo est vitium,
j. Igitur aliqua consuetudo fugienda est.

Quartus modus est: cum ex maiore vniuersali negativa, & minore particulari affirmativa, conclusio particularis negativa colligitur: ut significat vox Ferio. Exemplum.

Fe- Nullus timidus est fœlix,
ri- Quidam diues est timidus.
o. Igitur quidam diues non est fœlix.

Reliqui duodecim modi nihil ex vi formæ directè concludunt, quia in singulis dari potest antecedens verū, & consequē falsum, ut experiēti facile patebit. Verūm quatuor iā dicti adeò latè funduntur, ut omnis proposita quæstio in aliquo eorū confirmari possit. Colligūt enim omnia ge-

Omnis quæstio concludi
tur in. 1. figu

nera

nera conclusionum, ut potè vniuersè affirmātem, vniuersè negantem, in parte affirmantem, & in parte negantem.

De modis indirectè concludendi.

Caput. 15.

Modis vero directè concludendi quinq[ue] sunt, Baralip-
ton, Celates, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum. Et
primi quidē tres nil differunt à tribus prioribus directè
cōcludēdi, nisi quòd colligunt cōclusiones, in quas cōclusiones
illorū conuertūtur. Reliqui autē duo apertius ab omnibus
quatuor directè concludentibus dissentunt. Exempla.

Hos modos
colleget The-
ophrastus.
partim ex. 2
pri. 1. partim
ex. 1. prio. 7.
vt refer. Ale-
x. prio. 4.

Ba- Omne animal est substantia,
ra- Omnis homo est animal,
lip. Igitur quædam substantia est homo.

Ce- Nullum animal est lapis,
lan- Omnis homo est animal,
tes. Igitur nullus lapis est homo.

Da- Omne bonum expetendum est,
bi- Quidam labor est bonus,
tis. Igitur quoddam expetendum est labor.

Quartus ex maiore vniuersali affirmativa, & minore
re vniuersali negativa colligit ordine conuerso particula-
rem negatiuam hoc paclō.

Fa- Omnis mens est substantia,
pes- Nullum corpus est mens,
mo. Igitur quædam substantia non est corpus.

Quintus

INST. DIALECT.

Quintus ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali negatiua colligit in directe particularem negatiuam hoc pacto,

Fri- Quædam arbor est viuens,
se- Nullum animal est arbor,
som. Igitur quoddam viuens non est animal.

De modis secundæ figuræ. Cap. 16.

2. prior. 5.

Fillis sexdecim modis, quos in singulis figuris repe-
rirri diximus, quatuor dūtaxat apti sunt ad aliquid
cōcludendū in secunda figura. Primus est, cū ex maiore
vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua cō-
clusio vniuersalis negatiua colligitur: qui quidem voca-
tur Cesare, vt,

Ces- Nullum opus à virtute profectum est execrandum,
a- Omne mendacium est execrandum,
re. Igitur nullū mendacium est opus à virtute profectū.

Secūdus modus est, cū ex maiore vniuersali affirmatiua, et minore vniuersali negatiua, conclusio vniuersalis negatiua colligitur: qui dicitur Camestres, vt,

Ca- Omnis qui diligit iniquitatem odit animam suam,
mes- Nullus iustus odit animam suam,
tres. Igitur nullus iustus diligit iniquitatem.

Tertius est, cū ex maiore vniuersali negatiua, et minore particulari affirmatiua, conclusio particularis negatiua colligitur: qui nuncupatur Festino, vt,

Festino.

Fes- Nullum vitium placet Deo,
ti- Quædam animi submissio placet Deo,
no. Igitur quædam animi submissio non est vitium.

Quartus est, cùm ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari negatiua, conclusio particularis negatiua efficitur: qui appellatur Baroco, vt,

Ba- Omnis prudens prospicit futura,
ro- Quidam diues non prospicit futura,
co. Igitur quidam diues non est prudens.

Reliqui duodecim modi nihil colligunt ratione formæ, quia in singulis dari potest antecedens verum, & consequens falsum. Hoc autem proprium est huius figuræ, vt negantes duntaxat quæstiones in ipsa confirmari possint. Solas enim negantes conclusiones colligit, verum tamen vniuersales, quam particulares.

De modis figuræ tertiae. Caput. 17.

SEx in hac figura inueniuntur modi ad concludendū apti: cæteri inutiles sunt, nihilq; ex vi forme cōcludunt. Primus ergo modus huius figuræ est, cùm ex utraq; sumptione vniuersali, & affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur: qui dicitur Darapti, vt,

Da- Omne animal sentit,
rap- Omne animal est corpus animatum,
ti. Igitur quoddam corpus animatum sentit.

Secundo

Negantes dñō taxat quæstiones confirmatur in 2. figura, verū omnes.

3. prio. 5.

3. prio. 6.

INST. DIALECT.

Secundus est, cum ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua efficitur: qui dicitur Felapton, ut si dicas,

Fe- Nullus lapis nutritur,
lap- Omnis lapis est corpus,
ton. Igitur quoddam corpus non nutritur.

Tertius est, cum ex maiore particulari affirmatiua, et minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua concluditur. Atq; hic dicitur Disamis, ut,

Dis- Quoddam animal respirat,
a- Omne animal est sentiens,
mis. glitur quoddam sentiens respirat.

Quartus est, cum ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore particulari affirmatiua, conclusio particularis affirmatiua colligitur. Vocatur autem Datisi, ut,

Da- Omnis avarus est miser,
tis- Quidam avarus est diues,
i. Quidam igitur diues est miser.

Quintus modus est, cum ex maiore particulari negatiua, & minore vniuersali affirmatiua, conclusio particularis negatiua concluditur. Hic dicitur Bocardo, ut,

Bocar-

Bo- Quoddam animal non habet sanguinem,
car- Omne animal est viuens,
do. Igitur aliquod viuens non habet sanguinem.

Sextus modus est, cum ex maiore universalis negativa, & minore particulari affirmativa, conclusio particularis negativa efficitur: qui nuncupatur Ferison, ut,

Fe- Nullus sapiens est miser,
ris- Quidam sapiens est pauper,
on. Igitur aliquis pauper non est miser.

Quod verò cæteri decem modi nihil ex universalis concludant, ex eo intelliges, quia in singulis inuenitur antecedens verum, & consequens falsum: quod per facile est experiri. Hoc verò proprium est huius figuræ, ut particulares duntaxat questiones in ipsa confirmari possint. Solas enim particulares conclusiones colligit, verum tam affirmantes, quam negantes.

Regulæ generales omnibus figuris.

Caput. 18.

Ex dictis colligi possunt tum communes quædam regulae omnibus figuris, tum propriæ singulis. Communes omnibus quatuor sunt.

Prima. Ex duabus particularib⁹ nihil universalis cocluditur. Hæc patet ex dictis, quia ex duabus particularibus quatuor modi constare possunt (vel enim utræque sumpcio affirmabit, vel utræque negabit, vel ppositio affirmabit, an sumpcio negabit).

Particulares
duntaxat
questiones
confirmatur
in hac figura
ra, verū oēsa
i. prio. 6.

Omnibus regulae continetur. i. pri. 24.

Prima, ex. i.
etiam pri. 7.

negabit, gabit, vel ppositio assumptio affirmabit) quorum nullum in aliqua figura quasi aptè concludentem recensuimus.

Secunda.

Secunda regula. Ex duabus negatiis nihil vi formæ concluditur. Hæc etiam perspicua est ex dictis, quia ex duabus negatiis quatuor itidem modi constare possunt (aut enim vtraq; vniuersalis erit, aut vtraq; particularis, aut propositio vniuersalis assumptio particularis, aut propositio particularis assumptio vniuersalis) quorum nullum in aliqua figura velut aptè concludentem numeruimus. Atq; ita fit ut his duabus regulis comprehendantur septem inutiles modi à singulis figuris explosi. Nam complicatio ex vtraq; particulari negatiua, quæ secundâ regulâ rejicitur, jam per primam reiecta est.

Tertia.

Tertia regula. Si altera sumptionū particularis fuerit, conclusio etiam particularis sit necesse est. Hæc itidem patet ex dictis. Siquidem nullus modus præscriptus est, qui vniuersalem conclusionem ex particulari sumptione colligat.

Quarta.

Quarta regula. Si altera sumptionum negatiua fuerit, conclusio etiam negatiua sit necesse est. Hæc deniq; ex dictis aperta relinquitur quemadmodum & superior. Ratio vero vtriusq; est, quia consequens est effectus antecedentis, effectus autem deteriorem partē suæ causæ imitatur. Veruntamen prima, & tertia regula intelligendæ sunt in ijs syllogismis, quorum omnes termini sunt communes, seu vniuersales (horum enim haclenus doctrinæ tradidimus

In quib⁹ syllo
logismis in-
telligendæ sint
dua priores
regulae.

tradidimus, quia hi maximè usurpantur in disciplinis, item cùm prædicata enunciationum non notantur signo Omnis, quod efficit enunciationem à communi vñsu remota. Nam in ipsis syllogismis, in quibus præter consuetudinem aliquod prædicatum huiusmodi signo notatur, & in expositoriis, qui constant medio termino singulari, alia ratio est, ut paulo post docebimus. Ca. 20. et. 25

Regulæ speciales singulis figuris.

Caput. 19.

EX ipsis vero, quæ in tractatione primæ figuræ dictæ sunt, colliguntur duæ regulae peculiares primæ figuræ. Prior est, Ex maiore propositione particulari nihil vivi formæ concludi. Posterior, Ex minore negatiua nihil effici. Quæ quidem intelligendæ sunt in modis directè concludentibus. Nam in cæteris non seruantur ut potè in Fapesmo, & Friesomorum. His duabus regulis comprehenduntur reliqui quinq; modi ad cōcludendum inepti in prima figura, qui regulis generalibus non sunt comprehensi: primus, cùm vtræq; affirmat, sed maior in parte, minor in totum: alter, cùm maior negat ex parte, & minor vniuersè affirmat: tertius, cùm maior affirmat ex parte, et minor vniuersè negat: quartus cum vtræq; est vniuersa, sed maior affirmat, minor negat: quintus cum maior affirmat in totum, & minor negat de parte.

Prior regula primæ figuræ, ex. 1.
prio. 4.
Posterior.

Q

Ex

INST. DIALECT.

*Ex ijs etiam, quæ in secunda figura tractâda diximus,
totidem regulæ ipsi propriæ eruuntur. Prior, Ex maiore
propositione particulari nihil ratione formæ colligi. Pos-
terior, Ex utraq; sumptione affirmatiua nihil colligi. His
etiam duabus comprehenduntur ceteri quinq; modi nihil
concludentes in secunda figura: primus, cùm maior in par-
te affirmat, & minor de toto negat: secundus, cùm maior
in parte negat, & minor vniuersè affirmat: tertius, cùm
utraq; affirmat, sed maior de parte, minor de toto: quartus,
cùm utraq; vniuersè affirmat: quintus, cùm utraq; affir-
mat, sed maior de toto genere, minor de parte.*

*Ex ijs tandem, quæ in tertia figura dicta sunt, hæc vna
regula ipsi propria colligitur, Ex minore negatiua nihil
effici. Qua regula comprehenduntur reliqui modi nihil
concludentes in hac figura, qui regulis generalibus cōpre-
hensi non sunt. Hi vero tres sunt tantum: primus, cùm
maior vniuersè affirmat, minor vniuersè negat: alter, cùm
maior vniuersè affirmat, minor ex parte negat: tertius,
cùm maior ex parte affirmat, & minor vniuersè negat.*

Duo documenta generalia à recentio-
ribus tradita. Caput. 20.

Non sunt tamen prætermittenda hoc loco duo ge-
neralia documenta quæ à recentioribus proponun-
tur, ex quibus traditæ regulæ magna ex parte nascuntur.

Alterum

Alterū est, Medium terminum in altera saltem præmissa
farum cōpletè deſtribui debere, id est, vniuersè accipi pro
omni re, pro qua accipi potest. Contrario vitio laborat hic
ineptus syllogismus,

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Emēdabitur autem, si hanc feceris maiorē. Omne ani-
male est bipes, vel hāc minorē, Quidam equus est omne ani-
mal. Vt roq. enim modo diſtribuetur medius terminus, qui
in vitiosa illa ratiocinatione non deſtribuitur. Quāquā
secunda correclio & emendatio, perparum vſurpata est,
quia prædicatum rārō notatur signo Omnis. Hoc tamen
inuſitato enunciandi modo licet ex duabus particularibus
aliquid vi formæ concludere, vt si dicas,

Primum do-
cumentum.

Aliquādo ex
duabus par-
ticularibus
aliquid effici-
tur.

Quoddam animal est bipes,
Quidam equus est omne animal,
Igitur quidam equus est bipes.

Hic verō falax syllogismus,

Omne animal fuit in arca Noe,
Quidam equus Alexandri est animal,
Igitur quidam equus Alexandri fuit in arca Noe,

non ideo vitiosus est, quod medium non diſtribuatur, ſed
quod non diſtribuatur cōpletè, ſeu perfectè. Subiec-
tum ſiquidem maioris accipi ſolet pro omnibus ſpeciebus

Q. 2 animaliū

animalium (exceptis ijs, quæ in aquis degunt, & alijs qui-
busdam) non etiam pro omnibus earum individuis. Eodē
vitio notatur hoc sophisma,

Omnis essentia diuina est pater,
Filius est essentia diuina,
Ergo filius est pater.

Medius enim terminus, quo in sensu maior propositio conceditur, non distribuitur cōpletē, ac perfectē. Quā-
quam enim accipitur pro omni essentia diuina, quæ vna-
tantum, atq; adeò maximē vna est, tamen non accipitur
pro omni re, quæ est essentia diuina. Nam si hoc modo ac-
ciperetur (ac si apertius dictum esset, Omne quod est esse-
tia diuina, est pater) à nemine propositio concederetur:
quandoquidem falsa esset, ac hæretica. Etenim quilibet
persona diuina est verissimē essentia diuina, & tamen nō
quælibet est pater. Quod si quis obiectat contra hoc do-
cumentum, quod medius terminus in secunda figura nū-
quam distribuatur, cūm perpetuō sit prædicatum, quod
quidem signo distributio, seu vniuersali, vt est Aristote-
lis sententia, minimē notatur: occurres, Semper præ-
dicatum negatiæ enunciationis distribui à negatione,
quæ negat copulam verbi, vt infrā docebimus: nec Aristote-
leum huic sententiæ refragari, sed tantū afferere, præ-
dicatum enunciationis vniuersalis non esse notādum sig-
no Omnis, quod est vniuersale affirmatiuum. Cūm ergo

Obiectio.

1. peri. 5.

Solutio.

Lib. 8.

in secunda figura necessariò altera sumptio sit negatiua, efficitur, ut mediis terminis necessariò in altera distri-
buatur: ut, exempli causa, huius propositionis, *Lapis nō*
est animal, hic sit sensus, *Lapis non est hoc animal*, nec
hoc, nec *illud*, nec *ullum aliud*: & ita ceterarum. Alter-
rum documentum est, *Nullum terminum, qui non fuerit*
distributus in antecedente, distribuendum esse in cōsequē
ce. Contrario vitio laborat hic paralogismus,

Secundum do-
cumentum.

Omne animal est sensus capax,

Omne animal est substantia,

Igitur omnis substantia est sensus capax.

Etenim nomen *Substantia*, quod non distribuitur (id
est, non accipitur vniuersè) in assumptione, distribui-
tur in conclusione. Ex hoc documento efficitur, ut meri-
tò, nec *Darapti*, nec *Felapton*, nec duo illi modi indirec-
tè concludentes *Baralipton*, & *Fapesmo*, colligant vni-
uersalem conclusionem, etiam si constent vniuersalibus
sumptionibus, quoniam si vniuersalem concludas, argu-
mentaberis à termino non distributo ad distributum, ut
loquuntur recentiores: id quod animaduertenti facile
patebit. Itaq; non segniter notando sunt haec documēta.

Cur sepè ex-
vtraz sump-
tione vniuer-
salis non effi-
ciatur vni-
uersalis con-
clusio.

De syllogismo perfecto & imperfecto.

Caput. 21.

Q3

Porrò

Perfectus syl.
log. 1. pri. 1.

el. 1. 12

+ Alexand. 1.
prio. 4. &
Scot. 1. sent.
q. 1. & alij.

Principia,
quaे dicuntur
regulativa.

1. pri. 1.

se 521. 12
quod 1. 12
vis 1. 12
et 1. 12
vis 1. 12
vis 1. 12
vis 1. 12
vis 1. 12

du quibus syl.
logismis pro
ximè exercea
tur vis horū
principiorū.

Porrò syllogismorum quidam perfecti sunt, quidam imperfecti. Perfectus dicitur is, qui nulla re indiget, ut colligendi necessitas sit euidentis, hoc est, qui adeò perspicue ex necessitate colligit, ut nulla sit opus arte ad id ostendendum. Huic generis sunt omnes ac soli directè concludentes in prima figura: qui propterea dicitur ¹per se noti, ac indemostrabiles, quod in his proximè exerceatur vis duorum quorundam principiorum ipso naturali lumine intellectus perspectorum, ac euidentium: è quibus omnis colligendi ratio, quæ in qua-cunq; argumentatione cernitur, quasi è purissimis fontibus emanat. Alterum est. Quicquid uniuersè affirmatur de subiecto aliquo, affirmatur de quovis contento sub eiusmodi subiecto: ut si substantia dicitur uniuersè de animali, omnis autem homo continetur sub animali, de omni homine dicitur substantia. Alterum vero est. Quicquid uniuersè negatur de subiecto aliquo, negatur de quovis contento sub eiusmodi subiecto: ut si habere vitam uniuersè negatur de lapide, omnis autem sapphirus continetur sub lapide haud dubie de omni sapphiro negabitur vitæ functio. Prioris principiis pro p. 1. vis exerceatur in primo, & tertio modo primæ figurae, hoc est, in Barbant, & Darij: posterioris autem in secundo, & quarto, qui dicuntur Celarent, & Fe-rio. Quo fit ut principia hæc merito dicantur regulatiua omnium syllogismorum, quasi omnium normæ, ac regulæ.

regulae: si quidem & cæteri omnes syllogismi ad qua-
tuor illos, in quibus primò eorum vis cernitur, reu-
cantur, ut statim dicemus. Syllogismus imperfectus
est, qui una re, aut pluribus indiget, ut colligendi neces-
sitas euidens fiat. Cuiusmodi sunt reliqui omnes præ-
ter quatuor primos primæ figuræ. Neq; enim adeò pers-
picue concludunt, ut necessitas colligendi statim appa-
reat: sed quisq; eorum eget conuersione aliqua, aut eui-
denti deductione ad id, quod fieri nequit, aut exposi-
tione, aut certè pluribus conuersionibus, quibus ipsa
consequentiæ necessitas planè perspiciatur. Ut igitur
quo pacto id fiat doceamus, necesse est ut ante explice-
mus, quid sit euidens deductio ad id, quod impossibile est,
quid etiam expositio. Nam quid sit conuersio, & quot Lib. 3.
modis fiat, iam suprà exposuimus.

Imperfectus
syllogismus.
Ibidem.

De syllogismo deducente ad impossi-
bile. Caput. 22.

Dicitur Vobis modis syllogismo aliquid probamus: directò,
aut ex hypotesi, seu conditione cum altero posita.
Exempli causa, si alicui probare voluero, nulla opposita
in eadem re simul reperiri posse, uno è duobus modis
michi licebit id facere. Altero, hoc idem concludendo,
ut si dicam,

Ex. 1. pri. 30
& 40. et ex
2. prio. 14.

Nulla repugnantia reperiri simul possunt in eadem re,
 Omnia opposita sunt repugnantia,
 Igitur nulla opposita simul in eadem re possunt reperiri.

Altero, concludendo aliud pronunciatum, verbi causa,
 nulla contraria posse simul reperiri in eadem re, facta
 tamen prius conuentione cum altero, ut si in contra-
 rys id confirmem, in omnibus oppositorum generibus con-
 firmatum censeatur: veluti si dicam,

Nullæ formæ mutuò sese ab eodem subiecto expellentes,
 simul reperiri possunt in eadem re,
 Omnia contraria sunt formæ huiuscmodi,
 Igitur nulla contraria reperiri simul possunt in eadem re.

Syllogismus
ostensivus.
Syllog ex hy-
potensi.

Syllogismus
per impossibi-
le sive ad
impossibile.

Cur dicatur
ad impossib.
Cur per im-
possib.

Prior syllogismus directò probat institutum, & ideo
 vocatur directus, quasi ostensivus: posterior non confir-
 mat propositum nisi ex pacto & conuentione cum alte-
 ro, & ideo dicitur ~~per impossibile~~, quasi ex conditione pos-
 ta. Itaq; in syllogismis, qui ex hypothesi rem probant,
 numerantur ij, qui dicuntur ~~ius et ad verum, non si et non ad verum~~, hoc
 Ad impossibile, & Per impossibile, quia ex contradic-
 ente alicuius enunciationis veræ ab aduersario absurdè
 data, & ex altera perspicue vera, dedit hominem ad
 aliquid, quod fieri nequeat, & pereiusmodi impossibi-
 le, quod ille admittere omnino recusat, cogit eum
 retractare id, quod absurdè ante dederat, & ita ad-
 mittere

mittere enunciationem quam negauerat. Exempli causa, neget aliquis hanc veram enunciationem, Aliquid ex quo voluptas capit, non est bonum: dicatq; absurdè, omne id, ex quo voluptas capit, esse bonum: tunc ego sic argumentabor.

Omne id, ex quo voluptas capit, est bonum (ut ait)
 Quædam vero mala sunt, ex quibus inuidus voluptatem
 capit, ut perspicutum est,
 Igitur quædam mala sunt bona.

Ille verd, cum viderit me aliquid, quod fieri nequeat, ex sua enunciatione, & alia perspicue vera collegisse, planè negabit id, quod absurdè asseruit, sicq; admettit quod negauerat, quia id verum esse non potest, ex quo impossibile aliquid efficitur. Ita syllogismus hic, quem feci, non colligit directò institutum, ut potè, Non omne id ex quo voluptas capit, esse bonum (id quod ego concludere contra hominem cupiebam) sed quiddam impossibile, quo concluso cogitur ille ex tacito quodam pacto & conditione, quā omnes disputantes inter se statuunt, retractare id, quod dixerat. Conditio autem conuentio-
 ue tacita disputantium, qua ille tenetur, est, ut si ali-
 quid, quod fieri nequeat, ex cuiusquam assertione con-
 cludi comperiatur, talis assertio retractata censeatur. Impossibile namq; non, nisi ex impossibili, sequitur,
 ut supra dictum est. Sic igitur fit deductio ad impossi-
 bile.

Conditione, seu
 hypothesis,
 unde syllogis-
 mus ad impos-
 sibile dicitur
 ex hypo-
 thesi, que sit

Quæ sit eius
dēs deducēs
ad impossis-
bile.

bile. Quæ tunc erit eidens, cūm syllogismus deducēs
fuerit perfectus, hoc est, ex primis quatuor primæ figu-
ræ: qualis est is, quem in exemplum attulimus. Verū
quo pācto hoc syllogismorum genere eidēs fiat necessitas
concludendi imperfectorum, paulo post docebimus.

De syllogismo expositorio.

Caput. 23.

Expositio verò, qua sāpē vtitur Aristoteles, fit
quodam syllogismorum genere, quod Expositori-
um appellatur. Is autem dicitur syllogismus exposito-
rius, qui constat medio termino singulari. Exempla mox
tralentur. Quia verò naturale est singularibus terminis,
vt subijcantur, is maximè, ac præcipue dicitur exposito-
rius syllogismus, qui in tertia figura struitur. Per-
petuò enim medius terminus in ea figura subijcitur, vt
patet ex dictis. Ex ijs, quæ dicta sunt, efficitur, vt
generaliter hoc differant expositorijs syllogismi ab ijs,
quos hactenus tractauimus, quod illi constat medio ter-
mino communi, bi singulari. Si ergo expository syl-
logismi non solum constiterint medio termino singulari,
sed etiam utramq. sumptionem habuerint singularem,
duobus tantum modis in prima figura colligent, toti-
dem in tertia, & tribus in secunda. Prior modus pri-
mæ

7.1. p. 2.
5.6.
Syllog. exp.
quid.

Exposit. syl-
log. præcipue
struitur in
tertia figura

Qua ratione
differant ex-
positorijs syl-
log. à ceteris

mae figuræ, ex vtræ affirmante colligit singularem af-
firmantem hoc pacto,

Socrates est sapiens,
Hic homo est Socrates,
Igitur hic homo est sapiens.

Posterior ex propositione negante, & assumptione
affirmante colligit singularem negantem hoc pacto.

Socrates non colit multos deos,
Hic philosophus est Socrates,
Igitur hic philosophus non colit multos deos.

Primus secundæ ex vtræ affirmante colligit singu-
larem affirmantem, ut,

Marcus tullius est Cicero,
Hic homo est Cicero,
Igitur hic homo est Marcus tullius.

Secundus ex propositione negante, & assumptione
affirmante colligit singularem negantem.

Demosthenes non est Cicero,
Hie orator est Cicero,
Igitur hic orator non est Demosthenes.

Tertius

INSTI. DIALECT.

Tertius ex propositione affirmante, & assumptione negante colligit singularem negantem.

Socrates est filius Sophronisci,
Plato non est filius Sophronisci,
Igitur Plato non est Socrates.

Prior tertiae, ex utrâq. affirmante colligit particularem affirmantem hoc pacto.

Socrates est sapiens,
Socrates est pauper,
Igitur quidam pauper est sapiens.

Posterior ex propositione negante, & assumptione affirmante colligit particularem negantem hoc modo,

Crœsus non est sapiens,
Crœsus est diues,
Igitur quidam diues non est sapiens.

Si tamen in hac figura minus extreum fuerit singulare, licebit priori modo concludere singularem affirmantem, posteriori autem singularem negantem, quod facile est exemplis cernere. Si autem expository syllogismi solū mediū terminū habuerint singulare, in prima quidē figura totidem erunt modi, quod in syllogismis ex medio communi, nec ab illis different, nisi quod necessariò habebunt

Expositorij
ex solo medio
singulari.
Prima figu.

habebunt maiores singulares ratione medijs, quod in maio-
re subiicitur. Exempla facile occurrent. In secunda vero Secunda.
præter quatuor vulgatos modos negatiuè concludentes,
quorū exēpla statim sese offerunt, alijs quatuor ex vtrāq;
affirmatiua affirmatiuè colligentes reperientur, quorum
primus ex trāq; vniuersali colligit vniuersalē, vt si dicas,

Omne astrum efficiens diem est hic sol,
Omnis planeta, qui est in quarto cœlo est hic sol,
Igitur omnis planeta, qui est in quarto cœlo est astrū efficiēs diē.

Secundus ex propositione vniuersali & assumptione
particulari concludit particularē. Tertius ex proposi-
tione particulari & assumptione vniuersali, vniuersalē.
Quartus ex vtrāq; particulari, particularē. Quod non
est difficile exemplis illustrare. At in tertia figura nun-
quām plures sunt quām duo modi, quos iam tradidimus.
Illud tamen obiter admonuerim, hoc syllogismorum ge-
nere ex vtrāq; sumptione particulari aliquid in secunda
figura ex vi formae concludi: itemq; ex particulari colligi
vniuersalem: id quod suprà animaduertendum diximus.

Secunda figura, possunt reuocari ad modos primæ solius maioris cōuersione:
primus quidem & tertius, ad primum: secundus vero & quartus, ad tertium.
Possunt etiam probari per deductionem ad incommodum: primus & tertius,
in Bocardo: secundus & quartus, in Ferison. Nam ex contradictorio conclu-
sionis cuiusq; modi assumpta minore colligitur immediate contrarium aut cō-
tradicitorum maioris: modò ponas singularem negatiuam conuerti in vniuer-
salem negatiuam, quod hac ratione colliges. Socrates non est albus, ergo nulo
lum album est Socrates. Nam si aliquod album est Socrates, Socrates quoq;
est albus, quod contradicit primæ enunciationi. Haec dicta sint praelettis, ne
quim

Tertia.

Quatuor mo-
di huius mo-
di syllogis-
morum affir-
matiuè cono-
cludentes in

INSTIT. DIALECT.

quis forte minus attente rem consideras hosc modos inscietur. Nam alio*rum* qui forte non indigent probatione, quia diligenter aduententi videntur per se noti*rum* mox diceb*ur*. Tantum ab est ut, cum exposito*rum* sint, per Bocardo & Ferison, qui per exposito*rum* confirmantur, probari debeat.

Quod exposito*rum* syllogismi sint perfec*ti*, ac per se euidentes. Cap. 24.

Videntur autem omnes syllogismi exposito*rum* habere necessitatem colligendi per se notam, & perspicu*am*, ac proinde esse perfecti, quia constant medio termino, siue argumento, singulari, qui est maxim*e* unus, & proxim*e* exercet vim illorum principiorum per se euidenti*um*. Quae cumq*ue* sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se: Quae cumq*ue* ita sunt ad aliquid tertium affecta, ut alterum sit idem illi, alterum non idem, non sunt eadem inter se: in quibus nomine tertij potissimum intelligitur aliquid singularare. Merito ergo huiusmodi syllogismi dicti sunt exposito*rum*, quia sunt adeo perspicui & euidentes, ut rem ipsam sensibus exponere videat*ur*. Unde etiam fit ut non ab re demonstrationes sensibiles appellari soleant*ur*. Sed contra haec sic liceat argumentari. Haec sunt vitiosae ac fallaces argumentationes, *Essentia diuina est pater*, *essentia diuina est filius*, ergo *filius est pater*. *Pater non est filius*, *pater est essentia diuina*, ergo *essentia diuina non est filius*: & tamen hi modi, traditi sunt in tertia figura (cum hi terni, *Essentia diuina*, & *Pater in diuinis*

Principia p
se nota, quo-
rum vis pro-
xim*e* exerce-
tur in exposi-
to*rum* syllo-
gismis.

Cur exposito-
rum syllogismi
hoc nomine
appellentur.
Cur dicatur
demonstratio-
nes sensibiles
ab Alexandro.
1. pri. 2. et. 6.
& ab alijs.
Obiectio.

uinis sint singulares) igitur perperam traditi videntur. *Solutio.*

Respondebis tamen nomine medi termini singularis, quo

syllogismus expositorius propositum confirmat, intellige-

dum esse eum, qui accipitur pro aliquare indiuidua, quæ

nec est plures res, nec est idem re cum ea, quæ est plures res

(sic enim intellecto nomine tertij perspicua sunt duo illa

principia, quæ attulimus: aliò qui non parum habent ambi-

guitatis) at hunc terminum *Essentia diuina* accipi pro

quadam re indiuidua, hoc est, pro ipsa Deitate, quæ ta-

men est plures res, id est, plura supposita diuina: & hunc

terminum Pater (in diuinis) accipi pro quadam re indiuidua,

hoc est, pro prima persona trinitatis, quæ tamen est

idem re cum *essentia diuina*, quæ est plures res. Non cer-

nuntur ergo modi supradicti in propositis argumentatio-

nibus: quanquam Aristoteles nullum terminum singula-

rem negaret posse esse medium terminum syllogismi ex-

positorij, quia lumine fidei minimè illustratus, nullam co-

gitabat rem singularem, quæ simul esset plures res. Kn-

de apud ipsum duo illa principia habentur per se nota, ac-

cepto nomine tertij pro quacumq; re singulari, iusq; in syllo-

gismo, quod non est in aliis, sed in aliis, iusq; in syllo-

gismo, quod non est in aliis, sed in aliis, iusq; in syllo-

gismo, quod non est in aliis, sed in aliis, iusq; in syllo-

gismo, quod non est in aliis, sed in aliis, iusq; in syllo-

gismo, quod non est in aliis, sed in aliis, iusq; in syllo-

gismo, quod non est in aliis, sed in aliis, iusq; in syllo-

gismo, quod non est in aliis, sed in aliis, iusq; in syllo-

Ochamuster
tia parte Lo
gic.e. cap.16.

lege etiam
Scot. I. d.2. q

7. & Dur. E.
d.33. q. I.

perfectos confirmetur. Quanquam enim satis ea probari possit ex eo, quod eadem forma retenta in nulla materia reperiri potest antecedens verum, & consequens falsum, tamen compendiosior hæc via est, ac securior: siquidem nemo est, qui materias omnes possit percurrere: ex quo fit ut nunquam animus dubitantis quiescat, donec imperfectam ratiocinationem per perfectam, ac per se evidentem comprobet. Itaq; prima confirmatio fiet conuersionis interuentu: altera per evidentem deductionem ad id, quod fieri nequit: tertia per expositionem.

Tria confirmacionum genera.

Confirmatio per conuersionem, seu ostensiua.

Cui principio nitatur probatio ostensiua.

Qui nā syllogismi ostensiua confirmantur.

Confirmatio per conuersionem (quæ ostensiua probatio, & ostensiua reduc̄tio imperfectorum ad perfectos appellari solet) tunc fit, cum ex sumptionibus imperfecti syllogismi aut sine vlla conuersione, aut conuersione utriusq; alterius sive duntaxat, per syllogismum aliquem perfectum colligitur conclusio imperfecti, aut conuersa eius, ex qua tandem ipsa per conuersionem efficitur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente, sequitur ex antecedente, vt supra diximus, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi perfecti collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi comperietur. Hac ratione probantur omnes imperfecti syllogismi præterquam Baroco, & Bocardo, vt in progressu apertū erit.

Baralipiton igitur, qui est imperfectorum primus modus, sic probatur. Ex sumptionibus eius sine vlla conuersione colligitur in Barbara conclusio vniuersalis affirmativa,

tiua, ex qua tandem per conuersionem peraccidens, efficiatur conclusio indirecte collecta. Exercentur ista hoc modo. Dicat aliquis, nihil colligere hunc syllogismum in Dao rapti,

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal,
Igitur quædam substantia est homo.

Tunc ego confecto ex sumptionibus eiusdem syllogis-
mi syllogismo perfecto, sic probabo consequentiam.

Omne animal est substantia,
Et omnis homo est animal
Igitur omnis homo est substantia.

Tum sic.

Omniis homo est substantia,
Igitur quædam substantia est homo.

Ergo ex primo antecedente necessario sequitur postre-
num consequens in Baralipton, ut dictum est.

Eadem arte vires in probatione duorum modorum
sequentium, ut potest Celantes, & Dabitis, per Celarent, &
Dary, nisi quod conclusiones immediate collectæ in Cela-
rent, & Dary, simpliciter conuertenda sunt. Itaque tres pri-
mi imperfecti modi non alia conuersione probantur, quam
conclusionis perfecti syllogismi.

a. pri. 7.

Fapesmo vero probatur conuersione per accidens maioris, & simplici minoris, & illatione sue conclusionis in Ferio. Quod ita intelliges. Neget alius neceſſitatē coligendi huius syllogismi in Fapesmo,

Omne animale est substantia,
Et nullus lapis est animal,
Igitur quædam substantia non est lapis.

Tunc ego sic probabo consequitionem.

Omne animal est substantia,
& nullus lapis est animal.
Igitur quædam substantia est animal,
& nullum animal est lapis.

Iam sic.

Quædam substantia est animal,
& nullum animal est lapis,
Igitur quædam substantia non est lapis.

Ergo ex primo antecedente necessariō sequitur in Fapesmo extreūm consequens.

Feris est orum eodem modo probatur, quo Fapesmo, nisi quod maior conuertitur simpliciter.

Cesare probatur conuersione simplici maioris, & illatione sue conclusionis in Celarent.

Camestres probatur conuersione simplici minoris, & illatione conuersione sue conclusionis in Celarent, & huius simplici conuersione.

Festino.

a. pri. 5.

Festino probatur simplici conuersione maioris; & illatione sue conclusionis in Ferio.

Baroco non potest probari interuentu conuersionis, quia minor, cum sit particularis negativa, conuerti non potest: maior autem, cum sit affirmativa, non conuertitur, nisi in particularem, ex qua cum altera particulari nihil colligitur.

Darapti probatur conuersione per accidens minoris. 1. pri. 6.

Illatione sue conclusionis in Darij.

Felapton, conuersione etiam per accidens minoris, sed illatione sue conclusionis in Ferio.

Disamis, conuersione simplici maioris, & illatione conuersione sue conclusionis in Darij, & huius simplici conuersione.

Datisi, conuersione simplici minoris & illatione sue conclusionis in Darij.

Bocardo non probatur interueniente conuersione, quia maior non conuertitur: minor autem conuertitur in solam particularē, ex qua cum altera particulari nihil efficitur.

Ferison deniq; probatur conuersione simplici minoris, & illatione sue conclusionis in Ferio.

Merito quod in hac probatio dicitur reductio ostensiua syllogismorum imperfectorum ad perfectos, quia semper hac arte ex syllogismis imperfectis syllogismi structuris perfectis colliguntur immediatē eandē elocutionē, aut conuersam eius: quod utique non sit in probatione per deductionē ad impossibile, ut patet.

Cur hæc probatio dicatur reductio imperfectorum ad perfectos.

Detectitur artificium, quo vocabula
imperfectorum modorum indicat
corundem probationem.

Caput. 26.

Sunt autem nomina horum modorum adeò artificiosè
composita, ut quo pacto quisq; probandus sit, afferre
ac ingeniosè significent. Nam literæ à quibus vocabula
incipiunt, ut potè. B, C, D, E, significant per quem modum
perfectum quisq; imperfectus probandus sit. B namq; sig-
nificat probandum esse per Barbara, C per Celarent, D per
Darij, & E per Ferio. S verò significat enunciationem,
quam designat vocalis precedens, conuertendam esse sim-
pliciter, P autem per accidens. Verum aduerte, has duas
literas, cum designant conclusionem esse conuertendam, non
significare conuersionem conclusionis imperfecti syllogis-
mi, sed perfecti, qui ex imperfecto struitur, ut patet ex
dictis. Iam M significat mutationem maioris in minore,
& minoris in maiorem, quam præmissarum transpositio-
nem vocant. Fit autem hæc transpositio in redigendis qua-
tuor modis, Fapesmo, Friesom, Camestres, & Disamis,
quia in prima figura nec minor potest esse negativa, ut
in tribus prioribus, nec maior particularis, ut in quarto.
Ceterum huiusmodi communatio non est intelligenda se-
cundum situm partium orationis (hæc enim non est ne-
cessaria, cum sepe in prima figura maior propositio pos-
teriorem

*Hic variat
aliquatùm
significatio
barum lit-
terarum.

teriorem locum, minor priorem obtineat) sed secundum naturam. Poterat sanè significatio huius literæ prætermitti, quia sola conuersio docet, quæ sumptio imperfæcti syllogismi fiat maior in perfecto, quæ minor. Deinde, C post primam syllabam in dictione positum, significat modum talem non ostensiù, seu directò confirmari posse, sed deductione ad impossibile, sumpta videlicet cōtradicente conclusionis in syllogismo perfecto loco illius sumptionis, quæ designatur per vocalem præcedentem, ut statim patebit. Atq; siccirco in duobus tantum modis inuenitur, in Baroco nimirum, & Bocardo.

Poterat significatio, M Prætermitti.

De probatione syllogismorum imperfectorum per deductionem ad impossibile. Caput. 27.

Probatio autem imperfectorum syllogismorum per eudentem deductionem ad impossibile (quæ reduc[tio] per impossibile vocatur) tunc fit, cū ex sumptionibus syllogismi imperfecti & contradicente conclusionis, colliguntur per syllogismum perfectum, & aliam quandam vnam, aut alteram eudentem consequētiā dūcēt cōtradicentes, aut contrariæ enunciationes. Cogit enim hæc probatio aduersarium nūquād negare conclusionem imperfecti syllogismi admissis sumptionibus, ac proinde nūquād inficiari necessitatē talis consequētionis, ne tan-

Quo palle
fiat hæc p
batio.

INSTIT. DIALECT.

nam absurditatem admittere cogatur. Exempli causa, dicat aliquis syllogismum in Baralipon non necessario concludere, ac proinde nullum sequi incommodum, si detur in eo antecedens verum, & consequens falsum. Me autem petente, ut det ita esse, annuat ille dicat,

Omne animal est substantia,
& omnis homo est animal,
et tamen non aliqua substantia est homo,
seu (quod idem valet) nulla substantia est homo.

Tum ego ex datis ab homine colligam uno syllogismo perfecto, & duabus alijs euidentibus consequitionibus duas contrarias enunciationes hoc modo,

Nulla substantia est homo (vt tais)
& omne animal est substantia (vt etiam dixisti)
Igitur nullum animal est homo.

Iam sic.

Nullum animal est homo,
Igitur nullus homo est animal.

At.

Omnis homo est animal (vt dixeras)
Igitur nullus homo est animal, & omnis
homo est animal. Quæ quidem sunt contrariae
enunciationes.

Collegi ergo euidenter ex dictis illius duas contrarias simul veras, ex quibus etiam euidenter colligi possunt duas contradictiones. Haec collectio, ut vides, & si non directè ostendit perperam illum negasse conclusionem admissis sumptionibus,

sumptionibus, tamen ex hypothesi id probat, ex hoc nimirum communi principio, quod omnes disputationes tacite ponunt, Id possibile non esse, ex quo impossibile aliquid consequi deprehenditur.

Tria igitur hic aduerte. Primum, hoc probationis genere quemlibet imperfectum syllogismum probari posse per aliquem perfectum. Alterum, ex contradicente conclusionis cum altera sumptione imperfecti, extruendum esse antecedens perfecti: ex conclusione autem perfecti, aut eius conuertente cum altera sumptione imperfecti, extruendū esse antecedens extremæ consequentie. Tertium, in probatione imperfectorum primæ, præterquam modi Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciēdam esse maiorem perfecti, et maiorem imperfecti minorem: in probando autem modo Celantes, contradicentem conclusionis imperfecti faciendam esse minorem perfecti, et minorem imperfecti maiorem. At verò in probandis modis secundæ figuræ, contradictorium conclusionis faciendum esse minorem relicta eadem maiore. & improbandis modis tertiae, faciendum esse maiorem relicta eadem minore.

Quanquam verò his obseruatis per facile sit intelligere, quo perfecto modo imperfectus quisq; confirmetur, tamen ut multo etiam sit facilius, accipe hunc versum.

Phœbifer axis obit terras, æthramq; quotannis.

Cuius primæ duæ dictiones inseruiunt primæ figuræ: duæ sequentes secundæ, duæ extremæ: tertiae. In quibus hæc

Principiū, cui hæc probatio nititur.

Omnes in perfecti syllogismi per deductionē ad impossibile probari possunt.

Ex quibus sumptionibus extraneus sit syllogismus ad impossibile

dictiones quarum ad monitu facilius fiat huiusmodi probatio.

INSTIT. DIALECT.

Non admo-
dum propriè
dicitur hæc
probatio re-
ductio.

quatuor vocales, *A, E, I, O*, sunt obseruandæ, quia hæc designant conclusiones quatuor modorum perfectorum, ac proinde quatuor perfectos modos, quibus imperfecti hoc probationis genere confirmādi sunt. *A*, significat *Barbara*: *E*, *Celarent*: *I*, *Darij*: *O*, *Ferio*. Non est tamen habenda ratio vocalium, à quibus diphthongi incipiunt. Prima igitur dictio significat, ex primis tribus imperfectis modis primæ figuræ, primum probari per *Celarent*, secundum per *Darij*, tertium rursus per *Celarent*. Secunda verò, significat ex duobus sequentibus, *Fapesmo* scilicet, & *Frisesomorum*, priorem probari per *Barbara*, posteriorem per *Darij*. Ex quibus intelliges quid cæteræ dictiones significant. Hæc de probatione imperfectorum syllogismorum per evidentem deductionem ad impossibile, que mihi non admodum propriè videtur dici reductio imperfectorum ad perfectos, quoniam hac arte ex sumptuibus imperfecti non struitur perfectus eandem conclusionem colligēs, sed ex contradicente conclusionis cum altera sumptionum concludens contrariam, aut contradictionem alterius.

De probatione imperfectorum syllo-
gismorum per expositionem.

Caput. 28.

Quibusmo-
dis fit proba-
tio pe. exposi-
teriū syllo-

Probatio deniq; imperfectorum syllogismorum per expositionem (qua Aristoteles confirmat necessitatē concludendi

concludendi syllogismorum tertiae figuræ) duobus modis fieri potest. Vno quidem evidenter concludendo ex sumptionibus syllogismi imperfecti sumptiones syllogismi expositorijs, ex quibus conclusio imperfecti colligatur. Quia enim quicquid sequitur ex consequente sequitur ex antecedente, conclusio, quæ ex sumptionibus syllogismi expositorijs collecta fuerit, ex sumptionibus etiam imperfecti, ex quibus illæ efficiuntur, concludi cōperietur. Exempli causa, quod hic syllogismus in Darapti necessariò cōcludat,

ut hanc velut
in theodori
summa

Principium
cui hæc pro-
batim initur

Omne animal est sensus capax,
Omne animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

hoc pacto confirmari potest expositorio syllogismo.

Omne animal est sensus capax,
& omne animal est corpus,
Igitur hoc animal est sensus capax,
& hoc animal est corpus.

Tum sic.

Hoc animal est sensus capax,
Hoc animal est corpus,
Igitur quoddam corpus est sensus capax.

Quare ex primo antecedente necessariò sequitur extremum consequens in Darapti, ut diximus. Eodem pacto probari potest necessitas colligendi in modo Felapton.

Alio

INST. DIALECT.

Alius modus
probandi per
expositionē.

Alio modo fieri potest expositoria probatio, non colligen-
do quidē ex sumptionibus imperfecti syllogismi sumptio-
nes expository (sāpē enim colligi non possunt, vt in cāte-
ris quatuor modis tertiae figurā, quia ex particulari pro-
positione non colligitur singularis) sed sumendo sub me-
dio termino aliquid singularē, ratione cuius vera sit parti-
cularis sumptio, & extruendo ex eiusmodi singulari me-
dio, ac eisdem extremis similiter se habentibus secundum
affirmationem, & negationem, syllogismum expositoriū,
qui eandem colligat conclusionē. Verbi causa, si quis nega-
uerit hunc syllogismum in Disamis necessariō cōcludere.

Quidam homo est grammaticus,
omnis homo est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum,

sic poterit neeessitas consequotionis hoc probationis ge-
nere confirmari. Summo hominem aliquem singularem,
ratione cuius verē dictum sit, aliquem hominem esse grā-
maticum, vt potē Antonium. Tum conficio expositoriū
syllogismum hoc modo,

Antonius est grammaticus,
Antonius est animal,
Igitur quoddam animal est grammaticum.

Quia igitur quidam homo dicitur grammaticus ratio-
ne Antonij, efficitur, vt si ex eo quod Antonius est gram-
maticus,

maticus, & est animal, colligitur quod dā animal esse grā-
maticū, eadem cōclusio colligatur ex eo quod quidā homo
est grāmaticus, & omnis homo est animal. Hoc pācto pro-
bantur per expositionē reliqui quatuor modi tertiae figu-
rā: quod facile est exemplis ostendere. De probatione igit
tur modorū tertiae figurāe per expositionē, hæc satis sint.
Sed insurget quis contra ea, quæ diximus, argumentabi-
turq; hoc modo, *Hic syllogismus,*

Obiectio.

Aliquis oculus necessarius est ad videndum,

Omnis oculus est pars capitū,

Igitur aliqua pars capitū necessaria est ad videndum.

Hic syllogismus, inquiet, est in *Disamis*, & tanten non po-
test probari expositionē, igitur non rectē dictū est, omnes
syllogismos tertiae figurāe hoc probationis genere posse pro-
bari. Confirmabit autem propositionē hac ratione, *Quia*
sub medio termino huius syllogismi non potest colligi, aut
accipi aliquid singulare, ratione cuis maiori propositio sit
vera: quando quidem nec dexter oculus meus (exempli cau-
sa) necessarius mihi est ad videndum, cūm sinistra cernere
possim, nec sinistre, cūm dextro possum aspicere. Dices tan-
mē, maiore propositionē propositi syllogismi duplē sen-
sum habere posse, disiunctū, & disiunctū. *Disiunc-*
tiū est huiusmodi, *Hic oculus necessarius est ad vidēdū*,
aut ille oculus necessarius est ad videndum: quo quidem
pācto propositio est falsa, quia utraq; pars disiunctionis
falsa est. *Disiunctus* sic habet, *Hic oculus*, aut hic
necessarius

Solutio.

Sēsus disiunctiū, & *disiunctus*.

necessarius est ad videndum: qui sensus haud dubiè verus est, quando quidem indifferenter, ac indeterminatè alter oculus est ad videndum necessarius. Si ergo maior propositio disiunctiuum habet sensum, ut à recentioribus Dialecticis ex forma sua habere iudicatur, syllogismus est in Disamis, sed ipsa est falsa, quo fit ut non liceat sub subiecto eius colligere, aut sumere aliquid singulare, cui conveniat prædicatum. Si verò ei cōcedamus sensum disiunctum, ut populari sermone habere videtur, erit illa quidē Vera, sed non efficiet syllogismum. Particularis enim propositio, quæ ad syllogismum assumitur, imò quæ propriè, ac simpliciter particularis dicitur, disiunctiuum sensum habere debet. De sensu autem disiunctiuo, et disiuncto ad finem harum institutionum non nihil amplius dicemus.

Lib. 8.

De modalibus syllogismis. Cap. 29.

Dixi hæc tenus de materia, & forma absolutiori syllogismorum, nunc quæ sit materia & forma modalium quam potero breuissimè docebo. Materia cuiusq. (quæ admodum de absolutis diximus) duplex est: propinqua, et remota. Propinqua sunt duæ propositiones modales, aut altera modalis, altera absoluta, ut cernere licet in his syllogismis,

Necesse est omne animal esse substantiam,

Necesse est omnem hominem esse animal

Igitur necesse est omnem hominem esse substantiam,

Necesse

Quæ sensum
habere debeat
particularis
propositio in syllog.

Materia pro
pinqua mod
alium syllog.

Neccesse est omnem virtutem esse qualitatem,

Omnis iustitia est virtus,

Igitur necesse est omnem iustitiam esse qualitatem.

Possuntq; ad structuram modalium syllogismorum, nō solū modales propositiones cum absolutis, sed etiam modales cum modalibus multifariā permisceri. Remota vero materia sunt tres termini: in quibus quidem non numeratur modus. Itaq; ut modus in conuersione modalium nō numeratur inter prædicata & subiecta, sic in syllogismis modalibus non numeratur in terminis. Deniq; forma modalium syllogismorum ex figura etiam & modo constat, quēadmodū & absolutorū. Estq; in utraq; genere triplex figura. At verò modi cōcludēti nō idem sunt in omnibus. Quanquam enim syllogismi, quorum utraq; sumptio est ex necessario, eisdem illis modis colligant conclusiones ex necessario, quibus absoluti colligunt absolutas (id quod nullo negocio experieris) in reliquis tamen tanta est varietas, ut merito à nobis hoc loco sint prætermittendi.

Materia rea
motamodal.
syllogi.

Modi nō idem
sunt in omnibus
syllogismis modalibus,
atq; in
absolutis.

De syllogismis ex obliquis. Cap. 30.

Sed antequam syllogismi simplicis facultates, seu potestates ab Aristotele traditas refero, breuiter de syllogismis, qui ex terminis obliquis constant, quia non nibil exhibent negotij, dicendum arbitror. Quatuor itaq; documenta

INSTI. DIALECT.

documenta video ferè obseruari in examine huiusmodi
Syllogismorum.

Primum est. In modis affirmatiuè concludentibus, si
altera tantum sumptio fuerit ex obliquo, aptè efficietur
conclusio ex obliquo, modò hæc duo obserues: alterum, vt
extremum obliquum in antecedente, sit obliquum in con-
sequente: alterum, vt cùm medium fuerit obliquū in una
sumptione, extremum alterius sumptionis sit obliquum
in conclusione. Exempla.

Omnis potestas est à Deo,
Regnum est potestas,
Igitur regnum est à Deo.

Omnis virtus est honestas,
In omni probo est virtus,
Igitur in omni probo est honestas.

Contrariorum eadem est scientia,
Sanitas, & morbus sunt contraria,
Igitur sanitatis & morbi eadem est scientia.

Omne vitium est malum,
Quædam appetitio est virtus,
Igitur quædam appetitio est mali.

Secundum. In modis negatiuè concludentibus, si affir-
mativa tantum fuerit ex obliquo, nulla conclusio effici-
etur, siue ex rectis, siue ex obliquo. Si vero sola negativa
ex obliquo fuerit, efficietur conclusio ex obliquo, obserua-
tis

tis duabus animaduersionibus superioris documēti. Verum
bicausa, ratiocinationes in hac oratione cōpræhensæ nihil
colligūt.

Nullus sol est animal,
Omnis equus est à sole,
Igitur nullus equus est animal, vel, ab animali.

Hæ verò rectè concludunt,

Nullum vitium est in Deo,
Omnis acceptio personarum est vitium,
Igitur nulla personarum acceptio est in Deo.

Omnis pax est tranquilla libertas,
Impio non est tranquilla libertas,
Igitur impio non est pax.

Nulli mortali est impune peccare,
Omnis rex est mortalis,
Igitur nulli regi est impune peccare.

Omnis pietas est virtus,
Nulla reprehensio est virtutis,
Igitur nulla reprehensio est pietatis.

Tertium. In modis affirmatiæ concludentibus, si
ambæ sumptiones fuerint ex medio obliquo, aut utraq; ex
obliquo extremo nulla conclusio efficietur, siue ex rectis,
siue ex obliquo. Hæ siquidem sunt ineptæ ratiocina-
tiones, Cuiq; homini inest intellectus, cuiq; homini inest sen-
sus, igitur sensus est intellectus. Cuiusq; regis est distribuere
magistratus, parasitus est regis, igitur parasiti est
distribuere.

INST. DIALECT.

distribuere magistratus: Omnis loquutio est à lingua, omnis loquutio est à gutture, igitur guttur est lingua, vel, igitur guttur est à lingua.

Quartum. In modis negatiuè concludentibus, si ambae fuerint ex medio obliquo, aut utraq. ex obliquo extre-
mo, efficietur conclusio ex rectis: ut si dicas,

Nulla fides regni socijs,
Confabulatio est regni socijs,
Igitur confabulatio non est fides.

Nullius iustitiae est contemnere mortis pericula,
Cuiusdam virtutis est contemnere mortis pericula,
Igitur quædam virtus non est iustitia.

2. prio. 37.
Documentum.
zum.
Ibidem.

Hac ferè videntur obseruari partim ab Aristotele dicta, partim à posterioribus adiecta. Securius tamē puerim, præceptum illud Aristotelis, quo iubet in resolutione atq. examine huiusmodi syllogismorum reuocare propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, non mutato sensu propositionum. Hoc enim si fiat, facile iudicare quisq. poterit, num syllogismus ex obliquis aptè concludat, an non. Nam si propositiones ex rectis habentes eundem sensum, effecerint conclusionem, quæ idem significet atq. illa, quæ syllogismo ex obliquis colligebatur, aptè concludere dicendus erit syllogismus ex obliquis: si minus, vitiosa erit ratiocinatio.

Hoc igitur ut fiat aliquando loco casus obliqui ponendus

dus est reclus eiusdē nominis mutata aliquantulū reliqua oratione: ut si sensum illius propositionis, Contraria eadē est scientia, hoc modo exprimas, Contraria sunt res, quarū eadem est scientia, vel hoc modo, Contraria cadunt sub eadē scientia. Aliquādo verò ex sensu enunciationis elicēdus est reclus alterius nominis, cui adiungatur idem obliquus, aut alius, qui eundē sensum efficiat: ut si id, quod dictū est, Omnis potestas est à Deo, dicas hoc modo, Omnis potestas est donū à Deo, vel, donum Dei. His ergo, & alijs modis reuocare poteris propositiones ex obliquis ad propositiones ex rectis, ut intelligas sit ne apta, an vitiosa cōsequuntio cuiusq; propositi syllogismi ex obliquis.

De quibusdam syllogismorum facultatibus. Cap. 31.

SEx facultates, seu potestates syllogismorum simplificium tradit Aristoteles.

Prima est, Plura cōcludendi. Quienam infert subalternātem, potest etiā inferre subalternatā: & qui colligit conuersam, potest colligere cōueriētē. Amplius extēditur hæc potestas ab Aristotele, sed hæc dixisse satis sit hoc loco.

Secūda potestas est, Vera ex falsis colligendi. Nā eadē ratiocinationis forma, qua ex veris verum colligimus, possumus ex falsis verum itidem concludere: id quod ex suo supradictis facile intelliges.

2. Lib. prior.
ad cap. 1. v/s
ad. 17.

INST. DIALECT.

Tertia est, Circulariter, seu in orbem ratiocinandi. Quod tum fit, cum ex eadem conclusione, & conuertente alterius sumptionis, altera sumptio colligitur. Verbi causa, si dicas, Omne quod est risus capax, est fletus capax, omnis homo est risus capax, igitur omnis homo est fletus capax, ex conclusione quidem cum conuertente maioris colliges minorem, ex eadem verò conclusione cum conuertente minoris colliges maiorē. Dices enim, Omnis homo est fletus capax, omne fletus capax est risus capax, igitur omnis homo est risus capax. Et rursus. Omnis homo est fletus capax, omne risus capax est homo, igitur omne risus capax est fletus capax. Hic conuersio latè accipitur, ut scilicet complectitur reciprocationem simplicem ex vi materiae, quæ quidem fit inter terminos conuertibiles, hoc est, qui de se inuicē vniuersali affirmatione dicuntur, quales sunt ij, ex quibus nunc propositi syllogismi confecti sunt. Vnde fit, ut perfecta circulatio, hoc est, quā utraq. sumptio concluditur in Barbara duntaxat fieri possit.

Quarta est, Conuersuē ratiocinandi. Quod tunc potissimum fieri docet Aristoteles, cum ex contradictorio conclusiois, cum altera sumptionum, colligitur contradictorium alterius sumptionis. Hoc modo diximus suprà, probari posse omnes imperfectos syllogismos.

Quinta est, Ratiocinandi per impossibile. Quod quo paēto fiat superius diximus, cum de syllogismo ducente ad impossibile differuimus. Differt autem hæc potestas à superiori,

Conuersio la
tē accepta.

superiori, quod illa requirit confectum prius syllogismū, ut sumat contradictorium concūsionis cum altera sūptionum, hæc solum ponit negatam esse aliquam veram propositionem, cuius contradicentem cum aliqua perspicio vera propositione accipit.

Sexta est, Ratiocinandi ex oppositis. Quod tunc fit, cum ex duabus contrarijs, aut contradictoryjs, concludimus ennūciationem, in qua idem de se ipso negetur. Ut si dicas, Omnis homo est animal, & nullus homo est animal, igitur nullus homo est homo: Nullus lapis est sensus particeps, quidam lapis est sensus particeps, igitur quidam lapis non est lapis. Est autem hoc ratiocinandi genus accommodatissimum ad reuicendos eos, qui per proteruiam oppositas propositiones admittunt. Hæc de syllogismis simplicibus, seu categoricis videntur satis, nūc de coniunctis aliquid dicamus.

De syllogismis coniunctis, siue hypotheticis. Cap. 32.

Syllogismus coniunctus, seu hypotheticus, is esse definiatur, qui ex una principali propositione coniuncta, & altera quadam siue coniuncta, siue simplici minus principali, conclusionem colligit: ut, Si Socrates est virtute prædictus, est laude dignus, si autem est iustus, est virtute prædictus, igitur si est iustus, est laude dignus.

INST. DIALECT.

dignus: Si sol lucet, dies est, sol autem lucet, dies igitur est:
Si sol lucet, dies est, non est autem dies, igitur sol non lucet.

Maior pro-
positio.

Minor.

De quibus

syllog. hypo-

th. agendum.

Principalis propositio dicitur apud Boëthium & maior,
& ppositio, & sumptum minus principalis, tū minor, tum
assumptio. Quanquā verò minor & cōclusio, tum catego-
ricæ, tū hypotheticæ esse possint, nos tamen in præsentia
de ijs tantum hypotheticis syllogismis differemus, qui ex
miniore ac conclusione categoricis conficiuntur. Sunt enim
simpliciores. Qua de causa illos etiam omittimus, in qui-
bus maior propositio constat pluribus, quam duabus cate-
goricis. Triplex est igitur syllogismus coniunctus, condi-
tionalis, copulatiuus & disiunctiuus: ratione videlicet ma-
ioris propositionis, quæ triplex esse potest, conditionalis, co-
pulatiua, & disiunctiuua, de quibus suprà dictum est.

Triplex syl-
log. hypoth.
sue coniunctus.

Lib. 3.

Conditionalis
cum syllog. du-
plex figura.

In singulis fi-
guris sunt
quatuor ma-
tia.

Conditionalium duplex figura esse dicitur. Prior est,
cum ponitur antecedens propositionis, ut ponatur conse-
quens. Posterior, cum tollitur consequens, ut tollatur an-
tecedens. Vtriusq; sunt paulo ante allata exempla. Modis
singularium sunt quatuor. Aut enim tam antecedens, quam
consequens affirmant, ut, Si sol lucet, dies est, at sol lucet,
ergo est dies: aut utrūq; negat, ut, Si sol non lucet, non est dies,
at sol non lucet, igitur non est dies: aut antecedens affir-
mat, consequens negat, ut, Si sol lucet, non est nox, at sol
lucet, ergo non est nox: aut antecedens negat, & consequens
affirmat, ut, Si sol non lucet, nox est, at sol non lucet, nox.
igitur est. Atq; hi sunt primæ figuræ. Secundæ autem sunt

huiusmo-

huiusmodi, Si sol lucet dies est, non est autem dies, igitur, sol non lucet: Si sol non lucet, non est dies, at est dies, ergo sol lucet: Si sol lucet, non est nox, at est nox, igitur sol non lucet: Si sol non lucet, nox est, non est autem nox, igitur sol lucet. De conditionalibus negatiuis, in quibus nimirū conditionalis particula negatur, nihil in præsentia dicemus, quia ferè non sunt in usu.

Copulatiui autem affirmatiui, hoc est, in quibus copulatiua coniunctio non negatur, nulli sunt. Si enim ita dicas, Socrates est philosophus, & est bonus vir, igitur est philosophus, vel, igitur est bonus vir, non feceris syllogismos, sed enthymemata quædam conditionalium syllogismorum, in quibus videntur deesse hæ maiores propositiones, Si Socrates est philosophus, & est bonus vir, est philosophus: Si Socrates est philosophus & est bonus vir, est bonus vir.

In negatiuis autem vna tantum figura esse videtur, in qua nimirum altera pars propositionis ponitur, ut altera tollatur. Exemplum. Non & dies est, & nox est, est autem dies, nox igitur non est, vel, est autem nox, non est igitur dies. Nam qui alteram tollit ut alteram ponat, non rectè concludit, ut si dicas, Non & Socrates deambulat, & sedet, non deambulat autem, igitur sedet: vel, non sedet autem, igitur deambulat. Potest enim cubare. Huius generis tres sunt modi. Aut enim utraq; pars propositionis affirmat, ut in proposito exemplo cernis, aut utraq; negat,

Copulatiui
syllog. affir-
mativi nulli
sunt.

Copulatiuo
rum negatio
rum vna est
figura, modi
verè tres.

Vna sublata
parte nō stan-
tim ponitur
altera.

INST. DIALECT.

vt si dicas, Non & Socrates non dormit, & non vigilat
 non dormit autem, ergo vigilat, vel, non vigilat autem, ergo dormit: aut altera pars affirmat, altera negat, vt si dicas, Non & Socrates deambulat, & non mouetur, deambulat autem, ergo mouetur, vel, non mouetur autem, ergo non deambulat. Idem modus erit, si prior pars propositionis neget, posterior affirmet, vt si dices, Non & Socrates non mouetur, & deambulat, non mouetur autem, ergo non deambulat, vel deambulat autem, ergo mouetur. In his omnibus vt dixi sublata una parte statim ponitur altera.

Disiunctiōrum syllogi-
 duplex figura apud Vete-
 res: modi cua-
 busq. tres.

In disiunctiōniis deniq. affirmatiōniis, hoc est, in quibus disiunctiōna particula non negatur (reliquū etenim genus, vt minus usurpatum omittimus) duplex est figura, si modo disiunctiō sit ex repugnantibus, quo pacto veteres de disiunctione loquuti sunt. Prior ponit alteram partē, vt alteram tollat. Posterior tollit alteram, vt alteram ponat. Modi singularum tres sunt. Aut enim vtrāq. pars propositionis affirmat, vt si dicas, Aut dies est, aut nox est, est autem dies, ergo non est nox, vel, est autem nox, ergo non est dies: aut vtrāq. negat, vt si dicas, Aut dies non est, aut nox non est, non est autem dies, ergo nox est, vel, non est autem nox, ergo dies: aut altera pars affirmat, altera negat: vt, Aut dies est, aut sol non lucet, dies autem est, ergo sol lucet & cæt. Atq. hæc exempla ad priorem figurā pertinēt. Posterioris hæc sunt. Aut dies est, aut nox est, non est autem dies, ergo nox est, vel, non est autem nox, ergo

ergo dies. Aut dies nō est, aut nox non est, est autem dies, ergo nō est nox, vel, est autē nox, ergo non est dies: et sic in cæteris. Cūm autem disiunctio non est ex repugnantibus, vt, Aut Miloni insidias fecit Clodius, aut Clodio Milo, sola posterior figura apta est. Nam si disiunctio ex duabus partibus (de hac enim loquimur) est vera, altera autē pars est falsa, dubium non est, quin altera sit vera: aliō qui tota propositio effet falsa. Non tamen si altera pars veræ disiunctionis vera est, statim altera falsa erit, cum utraq, vera esse possit, vt ex ijs, quæ suprà diximus, per spicium est. lib. 3. ca. 17. Hæc de syllogismis hypotheticis satis esse videntur. Reliqua enim ferè, quæ in hac redici possunt, spinoza admodum sunt, & parum frugifera: quorum apud Boëthium latissimus patet campus. Reliquum est igitur vt quoniam de syllogismo iam diximus, cætera tria argumentationum genera persequamur.

De Enthymemate. Cap. 33.

2. prio. 27. **E**nthymema dicitur apud Aristotelem syllogismus imperfectus, non ea quidem significatione, qua omnes, qui non sunt per se noti ac evidentes, dicuntur imperfecti (quo pacto de imperfectis syllogismis superius loquuntur) sed alterius sumptionis prætermissione. Exempla.

Virtus est, qua nemo male vti potest,
Igitur virtus est simpliciter bona.

Item.

INST. DIALECT.

Id quo nemo male uti potest, est simpliciter bonum,
Igitur virtus est simpliciter bona.

In priori deest propositio, in posteriori assumptio. Vnde Boethius explicans quo pacto enthymema dicatur imperfectus syllogismus, Enthymema, inquit, est oratio, in qua non omnibus antea propositionibus constitutis, infertur fons timata conclusio. Quod vero Aristoteles adiungit, enthymema esse ex verisimilibus, aut signis, ita accipiendum est, quasi frequentius ita accidat. Quia enim saepius oratores, quam Dialectici & philosophi enthymematis virtutur, efficitur, ut ferè enthymemata ex verisimilibus aut signis, quae orationibus sunt familiaria, concludantur. Quia vero omnis sententia, teste Cicerone, enthymema vocatur, dicam quo pacto id intelligendum sit. Aristoteles secundo ad Theodecten libro ait, sententiam esse enunciationem de re aliqua universalis, quae amplectenda sit, aut vitanda: atque hanc esse partem enthymematis, nunc quidem integrantem, veleti si dicas, Non est hominibus fouenda ira immortalis: nunc vero subiectam, quae vere est enthymema, ut si dicas, Non est mortalibus fouenda ira immortalis. Quod enim dicitur, Mortalibus, obiter inculcat antecedens. Itaque sententiae, in quibus ratio obiter inseritur, sunt enthymemata: ceterae, vel conclusiones, vel antecedentia tantum enthymatum dicenda sunt. Sed ut Homerus propter excellenter commune poëtarum nomen effecit apud Græcos suum, sic, cum omnis sententia (in qua ratio inseritur) enthymema

2. de differ.

Top.

Loco citato.

De sententia.

In top.

Cap. 21.

Cicer.

meina dicatur, quia videtur ea, quae ex repugnantibus cōficitur, acutissima, sola hæc propriè nomen communè posse: ut, *Quem quis non accusat, damnat?* Verum si ratio vocabuli habeatur, non modo omnis sententia, sed etiā quæcumq; mentis conceptio enthymema appellari potest. Dicitur enim enthymema, *Quintiliano interprete* com-
mentum, et commentatio: *Boëthio* verò, *animi conceptio.* *Quo* nomine videtur hoc argumentationis genus appella-
tum, ut ab exemplo, quod est alterum genus popularis ar-
gumentationis, distingueretur. Exemplum enim ex resi-
gulari sensui subiecta contendit aliquid efficere. enthyme-
ma verò ex ratione communi, quam animus apud se exco-
gitat. Id quod Aristoteles docet. Per exempla, inquit, &
fabulas facilius discitur. Sunt etenim quæ explorata ha-
beantur, & particularia sint. Enthymemata verò demonstra-
tiones sunt ex vniuersalibus, quæ minus quam particu-
laria nouimus. &cet. *Quo* minus mihi fit verisimile, ppo-
tere a hanc argumentationis formulam enthymema fuisse
nominata, quod in vnu, hoc est in animo, maneat illa sump-
tio, quæ prætermittitur, ut quidam volant.

Lib. 5. ca. 10
Lib. 5. in top
Cice.
Cur hoc argu-
mentationis
genus dictu-
mum est enthyme-
ma.

In problema-
septi. 18. q. 3.

alia ratione
minus verisimili-

De inductione. Cap. 34.

Inductio est à singularibus ad vniuersalia progressio:
ut Omne animal nutritur, & omnis planta nutritur,
igitur omne viuens nutritur: item, Nec Cræso aurum,
nec

in top. 10.

INSTI. DIALECT.

nec vires Achilli, nec Demostheni eloquentia, nec Alessandro gloria fœlicitatem afferre potuerunt, & sic res babet in cœteris rebus caducis, nemo igitur est, qui in rebus cum tempore labentibus fœlix esse vñquam possit. Fit itaq; inductio tum affirmando, tum negando. Fit etiam non modò cùm ex singularibus ad vniuersalia progredimur, sed etiam cùm ex quocumq; genere partium totum concludimus, vt exemplis facile perspicies. Verum quæ à singularibus ad vniuersalia progreditur, præcipua est inductio, modò nomine singularium non tantum intelligas ea, quæ verè singularia sunt, sed etiam quæ minus vniuersalia. Hoc inductionis genus ea de causa Socrati, vt primo auctori tribuit Aristoteles, quia Socrates primus quæsivit, ac definiuit vniuersalia, quæ quidem ex singularibus inductione colligebat. Quam autem vim habeat inductio, alio loco dicemus, certè populari sensu est valde accommodata. In ea tamen diligenter curandum est, ne qua pars prætermittatur. Aut igitur omnes numerandæ sunt, aut si tamen multæ existant, vt vel numerari omnino, vel facile, ac sine festo dio non possint, paucis quibusdam recensitis addenda sunt hæc verba, Et ita in reliquæ, aut similia.

Si verò huiusmodi verba addideris, antecedensq; & consequens eisdem præcisè terminis constituerint, tūm de-
tiones sint eō num inductio erit consequentia formalis: vt si dicas,
sequētia for males. Hic ignis vrit, & ille ignis vrit, & ita reliqui ignes,
igitur

Quæ sit præ
tantior indu
ctio.

13. meta. 4.
1. meta. 6.

1. prio. I.
1. top. 10.
Præceptum
diuidendi.

igitur omnis ignis vrit. Hoc enim pacto antecedens & consequens erunt due enunciationes aequipollentes, vt patet ex supradictis, à quarum altera ad alteram est formalis consequentia, vt etiam ex dictis perspicuum est. Sel., vt verum fatear, huiusmodi inductiones non sunt argumentationes, vt ex hoc eodem libro colliges. Earum tamen inter argumentationes mentionem fecimus, quia propter similitudinem, quam habent cum iis inductionibus, quae argumentationes sunt, & definiri simul, & argumentationes vocari consueuerunt.

Lib. 3. ca. 7.

Hoc lib. ca. 3

Cap. I. &c. 6.

De exemplo. Cap. 34.

Exemplum est oratio, in qua singulare aliquid ex uno, aut per paucis similibus confirmari contentur. Hoc verò duplex est. Alterum rei gestae auctoritate, alterum ficti, & vt gestae commemoratione nuntiatur. Posterioris rursus duo sunt genera. Alterum dicitur Parabole, id est, collatio, altera Apologus. Exempla primi generis. Darius capta Ægipto statim in Græciam traiecit, ergo rex Persarum nisi arceatur Ægypto in Græciam trayciet: Florentini ciuili dissidio reipublicæ administrationē amiserūt, itemq; Senenses, ac Pisani, ergo et Venetorū Respublica collabetur, si ciues cum ciuibus depugnauerint. Exemplum secundi generis. Nō sibi cōsulerēt vectores, qui gubernatores sorte deligerent, ergo nō sibi cōsulet Respub. quae sorte creauerit magistratus.

Exemplum quid.
2. R. &c. ad Tbe. 20.

Exemplum rei gestae.

Parabole, seu collatio.

Tertij

INSTIT. DIALECT.

*Apolog⁹ seu
fabula.*

Tertij generis exemplum. Equus olim pascua solus obtinebat: inuasit eam possessionem ceruus, vt pasceret, depopulareturq;. In censuſ dolore equus, cogitabat in cōmodum ſuum vlcisci. Adit hominem, vt consulat: eum implorat vt ſecum rationem aliquam ineat iniuriæ vindicandæ. At homo: inueni, inquit, illam. Patere addi frænum in os tibi, ego haſta deſumpta dorſum inſcendam: ita incurremus, & conficiemus improbissimum animal. Approbauit conſilium equus, infrenatus eſt, equitem recepit in ſedem. Ita loco ſuplicij de ceruo ſumendi abactus eſt ipſe in ſeruitutem. Ergo Imerei vereor ne dum cona- mini veſtrās iniurias vlcisci, idem vobis eueniat. Ac fre- num quidem iam inieciſtis vobis createo imperatore Pha- laride. Quod si custodes etiam ſalutis adhibendos ei cen- fetis, ac dorſo recipitis, non video cur hoc non ſit ſeruire Phalaridi. Ac primum quidem genus, quoniam res præ- teritas narrat, ex ſingularibus conficitur, itemq; ter- tium, quia ex ijs ſtruitur, que finguntur præterijſſe: at ſecundum genus ſæpè ex rebus vniuersalibus vniuer- Exempla pri- ſalia concludit. Itaq; exempla primi generis propriè di- cū mi generis, priè dicūtur exempla, reliqua impropriè.

Comparantur inter ſe quatuor argu-
mentationum genera.

Cap. 35.

Cum

Cū migitur argumentationum quatuor sint genera,
 syllogismus, entyphema, induc^tio, & exemplum, pri-
 ma quidem duo ex toto confirmingant partes, vt, quod omnis
 iustitia sit amplectenda, ex eo, quod omnis virtus est am-
 plectenda. Tertium verò (hoc est, induc^tio) ē contrario
 ex partibus confirmat totum, vt, quod omnis iustitia sit
 amplectēda, eo quod omnis virtus, qua æquabiliter res dis-
 tribuuntur, omnisq; ea, qua sine iniuria cuiusquam fiunt
 rerum cōmutationes, amplectendae sunt. Quartū deniq;
 quod est exēplum, ex parte confirmat partem, vt, quod Ca-
 tilina à Cicerone interfici debeat, cūm Gracchus à Scipio-
 ne imperfectus sit. Atq; prima duo genera plus virium ha-
 bent, suntq; apud eos, qui res diligentius persequuntur, ma-
 ioris ponderis: duo posteriora communi hominum sensu
 magis accommodantur. Præterea vt entyphema est im-
 perfectus syllogismus, sic exemplum est induc^tio imperfecta.
 Deniq; vt syllogismus, & induc^tio frequētius usurpātur
 à dialecticis, sic entyphema & exemplum ab oratoribus.
 Vnde fit vt entyphemata oratorij syllogismi, exēpla ora-
 toriæ inductiones ab Aristotele dicantur. Quāquam ve-
 rò tria posteriora genera ex primo, hoc est, ex syllogismo
 vires accipiāt, * ad ipsumq; vt ad caput omnis p̄batiois re-
 digantur, nos tamen de huiusmodi reuocatione nihil hoc
 loco dicemus, quando quidem nec de syllogismi coniuncti ad
 simplicem reductione diximus, ne longior, quām institui-
 mus, fieret hæc tractatio. Qua propter cū hactenus iudi-
 cande

Arift. 2. prio.
 24. & Alle.
 1. prio. 4.

1. top. 10. 2.
 Reib. ad the-
 od. 2.

Non tamen
 eodemmodo,
 quia exēpta
 non colligie
 cōclusionem
 induc^tionis.
 vt entyphema
 ma syllogis-
 mi.
 * 2. ad The. 2.
 * Boib. 2. de-
 diff. top.

INST. DIALECT.

candi normas, quibus argumentationum forme præscribuntur, pro ratione instituti nostri latè persequuti simus, reliquum est, quod ad hanc partem attinet, ut generalem inueniendorum argumentorum viam aperiamus.

De generali via & ratione medij, argumentiue inueniendi.

Cap. 36.

¶.prio.28.

Primùm igitur ponenda sunt ob oculos prædicamenta, in quibus differendi prima elementa disposita sunt. Mox rerum, quæ sunt in questione definitiones considerandæ. Tum proprietates, quæ naturas earundem in dissolubili societate comitantur, annotadæ. Deniq; ut paucis multa complectar, Consequētia, antecedentia, & repugnantia eiusmodi rerum spectanda. Consequentium nomine intelligimus hoc loco ea, quæ de rebus, quarum sunt consequentia vniuersè affirmantur, siue necessariò, ut virtus de iustitia, siue probabilit̄, ut diligere natos, de parentibus. Antecedentium autem vocabulo intelligimus ea, de quibus vniuersè affirmātur res, quarum dicuntur antecedentia, siue id necessariò fiat, siue verisimiliter: cuiusmodi sunt iustitia respectu virtutis, & parentes respectu dilectionis natorum. Repugnantia deniq; dicimus hoc loco, quæ de rebus, quarum dicuntur repugnantia, affirmari, aut nullo modo, aut raro possunt: ut malum esse, respectu iustitiae,

Consequens
tia.

Antecedens
tia.

Repugnans
tia.

iustitiae, & odiſſe natos, comparatione parentum. His positiſ, cūm quatuor ſint genera quæſtioneſ, que proponi poſſunt, vniuerſe affirmanteſ, in parte affirmanteſ, vniuerſe neganteſ, & in parte neganteſ, quatuor documentis complecti poſſumus generalem inueniendi mea I. prio. 29. dij, argumentiuue rationem.

Primum documentum. Vt quæſtio vniuerſalis affirmatiua conſirmetur, quærendum eſt aliquid, quod idem ſit antecedens prædicati, & conſequens ſubiecti. Exempli cauſa, ſi proposita ſit quæſtio, Omnis ne iuſtitia ſit laudanda, an non, cuius par tem affirmatiua velis probare, accipe virtutem, de qua vniuerſe affirmatur laudandum, queq; vniuerſe affirmatur de iuſtitia, & conſirabis iuſtitutum in Barbarā hoc modo, Omnis virtus eſt laudanda, omnis iuſtitia eſt virtus, igitur omnis iuſtitia eſt laudanda.

Vniuerſalis
affirmatiua,
quo argumē
to conſirma
ri debeat.

Secundum. Vt quæſtio particularis affirmatiua conſirmetur, quærendum eſt medium, quod idem ſit antecedens prædicati & ſubiecti, aut conſequens prædicati & antecedens ſubiecti. Hac arte probabis, quandam ſubtantiam eſſe viuentem, vel ſumpto animali pro argumento ut propositum concludas in tertia figura, veluti hoc modo, Omne animal eſt viuens, omne animal eſt ſubtantia, ergo quædam ſubtantia eſt viuens, vel ſumpto corpore pro medio, ut concludas indirecte in prima figura hoc modo, Omne corpus eſt ſubtantia,

Particularis
affirmatiua,
quo.

omne

INSTIT. DIALECT.

*Vniuersalis
negatiua quo
arg.conf.*

omne viuēs est corpus, igitur quædā substantia est viuēs.

Tertium. *Vt quæstio vniuersalis negatiua confirme-
tur, quærendum est medium, quod idem sit consequēs sub-
iecti, & repugnans prædicati, aut contrā, consequēs prædi-
cati, et repugnans subiecti. Hoc documento probabis nul-
lum hominem esse lapidem, vel sumpto animali pro argu-
mento, ut cōcludas in Celarēt, aut Cesare hoc modo, Nullū
animal est lapis, omnis homo est animal, igitur nullus ho-
mo ē lapis: Nullus lapis est animal, omnis homo est animal
igitur nullus homo est lapis: vel sumpto sensus experte pro
medio, ut cōcludas in Celantes aut Camestrēs hoc modo,
Nullum sensus expers est homo, omnis lapis est sensus ex-
pers, igitur nullus homo est lapis: Omnis lapis est sensus ex-
pers, nullus homo est sensus expers, igitur nullus homo est lapis.*

*Particularis
negatiua quo
arg.conf.*

Quartū. *Vt quæstio particularis negatiua confirme-
tur, quærendū ē mediū, quod idē sit antecedēs subiecti, &
repugnās prædicati. Hoc paclo probabis, quandā substan-
tiā non esse viuentē, sumpto lapide p argumento, conclu-
dendoq; in prima figura hoc modo, Nullus lapis est viuēs,
quædam substantia est lapis, igitur quædā substantia nō
est viuēs: in secūda hoc modo, Nullū viuēs est lapis, quædā
substantia est lapis, igitur quædā substantia nō est viuēs:
in tertia hoc modo, Nullus lapis est viuēs, omnis lapis
est substantia, igitur quædam substantia non est viuēs.
Hæc de generali argumentorum inueniendorum ratione
videntur satis.*

Institutio

Diuisio syllogismi simplicis in quatuor
 genera. Caput. I.

ED missis iam hoc loco tribus poste-
 riobus argumentationum formis, itemq;
 syllogismo hypothetico: de Demonstrati-
 o, Dialectico, Pseudographo, & Sophi-
 stico (in quos syllogismus simplex ab
 Aristotele diuiditur) deinceps differamus. Nascentur 1. Top. I.
 hæc quatuor genera ex quadruplici materia syllogismi,
 de qua superiori libro mentionem fecimus. Aut enim sum-
 ptiones sunt necessariæ, ut Omne totum est maius sua
 parte, Omnis homo est rationis particeps: aut probabiles,
 ut Malè parta male dilabuntur, Obsequium amicos, Cap. 9.
 Veritas odium parit: aut videntur necessariæ, sed non sunt,
 ut, Ex nihilo, nihil producitur, Quorū circumscriptiones
 sunt æquales, ipsa sunt æqualia: aut videntur probabiles,
 nec sunt, ut, Quicquid non amisisti habes, Non est relin-
 quendum præsens bonum pro futuro. Ex primis itaq; fit
 syllogismus demonstratiuus, siue Demonstratio: ex secu-
 dis, syllogismus Dialecticus: ex tertijs, pseudographus,
 qui veram mentitur Demonstrationem: ex quartis So-
Quadruplex
 materia syl-
 logismi sim-
 plicis.
 phisticus,

INSTITVT. DIALEC.

phisticus, Dialecticum syllogismum fallaciter imitatur.

Fines Demōstratōis, syllog. Dialect. *Ac demonstrationis finis est efficere scientiā: syllogismi Dialectici, gignere opinionem: pseudographi, errorē (hoc pseudo. & est, falsam in modum scientiæ existimationem) sophisti ci, deceptionem. Unde fit, ut priora duo genera explicāda sint, ut illis utamur: posteriora, ut ea cū ipsi vitare, tū ab alijs proposita refellere possumus.*

De demonstratione. Cap. 2.

Duplex Demōstratio. *Demonstratio igitur duplex est: altera, qua ostenditur ita esse dūtaxat ut cōclusio enūciat, quæ propterēa dicitur demōstratio Quōd sit, vulgō demōstratio Quia: altera, qua ostenditur propter quid ita sit, quæ vō Demonstra- catur, Propter quid. Demonstratio quōd sit assumit pro- tio quōd sit, argumento effectum, aut causam remotam. Effectum siue quia. 2. post. 9. quidē, ut si demonstrares lunā deficere, eo quōd, cū plena- sit, nullumq. inter nos & ipsam sit obstaculū, nullā facit umbram. Per causam verò remotā, ut si demonstrares lunā deficere, quia sol opponitur illi per diametrū mūdi. Demonstratio propter quid assumit pro medio causam proximā, ut si illud ipsum (lunam in quā deficere) ostendas quia terra interposita est inter ipsam, & sole: & ho- minem esse disciplinæ capacē, quia est rationis particeps. 3. Top. 4. Hoc genus demonstrationis, quod ab Aristotele tum φιλοσόφῳ (quasi dicas, Philosophorū propria ratio) tum etiam*

etiam demonstratio simpliciter ac absolute dicitur, hoc modo eodem auctore definitur. Demonstratio est syllogismus effi-
ciens scientiam. Scire autem simpliciter (ut paucis, quae ille pluribus dicit, cōpletear) est effectum necessariū per causam proximā cognoscere: ut in exemplis nūc adductis licet intueri. Ita distinguitur Demonstratio propter quid non solum à syllogismo sophistico, qui efficit deceptionē, à pseu-
dographo, qui gignit errorē, & à demonstratione quod sit, quae id modo efficit, ut aliquid cognoscamus per effectū, aut causam remotā, ut dictū est. Definitur etiam hoc modo. Demonstratio est ratiocinatio, quae constat ex omnī veris, necessariis, ex primis, seu immediatis, ex prioribus ac notioribus naturā, & cōtinentibus causam conclusionis. Ex necessarijs quidē, quia si id, quod necessariū est, ex nō necessarijs colligi potest, percipi tamē, ac cognosci, nisi ex necessarijs, nō potest. Ex immediatis aut, hoc est, in demonstrabilibus, quia si sumptio aliqua fuerit demonstrabilis necdum tamē demonstrata, non erit utiq. concessa, saltem firmissimo assensu, & planē evidenti, qualem requirunt sumptiones demonstrationis. Si tamen sumptiones fuerint demonstrabiles, sed iam simpliciter demonstratae, erunt hāud dubiē aptae ad demonstrationem propter quid. Quod Aristotales explicans ait, Demonstratio-
nem esse cūm ex veris ac primis syllogismus confici-
tur, aut ex ijs, quae per prima, & verae sue cognitio-
nis pincipium acceperunt. Ex prioribus vero, &

Posterior
definitio ex
eodem loco.

1. post. 6.

1. post. 2.

1. Top. 1.

1. post. 2.

Tij notio-

notioribus naturâ, quia ex causis. Causæ siquidē priores sunt, ac notiores naturâ, quā effecta: quanquā nostra cognitione, q̄ ab externis rerū accidentibus ad intimas rerū naturas proficiuntur, priora & notiora sint effecta, quā causæ. Deniq; ex continentibus causam conclusionis, quia scire simpliciter, ut dictum est, est per causam cognoscere.

De principijs & Conclusione demonstrationis. Cap. 3.

EX dictis patet, sumptimē demonstrationis, quæ principia demonstrationis dicuntur, aut indemonstrabiles esse debere, aut iam demonstratas: indemonstrabiles autem, per se notas esse oportere, alioqui essent ignotæ.

Propositiones per se notæ dicuntur ab Aristotele pronuntiata necessaria adeo perspicue veritatis, ut si terminorum modō significationem teneas, statim illis assentiaris: &

1. Top. 1. alibi, Quæ non per alia sed per se ipsa fidem habent. Ha-

rū quædā dicuntur principia communia, vel omnibus sciētijs,

Principia communia. ut, Impossibile est quicquam simul esse, & non esse, vel qui-

1. post. 8. busdam, ut, Si ab æqualibus æqualia demas, que remanet

Principia Junt æqualia: quedam propria vni scientie, ut, **Natura**

propria est principium motus, & quietis, **Punctus** est cuius pars

Dignitates. non est, habetq; situm in magnitudine. At q; illa dicuntur

Positiones. seu dignitates, hæc positiones. **Conclusio** autem

Conclusio demonstrationis propter quid, & si debet esse necessaria.

¶ per se quemadmodum & sumptiones, nō debet tamen esse per se nota. Hoc enim pacto esset indemonstrabilis, cùm tamen demonstrabilis esse debeat. Duobus autē modis dicitur enunciatio aliqua per se, vel quia prædicatū est ratio definitiōne essentialis subiecti, aut ad eā pertinet, vt Homo est animal rationale, Homo est substantia corpora: vel quia subiectum pertinet ad rationē prædicati, vt Homo est disciplinæ capax, Animal rationale est disciplina capax. Hæc de Demonstratione, & principijs, ac coniunctione demonstrationis sint satis: nunc de quæstione demonstranda, deg. inuentione medijs, argumentiue ad eam ostendendam breuiter dicamus.

De quæstione demonstranda, & partibus eius. Cap. 4.

Quæstiones, quæ demonstrari possunt, tres sunt. Prima est, An res sit: vt Sicutne cælum nonum. Altera Qualis sit: vt, An cælū octauū sit rotundū. Tertia Propter quid talis sit: vt, Propter quid cæli omnes sint rotundi. Nam quæstio Quid res sit, quā Aristoteles secundam fai. it, sola definitione propriè tractatur. Prima, & secunda possunt demonstrari demonstratione quod sit, vt, cælū nonum esse, ex motu quem in octauo efficere conspicitur: & octauum esse rotundum, ex eo quod omnia astra quæ fixa appellantur, videntur aequalis magnitudinis in quo- cūq; meridian. Tertia verò nō potest demonstrari, nisi de- monstratione propter quid, Vt, oēs cælos esse rotūdos, quò pos-

T ij sint

monstratio-
nis.

1. post. 6.

¶ 7.

Enunciatio
per se duos
bus modis.

1. post. 4.

Quot sunt
quæstiones,
quæ demon-
stra: sira i possum
Ex 2. post.

Ex 2. post.

Quæstio
Quid res sit
cur bic. omitt
tatur.

Quo demon-
strationis ge-
nere, quæ
ostendi pos-
sit.

INSTITVT. DIALEC.

sint hoc pacto in orbē moueri, motibusq; inter se discrepā-
 Partes duæ tib⁹ & quibusdā penē cōtrarijs. Oīs aut̄ quæſtio duas ha-
 euīſq; quæſtioſis. bet ptes integrātes. Altera est subiectū, quod & datū, &
 1. post. 1. & 8. cōceſſū iccirco appellatur, quia ante quā fiat demōſtratio
 prænoſſe debem⁹ quòd ſit (vt ait Aristoteles) hoc eſt, quòd
 nō ſit apertē res imposſibilis. De reb⁹ enim, quas planē cō-
 pertū habemus, nō poſſe cohārēre in rerū natura, nemo ag-
 Paſſio. greditur demōſtrationē. Altera eſt p̄dicatū, qđ potiſſimū
 eſt p̄prietas aliqua subiecti, q̄ de cauſa tū paſſio tū affectionis
 vocatur: Dicitur etiā quæſitū, quòd quærām⁹, ob quā cauſam
 subiecto cōueniat, aut, nū oīno cōueniat. Proinde non
 eſt neceſſe vt prænoſcamus paſſionē ſeu affectionem eſſe,
 Locus citatis ſed tātū quid vocabulum ſignificet: id quod cōmune eſt
 omnibus ſimplicibus partibus demōſtrationis.

De inuentione medij, argumenti ve-
 demōſtratiui. Cap. 5.

De inuentio-
 ne medij de-
 mōſtratiui. **Q** Via igitur nulla quæſtio demōſtrari pōt, niſi priūs
 quæratur mediū argumētūmū ad demōſtrationē
 cōficiendā: argumēta verò, niſi certis notatis locis inueni-
 ri facile nō poſſūt: dicendū eſt nūc, quid ſit argumentū de-
 mōſtratiūm, quoq; ſint loci vnde huiusmodi argumēta
 Argumentū erui queāt. Argumentū itaq; demōſtratiū eſt neceſſariū
 demonſtratiū ad faciendā fidē, hoc eſt, mediū qđ cū p̄dicate,
 & ſubiecto q̄ſtioneſi neceſſariā habet cōexionē, eiusq; qđ
 cōfirmandū p̄ponit, p̄fectā efficit pſuasionē. Loci verò
 quos demōſtrator pſcrutari debet, vt huiusmodi argumē-
 tūmū

ta inueniat, tres sunt. Primus est effectorum, qui quidem publicus ^{Primus loc}
 penè est, priusq; eorum argumentorum, ex quibus demonstratio ^{cns.}
 quod sit causatur. Alter locus est causarum, paucioribus ^{Secundus.}
 quidem peruius, sed ex quo ad utrumq; genus demonstrationis
 argumenta de pmi possint. Nam ex causis remotis sit demonstratio
 qd sit: ex proximis, ppter quid, ut dictum est. Sumet ^{Vsus huic} loci varius.
 aut unusquisq; artifex ex hoc loco eas causas, quas in reb^s ^{2. Phy. 7}
 quas tractat, repiri animaduertit. Proinde Physicus accipiet ^{Finis est pri}
 quis causarum genera, quoniam in reb^s naturalibus, de quibus
 differit, oes cause cernuntur. Metaphysic^c omittet causam materialē, quia res supernaturales, quas contēplatur, ^{cipium in a}
 materiæ sūt ex ptes. Moralis philosophus potissimum utetur ^{etibus. 7.}
 fine, quia bonitas, & pueritas actionū hūarū, de quibus ethi. 8.
 ipse agit, ex fine, quē sibi quisq; proponit. præcipue nascuntur. ^{Tertius.}
 Sic cæteri artifices, p ratione rerū, quas pertractant, ^{Passiones or}
 causas diligere curabunt. Tertius locus, quo maximè utun- ^{dine profun}
 tur mathematici, est locus definitionis. Ex quo utriq; etiā ^{unt ab essen}
 generi demonstrationis argumenta suppeditantur. Nam cum ^{tia subiecti.}
 passiones, quæ eidem subiecto cōueniunt, ordine quodam ab eius
 essentia profluant, ut grauiter & doctè ostendunt Metaphysici (ut à natura intellectua primū intellectus, deinde
 voluntas: & à natura sensitiva, proxime sensus, deinceps appetitus) efficitur, ut principia essentiae subiecti, quæ defini-
 tione subiecti continentur, sint cause proximæ primæ passio-
 nis, et hæc secundæ, & secunda tertiae: sicq; ut p definitione
 subiecti ostendatur prima passio demonstratione propter

T iij quid,

INSTITUT. DIALEC.

quid, secunda verò demonstratione quòd sit pari, ratione ut secunda demonstretur per primā demonstratiōe, ppter quid, tertia verò demonstratiōe quòd sit, & cetera eodē ordine.

Hi loci continentur inter locos Dialecticos, de quibus paulo inferius agendū est, inde poterit quisque accipere, quae hic fortasse desiderabit. Quoniam ea, quae ad demonstratiōe pertinēt, maioris momēti sunt, quā ut nouitij ex hoc libello pleniorē intelligētiā debeat requirere.

De syllogismo dialectico. Cap. 6.

Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilitibus cōcluditur. Sunt autē probabilita, quae videtur oīb^o, aut plurimis, aut sapiētibus: atq^o his, vel omnib^o, vel plurimis, vel spectatissimis, modò non sint παραδοξα, id est præter omniū opinionē. Omnibus, vt, Parētes diligere natus suos: Obsequiū amicos cōciliare. Plurimis, vt, Opes magno studio esse cōquirēdas: Par pari referendū. Omnibus sapientibus, vt Præstātiora bona esse, quae in animo sunt, quam quae in corpore, aut rebus externis: Melius esse ratiōe duci, quam fortunā. Plurimis autē, vt, Animos hominū esse immortales: Fælicitatem non esse in voluptate positam.

Hæc Philosophi sibi erant probabilitia: Spectatissimis, vt, Mundum cœpisse, quod dicit Plato: & omnia cōtinēter fluere, ac labi, vt ait Heraclitus. Quæ tamen ita probantur ipsi, qui sapiētissimi habētur, vt sint cōtra omniū opinionē, non numerātur in probabilitibus: quæ illud illud Parmenidis & Melissi, omnia esse unū: & illud Zenonis, Nil moueri posse. Probabilitia porro aut sunt

per

per se probabilia, aut per alia. Per se probabilia dicuntur quae non egent confirmatione, sed simul atque proponuntur approbari solent, ut Melius regi Républicā à viris probis, quā ab improbis. Per alia approbatur, ut, Melius gubernari Républicā uno principe, quām iudicio multitudo-
nis. Cum ergo audis, Dialecticū syllogismū esse eū, qui ex probabilibus concluditur, intellige verba, Ex probabilibus in numero etiā singulari, quasi dictū sit, Ex utraq; sumptione probabili, aut ex altera saltē. Potest enim altera esse necessaria, & altera probabilis, ut si dicas, Qui vitia re-
prehendūt, odiū sibi cōflant, qui autē furta, & homicidia insecūtātur, vitia reprehēdunt, igitur qui furta & homicidia insecūtātur odiū sibi cōflant. Hic maior propositio est probabilis, sed minor necessaria. Quinetiā in hoc syllogismo rū genere utraq; sumptio potest esse necessaria, si altera saltē nō sumatur ut necessaria, sed ut probabilis dūtaxat.

Animaduertendū est autē, dialecticū syllogismū Epicbre- 8. Top. 4.
ma etiā, quasi dicas Aggressionē, vocari ab Aristotele, eo quod ad disputationem cum altero ineundā est maximē promptus, & idoneus. Pressius tamē hoc nomē à quibus-
dam usurpat, pro breui scilicet, & vehementi ratione probabili vñā præsertim propositione comprehensa, ut si dicas, Num mater filium occidisset?

De ppositōe, ac quæstiōe dialecticæ. Cap. 7.

Propositio igitur dialecticæ est interrogatio proba- Propositio
dialecticæ
qnid. 1. top. 8.
bilis, hoc est, quæ aperte interrogat id quod videtur

omni-

INSTITUT. DIALEC.

oībus, aut plurimis, &c. *Vt*, Nōnne diligūt parētes natos suos? &c. Dicitur interrogatio, quia cūm non sit necessaria, aut certē nō videatur, cogitur is, qui disputationē cū altero transfigit, petere ab eo, an verā propositionē existimet, ne, si ex nō cōcessis argumētetur, frustra oēm ratiocinādi labore suscipiat. Dicitur autē apertē interrogare id,

1. *Top. 3.* quod videtur oīb⁹, aut plurimis, &c. quia vnam dūtaxat interrogatio notā exprimit, eāq⁹ solā cōtradictiōis partē expressē pponit, q̄ probabilis habetur, vt patet in trādito exēplo: quanquā tacitē alterā etiā tū rogādi notā, tū

2. *Peri. 2.*
1. *prio. 1.* contradictionis partem continet. Verūm enim uero, & si propositio dialectica querēti sit interrogatio totius cōtradictionis, ratiocināti tamē est sumptio eius partis, quae probabilis videtur, vt ait Aristoteles. Sic p̄bare niteretur Epicur⁹, omnē voluptatē esse bonā. An nō putas quicquid secundū naturā est, esse bonū? Nōne oīs voluptas est secundū naturā? Quae si alius admisisset, tū ille sic cōcluderet, Quicquid secundū naturā est id bonū est, oīs autē voluptas secundū naturā est, igitur omnis voluptas bona est.

Quid quæstio dialectica, p̄blemāue dialecticū, est theorema, de quo aut neutrā in partē fentiunt hōes, aut cōtrā pleriq⁹, ac sapientes, aut sapientes cōtrā ac pleriq⁹, aut vtriq⁹, ipsi secū discordāt. Dicitur theorema, quasi cōsideratione

1. *Top. 3.* dignū, quia cū nō sit exploratū, sed ambiguū, duplii interrogatio notā vt vtrāq⁹ ex parte expēdatur, efferrī solet, hac nimirū formula, *Vtrū fœlicitas posita sit in actiōe virtutis nec ne: aut alia simili. Quanquā breuitatis causa*

Quid quæstio dialectica, p̄blemāue dialecticū, est theorema, de quo aut neutrā in partē fentiunt hōes, aut cōtrā pleriq⁹, ac sapientes, aut sapientes cōtrā ac pleriq⁹, aut vtriq⁹, ipsi secū discordāt. Dicitur theorema, quasi cōsideratione

ca. 1. top. 9.

ſæpe in huiusmodi quæſtionibꝫ vna dūtaxat interrogādi
nota exprimitur, vt, Sit ne mūdus infinitus: quod etiā in
ijs, q̄ vt demōſtrētur proponūtur, ferē fieri cōſueuit. Quæſ-
tio de qua neutrā in partē ſentiunt hoīes, eſt huiusmodi,
Sint ne ſtellæ pares, an nō. Quæſtio de qua cōtendūt ſapiē-
tes cū plerisq; eſt veluti ſi pponatur, Vtrum ſol ſit multis
ptibꝫ maior toto terrarū orbe, an nō. Quæſtio de qua ple-
riq; inter ſe certāt, huiusmodi eſſe potest, Sint ne honores
anteponēdi opibus, an cōtrā. Quæſtio, de qua diſſident ſa-
piētes inter ſe, eſt velut hæc, Sint ne cæli ex eadē materia
cōpoſiti, ex qua elementa conſtant, an ex alia. Quæſtio
Diuisiones quædā cōmunes propropositionibus, &
quæſtionibus dialecticis. Cap. 8.

CVm autē oīs interrogatio categorica roget, nū prædi-
catū aliqđ alicui cōueniat ſubiecto: omne aut prædi-
catū ſit definitio, aut pprīū, aut genꝫ, aut accidēs eius ſub-
iecti, cui cōuenit, aut ad horū aliqid reuocetur: efficitur,
vt omnis propositio, omnisq; quæſtio dialeſtica, aut ſit de-
finitionis, aut proprij, aut generis, aut accidētis, aut certē
ad aliquod ex his quatuor generibꝫ redigatur. Animaduer-
tendū eſt tamē, has ſiue ppositiones, ſiue quæſtiones, duo-
bus modis rogare poſſe, ſitne aliqid definitio alicuiꝫ, aut
pprīū, aut genus, aut accidēs. Altero, ſi apertē id quærāt,
expresso nimirū noīe definitionis, aut proprij, aut generis,
aut accidētis in hūc modū. Eſt ne animal rōnale definitio
hoīis? Eſt ne propriū ho minis eſſe disciplinæ capax? Sit ne
animal genus hippocētauri, an nō: Vtrū intelligere ſit acci-

INSTITUT. DIALEC.

dens Deo, nec ne. Altero, si nō apertè id quæratur, sed tamē ex ipso quærēdi modo facilē intelligatur: ut si dicas, *Est ne animus id ipsum quod numerus se ipsum mouēs?* Solus ne homo est memoria prædit⁹? Nonne homo est quodam animal? *Vtrū is, qui cæcus est, possit aliquādo respicere, necne.* Idē nāq, videtur esse quærere, *Nū anim⁹ sit id ipsum quod numerus se ipsum mouens, & cætera, atq, expressè rogare.* Num animi definitio sit numerus se ipsum mouēs: *Num memoriam præditū esse sit propriū hominis: Nū animal sit genus hominis: Nū cæcū esse sit accidens hominis.* Quod si interrogationes nec priori, nec posteriori modo roget sit 'ne aliquid definitio alicui⁹, aut propriū, aut gen⁹, aut accidēs, sed simpliciter quærāt, nū aliquid alicui cōueniat, vt, *Nū apes sint prudētes, Nū crocodili plo- rare possint, Nū zoophyta sint animalia, Nū angeli sint animalia rationalia* (quæ interrogationes ob ipsam simpli- cem quærēdi formā, simplicis inhærentiæ vocari solēt) si

Quæstio sim hoc, inquā, pacto proponātur, in propositionib⁹ & quæstio- plīcis in hæc rētiæ est q- nibus accidētis numerāda erūt. Nō tamē qua ratione acci- stis: ex 1. Top 5 & 2. top. 2. & 4. top. 1 & 7. to 3. dens à cæteris tribus prædicatorū generib⁹ distinguitur, sed qua funditur ad oīa, quæ quoquā modo alicui accidēt, id est, cōueniūt: quo pacto accidētis vocabulum səpissimè accipitur. Itaq, accidētis interrogatio duo genera propo- sitionum, & quæstionum complectitur: alterum accidētis propriè dicti, alterum accidentis fusissimè accepti, quod genus interrogationum latissimè omnium patet.

Ad

Ad propositionem quæstionemq; generis reuocat Ari-^{1. Top. 3.}
 stoteles interrogatiæ differentiæ generalis de specie mi-
 nus latè patente, vt, Sit ne sensus capax differentia com-
 munis homini cū alia re: Numeretur ne homo in sensus
 capacibus, Eodem reuocanda est interrogatio speciei de
 indiuiduo, vt, Sitne homo species comparatione Antichri-
 sti: Sit ne Samuel ille qui apparuit Sauli, quidam ex ho-
 minibus, an non. Eodē quoq; reuocatur interrogatio ana-
 logi de quoquis membro. Sed de hac diuisione satis.

Alia diuisione tribuuntur propositiones, quæstio-^{Alia tria ge-}
 nesq; dialeæticæ in tria genera: in morales, naturales, & lo-^{nera proposi-}
 gicas. Morales sunt, vt, Est ne parætibus potius parentū,^{sitionum &}
 quam legibus, si discrepent? Naturales, vt, Sunt ne decem
 cæli, an non? Logicæ, vt, Nū tres tantum, an quatuor sint
 syllogismorum figuræ. Ad hæc tria genera, quæ materiæ
 attingunt, pertinent, aut reuocantur, omnes tum propo-
 sitiones dialeæticæ, tum quæstiones. Sed quoniā de propo-
 sitione, ac quæstione dialeætica iam diximus, sequitur, vt
 ad inuentionem argumentorū, quæ nobis propositionum
 copiam ad omnia questionum genera tractanda suppedita-
 tabunt, ingrediamur. Prius tamen quid sit argumentum
 dialeæticum, quiq; loci percurrenti sint Dialeætico, vt fa-
 cilè reperiat argumenta, exponamus.

De argumento dialeætico & loco.

Cap. 9.

Argu-

Cic. in part.

A Rgumentum dialecticum, est probabile inuentum ad faciendam fidem, hoc est, medium, quod cū prædicato & subiecto quæstionis, aut cum eorum altero probabiliter, hoc est, verisimiliter connectitur, ut eius, quod confirmandum est, assensum quendā nō omnino necessarium efficiat. Sice ego interpretor, Probabile inuentum ad faciendā fidem, accōmodatè scilicet ad Aristotelis dælinam, quicquid Cicero cuius hec verba sunt, & alij nō nulli his verbis intelligant. Etenim hac ratione differt argumentum dialecticum à demonstratio: cuius naturam in eo positam esse diximus, ut cum prædicato & subiecto quæstionis necessaria connexione iungatur, ad perfectam propositi persuasionem. Sed quia id, quod est necessariū, potest iudicio multorum esse probabile duntaxat, dubiū non est, quin argumēta omnia demonstrativa possint esse dialectica, si cum altero saltem quæstionis termino probabiliter tantū coniungi existimentur. Ex quo fit, ut hac in parte non solum tradēda sit methodus exquirēdi argu-
menta probabilia, sed etiam necessaria. Quod plane Ari-

1. Post. 26.
Argumenta
demonstrati
ua possunt
esse dialecti-
ca.

Initio libri
et tui.

2. Post. 14. solutione scripsit, ad eam, quam tradiderat in topicis de locis dialeclis tractationem, lectorem misit. Patet igitur,

omnes dialecticos tradidisset, statim subiecit, eū locorum cāpum communē esse Dialectico, & Philosopho, hoc est probabiliter suadēti, & cogēti demonstratiōne. Et cū de inuentione medi⁹ demonstratiui in libris de posteriori re-

igitur, argumentum dialecticū (ut à demonstratiō distinguitur) esse probabile mediū iudicio eius, cui proponitur, & si reuera se per numero sit necessariū, ac demonstratiū. Non solū aut ē ipsum mediū dicitur argumentū, sed etiā quælibet sumptio p̄sertim maior, totūq; antecedens. Qua significatione s̄a pe Dialectici argumēti nomine vtūtur.

Locus verò perspicua translatione definitur à Cicerone Argumēti sedes. Ut enim earū (inquit) rerū, quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis est in uētio: sic cùm p̄uestigare argumentū volumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hæ quasi sedes è quibus argumēta promūtur. Itaq; licet definire locum, Argumēti sedē. Vocat etiā locū Aristoteles, Elementū. Idē, inquit, elementū dico, & locū. Causa est, quia cùm simplex sit, multorū tamē est origo, & initiū argumētorū. Vndē mox locū definiēs, Elementū, inquit, ac locus est, in quē multa incidūt entbymemata. Et Boëtius, Locus est id vndē ad p̄positā quæstionē cōueniēs trahit argumētū.

Locus quid.
Cic. in top.

2. Rhet. ad
Th. cap. vla
timō.

Lege Alex.
in prefatio
ne topic. ex
Theopraso.
1. de differ.
top.

De duobus locorum generibus.

Cap. 10.

Porro locus duplex dicitur: Maxima, & Differentia maxime. Locus maxima, est p̄positio per se nota sī de alijs subministrans. Nōmē p̄positionis per se notæ latius h̄ic, quā superius, accepitur. Quæcūq; enim cognitis terminis statim sine vlla cōfirmatiōe app̄batur p̄ se nota hoc loco dicitur, siue necessaria sit, vt, Cui non conuenit definitio.

Boetb. 2. de
differ. top.
Locus ma
xima.
Cap. 3.

INSTITVT. DIALEC.

Boethi. in definitio non conuenit definitum: siue probabilis, vt,
 top. Cic. Quod maxima pars eorū, qui in quavis arte versantur,
 Idem. 2. de dicunt, id verum est. Subministrare alijs fidem, est conti-
 diffe. top. nere in se vim probationis aliarum. Exempli causa, pro-
 positio prior, quam nunc in exemplum attulimus, dicitur
 subministrare fidem huic, Sapiens non est inuidus, quia
 continet totam eius probationem ex definitione prædicati
 desumptā hoc modo, Inuidus est, qui bonis affligitur alienis, sapiens verò bonis alienis nō affligitur, sapiens igitur
 inuidus non est. Quia enim definitio inuidi non conuenit
 sapienti, siccirco nec nomen conuenire concluditur. Poste-
 xior verò dicitur subministrare fidē assensionēmū huic
 propositioni, Prædicamenta sunt decem, quia continet to-
 tam eius probationem ex autoritate desumptam hoc mo-
 do, Ferè omnes philosophi dicunt, decem esse prædicamē-
 ta, sunt igitur decem. Dicuntur autem huiusmodi propo-
 sitiones Maxime, quia quælibet continet plurimas, vt
 prior illa, has omnes, Cui nō conuenit definitio inuidi, nec no-
 men conuenit: Cui non conuenit definitio iusti, nec no-
 men, &c. Posterior verò has, Quod dicunt maxima pars
 Luris peritorū esse iustū, aut iniustū, id iustū aut iniustū
 est: Quod ferè omnes Medici dicūt esse salubre, id salubre
 est, &c. Locus differentia maximæ est receptaculum plu-
 rium maximarū: Ut locus definitionis, locus autoritatis.
 Siquidem ex loco definitionis, qui primus est huius ge-
 neris non solum eruimus illam maximam Cui nō conue-
 nit

Maximæ
 eur hoc nos-
 mine dicantur.
 Boëth.

Locus diffe-
 rentia maxi-
 ma

nit definitio non conuenit definitum, sed etiam hanc, Cui
 conuenit definitio, conuenit definitum, & plures alias, ut in-
 ferius apertum erit. Et ex loco autoritatis, quæ extremum
 numerabimus, non modò desumitur illa, Quod maxima Cap. sequenti.
 pars eorum, qui in quauis arte versantur, dicunt, id verum
 est, sed etiam hæc, In vñloquendi sequenda est vulgi con-
 suetudo. Eodemq; modo singulis locis, quos inter hos rece-
 sebimus, plures maximæ ducuntur, ut progrederiibus per-
 spicuum fiet. Non dicuntur autem huiusmodi loci diffe-
 rentiae maximarum, quod ipsas maximas singulatim di-
 stinguant (quippe cū vñusquisq; multas cōplexu suo iun-
 gat, vti diximus) sed quod diuersis maximarum classibus
 diuersam tribuant appellationem. Quæ enim maximæ in
 loco definitionis habitant, dicuntur à definitione: quæ in
 loco autoritatis, ab autoritate: & sic cæteræ à suis quasi
 domibus, alijs aq; alijs nominibus appellantur. Si quis autem
 hoc loco curiosius exquirat, quid nam sit hoc ipsum rece-
 ptaculum maximarum, & argumentorū, quidue hoc no-
 mine translatio significetur, verbi causa, Nū receptaculum
 definitionis sit ipsamet definitio, an (quod rectè dicitur)
 habitudo, seu respectus definitionis ad definitum, ex quo
 maximæ primi loci vim habent, & sic in cæteris: id ego di-
 ligentius velle intelligere, inutile in hac locorū tractatione
 existimo. Hæret enim in his quasi salebris adolescentium
 ingenia, nec vntuntur dialectica libertate in ea re, in qua
 maxime expedita esse debent. Dabitur tamen alias accu-

Cur hi loci
dicantur dif-
ferentiae ma-
ximarum.

Questio de
natura loco-
rum huic
generis.

Nō esse hos
loco curio-
sius trattan-
dā hāc que-
stionem.

INSTITVT. DIALEC.

Locorū pri- ratiūs hæc explicandi occasio. Ac priores quidē locos Ari-
 mus, autor Aristoteles. Stoteles primus inuenit, luculentissimēq; tradidit. Posterio
 rum verò sic autor extitit: vt adiiciendi aliquid, minuēdi,
 p̄fatione ac mutandi locum posteris reliquerit. Quo factum est vt
 Top fatetur & reliqui os alij post eum Philosophi hac veluti aperta ianua, aptiūs
 m̄es. certē, & artificiosiūs (vt facile est, inuentis aliquid adi-
 2. Elench. 9. cere) hoc locorum genus tradiderint. Cūm autem de prio-
 Quo p̄ctolo quendum de vtrōq; gene-
 re locorum. ribus loquimur, more Aristotelis dicere solemus, Locus à
 definitione, Locus ab autoritate, &c. quasi propositio ab
 ipsa definitionis, habitudine, vel à respectu autorita-
 tis vim habens. At cūm de posterioribus sermo est, aptiūs
 loquēris hoc modo, Locus definitionis, Locus autoritatis,
 quām si dicas, Locus à definitione, Locus ab autoritate,
 & sic in cæteris. Nam cū dicimus, Locus definitionis, si-
 gnificamus reperiri in eo definitionem, & sic in cæteris lo-
 cis argumenta reliqua: quod non declarat qui ita loquitur
 Locus à definitione, Locus ab autoritate, &c.

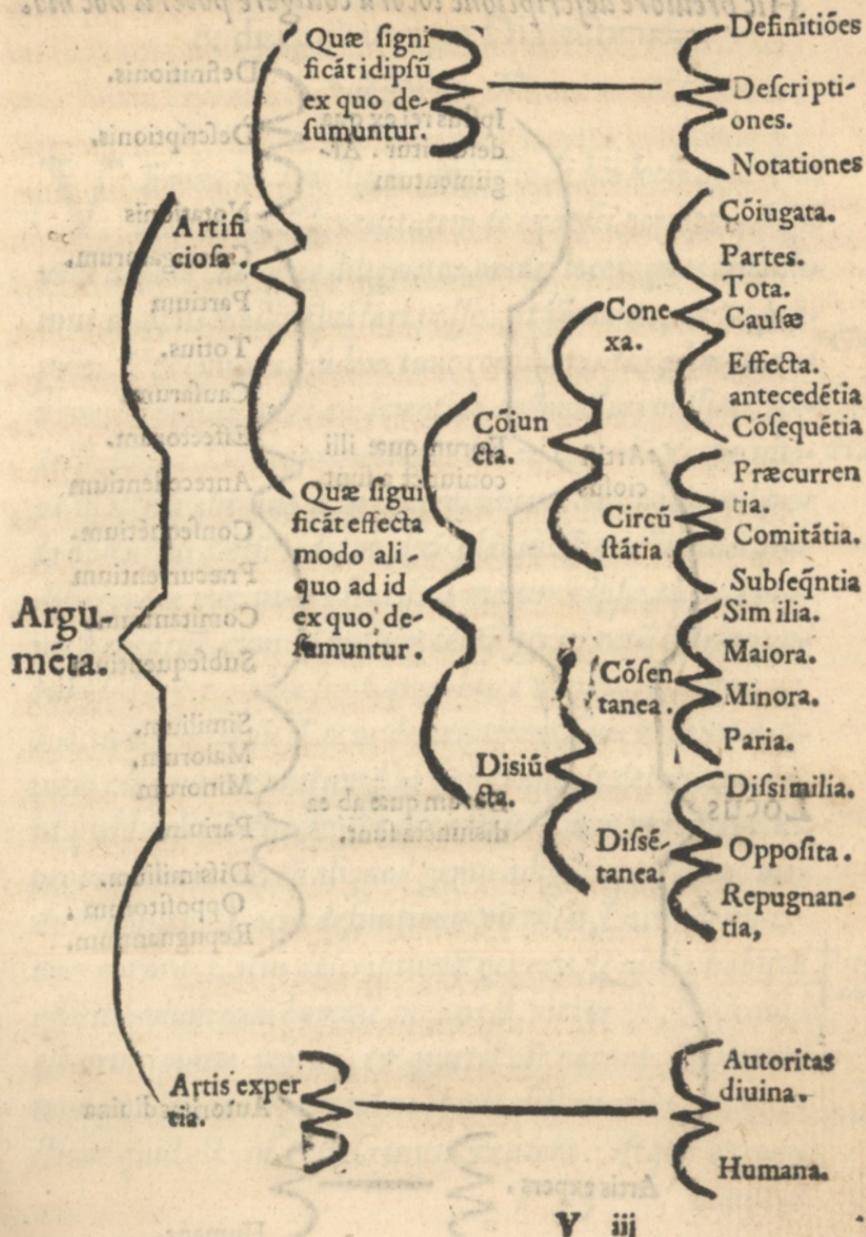
De locorum numero Cap. II.

Huiusmodi ergo locorum, qui priores naturā, pau-
 ciores, & communiores meritō habentur, duo sunt
 Ex Arist. 1. genera. Alij continēt argumenta ⁱⁿ _{ad} ^{ix} _{ix} ^{ra}, hoc est, artificiosa
 Rheth. ad Theod. 2. alijs ^{ad} _{ix} ^{ra} id est, artis expertia. Argumenta artificiosa
 Artificiosa, sunt, quæ Dialectici arte, & diligentia ex ipsa quæstione
 sive insita, elicuntur (Cicero insita vocat) vt est definitio eius rei,
 Cic. in part. quæ

quæ in quæstione prædicatur, aut subiicitur. Artis verò expertia (quæ à Cicerone dicuntur assumpta & remota) sunt ea, quæ non eruuntur ex ipsa quæstione, sed extrinsecus assumuntur, ut autoritas sacrarū literarū, aut alicuius probati Philosophi. Loci prioris generis sunt viginti, posterioris duo. Hoc enim colliges ex generibus argumentorum, quorū loci sunt receptacula, & sedes. Nā argumenta artificiosa, aut significant id ipsum, ex quo desumuntur: aut ea, quæ modo aliquo ad id affecta sunt, hoc est, quæ id certa aliqua ratione respiciunt. Quæ id ipsum significat, sunt definitiones, descriptiones, notationes, seu vocabulorum interpretationes. Quæ autem ad id affecta sunt, aut sunt illi coniuncta, aut ab eo disiuncta. Coniuncta verò, aut sunt connexa, aut circumstantia. Connexa cum aliquo dico ea, quæ ita sunt ad id affecta, ut illud ex ipsis necessariò pendat, aut ipsa ex illo: quo pacto se habent coniugata inter se (ut iustus & iustitia) & partes cum toto, & totum cum partibus, & causæ cum effectis, & effecta cum causis, & antecedentia cum consequentibus, & consequentia cum antecedentibus. Circumstantium nomine intelligo ea, quæ ita cum re coniuncta sunt, ut non necessariò cum ea cohæreant: quæ quidem sunt vel præcurrentia, vel comitantia, vel subsequentia. Disiuncta verò, aut sunt consentanea, ut similia, maiora, minora, paria: aut dissimilæ, ut dissimilia, opposita, et alio quoquis modo repugnatiæ. Artis deniq; expertia sunt autoritas diuina, & humana.

INSTYT. DIALEC.

Ita patet duos & viginti esse huinsmodi locos, *Definitio-*
nis scilicet, *Descriptionis*, *Notationis*, *Coniugatorū*, *Par-*
tium, *Totius*, *Causarum*, *Effectorum*, *Antecedentiū*, *Con-*
sequentium, *Præcurrentium*, *Comitantiū*, *Subsequentiū*,
Similium, *Maiorum*, *Minorum*, *Parium*, *Dissimilium*,
Oppositorum, *Repugnantium*, *Autoritatis diuinæ*, & *hu-*
gnatuslocus *manæ*. *Nullum* porrò feci locum earum rerū, quæ ita dis-
tinctæ sunt ab aliquo, ut nec *consentaneæ* illi sint, nec
dissentaneæ (quo pacto se habet paupertas ad superbiā, &
de dif. to. diuitiæ ad literas) quia nulla certa ratione ad id effectæ
sunt, siue ut cognatæ, aut amicæ, siue ut inimicæ atq; aduer-
sæ: quo fit, ut nō sint aptæ ad aliquid probandum, siue con-
cludere velis affirmatiuæ, siue negatiuæ. Si qui verò aly lo-
ci succurrerint facile ad hos reuocabūtur. Scio Boethiū tū
ex Themistio, tum ex Cicerone aliud numerum, & ordi-
nem locorum fecisse, & alios alias magis probare diuisio-
nes: sed mihi per facilis, & per expedita visa est hæc di-
finitio, & enumeratio, ac naturæ rerum satis accommo-
data. Maximæ verò, siue communia pronunciata,
quæ ad singulos locos huius generis ptinent, in
ex plicatione singulorū tradetur. Sed vt
hæc melius teneas memoriam, subi-
ciam argumentorum diuisio-
nem, ex qua numerum
locorum colligi.

INSTITUT. DIALEC.

Hic breviorē descriptionē locorū colligere poteris hoc mō.

Artis experts

Diese

Artifi
cius

Locus

Eorumque illi
coniuncta sunt.

Ipsius rei ex qua
desumitur. Ar-
gumentum.

→ Definitionis.

Descriptionis.

Notation is

Coniugatorum.

Partium

Totius.

Causarum.

Effectorum.

Antecedentium

Consequétium.

Præcurrentium.

Comitantium.

Subsequentium

Similium

Maiorum.

Minorum
Paganorum

DISMIL.

Oppositorum

Repugnantius

Autoritas diuina

Humana

De locis communibus, ac proprijs:
& de quibus agat Dialecticus.

Caput. 12.

Verum ut intelligas quod pacto de his locis agat Dia-
 lecticus, quaque utilitatem te ex ipsis percepturum spe-
 rare debeas: aduerte diligenter, omnes locos, quos tradidimus,
 duobus modis spectari posse: ut cōmunes, & ut pro-
 prios. Ut cōmunes quidem tunc considerantur, cūm qua ra-
 tione ad omnes artes, & scientias accommodari possunt, in-
 telliguntur. Ut proprij autem, cūm ad propriā, & peculia-
 rē materiā alicuius artis contrahuntur. Sed hoc, quod pau-
 lo obscurius dictū videtur, dicā planius. Loci cōmunes, siue
 differentiæ maximarū sint, siue maximæ ipse, tunc cōmu-
 nes habentur, cūm ad nullum certū genus rerū astringun-
 tur, sed hoc tantū sunt, quod hisce vocibus significatur,
 Locus definitionis, Locus descriptionis, Cui conuenit defi-
 nitio, conuenit definitum, Cui non conuenit descriptio, nec
 id quod describitur, & ita in cæteris. Tunc verò habētur
 proprij, cūm ad certū aliquod genus adigūtur: ut si hoc mo-
 do efferantur, Locus definitionis virtutis, Locus definiti-
 onis naturæ, Locus descriptionis generis. Quicquid habitus
 efficit bonum eum hominē, in quo est, virtus est, Quicquid
 est principium motus, & quietis est natura. Quicquid
 non prædicatur de pluribus specie differentibus in qua-
 stione quid est, non est Genus. & cætera. Atque excom-
Cōmunes loci
Proprij.

INSTITVT. DIALEC.

1. Rheth. ad bere. 2. munib[us] quidem locis, vt ait Aristoteles, non maior opportunitas habetur ad syllogismum, vel enthymema de moribus, quam de natura, aut alia vlla re, quae sit aliarū ariū propriū: at proprij peculiaresq[ue] loci certis, & suis iusq[ue] Generis propositionibus continentur. Exempli causa, de natura, propriæ quædam propositiones habentur, ex quibus non potest enthymema, aut syllogismus ullus desumi de moribus: contrà verò aliæ pertinent ad mores, ex quibus nihil possit de natura monstrari. Similem rationem in reliquis disciplinis inuenies. Hæc Aristoteles. Loci communes nemine peritū faciunt in aliquo genere rerū. Sed quanquam communes loci ipsi per se in nullo rerum generere faciant hominem peritum (vt ille statim subiicit) sunt tamen multa cura, & diligentia pernoscendi, quia nemo proprios via, & ratione tenere potest, qui non teat antè communes. Nam & si proprij materiam suppedant, cōmuniū tamen tractatio vsum proprietorum trudit. Cū igitur Dialectica sit ars differendi, hoc est, quæ communiter omnibus artibus differendi modos exhibet, necesse est, vt loci communes ad Dialecticam pertineant. Ex proprijs autem y tantum ad hanc artem spectant, qui propriam Dialecticæ materiam continet: cuiusmodi sunt locus definitionis generis, descriptionis proprij, notationis definitionis, & alij huiusmodi rerum ad Dialecticam pertinentium. Ac communes quidem explicat Aristoteles cū docet quopacto tractanda sit questio simplificans inherentiæ: proprios autem huius artis, cū methodum

2. & 3. lib. Top. In reliquis liber ad finem usq[ue] 7.

dum tradit ad tractandas reliquias questiones, accidentis (proprietate videlicet accepti) generis, proprij, & definitio-
nis. Et nos igitur Aristotelem sequentes communes pri-
mum explicabimus: postea, ut proprij huius artis ex ipsis,
quae dicta erunt, intelligantur, pauca quædam admonebi-
mus. Primo igitur de loco definitionis essentialis, quā po-
tissimum querere ad aliquid probandum debemus, quæq;
simpliciter definitio appellatur, dicendum est.

De loco definitionis.

Caput. 33.

Tribus modis definitione probare possumus, aliquid ^{2 top. 2. lo. 3} alicui conuenire, aut non conuenire, ut Aristoteles docet: definitione subiecti, aut praedicati, aut utriusq;. Ex e-
pli causa, si quis voluerit probare Dialecticam esse vtilem,
hoc modo poterit ex definitione subiecti concludere institu-
tum. Differendi ratio est vtilis, Dialectica est differendi
ratio, est igitur Dialectica vtilis. Ex definitione autem pra-
dicati hoc modo, Id, quod ad bonum aliquid comparan-
dum refertur, vtile est, Dialectica ad bonum aliquid com-
parandum refertur, est igitur vtilis Dialectica: definitio-
ne demum utriusq;, hoc modo, Dialectica est differendi ra-
tio, differendi autem ratio ad bonum aliquid refertur, at
quod ad bonum comparandum refertur, est vtile, igitur
Dialectica est vtilis. Verum hoc tertio concludendi modo,
cūm

cum quatuor sumantur termini, semper fiunt plures complicatae argumentationes. Nihil tamen referat, si in exemplis deinceps proponendis alijs argumentationum formis quam simplicium syllogismorum utamur. Nam & si haec locorum tractatio simplicibus potissimum syllogismis debetur, omnibus tamen argumentationum generibus inseruit: Atque ut ad propositum reuertar, tot modis concludes pronunciata. Sophysticē (quae definitur, Ars. decipiendi) non esse utilem, que usū huius loci conbinant. quot Dialecticā utile esse colligimus. Huius loci sex sunt maximae, seu communia pronunciata.

Quicquid conuenit definitioni, conuenit definito.

Quicquid non conuenit definitioni, nec definito.

Cui tribuitur definitio, tribuitur definitum.

Cui non tribuitur definitio, nec definitum.

Si definitio definitioni conuenit, etiam definitum definito.

Si non conuenit definitio definitioni, nec definitū definito conuenit.

Omnes haec maximae nascuntur ex respectu quem habet definitio ad definitum. Ac primis duabus utimur cum argumentem tamur ex definitione subiecti: duabus sequentibus cum ex definitioni prædicati: extremis duabus cum ex defini-

Locus differentiæ utriusq. Adhunc locum reuocatur locus differentiæ comparatione speciei, quam proximè constituit, quia eiusmodi differentia pertinet ad essentiam speciei, & cum ea reciprocatur. Argumentatio ex differentia huiusmodi est. Homo est rationis particeps, ergo & disciplinæ capax.

Car non tradimus autem (sequuti veteres) locū definiti, quæ datur hic locus definiti. admodum definitionis (ut videlicet quæramus definitum ad

ad confirmandam definitionem, quemadmodum quæris
mus definitionem ad confirmationem definiti) quia raro
ex definito probamus definitionē. Eadē tamen pronunci-
ata, de definito tradi possunt, quæ tradita sunt de defini-
tione, mutato nomine definitionis in nomen definiti: ut
si dicas, *Quicquid conuenit definito conuenit definitioni.*
Et cetera.

De loco descriptionis. Cāp. 14.

Sequitur locus descriptionis, qui tum adeundus est, 6. Top. 3.
cum ad locum definitionis aditus non patuerit. Boeth. 2. ad diff. top. Est
autem huius loci eadem tractatio atq. superioris, eadem q.
communia pronunciata mutato nomine definitionis in no-
men descriptionis, & rei, quæ definitur, in rei, quæ des-
erbitur. Hinc probabis Dialecticam esse per descendam,
quod sit ars, quæ ad ceteras omnes scientias viam mu-
nit: quod sit instrumentum veri, ac falsi indagandi: quod
homini, qua rationis particeps est, maxime conueniat.
Ex hoc loco implorat Iob Diuinam misericordiam his ver- Iob. 13.
bis. *Homo natus de muliere breui viues tempore, repletur*
multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, &
fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu perma-
net. Hactenus hominis descriptio, quæ tamen si ad Philosophorū normam exigatur, descriptio propriè non sit. De-
inde sequitur conclusio, Et dignum ducis super huiuscemo-
dū

di aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in iudiciū?

Cur hic affe- Porrò autem nemo miretur, si in hac locorum tractatione
ratur nonul- nōnulla ex diuinis scripturis attulero exempla. Id enim p.
laex diuinis scripturis ex pterea faciam, quod multa sint in sacris literis argumenta
exempla. omnibus obuia, & simuletia expeditissima, in quibus pro-

Locus propri- inde locorū usus à quibusuis facile intelligi potest. Adhunc
etatis. locū reuocatur locus proprietatis, ex quo, exempli gratia,

Cur nō trada- probare poteris iustitiam esse virtutem, quia est per se lau-
sur hic locus dabilis, quod quidem proprium est virtutis. Ratio cur ve-
rei, que deſo- teres non tradiderunt locum rei, quae describitur, ad confir-
cribitur. mandam ex descripta re descriptionem, eadem est ac illa,

cur non sit traditus locus definiti. Si tamen huiusmodi lo-
co uti velis, eadem pronunciata, quae loco definiti assignari
poſſunt, mutatis tantum vocabulis tibi deseruient.

De loco notationis. Cap. 15.

2. top. 2.
loc. 18.

Lib. 5.

Uſus notati-

Locus notationis proximus est superioribus, quia no-
tatio cùm explicet vim vocabuli, quodāmodo cōtinet
rem, cuius est vocabulum. Quid sit notatio, quēadmodum
quid sit definitio, & descriptio, nō est modo dicēdū, cùm su-
perius latē explicatū sit. Uſus notationis in argumētādo
nis affimus nō est uſus quaq. firmus, niſi notatio verbi cōueniat rei, atq.
ita cōueniat, vt cū ea recurrat: qualis est notatio Dialecti-
cæ, vt ex initio harum institutionum patet. Cūm autem no-
tatio ita habet, eadem pronunciata, quae in superioribus lo-
cis

cis, seruantur. Ex hoc loco est illud *Adami*, *Hec vocabi-*
tur Virago, quia de viro sumpta est. Et illa *Esau* de fra-
tre conquestio, *Iustè* vocatum est nomen eius *Iacob*. *Sup-*
plantauit enim me en altera vice: *primogenita mea* antè
tulit, & nunc secundò *surripuit* benedictionem meam. *Et*
illud Angeli ad Ioseph, *Vocabis nomen eius* **I E S V M** *Math. x.*
(hoc est Saluatorem) ipse enim saluū faciet populū suū
à peccatis eorum. *Cæterum ex notatione nominum singu-*
larium *propriorū* *me* *per pauca* *eaq.* *infirma* *ducuntur* *ar-*
gumenta, *nisi cū* *vocabula* *diuinitus* *imponūtūr*. *Sæpe etiā*
nihil *omnino* *efficiunt*. *Si quis enim Iudam* *proditore* *ex*
confessione *veritatis*, *aut Simonem Magum* *ex obedientia*
collaudet, *quòd Iudæ* *nomen* *ex confessione*, *Simonis* *autē*
ex obedientia *deducatur*, *vides* *plane* *quantum* *allucinabi-*
tur. *Itaq.* *plus* *virium* *habet* *hic locus* *ex notatione nomi-*
num *communium*, *quam* *propriorū*, *eo quòd* *plurima* *voca-*
bula *cōmunia* *ex aliqua* *proprietate*, *peculiariae* *conditio-*
ne *rerum*, *quaes* *significant*, *ducuntur*: *vt Consul* à *consu-*
lendo, *Rex* à *regendo*, *Dux* à *ducatu*, *Patronus* à *patroci-*
nio, *Philosophus* à *sapientiae* *studio*, *Monachus* à *solitudi-*
ne, *Christianus* à *Christo*, & *sic alia* *propemodium* *infini-*
ta: *quod non ita* *frequenter* *accidit* *in proprijs*.

Ad hunc locū *reuocatur* *locus* *transumptionis* *ad eui-*
dentius *nomen*: *ex quo* *erimus* *apertiora* *vocabula*, *vt ex-*
ponamus *ea*, *quaes* *minus* *perspicua* *sunt*: *vt si* *ciliumbram*
*(quo. vocabulo *vsus* *est* *Plato*)* *interpreteris* *oculum*: &
putris

Locus trans-
sumptionis.

2. top. 2.

loc. 8.

6. top. 2. res-
fertur.

putrimordacem, araneum: & ossigenam, medullā: aut certe (quoniā vocabula hæc sunt inusitata) si tellurem, aut aridā, terram exponas: aut philosophum, sapientem.

De loco coniugatorum. Cap. 16.

2. Top. 3. loco. 29. **C**Oniugata (quæ Græcè tum σύζυγα, tum σύζυγοι dicitur) primaria quidem significatione sunt nomina, & verba ita affecta inter se, ut alterum ab altero denominatiuè deducatur. Sic Sapiens, & Sapere sunt cōnexa, ^{Cur inter cōnnecta, hæc} cōnnecta sapientia, à qua denominatiuè oriuntur. Hæc ergo iccirco primū in connexis numeraui, quòd ita alterū ab altero pendeat, ut utraq. eandem formam significant, solog. significandi modo differant. Cæterum secundaria significatione, ipsa etiā denominatiua eiusdem denominantis cōparata inter se, ut Philosophus, & Philosophari, dicuntur coniugata. Reuocantur etiā ad coniugata voces illæ, quæ casus ab Aristotele nominātur, hoc est, aduerbia deducta ab aliquo denomināte, ut sapienter à sapientia. Sed quanquā Aristoteles hæc primū distinguit, latius tamē accepto coniugatorum nomine, omnia inter se cōnjugata dici posse concludit. Atq. hanc communiorem coniugatorū acceptancem amplectitur Cicero. Coniugata. inquit, dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab uno variè commutantur, ut Sapiens, Sapienter, Sapientia. Itaque omnia hæc

In top. 2. de O. ^{Haec vocantur coniuncta. 2. de O.}

meritò dicuntur coniugata, quia ipsa vocis ac significatio-
nis communione sub vnum quasi iugum deuincta sunt. Cur dicuntur
coniugata.
Sed quoniam in cōiugatis potior est significationis, quam
vocis coniunctio, non sunt ea omnino à coniugatorum nu-
mero excludenda, quæ sic vocis societate carent, vt eiusdē
significationis iugo coērceantur: cuiusmodi sunt *Virtus*,
Studiosus, *Studiosè*. Nec verò necesse est vt cōiugata sint
voces simplices: siquidem orationes eandē vim habere pos-
sunt atque simplicia vocabula, vt si dicas, *Virtus*, *Virtu-
te præditus*, *Cum virtute agere*, & similia. *Huius loci* *vñs loci.*
eum esse vsum docet Aristoteles, vt quicquid vni coniugatorum conuenit, cæteris etiam suo cuique modo conue-
nire, aut non conuenire concludatur: vt si iustitia est lau-
dabilis, etiam iustus est laudabilis, & iuste agere est lau-
dabiliter agere: Si verò iustitia non esset laudabilis, nec
iustus laudabilis esset, nec iuste agere esset laudabili-
ter agere. Duo itaq. sunt huius loci communia pronuncia-
ta ex ipsa coniugatorum inter se habitudine desumpta,
alterum ad confirmandum, alterum ad refellendum.

*Cum quo cohæret vnum coniugatorum, cohærent & reliqua.
Cum quo non cohæret vnum, nec reliqua.*

*Quanquam verò non admodum sint vñtata huius lo-
ci argumenta, propterea quòd cōiugata ita coniuncta sunt
inter se, vt ferè apud oēs æquè nota, aut æquè ignota ha-
bentur, non unquā tamen satis acuminis, vt illud*

Co-

Comici, Homo sum, humani à me nihil alienū puto. Hinc poteris concludere hoc modo. Cùm charitati summa laus tribuatur, cur ex charitate operari tātopere cōtemnitur? Si ipsum per se peccatum displicet, cur placet peccare? Si Logicam tradis cur non λογικῶς, id est Logici moræ sed μηταφυσικῶς, id est velut Metaphysicus de prædicamentis dis-
ad Cor. 15 seris? Hinc etiam est illud Pauli, Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cœlestis: & alia pleraq.

Tria tamen potissimum animaduertenda sunt hoc loco, ne argumentandi ratio hinc desumpta ad Sophistiken declinet. Multæ enim in hoc genere strui possunt cauilla-

Prima ani-
maduersio. tiones. Primo videndū est, ne propter vocis coniunctionē, quod coniugatū non est, pro coniugato accipiatur, ut Offi- ciosus pro coniugato officij, & Somniculosus pro coniuga- to somni, cum officij coniugatum sit Studiosus, vel Indus- trius, non Officiosus, & somni Dormiens, vel Dormire, secunda. non Somniculosus. Deinde cauenda est diligenter ambi- guitas vocabulorum, quæ hīc sæpen numero latenter se in- sinuat: qualis cernitur in argumentatione illa Simonidis,

eo. Eth. 7. Cùm homines, inquit, simus, humana tantum curare de-
G. 1. met. 2 bemus. Fallaciter sanè concludit, quia accipit verbū. Hu- mana in consequente non pro ijs, quæ ad hominē spectant, quo pacto deducitur ex antecedente, sed pro caducis, & terrenis, quia significatione terrena à cœlestib⁹ distingue-
Tertia. re solemus. Deniq; vigilanter attendendum est, an attribu- ta coniugatorum recte assignentur. Sæpè enim hoc non animad

animaduerso multa sophismata texuntur: ut si quis con-
 cludat hoc modo, *Iustitia est virtus*, igitur *iusta agere est*
studiosè agere: quod falsum est. Fieri enim potest, ut quis
 agat *iusta* (quale est depositum reddere) cùm interim non ^{2. Eth. 4}
 agat *studiosè*, ob defectum scilicet alicuius circumstantiæ.
 Causa igitur cur argumentatio proposita *vitiosè* conelu-
 dit, hæc est, quia non reclè coniuncta sunt illa duo, *Iusta*
agere, & Studiosè agere, ut singula prædicata singulis
 subiectis aptè respondeant: quippe cùm vel concludendum
 esset, *Iusta agere esse studiosa agere*, vel, *Iuste agere esse*
studiosè agere: quæ utiq. vera sunt. Eadem de causa *vitio-*
sæ sunt hæc conclusiunculae, *Album est dulce, igitur albedo*
est dulcedo: Doctrina est disciplina, igitur qui docet di-
scit: & aliæ sexcentæ huiuscmodi. Nam cùm sensus prio-
 ris antecedentis esset, *Affectū albedine est affectū dulcedi-*
ne, posterioris autē, Eadē qualitas est doctrina, & discipli-
na, cōcludendū potius erat hoc modo, Albū est dulce, igitur
in aliqua eadem re est albedo & dulcedo: Doctrina est di-
sciplina, igitur quod affectū est doctrina affectū est disci-
plina. Etenim cū de locis agitur, hoc est, de respectib^o ar-
gumentorum ad conclusionem, spectandus proculdubio est
sensus antecedentis, & accommodatè ad illum colligi de-
bet conclusio. Siquidem consequitiones, in quibus conne-
xio rerum spectatur, non sunt formales, sed materiales. Id
quod animaduertere non videntur iij, qui, ut apta sit con-
sequutio in coniugatis, tot documēta congerunt hoc loco,

vt inopiam potius argumentorū, quàm copiam cōparare
doceant. Sed iam de loco partium dicamus.

De loco partium

Cap. 17.

Lib. 4. **C**Vm de diuisione differuimus quinq; genera totius
esse diximus, vocē multiplicem, totum quātum seu
integrū, totum esse entiale physicū, totum esse entiale meta-
physicū, & totum vniuersale, quibus totidē partiū ge-
nera responderēt. Nunc autem quia primū, & quartum
genus totius & partiū, cūm de inuentione argumentorū
agitur, negligi solent: de triū reliquorum inuentione, &
usu dicendum est. Atq; vt facilius hi duo loci explicitur
cōprehendenda sunt duo priora genera nomine totius in-
tegri, & partiū integrantiū, quoniam ad argumentan-
dum eadem est vis totius essentialis, & partiū essentia-
lium, atq; totius integri, & partiū integrantium, cūm
vtrumq; totum actu, ac re ipsa ex suis partibus compo-
sum sit. Itaque hic locus erit partiū, tum integrantium,
tum subiectarum: sequens vero totius, tum integri, tum
vniuersalis. *U*sus partiū integrantium in argumentan-
do, his ferē pronunciatis continetur.

2. Top. 2.

Loco. 2

Positis omnibus partibus integrantibus, ponitur totum.

Sublata quacunque parte integrante, tollitur totum.

*H*ac pronunciata tradit Aristoteles in partibus in-
tegran-

tegrantibus multitudinis dumtaxat: quarum usum hoc
exemplum docet. Si et eorum quae mutuo referuntur, et con-
trariorum, et priuatiu[m] oppositorum, et contradicentiu[m] eadem
est disciplina, omnium omnino oppositorum est eadem: quod si
vel ea, quae mutuo referuntur, vel contraria, vel priuatiu[m]
opposita, vel contradicentia, sub eadem disciplina non ca-
dunt, perspicuum est, non esse omnium oppositorum ean-
dem scientiam disciplinam. Sunt tamen vera ambo pro-
nunciata in ceteris etiam generibus partium integratiu[m],
sive ad concludendu[m], aut refellendu[m] ipsum esse totius, sive
ad colligendum, aut refutandum aliquid eius attributum,
aut subiectum. Exempli causa si ita dicas, Fundamenta
sunt posita, parietes erecti, et teclum fabricatum, est igitur
domus, ex ipsa partium existentia colliges existen-
tiam totius. Quam refutabis hoc modo, Aut funda-
menta non sunt iacta, aut parietes nondum erecti, aut te-
clum minimè extructum, igitur nondum est domus. Si
verò sic arguenteris, Animus hominis iusti perfretur
eterna beatitudine, corpus item perfretur, igitur totus
homo eterna beatitudine perfretur, colliges quoddam
attributum totius ex eo quod tale attributum conuenit
omnibus partibus. Quod tamen refutabis hoc modo, Si
corpus viri iusti non est futurum particeps eternae felici-
tatis, non igitur totus homo. Denique hoc pacto collia-
ges subiectum totius ex subiecto omnium partium. Phi-
losophus tenet, et diuidendi artem, et definiendi,

INSTITVT. DIALEC.

argumentandi, totam igitur Dialecticam tenet. Hoc autem pacto idem refutabis, Si Philosophus non callet vel diuidendi methodum, vel definendi, vel argumentandi, non totam callet Dialecticam. Hic tamen tria sunt animad-

^{Prima ani-} uertenda. Primū est, necesse aliquando esse, ut partes inte-
^{maduersio.}

grantes, ex quibus totum colligendū est, intelligantur cer-
to ordine dispositæ. Sæpe enim, si hoc desit, non efficitur
conclusio, ut si dicas, Lapidès sunt, calx est, igitur paries

^{Secunda ani-} est: Milites sunt, dux est, ergo exercitus, aut acies. Alterū
^{maduersio.}

est, id, quod diximus, Sublata quacūq; parte integrāte, tol-
li totum, sic intelligendum esse, ut nōmē totius accipiatur,
pro toto integrō quā totum integrum est. Nam si accipia-
tur pro re, cui attribuitur integritas, non quā integrā
est, falsum esse deprehendetur. Verbi causa, Si Socrati ab-
scissus est digitus, licebit colligere, Socratē nō esse integrū:
non tamen rectē colliges, Socratem non esse: quia Socrates

et si integer sine digito non est, potest tamen sine digito
in rerum natura cohærere. Quare si latē volueris accipere

^{Moderatio}
^{ppsterioris} nomen totius, hanc moderationem posteriori pronunciato-
ppnūciati. adhibeas necesse erit, ut nomen partis integrantis accipias:

pro parte necessaria (qualis est in Socrate caput, aut pe-
ctius) nō pro quacūq; sine discrimine. Quacūq; enim par-
te necessaria sublata, oīno tollitur res, cuius ipsa est pars.

Hinc dissolues hāc cauillationem: Quædam pars hominis:
candidi non est candida (ut potè pupilla) igitur homo cā-
didi non est candidus. Sic enim occurses, Rectē sequi ho-

minem:

minem candidum non esse totum candidum, cùm aliqua eius particula sit non candida: non tamen rectè colligi, hominem candidum non esse candidum. Hoc enim non efficietur, nisi qui argumentatur ostendat, non esse maiorem hominis candidi portionem (quæ quidem pars necessariò candida esse debet ut ille Sit candidus) omnino cādidam.

Tertium est, attributa, quæ de toto ex partibus concludū ^{Tertia anis} tur, aut refelluntur, talia esse debere, ut toto & partibus ^{maduerfio.} possint esse communia. Nā si fuerint propria partium, nō poterunt de toto cōcludi, quia partibus cōueniant: Si propria totius, non poterunt de toto inficiari, quòd de partibus negentur. Nec enim rectè cōcludes, hominē esse principium internum rei naturalis, quia animus, & corpus sunt principia interna rei naturalis. Siquidē hoc attributum nō potest esse homini cōmune cum animo & corpore. Nec item rectè colliges, hominē non esse animal, quia animus, aut corpus nō est animal, aut quia nec animus, nec corpus est animal. Quandoquidē animal nō potest esse animo & corpori commune cum homine. Ex priori pronuntiato est illud Davidicū, Quo ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua ^{Psal.138.} fugiam? si ascendero in cælum, Tu illic es: si descendero in infernū, ades: Si sum psero pennas meas diluculo, & habi- tauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Probat Regius Propheta, Deum esse ubique quia est in cælo, apud inferos, & in terra, quibus regionibus complecti solent scripture diuinæ to-

tam rerum vniuersitatem. Hoc vero genus argumenti, quod ex enumeratione partium vocatur, non tam artificiosè rem probat, quam aperte distincteque proponit, atque amplificat. Quod enim nomine totius obscurius, ac angustius significatur, id multò euidentius per omnes partes proponitur, & magnificentius dicitur. Ex poste-

Ioan. 8. riori pronuntiato est illud apud Ioannem, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti: Quibus verbis Iudei ex negatione quinquaginta annorum, totam illam tot seculorum multitudinem inficiari conabantur.

Est enim hæc argumentandi ratio valde accommodata ad resistendum, seu instantiam ferendam (ut dici solet) cum quis vniuersè aliquid affirmat. Vsus vero partium subiectarum his pronunciatis traditur.

Vsus partium
subiectarum

Prædica. 5.

& 2. top. 2.

loco. 10. &

II. & cap. 4.

duobus ex-

tremis locis.

Posita quacunque parte subiecta, ponitur totum.
Sublatis omnibus partibus subiectis, tollitur totum.

Exemplum Aristotelis. Si anima mouetur loco, aut alteratur, aut accrescit, aut decrescit, mouetur utique: quod si nec loco mouetur, nec alteratur, nec accrescit, nec decrescit, non mouetur sanè. Moueri loco, alterari, accrescere, & decrescere sunt partes subiectæ motus. Ex priori pronuntiato concluduntur duæ illæ argumentationes

Iacobi. 2. apud Iacobum. Si tamen legem (inquit) perficitis regalem secundum scripturas, Diliges proximum tuum sicut te ipsum, bené facitis: Si autem personam accipitis, peccatum

tum operamini. Quo loco ex dilectione proximi, quæ est pars quædam subiecta bona actionis, concluditur bona actio: & ex personarum acceptione, quæ est pars subiecta peccati, colligitur peccatum. Est autem hoc argumentandi genus per accommodatum ad instantandum, resistendum ue ei, qui vniuersè aliquid negat. Ex posteriori pronuntiatio habet vim concludendi locus ille Pauli ad Romanos, ^{Ad Rom. 8.} Quis ergo, inquit, nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an famæ? & quæ sequuntur. Quasi dicat, Nihil separabit nos à charitate Christi: quod ex negatione partium subiectarum ostendit. Atque hæc concludendi ratio plus artis habet in proponenda re ob ocus, & amplificanda, quam in probanda. Huc porrò ac- ^{Nota hæc.} cersendum est tertium illud, quod pro intelligentia duo- rum superiorum pronuntiatorum annotabamus, id, in quam, quod de toto concluditur, tale esse debere, ut toto, & partibus possit esse commune. Iccirco enim non rectè ita concludes, Homo est species infima, igitur animal est species infima: nec item hoc modo, Homo non est genus, equus non est genus, &c. Igitur animal non est genus: quandoquidem nec esse speciem infimam potest esse animali cum homine commune: nec esse genus potest conuenire homini cæterisque infimis speciebus, quemadmodum animali conuenit.

De loco totius. Cap. 18.

EX superiori loco patet, quomodo ex partibus confirmetur: aut refutetur totum: nunc dicendum est, quo pacto ex toto probandae sint, aut refellendae partes. Quod ergo attinet ad usum argumentandi ex toto integro, spe-
cienda sunt haec duo pronunciata.

Posito toto integro, ponuntur omnes partes.

Sublato toto integro, aliqua saltem pars tollitur.

Quod vero attinet ad usum argumentorum ex to-
to vniuersali, totidem pronunciata prae*stò* sunt in hunc
modum.

Prædi. 5. & 6.

2. Top. 2. loc.

ca. 10. & 11.

Posito toto vniuersali, ponitur aliqua pars subiecta.

Sublato toto vniuersali, tolluntur omnes partes subiectæ.

*Hic non est necesse afferre alia exemplia, quam quæ su-
periori loco adducta sunt. Verbis enim commutatis huic
loco deferuient.*

Explicatur
quatuorque
dam appellati-
onies totius (inuenias primū, ut suspicor à Boëthio)
tiones totius
Boeth. 2. de
quia non parū usurpatæ sunt à Dialecticis in hac inuen-
diff. to. sum-
tiois disciplina. Hæ sunt, Totū in quantitate, Totū in loco,
pta occasio-
ne ex 2. top. Totum in tempore, & Totū in modo: quibus totidē appella-

Aristotelis tiones partū ex altera parte respondet. Totū in quantita-
loco 2. &
ultimo. te (quod planius dici posset) Totū in multitudine, seu totū

Totum in multitudine) est vniuersale aliquid signo vniuersali nota-
quantitate.

tum, ut si dicas, omnia opposita, omne animal, & cætera
huiusmodi. Pars verò in quantitate, siue in multitudine,

est

est quicquid cōprehenditur in tota multitudine, ut cōtra-
 ria in oppositis, & homo in animalibus. Totū in loco erit,
 si dicas, Vbiq; pars in loco, si dicas, Hic, aut Ibi. Totum in
 tēpore si dicas, Semper: pars, ut si dicas, Nunc, vel Heri.
 Totū in modo est vniuersale aliquid sine adiectione prola-
 tum, ut homo, cāandidū, & huiusmodi alia: pars autē in mo-
 do, est vniuersale quid, cū adiectione non minuēte, nec tol-
 lente totū, ut si dicas. Homo sapiens, Magis candidū, Mi-
 nus candidū. Nomine adiectionis minuētis, aut tollētis to-
 tum, intelligo adiectionē: que cū additur nomini totius Adiectionē
nuens, aut
tollens.
 vniuersalis, efficit, ut huiusmodi totū nō possit affirmari
 de tota ag gregatione. Vt si dicas, Homo potentia, Homo
 lapideus, Candidum secundū quandam particulam, il-
 lud Potentiā & illud Lapideus, & illud Secūdū quan-
 dam particulam erunt adiectiones minuentes, aut tollen-
 tes totum: quia nec homo de homine potentia (ut de em-
 bryōne antequam animū rationis participem acci-
 piat) aut de homine lapideo (ut de statua Cæsaris) nec
 Candidum de eo, qui solis oculis, aut dentibus, candidus
 est (ut de Æthiope) verè dicitur. Sed quia totum in quā-
 titate, seu multitudine, itemque totum in loco, & in tem-
 pore sunt quedam tota quanta seu integrā: totum autem
 in modo in totis vniuersalibus numeratur, ut satis aper-
 tum est: non est opus, ut quo pacto his generibus totius, &
 partium in argumentando vtendum sit, doceamus, cū
 ex dictis perspicuum relinquatur.

De loco causarū: primumq; de argumentis
ex materia. Cap.. 19.

SEquitur locus causarū, qui vt omniū patet latissime,
sic est omniū utilissimus, & perinde usurpatissimus.

Quartuor itaq; esse causarū prima genera, materia, formā,
4.lib. 4. & efficiēs, & fine, ex supradiētis intelliges. Nūc singula per-
5.lib. 4. currēda sunt, & in ea rursus gñra deducenda, quæ copiæ
Materia tri- argumētorū cōparandæ potissimum cōducere videantur.
plex.

Materia igitur, latē accepto vocabulo, triplex est: ex qua
in qua, & circa quam. Materia ex qua duplex: ea, ex qua
Ex qua. prius trāsmutata fit aliquid (quæ vocatur transiens) vt
vinū aceti, & Syluæ ac nemora ædiū: & ea, ex qua pmanē
te res cōponitur (permanentē hāc appellat) vt ligna suc-
cisa, ædiū, & nauī cōparatione. Materia in qua est subie-
ctum respectu cuiuscūq; formæ: quo pacto lapis est materia
figuræ insculptæ, & corpus coloris, et animus sciētiæ. Ma-

Circa quam. teria circa quā est id, circa quod actio aliqua, et opatio ver-
satur: qua significatione dicimus, virtutes esse materiā
laudis, & vitia reprehensionis, & ligna fabri lignarij, &
orationē earū artiū, quæ in sermone versantur, & res na-
turales Physicæ, & Deū optimū Maximū Theologie. Ex
primo genere materiæ (quā diximus ex qua) sic licet argu-
mētari. In Lusitania succidūtur nemora, nec alia cōserū-
tur, nil igitur mirū est si ædium structura tāti constet. In
Gallia plurimi sunt luci ac syluæ, cur igitur nō sint pluri-
mæ naues? Apud Aethiopas nō est usus eius vini, quod ex

vnius exprimitur, ergo non possunt ijs in regionibus sacra
 fieri, nisi aliunde eiusmodi vinū deportetur. Aristoteles sic. ^{1. de Celo. 2.}
 Cælum nō cōstat materia elemētorū (aliōqui sursum aut
 deorsum ferretur) igitur iterire nō pōt. Hic homo ex ipsa
 humorū proportione habet carnis mollitudinē, nō mirum ^{2. de Ani. 9}
 est igitur si ingeniosus sit. Eodē pertinet illa Theologorū ^{D. Tb. 3. p. 9}
 argumentatio, Christus seruator nōster habuit optimam ^{4. 6. & alij}
 corporis cōstitutionē, acerbissimē igitur afflictō est crucia
 tib⁹ suæ passionis. Ex materia in qua, talia ducūtur argu-
 mēta. Memoria huius est parū tenax, ergo nisi s̄epi⁹ repe-
 tierit q̄ p̄ceptor tradit, breui oīa excidet. Forma iridis ^{3. meteor. 4.}
 est in nube rorāte, ac distillāte, parū igitur durabit. Hic hō
 est valetudinari⁹ igitur nō sine causa pallidus. Rōnalis ani-
 mus quoad suū esse nō sustinetur à corpore ī quo est (cū ali ^{3. de anima}
 quā opationē habeat, q̄ à corpore nō p̄det) pōt igitur sine ^{4. & 5.}
 corpore ī rerū natura cohærere. Ex materia circa quā, hu- ^{6. Meta. 1.}
 iusmodi argumēta texūtur. Ultra substātias corporat̄as, ^{et vndecimo}
 sūt aliæ quædā corporis exptes, quas Philosoph⁹ cōsiderare
 debet, est igitur ultra philosophiā naturalem quædā alia
 supnaturalis. Materiarei rusticæ est humilis, ac tenuis, me-
 ritō ergo Virgilius Buccolica & Georgica gracili auena-
 cecinit. Res diuinæ ac cælestes sunt oīm maximē admirabiles,
 nullæ igitur sunt in quib⁹ magis exultare, ac regnare
 possit oratio. Lex dñi est immaculata, cōuertēs animas, ^{Psal. 18.}
 delis, p̄fēctasq; paruulis sapientiā, beatus igitur vir, cuius ^{Psal. 1.}
 voluntas ī lege dñi est, quiq; ī lege ei⁹ meditatur die ac nocte.

De

De argumentis ex forma. Cap. 20.

Forma tri-
plex.

Essentialis.

Forma quoq; triplex est: essentialis, accidentaria, & externa. Essentialis, vt rationalis animus respectu hominis, & figura respectu statuae. Accipio enim statuae nomen pro tota cōpositione ex figura & materia. Accidentaria vt color, respectu corporis, figura statuae respectu līgii, & scientia respectu animæ. Externâ, est exemplar respectu eius rei, quæ exemplaris imitatione fit. Quāquam id etiam, cui materia injicitur, aut infunditur, aut alio modo adaptatur, vt formā artificiosam accipiat, nomine formæ externæ appellari potest: cuiusmodi sunt vasa, in quibus opifices vel lutū ingerunt, vel liquida metalla fundunt, vt aliquam artis figurā in materia exprimant. Porro forma essentialis nō solū dicitur causa formalis totius cōpositi, sed etiā materiæ, atq; adeo proprietatū earū, quæ essentiā, quam ipsa cōstituit cōsequuntur. Talis enim est materia rei, qualē forma exigit: nec aliæ proprietates essentiam sequuntur, quam quas formæ perfec̄tio sibi vendicat.

2. De ani-
ma. 2.

Ex forma essentiali ducuntur hæc argumēta. Anima est id, quo primò viuimus, sentimus, ac intelligimus, igitur corp° viuētis nō potest esse quoduis sine discrimine, sed certis qbusdā instrumētis distinetū. Ania rationalis īmorta-
lis est, & habet naturale ad corp°, in quo creata est, pp̄fisi-
nē, ergo si absurdū est naturale appetitū in oēm ēternitatē
īpediri, ac frustrari, sanè aliquādo corp°, aīe sepatē iūge-
tur ac copulabitur. Quāquam hæc cōclusio rōnib° nō eget ar-
tifi-

D. Tb. 4. cō-
tra Gen. 79.

tificiosis, præsertim verisimilibus, cùm sit Dei opt. Max. autoritate confirmata. Ex eadem animæ nostræ substā-
tia concluditur illa Domini sententia, *Nolite timere eos*, ^{Matth. 10.} qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eū, qui potest & animā, et corpus p̄dere in gehennam. Quasi dicat, cùm talem animū habeatis, vt eius vita sempiterna sit, nec à corporis vita dependeat, nō tantopere debetis mortē corporis reformidare, vt eius vi-
tandæ causa aliquid committatis, quod in æternum tēpus luendū sit. Hinc probare poteris, nec ignē posse refrigerare, nec aquam ex natura sua calefacere, quia formā ignis non sequitur refrigerandi potestas, sed calefaciendi, è con-
trà verò cū forma aquæ nō cohæret calefaciendi vis natu-
ralis, sed frigore afficiendi. Hinc licebit Dialektico repre-
hendere artifices, qui fines suos transiliunt, eaq; tractant,
quæ sub artibus suis (quæ sunt ipsorum, qua ratione arti-
fices sunt, essentiales formæ) non cadunt. Hinc accusabi-
tur Orator qui omni ornatu præciso, ex mathematicis ra-
tionibus, aut ex intima Philosophia de promptis orationē ^{I. Eth. 3.} contexere voluerit: pariq; vitijs coarguentur Mathematici, ac Philosophi, qui non, nisi more oratorio, hoc est, figu-
rarum, ac modorū phaleris de rebus mathematicis & phi-
losophicis differuerint. Latissimè hic poterit expatiari
Dialekticus. Cohibebit enim Grāmaticū ne Theologie sen-
sus audeat attingere: Theologū submissē admonebit ne ad
quæstiones, quæ tanta professione indignæ sunt, sese de-
mit.

mittat: mediasq; scientias, si quando finibus suis excesse-
rint, vt pedem referat adhortabitur. Nec modò alias di-
sciplinas cōmonebit, sed etiam in seipsum animaduertet,
multa sophismata resecabit: inutilia, quæq; in vsum nō ve-
niūt, cōtemnet: demū quæstiones metaphysicas suis auto-
bus relinquet. Si quando autē propter affinitatē, quā ha-
bet cum Metaphysico, aliquid de rebus metaphysicis dice-
re necesse habuerit, id quasi præteries faciet, nec more me-

Cur bæc ar- taphysico, sed dialectico, id est suo, eas discutiet. Hec oīa
gumenta du- argumēta ex forma essentiali ducūtur quādoquidē omnis
cātūr ex for- ma essentiali. ars, omnis facultas & officiū (quæ sunt essentiales formæ
artificū, & eorū qui munus aliquod gerūt) certā aliquā,
& præscriptam materiam sibi vendicant.

Salustius. Ex accidentaria forma hominis, hoc est, ex ipsa corpo-
ris humani recta figura, admonet quidā, ne vitā inertis filē
tio trāseam⁹ veluti pecora, quæ natura, inquit, prona atq;
ventri obediētia finxit. Hinc multi laudātur ex scientia,
Esaias. 53. ex labore, ex dignitate corporis, & ex alijs infinitis acci-
dētibus. Hinc deniq; Esaias dixit, Christū Seruatorē no-
strum cruci affixū propter vultus, totiusq; corporis indi-
gnissimā deturpationē non fuisse agitū. Quasi abscon-
ditus, inquit, vultus eius, & despectus, vnde nec reputauis
mus eū. Ex forma externa, quā exēplar dicimus, ostendit
Aristoteles, cur oīa viuētia pfecta cōtinuatione quadā sibi
similia pcreare studeat, Vt sint semp, inquit, hoc pacto, eo
ditionēq; subeāt, quoad possunt, diuinā. Id enim ipsum ap-
petunt

petunt vniuersa, gratiaq; ipsius oīa agūt, quæcūq; secūdūm
naturā agūt. Quasi dicat, vt imitetur, quo possunt modo,
æternitatē primæ causæ. Huc spectat cōfirmatio illius di-
uinæ cōminationis, Quicūq; effuderit humanū sanguinē, ^{Genes. 9.}
fundetur sanguis illius: ad imaginē quippe Dei, inquit, fa-
etus est homo. Et illud Dñi apud Mathæū, ^{Matth. 5.} Diligite inimi-
cos vestros, bñfacite his, qui oderūt vos, & orate pro pse-
quētib⁹ & calūniatib⁹ vos, vt sitis filij patris vestri q; in cœ-
lis est, qui sole suū oriri facit sup bonos & malos, & pluit
super iustos, & iniustos: hoc est vt imitemini patrē vestrū
qui rāta in eos, qui se odio prosequuntur, cōferre solet bñfi-
cia. Hinc latissimē probare poterimus verisimile esse, eos,
quib⁹ boni parētes, aut reges, aut prælati obtigerūt, bonos
esse, quib⁹ mali, malos. Maiores enim sunt quasi exemplaria,
quæ sibi minores imitanda ferē proponunt.

Ad hos formarū locos reuocari possunt duo Aristote- ^{Locus ab ins-}
lici, qui appellari solet ab inesse ad denominari, & ab appo- ^{esse ad deno-}
sitione. Ex priori loco huiusmodi ducuntur argumenta, ^{minari. 2.} ^{top. r.}

Calor est in igne, ergo ignis est calidus. Multis tamen con-
ditionibus opus est, vt hic locus sit tutus. Nec enim quia
cādor in aliqua Æthiopis particula reperitur, Æthiops
candidus est: nec quia rubor ad breue tēporis spatiū est
in eo, qui pudore suffunditur, statim is ruber dicitur: nec
si calor non nullus sit in aqua frigida, verè dixeris eam
esse calidam: nec quia actio est in eo, qui patitur, siccirco
illud agens, vel agere dicitur. Oportet igitur, vt id, ^{Loci expli-}
^{ca. io.} quod

quod inest, insit simpliciter, non in minore parte (cum in maiore esse potest) non breuissimo duntaxat tempore, & quasi in transcurso, non admodum remisso, sed intensius, quam cōtrariū. *Quicquid igitur hoc modo inerit, id haud dubiè denominabit rē cui inest: non tamen erit necessè ut quocunq; modo denominet, sed certo quodā.* Itaq; id, in quo est actio, nō est appellandū agēs, sed actū, seu effectū actio-
ne, quod idē est, ac patiens. *Contra verò id, in quo est locus*

*Locus quem non est dicendū locatum, sed locans. Ex posteriori loco ta-
vocat ab ap-
positione ex
2. top. 4. lo.
eo. 34.* lia ducuntur argumenta, *Paries est albus calce, igitur calx
est alba: Cibus melle addito fit dulcis (vel dulcius, quam
erat) igitur mel est dulce.* In quo argumentādi genere no-
mine appositionis solet intelligi ea rei appositiō, quae sit
capax eius denominationis, quae de re, cui apponitur, con-
cluditur. *Alia etiam nonnulla intelligi consueuerunt: cæ-
terū nos iam ad argumenta, quae ex efficiente causa du-
cuntur, veniamus.*

De argumentis ex causa efficiente.

Cap. 21.

*Triplex eau-
sa efficiens.* *2. Phy. 2.* **C**ausa efficiens triplex itidem (ut superiores) dici po-
test: procreans, conservans, & interimens. Quarum
singula genera in duo rursus genera diuiduntur, in princi-
piales & famulātes. *Principales, aut sunt simpliciter prin-
cipales, qualis est solus Deus, aut in certo quodam genere,*
*ut architectus inter omnes fabros, qui in nauī conficienda
operam*

operam ponunt. Famulantes sunt, quæ principalibus ser- Famulantes
uiūt, vt cœlestes substantiæ Deo, & ij, qui ligna succidūt, 2. Ph. 3.
aut præparant, architecto. Reuocantur ad efficientes cau-
sas instrumenta omnia, vt securis, terebra, & huiusmodi
alia. Item ij, quorum consilio res geritur, vt regum consi-
liarij. Sed & causas meritorias ad efficientes reuocant 2. Tho. deue
Theologi. Ex causis procreatibus est illa reprehensio, qua rit. q. 29.
Moyses ingratitudinem Israelitici populi ita concludit. ar. 6.
Deut. 32
Generatio prava atq. peruersa, hæc cine reddis Domino po-
pule stulte, & insipiens? Nunquid nō ipse est pater tuus,
qui possedit te, & fecit, & creauit te? Huc etiam spectat
illud Pauli, si delibatio sancta est, & massa: Si radix san-
cta, & rami. Ex negatione huius causæ est illud. Aristoteles non respir. 1.
& 6. Pisces non respirare, quia pulmonem non habent.
Vnde quoq. Dominus, Progenies viperarum, quomodo po- Math. 12.
testis bona loqui, cum sitis mali? Et Paulus, Quomodo au Ad Rom. 10
dient sine prædicante. Qui alio rursus loco sub quadā si-
militudine, ex negatione meriti concludit negationē præ-
mij hoc modo, Non coronabitur, nisi qui legitimè certaue- 2. ad Tim. 2.
rit. Infinita sunt argumenta ex hoc causarum genere.

Ex causis conseruantibus est id, quod docet Aristoteles, Homines diutiū, quam alia quædam maiora animalia viuere, quia in homine melior est proportio, & qualitas, humidi & calidi, quibus vita conseruatur. Et illud, diutur nius esse Regnū, quam alias Res publicas, quoniam à causis externis minimè omnium deletur. Et illud, Conseruari 5. Polit. 8. 5. Polit. 10. De lögit. & vī. tē. I.

Y Respu-

INSTITVT. DIALEC.

Respublicas non solum quia procul absunt ab ijs, quæ in-
teritum afferūt, sed interdum etiā quia prope sunt, quod
timor intentiore cura Reipublicæ cōsulere cogat. Ex cau-
sis interimentibus est argumentum illud Aristotelis, Aro-

2. post. 17 bores lata folia habentes defrondescere, quia succus in ea
parte contrahitur, vbi folia cum extremis ramulis copu-

5. polit. 7 lantur. Et illud, Maximè respublica dissoluitur, si ius in
ipsa violetur. Huc etiam pertinet illud Domini, Omne

Luc. II. regnum in se ipsum diuisum, desolabitur: & domus supra
domum, cadet: &c. Magna vis argumentorum ex hoc etiā
causarum genere desumitur.

Locus gene- Ad locum efficientium causarum reuocatur locus ge-
rationum, et rationum, & corruptionum. Quin etiā Aristoteles hunc
corruptionū cum illo, coniungit. Argumenta ex hoc loco desumpta ad
2. Top. 2. hunc modū tractantur. Si generatio bona est, bonum est
loco. 31. quod oritur: si mala illa, malum etiam hoc. Si corruptio
seu interitus bonus est, res, quæ interit, mala est: si malus
ille, hæc bona. Hinc licet ostendere. quanto cū desiderio, &
aviditate debuit doctrina Christi seruatoris nostri excipi,
cuius nativitatē tanta cū exultatione Angeli, Reges, pasto-
res, cælu deniq, & terra celebrarūt: cuius mortē indignissi-
mā muta etiā, & sensus expertia elemēta deplorauerunt.
Hinc etiam probare possumus, pessimus, & perniciosissi-
mum fuisse Iudam, cū eius nativitas adeò fuerit detesta-
bilis, vt dixerit summa veritas, Melius erat ei, si natus
nō fuisset: mors adeò execrāda, vt ipse desperatione actus
semet

semet laqueo suspenderit, & miserā animam in suū locū, id est damnatorū, ruptis visceribus exturbauerit. Nō negamus tamen fieri posse, ut interitus rei bonæ, ratione aliqua sit malus, & malæ bonus. Mors enim Christi ratione salutis, quā nobis peperit, optima fuit: & mors Herodis ^{Iosephus lib.} perniciosa fuisse, ac lugēda, si indigna illa nobiliū strages sequuntā esset, quā ille morti proximus optarat, & sorori quasi testamento reliquerat. Sed hoc tantum dicimus, interitum, rei bonæ, qua rei bonæ interitus est, esse perniciōsum, rei autem malæ, qua malæ, esse bonum, & optandum. Quæ moderatio in generationibus etiam intelligenda est.

De argumentis ex fine. Cap. 22.

Finis est causa causarum omnium. Materia enim, nisi ^{Finis causa} formam accipiat, rudis est atq; informis. Forma verò ^{causarum.} si desit efficiens, nunquā in materiā inducetur. Efficiens deniq; nisi finis cupiditate cōmoueatur, nihil vñquā efficiet. Est igitur finis causarū omnium causa & principiū. Nec causarū modò est causa finis, sed multo etiam magis mediorū, quæ in fine destinātur. Exempli causa habitatio nō solū est finis eius, qui domū sibi extruit, itēq; forme domus, atq; materiæ, in quā forma domus inducitur, sed etiā (ac multo verius) ipsius ædificationis, qua & cōstruitur domus, & habitatio paratur. Quo fit, ut ex fine, quem nobis proponimus, non solum probare possimus, quales

y *cæteræ*

INSTITVT. DIALEC.

ceteræ causæ esse debeat, sed etiam qualia media ad finē
 Triplex finis consequendum dirigenda sīnt, & præmittenda. Triplex
 igitur est finis. Alius est ea res, cui aliquid expetitur: quo
 pacto non solum Deus est finis nōster, sed etiam alij homi-
 nes, atq; adeò nos ipsi nobis sumus fines. Nam & Deo glo-
 riam, & proximis, nobisq; ipsis salutem optamus. Qua fi-

^{Psal. 68.} nis acceptione vtitur Propheta cūm his verbis Deum al-
 loquitur, Propter te sustinui opprobrium, &c. hoc est, ad
 tui gloriam & laudem hæc omnia perpessus sum: & Pau-

^{2. ad Tim. 2.} lus cūm ait, Omnia sustineo propter electos, vt & ipsi sa-

^{2. Phy. 2.} lutem consequantur: & Aristoteles cūm dicit, Omnia
 (scilicet artificiosa) sunt gratia nostri, sumus enim &
 nos quodāmodo fines. Alius finis est res, cuius fructiō (vt
 sic dicam) aut usus expetitur: quo pacto etiam Deus est
 finis nōster, quia omnes volumus vt ipse seipso, & nos ipso
 fruamur: itemq; vita, honores, dīuitiae, quibus tū alios vti-

^{2. Confess. 1.} tum etiam nos ipsos cupimus. Qua significatione D. Au-
 gustinus intelligit Deū esse finem nostrum cūm ait, Feci-
 sti nos domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec
 requiescat in te. Eodēq; finis significatu, probat Aristote-
 les nec honores, nec dīuitias esse hominū ultimū finem, quo

^{1. Ethi. 5.} nimirū vt summo bono frui debeat. Tertius est ipsa frui-
 tio (seu adeptio) aut usus rei, quæ desideratur: qualis est
 aperta Dei optimi Maximi contemplatio in futura vita

^{10. Ethi. 7.} & possēsio virtutū, honorum, aut dīuitiarū in hac. Qua
 finis usurpatione vtitur Aristoteles cūm docet, cōtempla-
 tionem:

tionem Dei & substantiarum separatarū, vt in hac vita haberi potest, esse vltimū finem hominis (etenim fidei lumine minime edocētus non potuit progredi vltierius) vsum verò rerum aliarū, vt salutis, roboris, pecuniarum, & honorum, nō esse vltimū finē, sed aliquatenus requiri. 1 Etb. 8 & 10. Etb. 8.

Ex fine primi generis (hoc est, ex re, cui aliquid expeditur) concludere possumus hoc modo, Deus efficit omnia propter se, igitur non est autor peccati, quādoquidem peccatum in Deū referrin non potest. Omnia sunt in Dei gloriam facienda, non est igitur Deus blasphemandus, non est proferendum verbum ociosum, &c. Optas proximis bona, ne sis igitur cuiquā occasio ruinæ: Diligis te, ne te igitur malæ cupiditatis veneno periras: vis perfectus esse, Ex fine secundi generis (ex re videlicet cuius fruitio aut vſus desideratur) sic licet argumentari. Optas magna, cōtemne igitur parua. Vis abunde metere, ne parcē igitur semina: Vis turrim aedificare, prius ergo cōputa sumptus: Vis bellum committere, vide num sit tibi maior exercitus cogendus. Ex ipsa fruptione vel vſu, quem finē tertium fecimus, Ex fine tertii generis. ita colliges. Optas Deum videre, esto igitur mundo corde: Vis esse particeps gloriæ Christi, patere igitur cū Christo. Ad locum finiū reuocatur à quibus dā locus, Ab vſibus, eo quod vſus est finis officij, aut instrumēti, cuius est vſus. Verū cum nomen vſus magis sonet effectum, quam causam, ad locum potius effectorum videtur pertinere.

De vſu loci causarum. Cap. 23.

VT tamen ad certam aliquam normam, tam variā ex hoc loco argumentandi rationem redigamus, ad Tribus mos uertendum est, tribus modis posse effectum ex causa conditum effectus ex causa concludi: primo quo ad potentiam, hoc est, quo ad posse esse: altero quo ad actum, siue imperfectum, quod est fieri, siue perfectum, quod est esse: tertio quo ad aliquam affectionem ipsius, ut quo ad esse bonum vel malum. **P**rimus modus. Primus probandi modus hoc pronunciatio præscribitur 2. Ph. 3. ab Aristotele.

Causa potens & effectus in potentia simul sunt,
aut non sunt.

Hoc est, si iam extat causa ad effectum edendū apta dubiū non est quin effectus esse possit (modo nō desint alię causę, quę ut effectus producatur, cōcurrere ac cōuenire debet) quod si talis causa nō extat, nec effectus esse poterit, saltē potētiā ppinquā, de qua loquor. Remota enim ac distati potētia, potestatēue, dubiū non est quin effectus, etiā dū causa nō extat, verē dicatur possibilis, modō causa possit in rerū natura existere. Hinc suadebis posse Saracenos Mauritanię incolas ab Hispanis debellari: quia nō deest Hispanis materia, ex qua possint arma cōficerē: nec duces periti, aut milites strenui, & exercitati, qui possint bellū inferre: nec ignorāt optimā belli gerēdi formā: nec causa, ob quam bellum inferendum sit est iniusta.

Hinc

Hinc etiam probare quis posset, Abel non potuisse interfici gladio, quia nullus adhuc erat faber ferrarius, qui posset gladium cudere: vel quia nō dum erat materia propinqua gladij, ferrum videlicet ex priori materia conformatum. Secundus probandi modus hoc altero pronunciato significatur ab eodem authore.

Secundus
modus.
2. Phy. 3.

Causa in actu, & effectus in actu simul sunt, aut non sunt.

Hoc est, si causa iam edit effectum, iam effectus editur: si verò nulla edit effectum, nec effectus editur. Hæc plana sunt, ac similiter intelligenda in præterito, & futuro tempore. Ut si causa edebat effectum, viiq; effectus edebatur: si edidit, editus est: si illa edet, edetur hic: Si ediderit, editus erit. Ut orationem autem ededi verbo, non autem efficiendi, ne de sola efficiente causa loqui videar: quanquā inter utrumq; verbū, quod ad usum attinet, perparū interest. Ex causa tamen actu edente effectū non semper cōcluditur effectus in actu perfecto, hoc est non semper colligimus effectū editum esse. Quanquā enim ex materia & forma semper sic liceat argumentari, Materia, aut forma edit compositum, ergo compositum editū est: in efficientibus tamen, & fibris non valet, nisi earū editio sit ita perfecta, ut edi & editum esse idem sint. Quo pačlo sic licet concludere, Deus creat nunc animam, ergo nunc anima perfectè est: Sol lucet, ergo dies est: Deus aperte videtur à beatis, ergo amat. Licet quoq; ex absoluta positione causæ concludere effectum esse in esse perfecto aut imperfecto:

Nū semper
ex absoluta
positiōe causæ
concluđa
tur effectus

I 111 verū

INSTITUT. DIALECT.

verum hoc non fit nisi cum argumentamur ex causis necessarijs, hoc est, necessariò edentibus effecta sua, ut ex materia omnino disposita, aut ex qua cunq; forma caduca & mortali, aut ex quibusdam efficientibus: ut si dicas, Materia est summo calore affecta, ergo ignis est: Anima leonis est in rerum natura, ergo leo est: Sol est, ergo lumen produc̄tum est: Motus cœli est, ergo sub cœlo res gignuntur, & intereunt. Dixi, Ex qua cunq; forma caduca & mortali, quia in immortalibus non valet. Si enim dicas, Anima Socratis est, ergo & Socrates, nil cōcludes. Differt hic modus argumentandi à superiori, quod ibi argumentabamur ex causa in actu, hoc est, ex causa edente effectum, hic autem ex causa tantum absolute posita in rerum natura.

Tertium modum concludēdi effectum ex causis pressè

2. Top. cap.
3. loco. 31

aliquantulum tradit Aristoteles, in causisq; efficientibus duntaxat: his nimirum pronunciatis.

Quorum efficientia sunt bona, ipsa sunt bona.

Quorum efficientia sunt mala, ipsa sunt mala.

Quorum interimentia sunt bona, ipsa sunt mala,

Quorum interimenta mala sunt, ipsa sunt bona.

Idē dicit de generationibus & corruptionibus seu interemptionibus, ut suprà retulimus. Priora duo pronuntiata ceteris etiam tribus generibus causarum accommodari possunt, latè tamen acceptis nominibus boni, & mali

malī, vt nimirum non tantū bona & mala in morib⁹, hoc est, laudanda, & vituperanda, comprehendant, sed etiam bona & mala tum naturæ, tum artis. Exempla. Hic seruus habet firmam corporis constitutionem, ergo est vtilis: Hic est valetudinarius ergo inutilis: Hic equus habet aptam formam proportionemq; membrorum, igitur bonus: Hic ineptam, ergo parum valet: Milites sunt vtiles Reipublicæ, ergo & bellum: Venefici sunt pernicioſi, ergo & veneficia: Bona est vita cœlestis, ergo boni sunt labores, quos iusti pro ea perpetiuntur: Nil prodest superba vita, & diuitiarum iactantia nil confert, vana est igitur omnis cura, & solicitude cōquirendi superbos homines, & arrogantes diuitias. Ex arte similia exempla peti possunt, vt, hic paries est ex lapidibus & calce constructus, ergo bonus: Hic ex luto, ergo nil valet, &c. Exempla reliquorum duorum pronuntiatorum hæc sunt, Reges, qui maleficos non patiuntur viuere, sunt boni, ergo malefici mali: Tyranni, qui Christianos trucidabant, erant Christo detestabiles, ergo Christiani amabiles. Ceterum cum audis, Quorum causæ sunt bonæ, ipsa esse boni, subaudi, qua ratione à bonis causis proueniunt. Nam & si à bonis causis, mala quedam nascuntur (vt à viris probis leuita peccata) non tamen ab illis proueniunt, qua ex parte sunt bonæ. Sæpe etiam effectus, qui ab una causa nō malus nasceretur, ab alia mala vitiatur, vt si quis restituat alienum gladium, vt, homicidium aliquod perpetretur.

Explicatio
pronuntia-
torum.

INSTITVT. DIALEC.

tur. *Quin etiam s̄epe numero cūm causæ omnes sunt bona, mala vna circunstantia potest effectum reddere vitiosum. Itaq; si causa est bona, effectusq; ab ipsa prouenit qua ex parte bona est, tum demum erit bonus si aliunde non vitietur. Hinc facile colliges, quo pacto reliqua pronun-*

Quād latē ciata sint intelligenda. Aduerte tamen hoc loco sub his pateant pro quatuor pronunciatis generalibus plurima specialia contineri, vt Quorum causæ sunt honestæ, ipsa quoq; sunt honesta: Quorum vtiles, & ipsa sunt vtilia: Quorum iucundæ, & ipsa iucunda: Quorum in precio habitæ, & ipsa in precio habentur: Quorum magni constant causæ, & ipsa magni constat: atq; ita in cæteris pronunciatis. Quod utiq; dixerim ne existimes (quod nōnulli Aristoteli obijciunt) angustam valde ac iejunam materiam his pronunciatis contineri. Aliæ quoq; enunciationes proponi possent alijs, atq; alijs effectorum conditionibus colligendis, vt, Ad eius artis materiam pertinent causæ, ad eandem pertinent Generale effecta: Quorum causas facilius assequimur, ea facilius pronunciatiū scientiā tenere possumus, & aliæ quam plurimæ. Sed hæ non s̄egniter notandum. omnes in hoc generali pronunciato, continentur.

Cuius conditionis est causa, eiusdem suo quodammodo est effectus.

Quod quo pacto sit intelligendum, in aliaque atque alia diducendum, iudicio magis expendendum est, quād documentorum multitudine explicandum. Sed iam effectorum locum, qui huic proximus est, breuiter lustremus.

De

De loco effectorum. Cap. 24.

Quam multa sint effectorum genera, ex ipsa causarum multitudine nullo negotio intelligi potest. Cum enim causa & effectus mutuo se respiciant, quam multiplex fuerit causae nomen, tam multiplex sit nomen effectus necesse est. Quin & usus loci, idem est ac superius usus loci. rioris ordine duntaxat pronuntiatorum conuerso. Nam ut ex causis sic argumentabamur, Dantur causae, quae ad effectum edendum aptae sunt, ergo effectus esse potest, sic ex effectu possumus concludere, Effectus esse potest, ergo dantur causae, a quibus prouenire possit, atque ita in cæteris pronuntiatis. Nisi quod hoc plus virium habet argumentum ex effectis, quod cum non ex quavis causa colligamus effectum esse, vel fore, ut ex Deo creaturam, ex quouis tamen effectu colligimus causam esse, vel fuisse, ut ex creatura Deum, & ex pictura pictorem. Item cum ex bonitate seu perfectione causae efficientis non possumus colligere maiorem perfectionem effectus, nec necessariò aequalis, ex perfectione tamen effectus concludimus aut maiorem, aut certe aequalis perfectionis efficientis causae. Itaque cum usus loci huius ex superiori pateat, satis erit si ex quatuor effectorum classibus nonnulla exempla subiiciamus.

Ex effectibus materiae sic licet concludere. Hæc res genita est, ergo ex alia precedente, que interit, est genita: Interire potest, igitur materia constat: Est

densa

Nota hæc.

densa igitur habet multum materiæ: Rara, ergo parum. Grammatica distinguitur à Rhetorica, igitur oratio emēdata, circa quam versatur grammatica, distinguitur ab oratione ornata, quæ sub Rhetoricæ consideratione cadit.

Ex effectibus formæ, hoc modo. Conchilia sentiunt habentq; ex se quendam motum, ergo habent animam. Alia est proprietas terræ, alia lapidis, igitur alia est forma essentialis illius, alia huius. Hæc area est omnium, quæ æqualem ambitum habent, capacissima, est igitur rotunda. Hi characteres sunt inæqualis magnitudinis, ergo & ipsorum typi. Tabernaculum Moysi habuit aureū candelabrum, ergo Et exemplar eius, quod Moysi in mōte monstratum est.

Ex effectibus efficientis hoc modo, Deus produxit omnia ex nihilo, habet igitur potestatem infinitam. Ex quo effectorum genere sunt quam plurima exemplia in sa-
Deut. 16. cris literis: ut est illud, Non accipies personam, nec mune-
ra: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant
Psal. 93. verba iustorum. Et illud, Qui plantauit aurem, non au-
diat? aut qui finxit oculum, non considerat? Et illud, Cum
ad Cor. 3. enim sit inter vos zelus, & cōtentio, nonne carnales estis,
& secundum hominem ambulatis?

Ex effectibus finium, qui quidem propriè sunt me-
dia destinata in finem, sic licet argumentari. Hic rex pa-
rat arma, & cogit exercitum, igitur vult bellum infer-
re, aut propulsare. Hic amicus arripit quancunque

occasionem expostulandi cū amico, ergo cupit ab amicitia eius discedere. Vnde illud, *Occasiones quærit, qui vult rece* Proverb. 1. *dere ab amico. Hinc etiam licet concludere, Hic homo ser* uat diligenter mandata Dei, ergo proponit sibi cælestem vitam. *Hic Christi consilio persuasus distribuit omnia in pauperes, vult igitur sequi Christum.*

Huc spectant argumenta ex usibus, cuius hæc sunt Argumenta:
ex usibus. capita.

Cuius usus est bonus, id bonum est.

Cuius usus est malus, id malum est.

Hinc probamus Dialecticā esse utilem, quia usus eius utiles est (tradit enim instrumenta disquirendi omnibus in rebus veritatem) Sophistice vero perniciosa, quia usus eius est perniciosus, cum decipiatur homines, atq. deludat. *Hic tamen nomine usus intellige usum rei, quā ipsa per se, atq. ex natura sua sibi vēdicat: aliōqui ex malo usu Iuris peritiæ, aut Medicinæ, aut Eloquentiæ (quibus mul*ti abutuntur ad aliorum perniciē) licebit concludere, *has artes esse perniciosas: contrāq. ex bono usu illatarum iniuriarum, odij, & inimicitiarū (quas probi homines patienter sustinēt) licebit colligere iniurias, odia, & inimicitias esse res bonas: quod absurdissimum est. Hoc cū non an-* maduertant cæci hæretici nostri temporis ex abuso sacerdotij, pontificatus, & aliorum sacrorum ministeriorum ac piorum exercitiorum Ecclesiæ, quo nō pauci notantur, & arguuntur, colligunt quasi ex proprio harum rerum usu,

Quis nam
usu hoc lo-
co intellige-
dus sit.

Error hære-
ticorum nos-
tri temporis..

tollen-

tollēda omnino esse de medio hæc sacra ministeria & pia
 exercicia. Quod quanta sit absurditate, ac cœcitate plenū
 dici non potest, quia vna excepta virtute (qua quidem ne-
 mo, qui ea præditus sit, malè vti potest) nulla res adeò est
 bona & excellens, vt ea praui homines abuti non valeant.
 Restant ex connexis antecedentia, & consequentia, de
 quibus iam dicendum est.

De locis antecedentium, & conse-
quentium. Cap. 25.

Quo pacto
 antecedentis
 & consequē-
 tis vocabula
 hic sumātur.

Antecedentis, & consequentis vocabula, non accipiū-
 tur hoc loco pro duabus præcipuis partibus argu-
 mētationis, quarū altera ex altera efficitur (sic enim oīa
 argumēta essent ab antecedentibus, ex quo fieret, vt om-
 nes loci essent loci antecedentī) sed accipiūtur pro rebus,
 quæ necessario antecedēt, aut sequuntur aliquid in quæstio-
 ne positū. Vt si quæstio sit, Vtrū aliqua virtus sit homini
 naturalis, nec ne, licebit partē affirmantem sic suadere ex
 antecedente virtutis. Iustitia est homini naturalis (aliō qui
 vita ciuilis, quæ sine iustitia cōstare nō potest, nō esset ho-
 minib⁹ naturalis) oīs autē iustitia est virtus, igitur aliqua
 virtus est naturalis homini. Ex consequente autē virtutis
 hoc modo, Omne, quod est rationi cōsentaneum est homini
 naturale (cū homo sit animal rationis particeps) Oīs autē
 virtus est rationis cōsentanea, igitur omnis virtus (ne dū
 aliqua) est naturalis homini. Vt ergo intelligas qualis nam
 sit

sit usus horum locorum, aduerte, antecedentiū (vt hoc lo- ^{Duo genera}
 co sumuntur) duo esse genera, totidemq; consequentium. ^{anteced.} & ^{consequētiū.}
 Antecedens uno modo dicitur res, ex qua necessariō se-
 quitur aliud, siue ordine attributionis, quo pacto iustitia
 est antecedēs virtutis, cūm virtus necessariō de iustitia, ac
 vniuersē prædicetur: siue ordine temporis, quo pacto vulnus
 in corde est antecedens mortis, quia necessariō mors breui
 consequitur. Aliò verò modo antecedens dicitur res, quæ
 necessariō dāda est, si aliud dandū est, quo pacto adolescē-
 tia est antecedens iuuentutis, & fundamenta ædificij. Si
 enim infans futurus est iuuenis, necesse est vt prius adole-
 scat: Itemq; si ædes futuræ sunt, necessariō ante iaciēda-
 sunt fundamenta. Cōseques quoq; duplex est: vel id, quod
 necessariō ex antecedēte prioris generis cōsequitur, vt vir-
 tus cōparatione iustitiae, & mors respectu vulneris in cor-
 de, vel id, quod necessariō requirit antecedens posterioris
 generis, vt iuuentus adolescentiam, & ædificium funda-
 menta. Antecedentia & consequentia prioris generis vo- ^{Quibus nos}
 cari possunt antecedentia, & consequentia simpliciter: ^{minibus dia-}
 posterioris autem generis, antecedentia, & consequentia ^{singulis pos-}
 ex hypothesi, seu conditione. Usus antecedentium & con- ^{us antece-}
 sequentium simpliciter (que magis propriè antecedentia ^{dentium &}
 & consequentia dicuntur) his duobus pronunciatis tra- ^{cōsequētiū}
 ditur ab Aristotele secundo Topicorum libro. ^{simpliciter.}
^{2. Top. ca. 2}
^{loco. 13.}

Posito antecedente necesse est poni consequens.

Sublato consequente, necesse est vt tollatur antecedens.

Exem-

INSTITVT. DIALEC.

Exempla. Iustitia est virtus, ergo rationi cōsentanea:

Iniustitia nō est rationi consentanea, ergo nec virtus. Habet vulnus in corde, ergo breui morietur: Non morietur breui, non habet igitur in corde vulnus. Huc spectat argu-

Ad Rom. 8. mentatio illa Pauli, Si autem filij, & hæredes: in qua ex re antecedente, cōcludit consequentem. Et illa, Sapientia

Ibidem. carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest: in qua ex negatione rei consequētis, tollit antecedentem, quasi dicat, Non potest esse subiecta, non est

Nota. igitur subiecta. Si tamen antecedens & cōsequēs æqualia fuerint, hoc est, conuertibilia, ut Dialecticus, & differēdi artifex, licebit sublata re, quæ erat antecedens, tollere eam quæ fuit consequens, & posita consequente ponere antecedentem. Qui modi colligendi cernuntur in verbis Domini

Ioan. 8. apud Ioannem. Cūm enim dixisset, Qui ex Deo est verba Dei audit, statim subiecit, Propterea vos nō auditis, quia ex Deo non estis: quibus verbis tollitur res, quæ fuit consequens, quia tollitur antecedens. Cūm autem dixisset,

Ioan. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me, paucis interpositis, ex re, quæ fuerat consequens, posita, intulit antecedentem hoc modo, Si quis diligit me, ser-

Nota monem meum seruabit. Licebit etiā ex consequente, quod latius pateat, posito, ponere antecedens, si consequens uniuersè accipiatur, ut cū paulo ante dicebamus, Omne quod est rationi consentaneū est homini naturale, omnis autem virtus est rationi cōsentanea, omnis ergo virtus est homini

natura

naturalis. Quale etiam est illud Pauli, Nunquid non au- Ad Rom. 10
dierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eo-
rum. Quasi dixerit, omnes nationes audierunt, ergo gens
Iudeorum.

Vsus verò antecedentium & consequentium ex hypo- Vsus ante-
thesi, est omnino superiori oppositus. Quem ex secundo
posterioris resolutionis libro his duobus pronunciatis li-
cet colligere. cedentium &
consequentiū
ex hypothese
Cap. 12

Sublato antecedente, necesse est tolli consequens.

Posito consequente, necesse est ponи antecedens.

Exempla, Hic infans, non adolescet, ergo nec iuuenis erit: Iuuenis erit, ergo & adolescens. Aedificanda est do-
mus, ergo iacienda sunt fundamenta: Fundamenta non po-
nentur, ergo nec domus aedificabitur. Hic verè amisit bo-
na sua, ergo possebat: Nil possebat, ergo nihil amisit.
Huc spectat illa mendax excusatio Giezi, Non iuit ser- 4. Reg. 5
uus tuus quoquā. Rogauerat Heliseus, Vnde venis Giezi?
Tum ille quia redire aliunde nō poterat, nisi ante iuisset,
negauit antecedens, vt Heliseus negatum consequens in-
telligeret. Illud quog. Pauli, Quomodo inuocabunt eum, Ad R. 10.
in quem non crediderunt: eodem modo tractatur. Cūm
enim credere sit antecedens inuocationis, qui nō credunt,
inuocare non possunt. Illud verò Domini, si vis ad vitam Matth. 19
ingredi serua mandata, ex consequente posito ponit ante-
cedens Quod si quis obiecerit hoc argumentum duci ex Obiectio.
Solutio anis
madneſtēda
loco finium, non igitur ex hoc: occurrendum erit alia &

alia ratione idem argumentum ex diuersis locis desumi posse. Qua igitur ratione ex fine colligit medium, ad locū finium pertinet: qua verò ex consequente huius generis posito ponit antecedens, ad locum consequentium spectat. Sæpe etiam re distinguuntur huiusmodi argumenta. Nā hæc argumentatio, Obijt, ergo vixerat, est ex consequente non autem ex fine, quippe cū mors non sit finis (hoc est causa finalis) vitæ, quod rectè docuit Aristoteles irridens 2. Ph. 2. illud Poëtæ. Extremum ob quod natus erat, fatumq; pe-
tiuit, hoc est mortem. Modo eodem dissolues id, quod quis obijceret, Argumentum illud, Iustitia est virtus, ergo ra-
tioni consentanea, non pertinere ad hunc locum, quia per-
tinet ad locum totius vniuersalis, & alias sexcentas hu-
iusmodi cauillationes. Est autem perutile, quod idem ar-
gumentum in multis locis reperiatur, multiq; sint aditus
& viæ vnius inueniendæ rei, ut si uno in loco vel scrutā-
di negligentia, vel quæredi festinatione, quod optamus nō
inuenerimus, altera tamē via, tertiaue tētantes, offendamus

De locis præcurrentium, comitantium, & subsequentium. Cap. 26.

EX coniunctorum locis, restat unus, quem circumstā-
tium nominauimus, atq; vt amplā regionē in tres an-
gustiores diuisimus, vt pote in locum præcurrentium, co-
mitantium, & subsequentium. Circumstantia quæ Cicero
in Top. adiuncta vocat, sunt ea, quæ cum re quidem cohærent, sed
via quæ.

tamen non necessariò: qua ratione distingūuntur hi loci à connexorum locis. Horum igitur, quædam antecedunt ^{Præcurrentia} rem, ut portenta, nobilitas maiorum, dies natalis, educatione, consuetudo, prouocatio, & huiusmodi alia, quæ omnia præcurrentia dicuntur: Quædam comitantur, ut locus, ^{Comitantia} tempus, occasio, socij, dignitas, officium, apparatus, & cetera id genus, quæ non sine causa comitantia vocauimus.

Alia subsequuntur, ut laus, diuitiae partæ, infamia, reprehensio, exhaustum patrimonium, & huiusmodi alia, quæ appellauimus ^{Subsequentia} subsequentia. Hinc probat Orator, hominem perpetrasse homicidiū, quod paulo ante colloquutus clam fuerit cum amicis, quod de nocte domum exierit, quod auditus sit subinde pedū crepitus, armorum strepitus, quod postea latebras quæsierit, quod inuentus ex palluerit, aut rogatus titubauerit, &c. Quæ quidem argumenta & si necessaria non sunt, sèpè tamen, probabilitatem afferunt, sèpius suspicionē mouent. Promde & si Dialecticus eorū ^{Orator seorsim} inuentionē docet, Orator tamen sèpius inuentis utitur. ^{Dialecticus} Verum enim vero si multa ex his ad eandem conclusionē ^{utitur hoc loco.} iungantur semper probabilitatem aliquam faciunt, ut merito dicere possis, nō modò eorū doctrinā, sed usum etiam à Dialectico nō esse alienū. Pressius hæc alij ex Aristotele ^{Cap. 23} secundo Rheticorum libro accipiunt, cum vocant communiter accidentia, hoc est, quæ maxima ex parte rē antecedunt, aut comitantur, aut subsequuntur. Pronuntiata, quæ huius loci usum doceant, nulla sunt certo ^{Pronuntiata huius loci}

INSTITVT. DIALEC.

mero comprehensa. Sed referenda huc sunt multa proba-
 Psal. 17. bilia prouerbia, quale est illud Davidicum, Cum sancto
 sanctus eris, & cum viro innocentie innocens eris, & cum
 electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Omnia
 tamen in hoc uno generali pronunciato intelligi ut cumq;
 possunt.

Qualia sunt circumstantia, talem verisimile est
 esse rem, quam circumstant.

Exod 23. Ex præcurrentibus est illud in Exodo, Sedit populus
 manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Et illud
 Ad Gal. 5 Pauli. Quod si inuicem mordetis, & comeditis videte ne
 ab inuicem consumamini. Et illud Domini apud Mathæu,
 Mat. 16. Facto vespero dicitis, serenum erit, rubicundum enim est
 cælum. Et mane, hodie tempestas, rutilat enim tristis cæ-
 lum. Faciem ergo cæli dijudicare nostis, signa autem tem-
 poris non potestis? hoc est, num prope sit mundi redem-
 ptio & salus?

Math. 18. Ex comitantibus est illud, Videte ne contemnatis unū
 ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum semper
 Aet. 2 vident faciem patris mei, qui in cælis est. Et illud Petri in
 die Pentecostes, non enim sicut vos existimatis hi ebrij
 Physiogno- sunt, cum sit hora diei tertia. Huc pertinent signa Phy-
 mica. siognomica, quibus naturale ingenium cuiusq; conuectant
 Arist. in Phy- physici. Exempli causa coniectat Aristoteles eos, qui fron-
 siognom. tem. habent paruam indisciplinabiles esse: qui valle ma-
 gnam, tardos: qui rotundam, insensatos: qui minus plana,
 sagas.

ſagaces: qui quadratam, & moderatam, magnanimos: &
alia quam plurima.

Ex ſubsequentibus hæc ſunt. Non tardes conuerti ad Eccle. 5.
Dominum, & ne differas de diem in diem: ſubito enim ve-
niet ira illius. Et illud Pauli, Quem ergo fructum habui-
Ad Rom. 6.
ſtis in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum
mors eſt: & quæ ſequuntur uſque ad finem capitis. Illud
quoq. Auguſtini in laudem B. Laurentij, Neceſſe, inquit,
erat, ut initia bona fierent, quorum finis eſt optimus ſu-
sequutus: & martyres eos nō ſolūm fuiffe cum paſſi ſunt,
ſed etiam martyres Christi fuiffe cūm viuerent, &c. La-
tissimè patent hi loci, qui eō etiam frequentiū, quām cæ-
teri ſunt in uſu, quō patentiores ſunt, & faciliū argumē-
ta ſuppeditant. Sed iam ad locos diſiunctorum argumen-
torum ingrediamur, primūq. videamus conſentanea, ex
quibus ſtatim ſeſe offerunt ſimilia.

De loco ſimilium. Cap. 27.

Similia hoc loco non tantū dicuntur ea, quorum ea-
dem eſt qualitas, ſed ea omnia, quibus aut unum ali-
quid conuenit, aut certè plura, quæ ~~āratorias~~ proportionémue-
aliquam inter ſe habent. Verbi cauſa duæ res cādidae, quā
cādidae ſunt, duo æqualia corpora, duo animalia eiusdē ſpe-
ciei dicūtur ſimilia, quoniam eandē qualitatē, aut quātitatē
aut eſſentiā comun habent. Mens verò & oculi: ſereni-
tas & tranquillitas, numerantur in ſimilibus, quoniam

INSTITVT. DIALEC.

Et si quā eiusmodi sunt, nil vnum commune habent, sed diuersas essentias & conditiones, habent tamen quandam inter se proportionem. Ut enim mēs se habet ad animum, sic oculi quodāmodo ad corpus, atq; quod est in aëre serenitas, idē proportionē quadā est in mari tranquillitas. Vsum

Vsus loci. igitur huius loci hic duob⁹ pronūciatis tradit Aristoteles.

2. Top. 2. los

eo. 32.

Quod iu vno similiū valet, valet in ceteris.

Quod non valet in vno, nec in ceteris.

Exempla. Corpus regitur oculis, ergo animus mente gubernandus est. Si nauiculatores sua opera & industria possent mare tranquillum facere, id magnopere curarent, igitur cūm iij, qui in Reipublicæ administratione versantur, pacem omnium ordinum obseruandis legibus conse- qui valeant, si id non faciunt reprehensione sunt dignissimi. Ut vascula oris angusti superfusam humoris copiam

Quint. lib. I. respūunt, sensim autem influentibus, vel etiam instillatis complementur: sic tenera puerorum ingenia grandia non statim percipiunt, quæ tamen pedetentim progrediendo facile addiscunt. Huc spectat totum genus exemplorum,

Huc spectat quod quartam argumentationis formam superiori libro totum quarum fecimus, siue propriè dicantur exempla, siue parabolæ, si- tationis g̃ uè apologi. Quin etiam non desunt, qui dicant, Exem- plum nullam esse argumentationis formam, sed totum ad materiam huius loci pertinere, de qua re alibi disputandum est. Sunt verò hoc ex loco tam multa in diuinis scri- ptis argumenta, ut passim omnibus sint obvia. Hinc con-

clu-

cludunt apud Sapiem impij in inferno positi, res cadu- Sap. 3.
 cas, quibus se totos tradiderunt, nihil sibi contulisse. Tran-
 sierunt, inquiunt, omnia illa tauquam umbra, & tan-
 quam nuncius præcurrrens, & tanquam nauis quæ pertran-
 sit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit, non est ve-
 stium inuenire nec semitam carinæ illius, &c. Et post
 pauca id confirmat Sapiens, Quoniam, inquit, spes impij
 tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam
 spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam
 fumus qui à vento diffusus est: & tanquam memoria ho-
 spitis vnius diei prætereuntis. Paulus ad Corinthios. Ne
 scitis quia modicum fermentum totam massam corrum-
 pit? ^{I. ad Co. 5.} Expurgate igitur vetus fermentum ut sitis noua
 conspersio. Et infrà Quis militat suis stipendijs vñquā? Cap. 9.
Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis
 pascit gregem & de lacte gregis non manducat? Nesci-
 tis, quòd qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt
 edunt? & qui alterio deseruiunt, cū altario participant?
 Ita & Dominus ordinavit iis, qui euangeliū anūciant, de
 euangelio viuere. Latissimè verò patet huius loci vſus in
 colligēdis attributis vnius analogi ex attributis alterius.
 Vt ex cōditionibus gubernatoris dirigētis nauē cōditiones
 Regis gubernantis Républicā: & ex ijs, quæ cōueniūt pa-
 stori, ea, quæ cōueniunt episcopo: & ex effectibus panis ef-
 fecta corporis Dñi: & ex proprietatib⁹ seminis, pprietates
 verbi Dei: & ex varijs qualitatibus terræ, in qua semen

Z iij fuscia

INSTITVT. DIALEC.

Suscipitur, quām varij sint affectus auditorū diuiniverbi. Quō vſu nullus prope dixerim est feracior fælicior in hoc locorū campo. Non desunt tamen qui dicant, omniū locorum, ē quibus ducuntur argumenta, nulli ferē minūs esse virium contra renitentem auditore, quām similitudinis: ad eum verò, qui ſponte ſequitur, docendūq; ſe præbet, nullum eſſe accommodatiorem. Aperit enim rem, ſi rectē adhibeatur, & quandā eius imaginē ſubijcit animo: vt cū documentū aſſentieri neceſſitatē nō afferat, afferat tacitum diſſen- animaduer- tiendi pudorē. Verūm ſi similia, qua ex parte similia ſunt teendum, probē teneantur, non eſt vſque adeo infirmum hoc argu- mentorum genus, vt etiam renitentem auditorem reuincere non poſſit.

De loco maiorum. Cap. 28.

Discrimen.
trium ſequē-
tium locorū
ꝝ superioria
bus.

A Rumenta, quæ ex locis hæc tenus inuētiſ eruimus, nō desumebātur ex tota quæſtione ſed ex ſubiecto, aut prædicato quæſtione. Aut enim erant definitiones, aut deſcriptioes, aut notationes eorū, quæ in quæſtione co- cludēda ſubijciebātur, vel prædicabātur: aut modo aliquo affecta ad ea, quæ ſubijciuntur, aut prædicātur. Nunc in- cidimus in locos, ex quibus quæ de promūtur argumēta, af- fecta ſunt ad totā quæſtione cocludenda, hoc eſt, ad ipsam totā coclusionē. Nā maiora, quæ nunc primū occurruūt, di- cuntur ea, quæ maiore habent probabilitatē, quām ea enū- ciatio, quæ concludenda, & confirmanda eſt: minora, quæ minorem: paria, quæ parē, ſeu æquale. A maioribus huius- modi.

Rodolp. 1. de
inuen. 26.

modi argumenta ducuntur, Si Maraganū non fuit à cē-
tum viginti millibus expugnatum, nō expugnabitur à vi-
ginti millibus. Si in diuītīs adiuncta etiā potestate, ac ho-
noribus nō eſt summū bonū, quī fieri potest, vt in diuītīs
minis obscuri, ac priuatis tū sit? Si eloquētia Ciceronis nō
potuit persuadere Octauiō, in quē maxima beneficia con-
tulerat, ne se traderet superbo, ac impotenti hōsti Anto-
nio, quī conuenit, vt Rex vincatur nudis precibus, ne tra-
dat iustissimæ neci regiæ maiestatis proditorē? Huius lo-
ci usus in hoc vno pronunciato positus eſt.

Si id, quod verisimilius videtur, non eſt verum, ne id,
quod minus videtur, verisimile.

Itaq; tractatio huius loci tota eſt negatiua. Huc spe-
ciat illud fratrū Ioseph ad dispensatorem, Pecuniā, quam
inuenimus in sumitate saccorū, reportauimus ad te de ter-
ra Chaan: & quomodo consequens eſt, vt furati simus de
domo domini tui aurū, vel argentū? Et illud domini apud
Ioānem, Si terrena dixi vobis, & nō creditis, quomodo si
dixerō vobis cœlestia credētis?

Hoc pronun-
ciatū tribus
explicat Ari-
stot. 2. Topo.

extremocap-

Gen. 44

Ioan. 3. 20

De loco minorum. Cap. 29.

Quo autem pacto tractanda sint argumenta ex loco
minorū his exemplis intelliges. Si parua ſāpe Lusi-
tanorum classis Thurcarū in India impetū fregit, cur mo-
do id nō facient, omnes Oriētis vires? Si pro Christo cōtem-
nenda eſt vita, cur nō pecunia? Si pro inimicis orandū eſt,
cur amici odio persequēdi? Itaq; tractatio argumentorum:
huius

INSTIVT. DIALEC.

huius loci est omnino opposita superiorū tractationi. Tota enim est affirmativa, cùm illa sit prorsus negativa, Post igitur hoc uno prouinciat doceri.

Hoc docet
Aristoteles
tribus itidē
pronūtiatis.

Deut. 31.

Si id quod minus verisimile est, verum est, & id etiam erit, quod magis verisimile videtur.

Huc spectat illud Moysi iam iam morituri ad populū Israeliticum, Ego scio contentionem tuā, & ceruicē tuam durissimam. Adhuc viuente me, & ingrediente vobiscum semper cōtentiosè egistis contra Dominū, quanto magis,

1. Reg. 14 cum mortuus fuero. Et illud Ionathæ, Turbavit, inquit, pater meus terram: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eò quòd gustauerim paululū de melle isto: quanto magis si comedisset populus de præda, inimicorum suorum? nōnne maior plaga facta fuisset in Philistim? Et illud Do-

Math. 7

Bernard. de
passione Do-
mini.

mini apud Mathæum, Si ergo vos cum sitis mali, nōtis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit bona petribus se? Et illud Bernardi

in verba ea Domini, Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt, Quomodo, inquit, potabis domine desiderantes te

torrente voluptatis tuæ, qui sic perfundis crucifigentes te

Cic. in Top. deo misericordie? Aliter accipiuntur à multis nomina ma-

Quint. li. 5. cap. 10. R. o- iorum, & minorum, aliterq. hi duo loci explicantur, atque dolph. 1. lib.

25. & alij tractātūr: Cæterū nos Aristotele quasi ī hac re luculentius

quidā ex re- & melius loquutū (vt aliās docebimus) libēter sequimur.

cēcitoribus.

De loco parium. Cap. 30.

A R gumenta ex loco pariū hoc modo explicantur. Si abstinentia virtus est, & continentia erit: Si iactan-

tia virs-

tia virtus non est, ne hypocrisis. Quæ pœna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem aduersus matris. Si filius patris iusta contemnere non debet, nec matris. Si virtus amplectenda est, vitia repudianda. Si duces non ideo malo habetur quod interdum superantur, cur Philosophi male audiunt, si aliquando falluntur? Itaq; hic locus tum affirmatiuè, tum negatiuè tractatur. Id quod Aristoteles tribus documentis enucleatè docet. Possunt tamè illa hoc uno expeditius, & planius significari.

Si data propositio vera est, aut falsa, ea etiam quæ videtur & que probabilis vera erit, aut falsa.

Huc spectat illud sapientiæ ita dicetis, Quia vocavi, & Prou. renuistis: extendi manū meam, & non fuit qui aspiceret: despexitis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsana bo, cū vobis id, quod timebatis, aduenerit. Et illud nolite iudicare & nō iudicabimini, nolite cōdēnare, & nō condēnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date & dabitur vobis. Nō immeritò autē hæc, & alia huiusmodi argumēta, quibus in sacris literis ex meritis cōcluduntur præmia, aut ex peccatis supplicia dicuntur ad hūc locū pertinere: quia et si p̄mia cœlestia sūt maiora meritis, & supplicia inferiora delictis: ex diuina tamè largitate, ac mīa, quædā inter hæc cernitur ratio iustitiae, ac p̄inde æqualitatis. Ad vſum huius loci p̄tinet illud p̄nunciatū, qd' Arist. eodē loco afferit.

Si incrementū p̄diciati sequitur incrementū subiecti, p̄diciatū sequitur subiectū: quod si incrementū non sequitur incrementum, nec p̄dicatum sequetur subiectū.

INSTITVT. DIALEC.

*Vt si maior virtus est melior, aut maxima optima, virtus utique est bona. Est enim pars ratio. Quod si maior non esset melior, aut maxima optima, nec virtus omnino esset bona. Sunt enim et haec paria. Reciprocastio pronuntiatur etiam hoc pronunciatum in hunc modum. Si prædicatum sequitur subiectum, incrementum prædicati sequetur incrementum subiecti: quod si prædicatum non sequitur subiectum, nec incrementum sequetur incrementum. Quod quidem sic efferris solet, *Vt simpliciter ad simpliciter, sic magis ad magis, et maximus ad maximus. Vt si facere iniuria est malum, maiorē facere peius erit, et maximā pessimum.* Sed haec reciprocatio non ad hunc locum, sed ad tractationem quæstionis comparatae quā infra subiiciemus, pertinet. Verum tam pronunciatum ipsum, quam eius reciprocatio intelliguntur in ipsis, quæ prædicantur per se. Alioqui non usquequam veritate continet. Nec enim recte dixeris, Maior vini usus est peior, aut maximus, pessimus igitur usus vini est malum. Nec itē, Exercitatio corporis est bona, igitur maior est melior, et maxima optima. Causa est, quia nec maiori usui vini conuenit per se ut sit peior, aut maximo ut sit pessimus: nec exercitatio corporis est per se bona, sed per accidens: alioqui omnis exercitatio corporis esset bona, et omnis vini usus malus.*

Videntur etiam ex hoc loco deponi argumenta ex transumptione, quibus propositū suademus in ea re, in qua ex

D.Tho.3.cō.
gent.139.

ex concessione alterius pars sit ratio. Ut si quis probet eandem facultatem naturalem (ut aspectum, aut gustatum) esse contrariorum, ut inde probatum relinquit, contrariorum eandem esse scientiam. Id enim recte cocludetur, quia is, cui suadere principale propositum volumus, afferit, sibi fore satisfactum, si naturalis aliqua facultas contrariorum esse confirmetur. Argumentum igitur, quod probandae minus principali conclusioni, ad quam disputationem transferimus, adhibetur, ex loco parium videtur desumi, non quidem qua ratione immediatam, minusq; principalem conclusionem suadet, sed qua principalem, in qua par esse ratio censemur. Sic qui hoc modo argumentatus fuerit, Album & nigrum cadunt sub aspectum, album, & nigrum sunt contraria, igitur aspectus est contrariorum, probatum relinquit ex pari, e contrario eandem esse scientiam, ob quam conclusionem translata est disputatione ad superiorem.

De loco dissimilium. Cap. 31.

RESTANT ex locis disuinctorum argumentorum ij, in quibus latent dissentanea. Primus vero est dissimilium: qui quidem in circulo, ab Aristotele secundo topicorum libro videtur prætermisso, quia ex loco similium facile intelli potest. Dissimilia igitur hic censemur ea quibus, quæ talia sunt, nec unum aliquid commune est, nec pluri, quæ inter se proportionem habeant, ut candidum, & Dissimilia
que hic dicitur
carnis atrum.

INSTYTUT. DIALEC.

Vsus loci. atrum: iustus, & iniustus: homines & belluae: Vsus dissimilium his pronunciatis docetur.

Dissimilibus dissimilia conueniunt
Quod vni dissimilium, quia dissimile
est, conuenit: non conuenit alteri.

Vt si iustus, quia iustus, laudandus est, iniustus reprehendendus erit. Item si belluarū non est futura prouidere, quia belluae sunt, hominum erit prospicere futurum tempus. Valet autem non parum hic locus ad resistendum alteri. Si enim quis cōcluderet, hominib^o omnia debere esse cōmunia, quod cæteris etiā animalibus omnia communia sunt, aptè resisteret, qui negaret, id rectè cōcludi, quia homines, & belluae quā sunt eiusmodi, sunt dissimiles. Itaq^{ue} plus viriū habet ad resistendū, quā ad impugnandū hic

Tob. 8. locus, Huc spectat adhortatio illa Tobiae iunioris ad spōsam, ut ante vsum thori tres noctes secū orationi insistat, Filii sanctorum, inquit, sumus, & non possumus ita cōiungi ut gentes, quæ ignorant Deum. Et illud Domini apud

Math. 5. Mathæū, Si diligitis eos, qui vos diligunt (hoc est si tantū hos diligitis) quā mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciūt? Et si salutaueritis fratres vestros tantū, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? Et il-

cap. 6. lud Pauli posteriori ad Corinthios epistola: Nolite iugum ducere cū infidelibus. Quæ enim participatio iustitiae cū iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem

con-

conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidelium in infidelium? Quis autem consensus templo Dei cum idolis? Conclusio est, Nō est vobis iugum ducendum cum infidelibus: reliqua oratio, probatio est ex dissimilitudine.

De loco oppositorum dēq; generali oppositorum vſu. Cap. 32.

Alter locus eorū, in quib⁹ dissidentia cōduntur, est oppositorū proprius. Opposita verò aut mutuò referruntur, vt dñs & seruus: aut sunt cōtraria, vt virtus, & vi quæ. tium: aut priuatiuè opposita, vt aspectus, & cæcitas: aut cōtradicētia, vt candidū, & nō candidū. Quoniam igitur de hisce extremo secūdo libro differuimus, solus loci vſus nūc explicādus est. Duo sunt cōmunia pronūciata, quæ cōmūniter omnibus oppositis conueniunt, Alterum est,

De quocunque affirmatur alterum oppositorum negatur reliquum.

Quod quidē ex ipsa oppositorū natura nascitur: Nā cū oīa opposita, quā opposita sunt, sint repugnātia, repugnātia verò, vt primo libro docuimus nō possint de eadē re simul affirmari, efficitur, vt de quacunq; alterū verè affirmaueris, alterum negare debeas necessariō. Quod quopatet intelligendum sit, eodem loco diximus. Exempla cuīq; sunt obuia. Sophroniscus est Platonis pater, non est igitur eiusdem filius: Si virtute præditus, non est vitiosus: Si aspectum oculorum habet, cæcus non est: Si est candi-

lib. 2. Ca. 17.
Loci vſua

dus,

dus, non est non candidus. Non addidimus autem de quo-
cunq; alterum negatur, affirmari alterum, quia s̄æpissimè
non ita est. Nec enim si Socrates non est præceptor, statim
discipulus verè affirmabitur, aut contra: nec si non est,
candidus, necessariò dicendus est niger, & sic in alijs quā
Gal. 5. plurimis. Ex hoc pronunciato est illud Pauli ad Galatas,
Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Ca-
ro enim (idest carnis propensio) concupiscit aduersus spi-
ritum, spiritus autem aduersus carnē. Hæc enim sibi inui-
cem aduersantur. Alterum pronunciatum est.

2. Top. 3.
loc. 25. &c.

Si alterum e duobus oppositis sequitur alterum
e duobus aliis, reliquum sequetur reliquum:
quod si posterius non sequitur posterius, nec
prius sequitur prius.

Verbi causa, cùm pater, & filius sint relatiuè oppo-
ta, itemq; relatum maioris comparationis, & minoris com-
parisonis, relatum autē maioris comparationis vniuersè
dicatur de patre, relatum vtq; minoris comparationis vni-
uersè dicetur de filio: quòd si quartum non ita diceretur
de secundo, nec tertium sanè de primo. Item eum virtus,
& vitium sint contraria, itemq; laudandum, & reprehendu-
m, omnis autem virtus sit laudanda, omne haud dubiè
vitium erit reprehendendum: quod si hoc non esset reprehendendum, ne illa quidem esset laudanda. Item cùm aspe-
ctus & cæcitas sint priuatiue opposita, itemq; sensus, &
priuatio sensus, omnis autem aspectus sit sensus, omnis cæ-
citas

titas erit sensus priuatio: quod si priuatio sensus non dicere
retur de cæcitate, nec sensus de aspectu diceretur. Denique
cum homo, & non homo sint cōtradicentia, itemq; animal,
& nō animal, omnis autem homo sit animal, omne utique
non animal erit non homo: quod si non omne non animal
esset non homo, nec omnis homo esset animal. In hoc tamen
contradicentium exemplo alio ordine, quam in superiori-
bus oppositorum generibus extructa est consequitio, ut
cernis. In illis enim tam antecedens, quam conse-
quens, inchoabatur in eadem complicatione contrario-
rum (sic enim dicendum esse docuimus, omnis pater est re-
latum maioris comparationis, igitur omnis filius est mi-
noris, omnis virtus est laudāda, igitur omne vitium repre-
hendendum: Omnis aspectus est sensus igitur omnis cæ-
citas est sensus priuatio: quam consequitiam vocat Ari-
stoteles ἀκολοθίη πριν τεταρτα, id est consequitiam in eisdem
seu directo contextam) at in contradicentibus, antecedens
inchoatum est in una complicatione, consequens in altera:
hoc modo, Omnis homo est animal, igitur omne non ani-
mal est non homo. Atque hanc consequitiam vocat Ari-
stoteles ἀνταντα, id est ordine conuerso.

Itaque hoc modo intelligendum est pronunciatum. Si al-
terum è duobus inter se, oppositis sequitur alterum è du-
obus alijs similiter oppositis inter se, reliquum aut directo,
aut conuerso ordine sequetur reliquum: quod si hoc nō sit
verum, nec illud verum erit. Hoc tamen animaduertendū

Aliter ex-
truitur cōse-
quatio in cō-
tradicētibus
atq; in aliis
oppositis.

Consequētia
in eisdem lo-
co eodem.

Consequētia
conuerso or-
dine.

Explicatio
pronunciati.

est, in omnibus relatiuè oppositis tractari directo conse-
 quentiam: in omnibus contradictibus ordine conuerso,
 Aliter ^{ali} quanto. Ari-
 stoteles. in contrarijs autem, & priuatiuè oppositis nunc directo,
 nunc conuerso ordine. Directò quidem, ut exemplis propo-
 sitis ostendimus. Conuerso autem ordine, ut si dicas, Quis
quis habet bonam corporis habitudinem sanitate fruitur,
 igitur qui laborat morbo aliquo, habet malam corporis ha-
 bitudinem. Nec enim dixeris. Ergo quisquis habet malam
 habitudinem corporis, laborat morbo. Nam sanitas & mor-
 bus sunt internæ corporis constitutiones: bona autem cor-
 poris habitudo internam simul, & externam cōplectitur:
 mala verò est ea, que vel intrinsecus tantum, vel solum ex-
 trinsecus, vel utroq; modo vitiosa est. Ex quo fit ut cum sa-
 nitas necessario sequatur bonam corporis habitudinem,
 non recte inde colligas, quod morbus necessariò sequatur
 malam: sed cōtrà quod mala corporis habitudo sequatur
 morbum. Quanquam re vera bona corporis habitudo, &
 mala non sunt omnino contraria: quia non habent idem
 omnino subiectum: siquidem mala potest inesse extrinse-
 cus tantum, aut tantum intrinsecus: bona vero non nisi in
 trinsecus simul, & extrinsecus inest, ut dictum est. In
 priuatiue oppositis hæc cape exempla. Si quis est aspectu
 præditus, est præditus sensu, igitur si quis est sensu pri-
 uatus, est cœcus. Nec enim recte colliges directò. Igitur
 si quis est cœcus, est sensu priuatus, cum hoc plane falsum
 sit, Item, Quisquis est mathematicus, est scientia prædi-
 tus

ius, igitur quisquis est scientia priuatus mathematica priuatus est, non autem. *Quisquis est mathematica priuatus, est priuatus scientia.* Item. *Quisquis abundat auro, & argento, est diues, igitur quisquis est pauper auro & argento priuatus est, non autem, Quisquis priuatus est auro & argento, est pauper, quippe cum diuinitijs naturalibus abundare possit.* *Quanquam re vera paupertas, & diuinitiae non sunt omnino priuatiue opposita, quia paupertatis nomen plus tollit, quam diuinitiarum vocabulum ponat.* *Pauper enim nemo dicitur, nisi qui & naturalibus, & artificiosis priuatus est diuinitijs: diues autem etiam is dicitur qui vel alteris tantum abundat.*

Sed obiectat aliquis contra ea, quae diximus, in hunc ^{Prima obie-}
modum ex hoc antecedente. *Quicquid est sensibile est,* ^{etio.}
ut ita dicam, intelligibile, nec directo licet colligere, sen-
sum esse intellectum, nec ordine conuerso intellectum esse
sensum, non est igitur verum pronunciatum in relatiue
oppositis. *Rursusq; ex hoc antecedente, Avaritia est vi-* ^{Secunda.}
tium, nec colliges effusionem (seu prodigalitatem) esse vir
tutem, nec contraria virtutem esse effusionem, igitur nec in
contrariis verum est idem pronunciatum.

Ad hæc. Ex hoc antecedente *Aspectum habens viuit,* ^{Tertia}
nec concludes cæcum esse mortuum, nec eum, qui mor-
tuus est, esse cæcum, igitur nec in priuatiue oppositis est ^{Solutio pri-}
verum. *Prima tamen obiectio facile soluetur, si dicas, tum* ^{me.}
esse verum pronunciatum in relatis, cum relatum, quod

in antecedente sequitur alterum, sequitur illi respectu eiusdem: alioqui fieri posse, ut cum alterum sequitur alterum, reliquum non sequatur reliquum. Satis autem constat, res sensibiles non esse intelligibiles respectu sensus, que
^{Salutis secundum} respiciunt, quatenus sensibiles sunt. Secunda vero et ter
^{de auctoritate} tia obiectio eam ratione diluuntur. Quod enim in pro-
 nunciato dicitur, Si alterum sequitur alterum, cum hac
 moderatione intellegendum est, Nisi etiam sequatur reli-
 quum. Illud autem perspicuum est, vitium ita sequi au-
 ritiam, ut etiam sequatur effusionem: quandoquidem utra-
 que est vitium. Itemque vivere, ita sequi eum, qui aspectus
 habet, ut etiam sequatur eum, qui cœcus est. Utique enim
 viuit. Non est igitur cur pronunciatum ob ea, que propo-
^{Notabac.} sita sunt, argumenta, de medio tollendum sit. Ut igitur ex-
 eo maiorem fructum percipias, diuide illud in quatuor spe-
 cialia, pro ratione quatuor generum oppositionis, hoc vi-
 delicet modo. Si relatum sequitur relatum, relatum prio-
 ris sequitur relatum posterioris: Si contrarium contrario
 in est, contrarium alterius contrario alterius inerit: Si ha-
 bitus sequitur habitum, priuatio sequetur priuationem,
 et econtra, Si priuatio priuationem sequitur, habitus se-
 quetur habitum: Si affirmatio sequitur affirmationem, ne-
 gatio sequetur ordine conuerso negationem. Ut tuntur au-
 de hoc loco saepe numero non solum humanæ literæ: sed etiam
 diuinæ, ut cum Paulus ait, prudentia carnis mors est, hoc
 et interimit: prudentia vero spiritus vita et pax, id est
 esse

vitam & quietem afferit: quasi hoc ex illo concludens.

De speciali vsu oppositorum.

Caput. 33.

Preter duo generalia oppositorum pronunciata, sunt ^{specialia op-} ^{posteriorum} ^{pronunciata} alia quædam specialia. Relatorum igitur hæc sunt.

Quæ mutuo referuntur, mutuo seponunt, tolluntque.

Quæ mutuo referuntur, simul cognoscuntur, aut ignorantur.

Hæc patent ex libro primo. Ex priori pronunciato est, ^{Cap. 13.} illud Ioannis Baptiste de Christo seruatore nostro & ec- ^{Ioannes. 3.} clesia, Qui habet sponsam sponsus est. Illud quoque Pauli ad Corinthios ex eodem pronunciato videtur tractari, Non sum, inquit, Apostolus? Non ne opus meum vos estis in Domino? Et si alijs non sum Apostolus, sed tamen vo- bis sum: Nam signaculum apostolatus mei vos estis in do- mino. Cum enim Apostolus, hoc est, Missus, ad aliquem, aut aliquos missus sit, ex ijs, apud quos ut minister Domini le- gatione sua functus erat Paulus, cōclusit se missum à Do- mino, hoc est, se esse illis apostolum. Ex posteriore pronun- ciato est illud Dñi apud Ioannē, Si me cognouissetis, & patrem meum utiq. cognouissetis, & alia pleraquæ in hanc sententiam. Contrarijs hæc duo peculiaria pronunciata ^{Capu. 14.} affixat Aristoteles.

Illud non est insubiecto dato, quo inhærente
sequitur, duo contraria simul esse.

Illud uon est insubiecto, cuius cōtrariū nō potest eidē inesse.

Aa ijj Ex

2. Top. 3. 10°
co. 23. & 24

Ex priori probat Aristoteles pro Platone hoc est speciem Socratis non esse in Socrate, quia si esset mouetur simul, acquiesceret. Moveretur enim, quia Socrates mouetur (siquidem cū mouemur, oīa, quæ in nobis sunt mouētur) quiesceret autē quia idea dicitur esse īmobilis. Ex posteriori docet concludi posse, quod oīū non sit in ea animi parte, quæ appetitus irascibilis appellatur, quia amor adio contrarius non potest esse in irascibili. Itemq; ignoratio non esse in cupiendi parte, quia scientia ignoracioni contraria in parte cupiendi esse non potest, cū sit in parte intelligendi. Hoc tamen pronunciatū non valet in ijs contrarijs, quorū alterū naturā inest, ut patet. Ex priori pronunciato probabit Theologus, in illis verbis Dñi, Verūta men non sicut ego volo, sed sicut tu, non significari, quod Christus eo tēpore aliquid voluerit diuinæ voluntati contrarium, quia si ita esset, cum ex iisdem verbis constet, ipsum tum voluisse quod pater decreuerat, necessariò fieret, ut in eadem voluntate due simul darentur appetitio[n]es contrariæ. Ex posteriori autem probabit fidem non esse in voluntate, ut in subiecto, quia error in fide, qui si dei contrarius est, non potest esse in voluntate, cū omnis error in intellectu sit. Contrarijs verò immediatis, reliquisq; duobus oppositorum generibus hoc peculiare pronunciatum assignari potest.

Ex contrarijs immediatis, priuatiue oppositis, & contradicentibus, si alterum non conuenit, alterum non conuiciat necesse est.

Vt se

Ut si Socrates aeger non est, benè valet: Si nil videt, cœ-
cus est: Si non est candidus, est vtique non candidus. Cùm
tamen pronunciatum hoc accōmodatur contrarijs, intellige-
gendum est subiectum naturâ aptum: cum priuatiue oppo-
sitis, intelligendum est præterea tempus à natura consti-
tutum vt forma insit, quæ patet ex fine libri secundi: cùm
deniq; accōmodatur contradictib; volunt quidā intelli-
gendū interdū esse subiectum, quod in rerum natura cohæ-
reat, de qua tamen re alibi disputaudum est.

Eplicatio de
cumenii.

Cap. 17.

De loco repugnantium. Cap. 34.

Ex locis dissentaneorum restat vñus repugnantiū, quē
vltimū eorū, è quibus artificiosa eruerentur argumēta, nu-
merauimus. Sunt autem repugnantia, qua de eadem re si-
mul affirmari non possunt, quod de nominib; repugnan-
tibus extremo primo libro diximus. Cùm igitur omnia
opposita, quorum locum nunc tradidimus, sint repugnan-
tia, cur modo locus repugnantium instituatur, quæstio cur locus re-
est. Causam hanc accipe. Quod latius pateant repugnan-
tia, quam opposita. Multa enim sunt repugnantia, quæ op-
posita non sunt, vt corpus, & spiritus: homo & bellua: la-
pis, & lignum: substantia, & accidens: necessarium, &
contingēs: & huiusmodi alia. Atq; hæc quidem, quæ dispa-
rata dici soleant, propria sunt huius loci argumenta. Ve-
rū quia sæpe non est facile disparata ab oppositis cer-

Cap. 31.

pugnatiū in
stitutus sit.

INSTIVT. DIALEC.

nere, placuit cum Cicerone hunc locum omnibus repugnantibus cōmūnem facere, ut eius nomen de omnibus quomodo cunque repugnantibus admonere Dialecticum possit. *Vsus loci huius hic est.*

Cui conuenit vnum ex repugnantibus,
non conuenit alterum, vel reliqua.

Si repugnantia sint immediata in aliquo gēnere,
cui non conuenerit alterum, vel omnia præter vnum,
eidem conueniat alterum, vel reliquum necesse est.

Exempla prioris pronunciati. Hoc quod video, corpus
est, ac tangitur, ergo non est spiritus (vnde Dominus pal-
pate, inquit, & videte, quia spiritus carnem, & ossa non
habent sicut me videtis habere) Homines rarius sunt bo-
ni, ergo non sunt plerunque boni, ac multo minus necessa-
riō boni. Exempla posterioris, Fœtus antequam accipiat
animum rationis participem viuit, nec tamen est planta,
animal igitur. In utre inflato est corpus aliquod corrupti-
oni obnoxium, non mistum, non aqua, nō terra, non ignis,
aer igitur. Proinde adhunc locum pertinet locus diuisio-
nis quem ponit Boëthius ex Themistio: cuius hic est vsus,
ut enumeratis membris diuidentibus, de quacunq; re affir-
2. de differ. matur vnum, negetur alterum, vel reliqua: de qua verò
Topic. negatur alterum, vel reliqua præter vnum, affirmetur
alterum vel reliquum. Quem locum significauit Aristoteles
extremo secundo capite libri secundi Topicorum. In
facris literis crebra sunt ex repugnantibus argumenta,
quale est illud Davidicum, Nunquid obliuiscetur mise-

Loco. 19.

reris

veri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? *Psal. 36.*
Hic repugnat Deus, & non misereri. Et illud Sapientis. *In maleuolam animam non introibit sapientia, nec hababit abit in corpore subdito peccatis.* *Et illud Domini, Ne- mo potest duobus dñis seruire. &cæte.* *Et illud Pauli, Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem: & alia quam plurima.* *Sap. 1.* *Math. 6.* *Ad Gala. 2.*

De loco autoritatis. Cap. 35.

SVpereſt locus vnuſ generalis, quo argumenta artis ex pertia, ſiuē *assumpta* continentur. *Hæc omnia in teſtimonio poſita ſunt: vndeſit, ut hunc locum Boëthius ex Themisto Locum árci iudicio appelleſt, Quæ nuncupatio non abhorret à phraſi Aristotelis, qui ſecundo Rhetoricorum libro argumenta ex hoc loco deſumpta* *inxpiowas*, *id eſt, ex iudicatione nominat. Verum quia teſtimonium nihil habet ponderis ad faciendam fidem, niſi autoritatē, aliqua nitatur, aptē videtur vocari ab alijs, Locus ab au- toritate, ſeu potius autoritatis. Cū autem duplex ſit au- toritas, diuina, & humana, duplex erit huiusmodi lo- cus: autoritatis diuinæ, & humanae. Autoritās diuina ſumma eſt, quia Deus. Opt. Max. cum ſit ſumma, tum ſa- pientia, tum bonitas, nec falli vñquam poſteſt, nec falle- re. Huius autoritatis (cui potiſſimum nituntur argumen- tationes Theologie) tanta eſt vis, ut omnia momenta na- turalium* *Cur dicatur locus autoritatis* *Duplex au- toritas.* *Diuina au- toritas.*

turalium rationum longissimo interuallo supérent. Hæc verò imprimis tribuit ur diuinis scripturis: proximè traditionibus Apostolicis: deinde institutis vniuersalis Ecclesiæ, cui assistit Spiritus sanctus, ac proinde decretis conciliorum vniuersalium quæ totam Ecclesiam representant.

Autoritas
humana.

In autoritate humana duoferè requiruntur, cognitio rerum (quæ quidem scientia ipsarum, aut experientia continetur) & virtus: illa vt scias quid dicas, hæc, vt velis iuxta atque intelligis pro loqui. Sæpe tamen ipsa per se veritas nullo virtutis adminiculo suffulta, pro se videtur loqui: cuius vocem audimus in proverbijs, quæ cōmuniter ab omnibus hominibus (qui tamen maxima ex parte sunt improbi) usurpantur. Quin etiā sæpè flagitiosi homines, qui veritatem ac virtutem insectantur, ipsa veritate cogente verum testimonium contra se dicunt, quod quidē maximis fieri cōsuevit ad faciendā fidem. Sed & quædam res sunt, quæ ex solo vñu autoritatem habent, vt quæ ad Gramati-

Que firmio cā, aut ad ciuilem cultū pertinet. Ea porrò argumenta ex ratione arguuntur: ex auctoritate humana césetur firmiora, quæ antiquitate probata sunt: quia id, quod falsum est, aliquando tandem proditur ac detegitur: veritas autē tēpore cōfirmatur, ac robatur magis. Nobilitas verò, & potentia non plus auctoritatis secū afferunt, quam quod virtutis præmia esse videtur.

Vñu horum locorum tradit Aristotil. his duobus pronūciatis.

2. Top. 2. 10.
60. 5.

In vñu verborum, sequenda est vulgi consuetudo.
In sententia de rebus ferenda, iudicium sapientum.

Exempli

Exempli causa, ea, quæ bona valetudinem efficiunt, salubria vocanda sunt, ut vulgo appellantur: an verò proposita res sit efficiēs bona valetudinis nec ne, id nō ex vulgi sententia, sed ex medicorū iudicio aestimandum est. Hoc verò est, quod dici solet, loquendū ut plures, sapiendū ut pauci.

Ad prius pronuntiatū reuocari potest hoc, In salutādi ratione sequenda est vulgi cōsuetudo, & alia plura, quae vsu nitantur ac firmantur: quāquā in his magni sēpe abusus surrepūt. In posteriori continentur plurima, vt, In iudicio de rebus temporalibus ferēdo, sīnia Christi, qui oīa condidit, expectanda est. Cognitio rerū naturaliū à Philosophis naturalibus petenda: & alia sexcēta. Valet autē hic locus, & ad confirmādū, & ad refellendū vt ait Aristoteles. Hinc Ibidem. cōcludere licet, decē esse cælos, quod recentiores Mathematici dicant esse decē: eosdemq; dissolui non posse naturaliter: quod præstatiſimi quiq; Philosophi naturales negēt, cælestē substantiā posse dissolui. Quod verò quidā aiunt, hūc locū nō esse vtile ad cōcludendū negatiuē seu (quod idē est) ad refellendū, nō rectē dicitur. Nā argumētari negatiuē ex autoritate, nō est hoc pacto cōcludere. Aristot. nō dixit hoc ita esse, ergo nō ita est (vt ipsi putat) sed hoc modo Aristo. dixit, hoc nō ita esse, ergo non ita est: quae argumētādi ratio non minorē habet vim, quām si affirmatiuē col ligas. Illud tandem aduerte, nō solum tū duci argumentū Duebus modis duci aribat, cū immediatē interponimus autoritatē alicuā gumentū ab ius ad conclusionē probādā: sed etiā cū vtimur argumēto a utoritate alterius.

INSTYT. DIALEC.

alterius loci autoritate confirmato. Verbi causa, hæc conclusio. Cælum non cōstat materia, duobus modis potest auctoritate Aristotelis suaderi: altero, si dicas. Aristotelem id afferuisse: altero, quia materia definitur ab Aristotele, subiectum, ex quod aliquid fit, & in quod tandem dissoluitur, cū tamen cælum dissolui non possit. Item hæc conclusio. A Morali Philosopho non sunt quærendæ exquisitæ rationes, probari potest eiusdem autoris sententia: vel quia ipse id apertè docuit, vel quia dixit, par esse, à Morali Philosopho expectare exquisitas rationes, atque ab oratore mathematicas, quod planè absurdum est. Verò hæc posterior probandi ratio plures (si attendis) cōnectit argumentationes. Sunt alijs quidam loci apud Aristotelem secūdo Topicorū libro, in quo ille hæc materiam prosequitur: sed hi præcipui babentur, ad quos merito quicunq; alijs facile reuocari possint.

Pronunciata, quibus tractatur quæstio comparata. Cap. 36.

SI rectè animaduertas, planè intelliges, pronūciata omnia, quæ hæc tenus singulis locis assignata sunt, nō cōtinere rationem tractandæ quæstionis comparatæ: sed absolute dum taxat. Absolutam quæstionem voco, cum absolute quæritur, num hoc sit illud, an non, vt, An virtus sit expetenda, nec ne: comparatam verò, cūm quæritur, num hoc sit magis tale, quam illud an non, aut aliquo alio comparatio-

Absoluta
quæstio.

Comparata.

1. pby. 9.

1. etb. 3.

parationis modo, ut, An virtus sit magis experientia, quam bona valetudo, nec ne. &c. Hoc cum ita sit, ut ratio tractandæ questionis simplicis inherentiæ omnino absoluatur, necesse est addere pronunciata, quibus ea, cum comparatè proponitur, tractari possit. Id quod Aristoteles diligenter quidem, sed aliquantum perturbate exequutus est tertio Topicorum libro. Nos igitur ordinem locorum suprapositum tenentes, ea pronuntiata ex Aristotele afferrimus, ex quibus plus utilitatis percipi possit.

Ex locis diffinitionis & descriptionis.

Quod magis suscipit rei proposiræ definitionē. id magis tale est. *Vt si candor definitur, color aspectū diuidens, is qui aspectum magis diuiserit, albior erit color.* Si utile definitur quod ad finem conducit, id, quod magis conducit, utilius est.

Quod magis proprium rei est, eidem melius, *Ibid. cap. 2.* *Vt homini uti ratione, quam sensu.*

Eorum, quæ sub eadem specie continentur, *Ibid. cap. 3.* id melius est, quod habet propriam virtutem, quam quod nō habet: *ut potus frigidus, quam calidus.*

Et quod proprium est melioris rei, melius *Ibid. cap. 4.* est, quam quod deterioris: *ut quod hominis, quam quod bruti animalis.*

Ex loco coniugatorum.

Cap. 3.

Coniugata sese inuicem sequuntur. *Vt si præstantius est iuste agere, quam fortiter, præstantior utique erit iustitia, quam fortitudo.*

Ex loco totius.

Cap. 2.

Plura bona anteponenda sunt paucioribus, cum pauciora in ipsis, quæ plura sunt, contineantur: *vt literæ cum virtute ipsisdem sine virtute.*

Caput. 1.

Quod simpliciter, hoc est, uniuersè bonum est, melius est eo, quod alicui est bonum. *Vt valere, quam curari.*

Cap. 2.

Quod semper, aut plurimum est utile, melius est, quam quod aliquando: *Vt iustitia, & temperantia quam fortitudo. Nam illis semper, aut ferè semper uti possumus, hac rarius.*

Cap. 3.

Quod ad omnia, vel plura, utile est, melius est quam quod ad pauciora: *Vt aqua quam mel. Vnde illud est à Pindaro usurpatum, Optimam esse aquam.*

Caput. 1.

Id quod est ingenere aliquo, præstantius est (bonitate scilicet, ac præstantia illius generis) quam quod non est in eo genere. *Vt iustitia, quam iustus. Iustitia enim est in genere boni, iustus non item. Nota hoc loco concreta accidentium non pertinere ad prædicamenta, nisi reductione quadam.*

Concreta acci-
dentiū nō p-
nct ad prædi-
camēta, nisi
reductiōne
quadam.

Ex loco causarum materialium.

Cap. 1.

Quod in est rei meliori, melius est. *Vt quod in est animo, quam quod corpori. Hoc non est usquequam, ve-
rum,*

rum, nisi de ipsis bonis intelligatur, quae rebus, quibus in
sunt, propria sunt.

Quod prioribus inest præstatius est, quā qd^u Cap. 1.
posterioribus. Ut sanitas, quam robur, & pulchritudo. Nam sanitatis sedes est in humore, siccitate, calore, &
frigore, ijsq, omnino, ex quibus animal primò constat: ro-
bur autem in nervis & ossibus, quae ad secundam compo-
sitionē pertinent, situm est: pulchritudo verò videtur esse
quædam membrorum apta compositio. Lege si placet, Ari-
stotelem initio secundi libri de partibus animalium.

Quod circa præstantiorem materiā versatur, 8. Top. 2.
aut certius eam attingit præstantius est. Ex præ-
stantia materiæ probabis Philosophiam naturalem ante-
ponendam esse Mathematicis disciplinis, quia res natura-
les, in quibus versatur naturalis Philosophia, digniores
sunt, quam quantitates, de quibus differunt Mathematici-
æ scientiæ. Contrà verò, ex tractandi ratione colligè, Ma-
thematicas esse præstantiores, quia certiorem ac perfectio-
rē, de quantitatibus consequuntur cognitionem, quā Phi-
losophia naturalis de rebus naturalibus Simpliciter tamē
præstantius est id, quod in meliori materia versatur. Nota hoc.

Ex loco causarum formalium.

Quod propter se expeditur, præstantius est, 3. Top.
Cap. 1.
quam quod propter aliud. Ut sanum esse, quā exer-
cere corpus.

Et

Ibidem.

Et quod per se, quam quod per accidens. *Vt amicorum iustitia, inquit Aristoteles, quam hostium. Amicos enim per se iustos esse optamus etiam si nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes, vt nihil nobis noceat. Loquitur vt ethnicus. Nam & hostibus etiam optare debemus bona quamquam nihil inde ad nos redditurum sit:*

Ibidem.

Et quod naturâ bonum est, quam quod non naturâ: *vt iustitia, quam iustus.*

Caput. 3.

Et quæ propter se in maiore sunt honore, magisq; laudant, quam quæ propter aliud: *Vt amicitia, quam diuitiae. Nemo siquidem opes in honore habet, laudat ué nisi propter aliud: at amicitiam propter ipsam colimus, etiam si ex ea nihil fructus speremus.*

Caput. 3.

Et quod propter se expetitur, quam quod ad hominum commendationem dum taxat. *Vt uletudo, quam pulchritudo. Id autem ad commendationem & gloriam dum taxat esse dicitur, quod si nesciant homines, nullus in eo comparando labor impendatur.*

Caput. 3.

Quod appositum rei alîcui efficit eam expetibiliorem præstantius eo est, quod non efficit illâ ita expetibilem.

Ex loco efficientium.

Caput. I.

Quod per se est causa boni, præstantius est, quam quod per accidens. *Vt virtus, quam fortuna.*

Eadem

Eadem ratio est in contrariò. Nam quod per se est causa malitiae, magis fugiendum est quam quod per accidens: ut vitium, quam fortuna.

Et quod si omnes haberemus, non esset opus Cap. 2. altero, quām quo obtento, altero indigeremus, *Vt iustitia, quām fortitudo.* Nam si omnes essent iusti, non esset opus fortitudinem, at si essent fortes, iustitia nihil lominus opus esset.

Et quod efficit id, in quo est bonū, aut melius, Cap. 3. quam quod non. *Vt virtus, quam potentia: & iustitia, quam fortitudo.*

Et id cuius quisq; mauult se esse causam, quām Cap. 3. alium quēpiam. *Vt amicitia, quam pecuniae.* Mauult enim quisq; ab alijs diligi sui causa, quam aliorum gratia: at opes pér seruos ac famulos libentius conqueruntur.

Id, quo melior res cōparatur, præstantius est. Cap. 3. *Vt ea, quibus consequendæ virtutis causa vtimur, quam quæ voluptatis.* Eadem ratione magis fugienda sunt quæ virtutum actionem magis impediunt: ut morbus, quam deformitas.

Ex loco finium.

Finis magis expedendus est ijs, quæ ad finem Cap. 1. ducunt. *Vt victoria, quam bellum.*

Eorum, quæ ad finem cōducunt, id, quod ad finē proprius accedit. *Vt metere frumentū, quam serere.*

Bb

Et quod

INSTIVT. DIALEC.

Ibidem.

Ibilim.

Et quod ad finē vitæ spectat, quām quod ad ali quid aliud. *Vt quod adfruendum Deo, quam quod ad copiam pecuniarum.*

E duobus efficientibus, cuius finis melior, id præstantius. *Vt medicus, quā sartor.*

Ex loco effectorum:

Caput. I.

3. etbi. 2.
Nota mode rationem.
Virtus enim & si diffici lius acquiri tur, quā scit etia, ē tamē magis eligen da, quia meli or: & sic in multis.

Cap. 2.

Ca. 21 & 23

Cap. 2.

Id quod possibile potius eligendum est, quām quod impossibile, hoc est, quod facile fit quām quod difficile. Eorum enim quæ nullo modo fieri possunt nulla est electio, ut ex tertio Ethicorum libro patet. *In hoc pronunciato intelligenda est* hæc moderatio. Modò cætera sint paria: quæ in alijs plærisq; sub audienda est. Magis eligendū est hac de causa capessere scientiam, doctrinā, quā inuentione. Illud enim per facile est, hoc valde laboriosum.

Quorum ortus sunt magis optāndi, aut interitus magis fugiendi, ea magis expetenda sunt. Addi possunt hoc loco nonnulla ex ijs quæ supra diximus cum in causarum loco versaremur. Exempla legenti illa facilè succurrent.

Et quod difficilius conquisita sunt. Chariora enim nobis sunt ea, quæ maiore cū labore cōparauimus. *Vt opes, quæ ex India deportantur, in maiore habentur pretiō, quām quæ iure obuenerunt hæreditario.*

Ex loco consequentium.

Cui

Cui consequēs est maius bonum, aut minus ^{Cap. 2.} malum, potius eligendum est. *Vt consilia euangeli-
ca seruasse in hac vita, quam præcepta communia dunta-
xat: & abscindere membrum corruptum quam jeruare.*
Et quod magis insigne, quam quod minus. *Vt li-
berare patriam, quam esse simpliciter bonum ciuem.*

Et id in quo excellere præstantius est, & lauda ^{Cap. 3.} bilius, quam in quo non ita laudabile. *Vt amici-
tia, quam pecuniae. Hæc pronunciata ad locum etiam cir-
constantium accommodantur cum ea, quæ rem consequū-
tur, non consequuntur necessariò.*

Ex locis circumstantium.

Quod diuturnius est id præstantius. Sub au- ^{Cap. 1.} di, Saltem si cætera sint paria, & ea quæ compa-
rantur sint bona. Sic vita, quæ in actione virtutum per
omne tempus æquabiliter versatur, quò longior fuerit eo
melior.

Et quæ voluptatem, aut indolentiam cōiunctā ^{Cap. 2.} habent, aut certe minus molestiæ secū afferunt,
quāquæ voluptate carēt, aut dolorē aliquem ha-
bēt cōiunctū, aut plus etiā secū afferunt molestiæ.
Et vnumquodq; quo maxime tempore maiorē ^{Caput. 2.} vim habet. *Vt magis optanda est prudentia senum, quā
adolescentium: cōtra verò, magis expetanda est iuuenum
fortitudo, quam senum.*

Caput. 2.

Bona ex circunstantiā sunt meliora necessarijs.

Bona necessaria dicuntur ea, sine quibus res, quibus conuenient, esse non possunt: ut vivere. Bona ex circunstantia

Bona ex circunstantia vocantur illa, quibus res, cui iam conueniunt necessaria, melius constituitur: ut bene vivere. Non tamen quia bona ex circunstantia sunt meliora necessarijs, statim sunt, magis eligenda. Siquidem philosophari, quod est bonum ex circunstantia, non est magis eligendum, quam viculum querere necessarium.

Capu. 2.

Quae sine alijs expeti merito possunt, a nteponenda sunt ijs, quae sine alijs expeti non debent. Ut prudentia potestati. Nam potestas sine prudentia non est expetenda: aut prudentia etiam sine potestate optanda est.

Capu. 2.

Ea bona pro quorum defectione minus virtu peramus eos, qui molestè ferunt, ea à se abesse: aut magis reprehendimus eos, qui carere ipsis non molestè ferunt: ea, inquam bona sunt præstantiora. Ut filij, quam opes: & virtutes, quā potestas.

Ex loco similium.

Capu. 2.

Quod rei bonae propinquus est, aut similius, aut meliori similius, id melius. Ut qui vitam apostolicā, aut Christi. Opt. Max. magis imitatur, quā ceteri.

Ex loco parium.

Si hoc

Si hoc genus est melius illo, id quod est optimum in hoc, est præstatius eo, quod est optimū in illo. *Est enim par ratio.* *Vt si homo est melior equo dignissimus homo generosissimo equo est præstantior.* Cap. 2.

Si id quod est in hoc genere optimum, præstantius est, quam quod optimum illo, hoc certe genus præstantius est illo. *Licet in vertere proximum exemplum.* Ibidem.

Si absolutum prædicatum sequitur absolutū subiectum, incrementum prædicati sequentur incrementum subiecti. Intelligunt hoc in prædicatis, quæ per se dicuntur de subiectis. *Vt si houe stum est per se bonum, honestius melius, & honestissimum optimum.* Et, *si facere iniuriam malum ex se est, maiorem facere peius, & maximam pessimum.* *Quia tamen exercitatio corporis non est ex se bona, non efficitur ut maior sit melior, & maxima optima.* *Licet autem inuertere hoc pronunciatum, sed iam inseruet tractandæ quæstiōni ab solutæ, ut ex supradictis patet.* 2. Top. 4.
D. Tb. 3. cōt
gēt..ca. 139. Cap. 30.

Ex locis oppositorum.

Quæ suis contrarijs minus admista sunt, ea magis talia sunt. *Veluti id albius est, quod minus admixtum habet nigrorem.* ca. ut. 4.

Ex loco repugnantium.

Si è duobus vñ negamus ut alterum in nobis esse videatur, id magis expetendum est, quo

Bb ij prædi

prædicti videri volumus. *Hinc laboriosos nos esse negamus, ut ingeniosi esse videamur.*

Ex loco autoritatis.

Capu. I.

Id melius est quod potius eligit prudens, aut vir bonus, aut recta lex, aut qui in aliqua re excellunt, quæ ratione tales sunt, aut in vno quoq; genere periti, aut plures, aut omnes, aut omnia. *Vt curare magis æterna, quam quæ labuntur cum tēpore: velle potius iniuria affici, quam afficere: permettere minora quædam mala in Republica, ne maiora eueniant, quam velle omnia penitus extirpare.*

Item quæ de poësi diceret Homerus, quam quæ Herillus: quæ in exponēdis diuinis scripturis sancti doctores docuerunt, quam quæ scoli Grāmatici autumant: pax, quā bellum: prospera valetudo quā mediocris: Deus (quē omnia, ut summū bonū certis quibusdā gradibus suapte natura diligunt atq; expetunt) quā quicquid sub Deo excellit.

Ibidem.

Id simpliciter melius est, magisq; eligendū, quod melior disciplina eligendum præcipit. *Vt quod Moralis Philosophia, quā in quod Medicina.*

Obiectio.

Hec de pronunciatis, quæ ad tractandam quæstionem comparatam simplicis inhaerentiæ proponit Aristoteles. Quæ quam sint utilia ad disserēdū nemo ignorat, nisi qui propriam huius artis exercitationem non attigit. Quod si quis obiectat, tradita pronunciata non inseruire, nisi tractandis quæstionibus de meliori, & deteriori, cum tamen

alio

aliae sint pleraque accidentium comparitorum, ut de maiore & minore, de longiore, & breuiore, deq. alijs rebus & pluribus: Occurrentum est, Primum, rarius haec venire in disputationem Dialeticam: Deinde ex traditis pronunciatis posse generaliora colligi, ut Aristoteles docet. Veluti si pro Meliori & deteriori, dicamus Magis tale & Minus tale, vbi videlicet pronuntiatorum sensus id patietur. Quia amplitudine scripta hic sunt nonnulla, ut primum a definitione, extremum a paribus, & illud, quod ex oppositorum loco desumptum est.

Quomodo ex locis hactenus traditis quælibet proposita quæstio tractada sit. Cap. 37.

Hactenus tradidimus locos communes, quos lustrare debet Dialeticus, ut facile inueniat argumenta, quibus quæstionem quælibet, siue absolutam, siue comparatâ pertractet. Quanquam enim inuenire argumenta, rationis Inuenire, in fit, & ingenij, facile tamen inuenire est artis, atq. huius locorum disciplina. Quapropter qui paruo labore, simulque copiose de quacunq. proposita quæstione disserere voluerit, is primum nosse debebit hanc omnem locorum seriæ. Deinde, hanc eandem multa meditatione, quasi ante oculos habere. Demum, cum quæstio proposita fuerit, tum subiectum, tum prædicatum, tum etiam totam complexionem per locos descriptos ducere, ut argumenta

INSTITUT. DIALEC.

omnia quæ ad rē pertinebūt, quasi dato signo accurrant,
 Quo pacto q̄ & veluti ad bellum prodeant. Nec enim necesse erit pul-
 rēda ^{funt ex} sūtare ostiatim, & velut lictorem importunē omnia lati-
 menta.

bulā scrutari: quandoquidem quæ aliquid virum babue-
 rint, ad singulas quasi inclamationes, ex singulis locis spō-
 te prodibunt. Quinetiam tanta sēpe te inutilium argumē-
 torum turba, vel celeriter per omnes locos discurrentem,
 sequetur, ut nō mediocris labor sit ab ea te extricare, atq;

Non omnes loci suppedita-
 tāt cuilibet nes, ad quas traclandas pauci admodum loci suppeditabūt
 questionār argumenta: quo fiet, ut quantūvis ad ostia reliquorū pul-
 gumenta. Non sūt ar-
 gumenta co-
 te non sūnt argumenta cogenda, ac per vim trahenda, sed
 genda.

quasi admonenda, & vocanda: Alioqui timendum est, ne-
 uia hæc, & ratio, quæ facile exquirendis, ac inueniendis
 argumentis ex cogitata est, impedimento sit futura inge-
 nijs, & argumenta, quæ ratio ipsa per se liberius iūs dis-
 currēns haud magno labore inueniret, his legibus, quasi cō-

Qua liberta pedibus astricta, nullo modo assēquatur. Atq; ut paucis
 te viam ^{dam} multa complectar, non eō quæsita est hæc ars, ut naturam
 sit bac loco corum disci præceptis quasi vinculis ligaret: sed ut incertis passibus
 plina.

vagantem ad viam reduceret, & paucis modò instructam
 Traditos locos de itinere ipsa tardior sequeretur, non anteiret. Animad-
 eos etiā amplificationi uertendum est autem, traditos locos non solum suppedita-
 materia sup re materiam omnis probationis, sed etiam amplificatio-
 nis. Amplificatur enim res ex conglobatis definitionibus,

seu

seu potius descriptionibus: ex partium enumeratione: ex antecedentium, consequentium, & circumstantiū frequen-
tia: ex multorum similiū, maiorum, minorum, parium, dissimiliūq; ac contrariorum collatione: demum ex cō-
plurium, & magnorum autorum iudicio, & sententia. Cu-
ius rei exempla afferre non grauarer, nisi viderem magis
hoc ad Rhetoricam, quam ad Dialecticā pertinere. Nam
cum hæc multorum argumentorum vehemens, & festina
concurſatio ad mouendos affectus potius, quam ad mētis
persuasionem suaptæ natura dirigatur, plusq; rem ipsa di-
cendi vi, atq; impetu, quam ratione amplificet, non dubium
est, quin ea magis propria Oratorū, quam Dialecticorū
iudicanda sit. Nec solum tota amplificationis materia ex
locis præscriptis desumitur, sed etiam omnes tropi, quibus
oratio suis quasi luminibus decoratur. Nam metaphora
(que omnium troporum, modorūm ue est frequētissimus,
& longè pulcherrimus) ex loco similiū deponitur: si-
nec doche ex locis potissimum totius, & partium: & alij
ex alijs. Verūtamen hoc iam totum ad Oratores pertinet,
cum tropi nec ad probandum quid, nec ad amplificandum
desumantur, sed ad ornādam, ac illustrandam orationem.
Reliquum mihi esse videbatur, ut exēplum afferre vnius,
aut alterius tractandæ quæſtionis, perq; omnes locos dedu-
cendæ: sed longitudo tractatus me vocat ad ea potius ab
ſoluenda, quæ ſuperius pollicitus ſum, præſertim cùm ſin-
guli loci compluribus exemplis ſint patefacti.

Amplifica-
tio magis p-
rie Orato-
rum, quā Dī
ialecticorum

Omnēs tropē
desumūtur
ex locis præ-
scriptis.

Tropi ſōnes
ad Oratores
pertinent.

De locis proprij admonitio. Cap. 38.

Loci cōmu-
nes parū vas-
lent sine pro-
prijs.

Quod paēto
loci proprij
sint quærēdi
& in prōptu
habendi.

2. top. 11. 12.
& sequenti
bus.

Sed quoniam loci cōmunia sine proprijs parum valet,
danda est quām maximē opera, ut cōmuniū doctrinæ
propriorū peritia adiūgatur. Quod vt fiat, multa medita-
tatione opus est: multo etiā maiore lectione. Annotāda sūt
vt monet Arist, cōplura pronūciata: mult.eq. sñiæ eorū, qui
clari ac illustres in quolibet rerū genere fuerūt: quæ cōmu-
niora sunt, in alia, atq. alia minus cōia, magisq. familiaria
dīducēda: vocabulorū ambiguitas solicitè p noscēda: diffe-
rētiæ rerū similiū, & similitudines differētiū diligētissimè
per vestigādæ. Nec modò passim hoc faciendū est, sed ordi-
ne etiā, ac ratione oīa rerū genera lustrādo. Quærēdi nāq.
sunt loci, qui ad naturæ obscuritatē pertinēt, vt aīaliū, plā-
tarū, lapidū, metallorū, elemētorū cælorum. Dei opt. Maxi.
& beatarum mentiū. Deinde y, qui ad vitā & mo res ho-
minū spēctat, vt virtutū, vitiorū, rerū publicarū, fælicita-
tis, & partiū eius. Postremò y, qui ad differēdi subtilitatē
attinēt, vt accidētis ppriē sic dicti, generis, proprij, & dif-
initionis, qui proprij sunt huius artis. Consignandæ sunt
multarū rerū definitiones: plures descriptiones: multæ etiā
vocabulorū notationes. Cetera vero, quæ ad quang. rē per-
tinēt eodē modo annotāda: referenda oīa in normā cōmu-
niū locorū vt parata sint, atq. in prōptu ad differēdū. Nec
enim aliter proprij loci rerū de quibus Demonstratori &
Dialectico differēdi cura incūbit, cogniti ac pspēcti esse po-
terūt. Sed iam fortasse expectabis, vt quoniā cōmunes lo-

cos hactenus tradidi, & proprios querēdos esse admonui, Cur hoc loco
tradēdi non
sint loci aco-
cidētis, gene-
ris: proprij,
& diffiniti-
onis. mox subiçia eos, qui propriā huius artis materiam attin-
gūt, iter quos præcipui habētur illi, quibus tractātur quæ-
stiones accidentis propriè dicti, generis, pprij & diffinitio-
nis. Quos quidē adeo diffuse psequutus ē Arist, vt exceptis
primis, quos ille ferè prætermisit, quatuor integros topico
rū libros (hoc est, à quarto ad septimū vsg.) in reliquis ptra
Etādis posuerit. Verūm hic labor à me nō est in præsentia
flagitandus, nō solum quia tā multa de his scripsit Arist.
vt vix ea in summā redigi possint: sed eo vel maximè, quia
huiusmodi loci in ijs, quæ supra de accidente propriè sic ap-
pellato, de genere, de proprio, ac definitione dicta sunt, vt
cūq, continētur. Quo fit vt questiones, quibus queritur,
nū aliquid sit accidentis alicuius rei, genus, propriū, aut defi-
nitio, ex superioribus libris quantū sat est tractari possit.
Exēpli causa, si existat questio, Num scire sit accidentis ho-
mini, nec ne poteris affirmatiuā partē ex diffinitione acci-
dētis secundo libro tradita sic cōfirmare. Adēst homini, Caput. 7-
& abest ab eodem sine eius corruptione, est igitur accidentis
homini. Item ex descriptione hoc modo, Prædicatur de ho-
minibus accidentario, ac contingenter ergo. &cæt. Quod
idem argumentum ex notatione & coniugatis videtur du-
ci. Ex parte subiecta hoc modo, Est accidentis separabile,
igitur omnino accidentis. Atque ita ex reliquis locis, si
qui alij sunt, qui ad institutum confirmandum suppeli-
tent argumenta, Quod cūm modo eodem possis facere

in genere, proprio, & definitione, nil est cur in præsentia
hæc locorum genera debeas requirere.

De ordine argumentorum gene-
ratim. Cap. 39.

Diximus de inuentione argumentorū, reliquum est, vt
Ordo, quid dī ipsorū ordine dicamus. Ordo igitur quod ad hūc
locum attinet est argumentorum inter se apta ad persua-
sionem collocatio. Quæ quidem quām sit necessaria dis-
cessaria ar- renti, nemo est qui non videat. Vt enim domui construēdā
argumentorum satis non est lapides, & reliquam materiam in cumulum
apta collocātio. nisi his disponendis, ac collocādis artificum ma-
nus adhibeatur: vtq; milites quantumlibet fortes, ac stre-
nui nisi periti ducis industria formam exercitus accipiāt:
ad bellum inferendum idonei non sunt: sic argumenta ex
locis traditis coacta tumultuantur, nec ad finē adipiscen-
dum apta sunt, nisi ad persuasionem appositè collocētur,
Latius hic ac disponantur. Porro argumentorum nomine hoc loco,
accipi argu- mēti nomine. definitiones quoq; & diuisiones (etiam cū nihil probāt,
sed tantū eam rem, cui adhibentur, declarant) intelligi
volumus. Adhuc enim de ipsarum ordine tum inter se, tum
comparatione reliquarum partium cuiusque tracta-
tionis in qua de re aliqua differitur, nihil diximus: quod
Duplex or. d. hoc loco fiet commodissimè. Duplex est autem argumen-
t. p. ost. 2. & torum ordo, naturæ, & doctrinæ. Ordo enim tēporis, quæ
l. p. b. y. 1. & seruat
3. p. b. y. 7.

seruat *historia*, nihil ad nos pertinet: quia narratio cùm Ordinē poris
 nihil declaret ex notioribus, sed rē simpliciter proponat, nihil ad nos
 non est ad persuasionem composita, nec ad Dialecticā ullo
 modo (nisi cū obiter differit) spectat. Naturae ordo duplex
 est, generationis, & perfectionis. Generationis ordo dicitur, cum à minus perfectis ad perfectiora progradimur, et
 oīno à causis ad effecta. Siquidē natura in rebus efficiēdis
 à minus perfectis ad perfectiora contendit, & causarum vi
 ginit effecta. Sub hoc genere duo potissimum continen-
 tur, ^{generationis & divisionis} hoc est *compositio*, & *diuisionis*, seu *com-
 positionis ordo*, & *diuisionis*. *Compositionis ordo* est, cum Cōpositionis
 à partibus integrantibus ad totum integrum, aut omnino
 à causis ad effecta proficiuntur. Accipio autem hīc no- Cā. 17. & 18.
 men *totius integri*, ut in locis *totius*, & *partium*. *Di- Diuisionis.*
 uisionis ordo dicitur, cùm à superioribus ad inferiora de-
 cendimus. Qui quidem propterea diuisionis dicitur, quòd
 præcipua diuisionis forma sit ea, qua superiora in inferio-
 ra distribuimus, ut ex quarto libro perspicuum est. Ordo Caput. 6.
 perfectionis est, cùm à perfectioribus ad minus perfecta, Perfectionis
 aut omnino ab effectis ad causas progradimur. Non ideo
 tamen progressus ab effectis ad causas vocatur ordo per-
 fectionis, quòd effecta sint perfectiora omnibus suis cau-
 sis: sed quia perfectio causa in edendo effectu cernitur.
 Sub ordine perfectionis, duo itidem, quemadmodum sub
 generationis, præcipue comprehenduntur, ^{generationis & divisionis} hoc est resolutio, & collectio, seu resolutionis ordo,

INSTITVTI. DALE C.

Collectionis.

Dignitatis
ordo.

Ordo contra-
rius ordinis
dignitatis
nomine pro-
prio carens.

Doctrinæ or-
do

Ordo arbi-
trarius non
eadit sub ar-
tem.

& collectionis. Resolutionis ordo est, cum à toto integro ad partes integrantes procedimus: & omnino cum ab esse Elis ad causas pergimus. Collectionis verò est, cum ab inferioribus ad superiora conscendimus. Animaduerte tamen perfectionis ordinem, alium etiam, qui dignitatis ordo appellatur, complecti: quem quidem tum seruamus, cum à re digniori ad aliam minus dignam, ut ab homine ad Elephā tum, procedimus. Quòd si ab homine ad animal progredi aris, non erit ordo dignitatis, quoniam animal nō est res alia diuersa ùe ab homine. Huic opponitur quidam ordo generationis nomine carens, cum videlicet è contrario à re minus digna, ad aliam digniorem perfectiorem ùe proficiat, ut ab elephāto ad hominē. Doctrinæ ordo est, cum ab ipsis progredimur, à quibus cōmodius pro ratione rerum, ac personarum progrediendum videtur. Generaliter autē cōmodius est ab ipsis progredi, quorum cognitio ad sequētiū cognitionem requiritur, & (quantum fieri potest) à facilitioribus ad difficiliora. Atq; hoc quidē interdū præstamus seruando continenter ordinem generationis: interdum, ser uando ordinem perfectionis: interdum vtrung; permisit, hoc est, sæpius in eadem tractatione ab uno ad alterum, ut cōmodius iudicamus, transundo. In ipsis verò rebus, quæ videtur aequè perfectæ, & aequè faciles, aut difficiles cognitū, nulli ordini relinquitur locus, nisi arbitrario. Verū quia huius modi ordo nihil habet artis omittendus in præsentia est.

De

De ordine qui in docendo seruandus est:
primumq; in confirmando. Cap. 40.

2. elench. 9. Initio confir-
mationis
quid agēdū Cū argumen-
ta oīa ad v-
nā cōclusio-
nē cōferūtur
qui nā ordo
tenendus. Leuiora ar-
gumēta quē
locū obtineat
re deheant.
Cice. in Ora-
tore ad Bri-
tū. Mutari po-
test locorum

Ordo igitur, dispositio nūe argumentorum, aut in docendo cernitur (cū scilicet nemo ex altera parte respondet) aut in disputando. Qui autem docere aliquid vult, duplē laborem suscipit: confirmandi sua, & refutandi contraria. Cum igitur quis confirmare suam sententiam voluerit, explicabit in primis vocabulum rei, de qua agēdū est, si fortē ambiguū fuerit, aut ignotae significationis: id quod distinctione, aut interpretatione faciet, ut Porphyrius in tradētatione quinq; vñinerasalium. In progressu autem, si argumenta omnia ad vnam, eandemq; conclusionem conferenda fuerint ferē seruāda erit methodus ac dispositio locorum prescripta: ea siquidem collocatio optimus doctrinæ ordo in hac re videtur. Itaq; primū res confirmanda erit definitione: deinde varijs (si cōmodum videbitur) descriptionibus: post notatione vocabuli: & sic deinceps reliquis argumentorum generibus. Nisi quod leuiora quæque nec prima, nec extrema locanda erunt, sed aut reicienda, aut certē (si non videbuntur omnino contēnenda) in medio inculcanda. Vbi enim firmiora prima aggressione mentem occupauerint, tum leuiora præsertim cōglobata, & in vnum quasi corpus coacta fidem augebunt: quibus si potentiora succēserint, erit omnino res confecta. Atq; hac ratione mutari optime poterit locorū ordo. Quin alijs

ordo in cōfir alijs etiā interdum de causis aliter disponi poterunt argu manda eadē conclusione menta, quām suprā digesta sunt, modo doctrinæ ordo ser uetur. Si verò aliā argumenta ad alias assertiones accomo danda fuerint, aut assertiones erunt de eadem omnino re: aut aliæ de superioribus, aliæ de inferioribus, aliæ de totis integris, aliæ de partibus: aut deniq. de rebus a se mutuò disiunctis, hoc est oppositis, aut disparatis, vt de speciebus

Qui nam or do seruādus in confirmā dis diuersis conclusionib. de eadē omnino re. 2. post. I. eiusdem generis, Si de re eādem, ferè seruandus erit hic or do, vt primum ostendamus rem esse, deinde quid sit, postea qualis sit ad extremum cur talis sit: id quod Aristoteles docet secundo posterioris resolutionis libro. Quo quidem ordine, cum commodissimè quælibet res tractetur, non du bium est, quin optimus doctrinæ ordo in eadem re tracta da censendus sit. Quanquam non erit necesse hæc omnia persequi, cùm de uno, aut pluribus constiterit. Ad hos qua

Ordo in deli beratione. tuor quasi gradus tractationis cuiusq. rei, reuocantur omnia quæ de quauis re dicūtur. Vt in deliberatione, id, quod

quæritur, Posit ne res proposita fieri, ad primū spectat. Quod verò discutitur, Sit ne honestum, utile, iucundum, an cōtrā, ad tertium pertinet. Nec enim ij, qui deliberant, de quæstione. Quid nā res sit, magnopere laborant. Quod tandem, Qua via & ratione id consequi possint, & An

facilè possint exquirunt, id ad quartum referendum est. Et in iudicio illud, An fecerit, ad primum: Quo nomine factum censeatur appellandum, ad secundum: Recle nē, an perperam, ad tertium: Quibus auxilijs, ad quartum redi-

In iudicatio ne.

gitur:

gitur: Nam quo fine, & studio fecerit, ad quæstionem re-
 cti, & contrarij reuocatur. Laudatio porrò in quæstioni- In laudatione
 bus qualitatis, & causarum potissimum, hoc est, in tertia,
 & quarta versatur. In tractatione porro cuiusque virtu- In tractatione cuiusque
 tis, Primum. An proposita virtus sit necessaria humanæ
 perfectioni, nec ne disseritur. Quod ad quæstionem an res
 sit reducitur. Deinde. Quænam sit eius materia, tum obie-
 cta, tum subiecta: quod ad quæstionem naturæ pertinet. virtutis.
 Tum Quæ sint virtutis affectiones, ac conditiones: quod
 quæstionem qualitatis perspicue spectat. Ad extreum,
 Quonam pæsto ipsam possimus consequi: qua in parte,
 quæ ad quartam quæstionem reuocatur, de causis, & impe-
 dimentis virtutū agitur. Itaque omnia, quæ de una re dispe-
 runtur ad illa quatuor reuocantur: eodemque ordine ferè
 tractātur. Si verò aliæ assertiones efferātur de rebus supe-
 rioribus, aliæ de inferioribus, aut aliæ de totis, aliæ de par-
 tibus integrantibus: aliter auscultationis via, aliter inue-
 tionis disponenda sunt argumēta. In auscultatione siqui-
 dem, absoluta ue disciplina, seruandi sunt ordines compo-
 sitionis, & diuisionis: quos Aristoteles tradit initio phy- In auscultatione, abso-
 sicæ auscultationis, vt auscultationi, perfectæque disciplinæ tute discipli-
 conuenientissimos, & in tota ferè tractatione physica me- na de rebus &
 ritò conatur obseruare. Est enim rationi maxime conser- ter se cōiuncta
 taneum, vt quem ordinem natura in rebus efficiendis ser-
 uat, eundem ars naturæ emula velut optimum sequatur.
 Natura autem compositionis & diuisionis ordine progre-

diens, à partibus integrantibus ad totum, & à cōmuniōri-

Arist. 2. de bus ad minus cōmunia in effectiōne rerum proficiscitur.
gene. anim. 3

Seruant etiam hos ordines Mathematicæ scientiæ quippe
quæ à primis initijs orsæ, quasi texendo alias, atq; alias ex

In inuentione prioribus efficiunt conclusiones. In inuentione verò opposi-
carūdē rerū. ti ordines seruandi sunt, resolutionis nimirū, & collectio-

nis. Qui enim sine doctore philosophari volunt, & à rebus
que sensibus subiectæ sunt, ad reconditiones suo marte pe-
netrare cupiunt, à toto integro ad partes, & à minus vni-
uersalibus ad vniuersaliora, idest, resolutionis & collecti-
onis ordinibus accōmodatissimè procedunt. Sunt enim hi
progressus nostrorū sensuū imbecillitati cōuenientissimi.

Priorem sequitur Arist. cū ab animaliū historia, ad tra-
ctationē de partibus animalium progreditur: & in libro
de mundo ad Alexandrū (si modo eius est) cum ex definiti-
tione mundi ad partes, quibus mundus constat procedit:

1. pri. 33. & itēq; in primo libro de priore resolutione cū resoluit syllo-
cæt.

Socrates

etionis verò studiosissimus fuit Socrates, vt apud Plato-
nē plurimis in locis videre est. Cū enim Socrates profite-
retur se nihil scire, eum ordinem procedendi potissimū am-
plectebatur, qui incipientibus, ac inueniēre cupientibus ma-

2. post. 18. ximè aptus est. Vnde & Aristoteles extremo secundo po-
& 1. meta.

phy. 1. steriorum libro, & initio methaphysicorum, hunc ordinē

In tractādis inueniēndis principijs scientiarum, artiumq; præscripsit.

rebus opposi- Quòd si assertiones fuerint de oppositis, aut disparatis
tis, aut dispa- ratis.

speciebus

aut generibus in quibus tamē alia videātur alijs pfectiora,
 aut saltem facilitiora cognitu, aut seruandus ordo dignita-
 tis (quod fecimus in explicatione figurarum, generumq; ar-
 gumentationis) aut certè initium faciendum est à re no-
 tissima, qua in reliquarum tractatione quasi norma qua-
 dam vt amur. *Vt* enim numos (vt ait Aristoteles) ad id,
 quod sibi quisque exploratum, certumq; habet probare so-
 let: ita ceteris quoque in rebus agendum est. *Qua* de cau-
 sa ille in explicandis animalium varijs generibus, primum
 de homine, quòd oīm maximè notum nobis necessariò sit,
 se acturum pollicetur. *Quanquam* homo dignitatis etiam
 ordine reliqua animalia antecedit. Si tamen res huius-
 cemodi æquè perfectæ, ac faciles, aut æquè difficiles cogni-
 tu videbuntur, iam suprà diximus, nulli ordini, nisi ar-
 bitrario, locum relinqui. *Quanquam* re vera inter omnes
 rerum species, quibus perfectio aliqua inest, datur ali-
 quis ordo perfectionis. *Hæc* de ordine, quem seruare de-
 bet is, qui docet, cum suam sententiam, quam veram esse
 putat, statuit.

1. de hist. ani-
mal. 6.

Ibidem.
 In tractādis
 rebus, quæ
 videtur æq;
 perfectæ, &
 æque faciles,
 aut difficili-
 les cognitu-

De ordine qui in refutatione ser-
 uandus est. Cap. 41.

Verum quia non satis est, si tua placita confirmes, ni-
 si etiam refellas, tū sentētias, tū rationes contrarias
 & repugnantes tuis assertiōibus: quis nam ordo tenēdus
 Cc y sit

Primus ordo refutatis fit in refutatione dicendum est. Tribus ergo modis potissimum satis cōmodē hoc fieri potest. Vno, si id, quod verū eſe existimas, priūs statuas, ac confirmes: deinde ex veritate comprobata refutes aliorum dicta, & quid veri contineat exponas. Id quod facit Aristoteles multis in locis, 3. phy. 2.

Secundus ordo. Altero, si priūs aliorum opiniones, ac rationes proponas, factō initio ab ijs, quæ à vero magis videntur aberrare, easdemq. mox refellas: deinde ad id, quod sentis statuendū ingrediaris: demum quatenus refutatæ opiniones veritatem attingant, ex tua sententia paucis perstringas. Quem ordinem seruat Aristoteles primo Physicorum libro in ex-

ercate. Usq. quirendis principijs rerum naturalium: & in libris de ani-

ad finem. ma, cūm animæ naturā inuestigat: & in primo libro ethi-

1. libro. & initio secundi corum, cūm docet quanam maximè in re posita sit fælici-

2. ethi. 4. tas, & alijs plerisq. locis. Tertio tandem modo, qui omniū

Textus ord. est accuratissimus, si propositis primū pro vtrāq. parte

3. metab. 1. sententijs ac rationibus aduersis, quæ rem faciant ambi-

guam, maximè verò ijs, quæ veritati repugnant, sequatur

deinceps veritatis determinatio, ac cōfirmatio, ex qua tan-

dem diſoluantur contrariæ rationes, qua ex parte veræ

sententiæ repugnant. Quo quidem modo, quasi conuenien-

3. metab. 1. tissimo, docet Aristoteles initio libri tertij Metaphysicoru-

tractandas eſe res controuersas: id quod eo loco pulcher-

Toto quarto ali. de phy. rimis persuadet rationibus, ac statim in reliquo opere la-

tè exequitur. Expeditissimè tamen id factū videbis quar-

to *Physicorum libro in tractationibus de loco, vacuo, & tempore. Hanc solam tractandi methodum, quoniam præcipua est, adeò approbarunt doctores, quos vocant scho lasticos, ut nihil, nisi hoc ordine, per tractet. Cæterum, & si dispositio hæc tertia optima sit, nō est tamen ipsa sola amplectenda in scribendo. Satiantur enim, qui legunt, similitudinis fastidio, præsertim cum inculto sermone tractantur quæstiones: quod ferè faciunt qui hanc docendi rationem sequuntur. Hæc de ordine docendi. In quo duo vitia diligenter cauere oportet. Alterum ne singulæ penè sententiæ in quæstionem, ac controuersiam vocentur, quod plurimi faciunt. Sunt enim multa quæ ex alijs grauioribus quæstionibus commodius intelligi possunt, aptiusq; alijs assertionibus principalibus ut consecutariæ subnecti: aut certè ut maioris momenti res percipientur, obiter explicari. Alterū, quod ex superiori vizio nascitur, ne in controuersiis rebus tractādis afferātur fuitiles, ac inanes tū opiniones, tū rationes. Nam curare, quæ cōtra tuā sententiā quisq; dicat, aut dicere possit, amētia est. In quod vitiū necesse est labātur ij, qui de rebus aut nullius difficultatis, aut nullius pōderis, quæq; uno verbo explicari possunt, & quæ, atq; de magnis, ac difficultibus integras, ac omnibus quasi mēbris distinctas excitant quæstiones. Sed iā de disputādi ordine dicamus.*

De ordine disputandi: primumq; de officio argumentantis. Cap. 42.

Cc iij Quia

Toto quarto
lib. phy.

Nam solus
hic. 3. ordo à
pletēdus sit

In prælectis
onibus nō est
incēmodū si
method. hæc
perspicuita
tis gratiā p
petuō serues
tur.

Primū vitium
in docendo.

Secundum.

1. top. 9.

INSTITVT. DIALEC.

Disputatio
cognoscēdē
veritatisgra
tia suscipi-
tur.

Q Via disputatio explicandæ cognoscendæq; veritatis gratiâ suscipitur: veritas autē nō melius, quām cōfēdēs cū altero sermonibus, ac rationibus elicitor (cū nimirū alter nititur pro viribus propositū defendere, alter in disputatio pugnare) propriā sanè disputationis ratio in argumentā in argumētā do, & respondēdo cernatur necesse est. Quapropter de argumentatis, ac respondētis officio nūc agendū, vt totus disputationis ordo perspiciatur. Argumētatis officiū ferē in Primū docu-
mentū argu-
mentantis. his obseruandis positū est. Primū, propositionē eā, quā defendēs tuetur, ponet ante oculos, vt eā impugnet, euertatq; siue quòd eā falsam existimet, siue vt veritas impugnata Secundum perluceat magis, ac liquidiūs cōstet. Deinde verò assumet Legelib. 6. eam argumentationē, qua existimat infirmari posse propo-
cap. 22. sitā assertiōnē. Vno autē è duobus modis conabitur eam euertere: directo videlicet, aut ex hypothēsi, quod potissimum fit deductione ad incōmodū. Directò, vt si Epicureus aliquis asserat, omnē voluptatē esse bonā, tu autē cōtrā sic argumēteris, Nihil quod rationi aduersatur bonū est, aliqua voluptas rationi aduersatur, aliqua igitur voluptas nō est bona. Deductione verò ad incōmodū, vt si eandē assertiōnē sic refellas, Si oīs voluptas bona esset, ea sanè, quae ex homicidio capitur bona esset: at hæc, vt aptissimum est, nō est bona, quin potius pernicioſissima: nō est igitur oīs voluptas bona. In his autem argumentationibus proponēdis huiuscmodi verbis vtetur Dialecticus, Sic argumētor, Sic cōtēdo, Hæc oppono, Obijcio in hūc modū, & similibus.

Sed

Sed quoniā propriā disputationū materia probabilis est, Tertiū.
 nec aduersariū omnino cogit, ferè semper antequā extru-
 atur argumētatio, rogāda sunt ea à respondēte, ex quibus
 assertiō aduersarii infirmari possit. Nā si ea, quæ rogātur,
 nō cōcedātur à respondēte, poterit inde argumētās ad alias
 atq; alias interrogations sine dedecore trāsire, eaq; sensim
 captare, ex quibus speret, se rem cōfecturum. At si absq;
 interrogationibus acceperit quæ à respondēte negari pos-
 sunt, periculū est, ne respondēs negatione sumptionū resi-
 stēs, maiore ei faceſſat laborē, quā ipse à principio suscep-
 rit. Sed adhibere debēs itē rrogādo hāc cautionē, vt nō sta-
 tim roges ea, quæ labefactādæ assertioni aduersarij proxio-
 ma sunt. Id enim ille si intellexerit, negabit oīa, aditūq; ar-
 gumētationi p̄ proteriā obſtruēt, nec te ſinet vñquā ma-
 nus cōſerere argumētādo. Itaq; repetēdæ ſunt altiūs inter-
 rogationes, & à rebus, quæ à p̄pōſito longē vidētur diſta-
 re, exordiēdū: idq; in quo tota viſ refutationis posita eſt, in
 terdū multitudine interrogatiōnū obruēdū, nōnūquā etiā
 quodā quāſi pallio cauſe ſuē, aut effectus, aut rei ſimilis,
 aut alicuius alterius occulendū: quō respondēs ſecurior fa-
 elius, & quāſi in alijs rebus nihil ad propositū pertinenti-
 bus occupatus, ſyncerius dicat quod ſētit, ſicq; veritatis vox
 nequaquā metu impediatur. Duæ ſunt igitur, vt diximus,
 cōfigēdi cū altero rationes ac formæ. Altera cū noſtris
 ſumptionibus cōfiſi aduersariū ſine vlla interrogatiōne ūa-
 dimus: quæ vt grauior eſt, et cōſtātior, ſic etiā minus tutā

CC iij Altera

Cautio ad hi-
 bēda ab itē
 regāte. ex. 8.
 topi. cap. I.

Dnæ formæ
 cōfigēdi cū
 altero.

Posterior
formula tu-
tior est.

Altera, cùm ex respōsione alterius ellicimus argumētatio-
nis materiam: quæ ratio & cōmuniōr est, & vulgarior, ac
multo etiā tutior. Sed hæc posterior, quæ apud veteres so-
la ferè habebatur disputandi formula, vt apud Platonem
& Aristotelem cernere est, hodiè raro auditur, priorē scho-
lis omnibus assiduè resonantibus.

Quartū.

¶ quibus. &
qua ratione
probari pas-
sint ea, que
p se nota sūt
1. phy. 2. &
4. metaphy.
4. & cæter.

Iam verò si respōdēs nō admiserit quod tu rogasti, lice-
bit quidē tibi id probare, verūm nō teneberis. At si negaue-
rit quod tu sine interrogatione accepisti, id ipsum cogēris
cōfirmare, nisi fortè per se notū sit. Quanquā ad reprimē-
dā proteruiā respōdētis cōceditur tū Dialeclico tū Meta-
physico, vt ex ijs, quæ respōdēs aliōqui admittit, probet pro-
positionē per se notā, quā ille pertinaciter negat. Hoc enī
nō est simpliciter probare id, quod p se notum est, & quasi
luce alia clarissimū solem ostendere, sed coercere potius ho-
minis periculatiam, & insolētiā. Id quod Arist, facit quar-
to metaphysicorum libro coarguēs Heraclitum, ac Demo-
critū, qui prima principia omniū nouissima inficiabantur.

Quintū
2. topi. 2. &
3. top. 2.

Si verò inductione multa rū rerum adhibita non dede-
rit respondens vniuersalem propositionem, poscendum ab
eo est, vt aliquid contrā obijciat, in quo propositio non sit
vera: quod vocant Petere instantiam. Hoc enim si respon-
dens nō fecerit, perperam videbitur negare propositionem.

Sextū
3. top. 3.

Cogetur autē argumētās explicare propositionē ambi-
guā: & eā, quæ obscurū sensum habuerit, aut verbis parū
vſitatis cōſtiterit, exponere. Cūq; aliquid probauerit, disti-
xerit q;

xeritq, alioue modo explicauerit, illud apte notabit, dicetq,
 Probo antecedēs, Probo cōsequētiā, Distinguo cōsequens,
 Expono ppositionē. &c. Sic enī meliū cōstatibit iter dispu-
 tantes, cum ea, de quibus disceptauerint, proprijs fuerint
 nominibus significata. ¶ Quod si resphēdēs ita occurrerit,
 vt argumentatiō sola videatur, relinquetur argumentatiō ^{Septimum.}
 locus premendi adhuc, & examinandi solutionem. Tum
 dicet, Contrā, Sic insto, Ita vrgeo, & similia.

Interdum, vt aliquid probet, dicet, Ponamus hoc, aut ^{Octauum.}
 illud, etiā si falsum sit, modo hypothesis non sit impossibi-
 lis. Inde enim aliquid fieri posse, fortasse colliget. Ut si di-
 cat, Ponamus Deū creasse cœlos duntaxat: quod quanquā
 falsum est, tamē fieri potuit. Unde cōcludet, posse, Dei po-
 testate dari vacuū aliquid atq. inane in rerū natura. Nā
 data illa hypothesis, nihil cœlū Lunæ cōplexu suo caperet:
 sicq, vacuū eset. Deniq, illud magnopere curabit argumen-
 tās, vt nihil aliud, quam quod à respondentē negatum fu- ^{Nonum.}
 erit, confirmet, aut certè id vnde illud possit colligere.

De officio respondentis. Cap. 43.

Respondētis institutio his ferè documētis cōtinetur ^{Prīmū docē-}
^{mentum res-}
 Primū, nihil simpliciter defendet, quod verū non ^{pondētis}
 sit, aut verisimile. Exercitationis tamē causa, etiā ea, quæ
 probabilitia non sunt, sustineri possunt, modò qui ea defen-
 dit significet, se disputationis causa id facere. Quanquam
 hac etiā moderatione adhibita, rarò id faciēdū est, quia fe-

re ita fit, ut qui audiunt, non quasi tu disputationis gratia id defendas, sed tamquam ea dicas, quae probes, et sentias, ita

Secundum. te oderunt. Deinde nunquam in eadem disputatione, aut assertione, quam tuetur, aut suis responsionibus repugnabit. Est enim hoc vel maximu[m] respondetis vitiu[m], ut ipse contra se sua

Ibiem. Cautior esse debet in response, quod maximè animaduertendum est ei, qui respondet, quod falsum aliquid disputationis causam defendit. Iccirco enim disputationis gratia defendit.

1. prio. 33.
Tertium.

2. top. 3.

Quartum.
2. post. 9.
Quintum.

Sextum.

veris. Veris siquidem sola ea, quae falsa sunt, aduersantur: at falsis tamen vera, tamen etiam falsa. Hoc igitur obseruato, vera concedet: falsa negabit, ambigua distinguet: obscuræ propositionis explicationem petet: quæ vocatur impertinentia, hoc est, quæ ad institutionem nihil spectat respiciunt. Significabit enim ea siue vera, siue falsa sunt, nihil ad institutionem disputationem pertinere. Si quid rogatus fuerit, respondet. sit, necne, ita, nisi interrogatio fuerit propria aliis scientiæ. Si quid et argumentas posuerit, quod impossibile non sit, nec repugnet ipsis, quæ posita sunt, et data, admittet illud. Quamquam verò consequentiae non propriè dicuntur veræ, aut falsæ, concedet tamen aptas, et negabit ineptas ac vitiosas. Sapientiam cernere non poterit sit ne bona, an vitiosa consequentia, ut prius distinguat consequentes, quod ambiguum sit, cum quodam fortasse sensu consequentis sit bona consequentia, alio vitiosa. Quapropter atque concedat, aut neget consequentiam, distin-

distingueit eiusmodi consequēs, vnoq; sensu concedet con-
 sequētiam, alio negabit. Itaq; nec cōsequētia vñquā distin-
 guenda erit, sed concedenda, aut neganda: neq; cōsequēs con-
 cedendum, aut negandum, sed distinguendum, Nam si ref-
 pondens concesserit antecedens, & consequentiam, conse-
 quens quoq; velit nolit concedat necesse est: si verò cōsequē
 tiam negauerit, quid quæso opus est ulterius progredi ad
 concedendū, aut negandum cōsequēs. Illud enim perpetuò
 obseruabit respōdēs, vt simul atq; ipse aliquid negauerit,
 statim taceat, vt is, qui argumentatur, suas agat partes. 8.top.3.
 Nisi quòd Aristoteles meritò docet, səpè necesse est, vt res
 pondēs non solum neget, quod alter accipit, aut rogit, sed
 etiā cur id neget, exponat, nè absurdē id negasse videatur. 8. top. 3.
 Proposita igitur assertione themate ùe, siue positione res-
 pōdentis, si is, qui contrā argumentatur, nullis interroga-
 tionibus præmissis totā statim argumētationē pposuerit,
 tota semel mox repetēda est, nō solū vt benē teneatur, cō-
 stetq; inter opponētē & respōdētē, sed etiā vt detur locus
 cogitādi de respōsione, Siquidē præcipitata respōsio i mul-
 ta incōmoda səpe numero incurrit. Deinde regredieđum Nū prius eō
 est ad initiu argumētationis, & per singulas sumptiones xaminanda
 eundum: sic tamen vt prius videoas, nū ad euertendam tuā
 assertiōnē aptæ sint, nec ne, quam vtrum veræ sint, an
 falsæ. Nam si illæ ad refutationē tuæ ppositionis nō per-
 tinent, quid necesse est de earum veritate contendere? Sic
 autem fiet, vt cūm duo sint solutionum genera, inficiādo
 nimirum

Cōsequētia
 nūquā cēt dī
 distinguenda
 sed cōcedēda
 aut negāda:
 cōsequēs ecō
 trario.
 Septimum.
 in fine.
 Octauum.
 Nū prius eō
 xaminanda
 sit cōsequē
 tia, quā ante
 cedēs.
 Duo genera
 solutionum.
 Nū alia que
 cx. 8. top. af
 ferūtur a Rō
 dolpho.

2. de inuēt. ⁸⁰⁵ nimirum quæ assumuntur, & negando consequutionem:
 cap. 15. & ab alijs, elabēdi hoc posterius sit ordine doctrinæ prius. Id quod, ut cæteræ potius rationes sunt, quæ egregiè docet Aristoteles. Priorem repetitionē his verbis inchoabis, sic argumentaris, In hunc modum contentuendi.

8. top. 5. & 2. elench. 3. dis, Hæc opponis, & similibus. Posteriorem, his, Cùm sic argumentaris, Quandò ita contendis, Quoniam hæc opposis, Quandoquidem sic obijcis, & alijs id genus. Tum sequentur illa, Concedo maiorem, Nego, Distinguo, Esto (quod barbarè dicitur Transeat,) Sit ita ut vis. Nihil enim mea interest, & cætera, ut diximus. Si vero ille in Ratio respōs: terrogationibus te agreditur, & si veteres statim sine dēcū veterū. Vlla repetitione respondebant, Ita est, aut, Non ita est, Distinguo, hoc sensu verum est, hoc autem falsum, Esto, Fuerit ita, & cætera: tutius tamen est, ad veritatemq; eruendam accommodatius reperere prius interrogacionem hoc modo, Quæris ex me, Petis à me, Rogas hoc, aut illud: deinde subjcere. Quando ita quæris, Quoniam hoc ragas, aut illud. & cætera. Respondeo, vel, Dico, ita esse, aut non ita, Sit ut voles, Esto, & cætera. Quæ respondendi ratio, sic ubi hoc tempore disputatio interrogando, & respondendo transigitur, sola usurpatur. Hæc de ordine argumentorum cum in docendo, tum etiam in disputando dixisse sit satis. Quæ non solum cognitioni rerum comparandæ, ac tradendæ vehementer conducunt, sed etiam memoriam adeò adiuuant, ut nullo artificio magis inuare videatur.

Ordo maxime iuuat memoriam.

De exercitatione Dialectica. Cap. 44.

Sed quoniā Dialectica nō ad cognitionē modo, sed ad Dialectica
 actionē etiā dirigitur, permagna exercitatione opus ad actionem
 est ei, qui ex ratione tum inueniendi, tum collocādi tradī- etiam dirigi-
 ta, artis habitum consequuturus est. Ut enim cithārēdus tur.
 nemo efficitur, nisi assiduē pulsando, digitosq; præceptis ar- Quam sit ne-
 tificis identidem accōmodando: sic nemo euadit Dialecti- citatio.
 cus, nisi qui habitum quendam in modum naturæ confir-
 matum ex longa præceptorū obseruatione comparat. Duplex exer-
 obus autem modis nosmet exercere possumus in hac fac- citatio.
 cultate: altero examinandis, ac retexēdis a liorum scriptis
 (id, quod promptissimum est, ac paratissimum, cū pluri-
 ma extent doctissimorum hominum literarum monumen-
 ta) altero nouis operibus cūdendis, ac componēdis. Haud
 verò facile dixerim, vtrum horum sit difficilius. Autores
 enim graues in quorum scriptis enodandis, atq; ad vnguem
 per noscēdis nemo existimat se operam perdere, multas sā
 pe argumentationes ita coniūgunt, vt vna duntaxat eſe
 videatur: ſepe etiam adeò latē ac diffusē, multis obiter in
 teriectis verbis, ac ſententijs, vnum idemq; argumentū ex-
 pli-cant, vt credas eſe complura. Itaq; & ſi noua ſcribere
 magna res habeatur, ſemperq; habita ſit, arduum tamen,
 mihi crede, ac difficile negocium fuſcipit, qui argumenta
 omnia, præſertim in ſcriptis veterum, ſuis locis reddere co-
 natur: quippe cū illi, & ſi magno artificio ſcriperunt, Ratio ſcribē-
 di veterum.

artem

INSTITVT. DIALEC.

artem tamen studiosissimè dissimularunt. Sed tamen entendum est & scripta argumenta ad suos fontes reuocare, & ordinem perspicere, & virtutem orationis, qua illi usi sunt pœnitus intelligere. Quod qui longo usu obtinuerit, facile deinceps illorum imitatione in altero exercitationis genere, quod Dialectico ultimam quasi manum imponit,
 Alia præcepta ex exercita se se exercebit. Docet quoque Aristoteles, ad hanc artem
 200is ex Ari cōparandam plurimū valere, si proposita qualibet quæsto. 8. topi.
 cap. 5. Primum. Secundum.
 Tertium.
 utrumq; mox queramus solutiones, quò & in argumentando, & in respondēdo exercitati esse valeamus. Nec parum prodeſſe ad obfirmandum animum, si argumenta, quæ maiorem vim habēt, utraque ex parte notemus, ut tutores ſiue ad impugnandam ſiue ad defendendam utramq; partem quæſitionis accedere poſſimus. Curandum quoq; eſe, ut, cùm exercitationis gratia cum altero diſputamus, aut aliorum diſputationibus interſumus, aliquam inde aut rationē, aut ſolutionem, aut obiectionem domum referamus. Plura documen-
 ta ſunt apud Aristotelem eodem loco: ſed quæ proposita ſunt videntur huic instituto ſatis.

FINIS. LIB. VII.

De

INSTITUTIONVM DIALECTI-
CARVM. LIBER OCTAVVS.

DE PSEUDOGRAPHO SYLLO-
GISO. CAP. I.

Uperiori libro de demonstratione, syllogis
moꝝ dialeꝝtico, quibus vtendum est, disſe-
ruimus: supereſt nunc, vt quales nam ſine
pseudographo, & Sophiftico, à qui-
bus vigilanter cauendum eſt, doceamus.

Pseudographus itaqꝝ syllogismus (quasi dicas, Mendacis ^{Vnde dicitur}
descriptionis) & ſi in Geometria nomen obtinuit, in omnibus. <sup>Pseudogra-
phus.</sup>
bus tamen ſcientijs reperiri potest. Definitur enim hoc fe-
re modo. Pseudographus syllogismus eſt, qui ex propria a-
licuius ſcientiæ materia, nō veris tamen ſumptionibus, ſed <sup>Quid Pſeudograp-
pus</sup>
quæ veræ, ac neceſſariæ videātur, colligit coclusionē. Ut ſi ^{Syllogismus}
dicas, Quorū ambitus, circuitusne ſunt æquales ipſa quoqꝝ <sup>ex. I. top. I. et
I. elench. 8.
& 10.</sup>
ſunt æqualia, triangulus autē, & quadratū, que ex æqua-
li conficiuntur linea, habent æquales ambitus, ſunt igitur
æqualia. Materia huius ſyllogismi Geometrica planè eſt:
verum maior propositio cum vera videatur, ac neceſſaria,
eſt haud dubiè falsa. Siquidem inter figuræ æqualis am-
bitus, circumscriptionisne, aliæ ſunt minores, aliæ maio-
res: inter quas triangulus eſt minima omnium, circulus
maxima, vt Geometræ docent.

Hoc

Qua potissi **H**oc vitiosum genus syllogismorum, quod veram mentis ratione incurritur tur demonstrationē, raro incurritur, nisi cum propria alio hoc vitiosū cuius scientiæ principia, & pronunciata latius sumuntur, genus syllo- gismorum. quam accipi debeant: quo fit, ut cum alioqui sint vera, & necessaria latius tamē usurpata sint falsa. **Q**uale est illud Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem punctū sunt æquales: & illud, omnes semicirculi sunt æquales: & illud, Ex nihilo nihil fit. Primum non est verum, nisi lineæ sint rectæ, aut saltem per idem spatium ducantur. Alterum intelligitur de semicirculis eiusdem circuli, alio qui falsum est. Tertiū verū est, si verbo, Fit, id tātū intelligamus, quod verbo, Generatur falsum tamen, si cōpleteamur quācūq; productionem. Multa enim ex nihilo produxit Deus, quū interim omnia, quæ generātur, ex aliqua re ante existente producantur. Sed de hoc syllogismorum genere hæc satis sint.

De syllogismo Sophistiço. Cap. 2.

Quid Sophisticus syllogismus (qui Sophismatis etiam nominatur) est, qui ex ijs, quæ videntur probabilia, nec sunt, colligit conclusionem: aut expribilibus, ijsuè, quæ videntur probabilia, colligere videntur, nec colligit. Tria genera sophismatum comprehenduntur hac definitione. Primū est eorum, quæ solius materiæ ratione peccant, ut si dicam, **Q**uicquid non amisisti, habes thesaurū

thesaurū nō amisisti, thesaurū igitur habes. Hæc enim captio hoc solū peccat, quod maior ppositio videtur probabilis, nec est. Alterū est eorū, quæ hoc habet vity, quod concludere vide ntur, nec tamen concludunt, vt si dicas, veritas odiū parit, quoddā mēdaciū parit odiū, quoddā igitur mē datum est veritas. Hæc captio ideo vitiosa est, quod conse quutio primo aspectu videtur apta, cùm tamen si perparā aduertas animū, vitiosam esse deprehendas. Tertiū est eo- rū, quæ vtrāq. ex parte, & materiæ inquā, & formæ viti- osa sunt: vt si dicā, Q uicquid nō amisisti habes, hūc librū (quē scilicet cùm ante amisisses nunc inuenisti) habes, hūc igitur librū non amisisti. Hæc captio, & si primo intuitu nūl vity cōmittere videatur, re tamen vera, nec maiore ha- bet probabile, nec aptā cōcludendi formā. Quanquā verò solum primū genus sub syllogismo verè cōprehēdatur, om- nibus tamē gaudet Sophista, quippe qui nullas technas ref- puit, quibus victoriæ cōsequēdæ causa hōiem fallat. Porrò qui sophistici dicuntur syllogismi, idem alia ratione contē- tiosi nominantur. Sophistici quidem quatenus ad ostentā- dam sapientiā, non ad veritatē indagandā adhibētur (quā doquidem Sophistice est simulata nō vera sapiētia: & So- phista, qui ex simulata sapiētia quæstum facit) contentio- si verò qua ratione ad contendendum cum altero victori- amq. reportandam apti sunt.

Quot fines sibi proponēt Sophistæ, quotq;
sint captionum genera. Cap. 3.

Nullū genus
sop bismatū
contēnit So-
phista.

Cur sophisti-
ci, & cōtēna-
tiosi dicūtūr
syllogismi:
ex. 1. elencb.

10.
Quid Sophy-
sticæ, ac So-
phista: ex. 1.
elencb. 2.

INSTITVT. DIALEC.

Quāz Sophi
starū fines,
seu metæ, ex
l. elench. 3.

Redargutio,
seu reprehē-
sio.

Falsum.

Incredibile,
seu inopina-
bile.

Nugatio

VT autē Sophista victoriā cōsequatur, aut certè con-
sequi videatur, ad quinq[ue] ferè incōmoda vi argumē-
tationis aduersariū adigere couatur. *Vnū* est redargutio,
seu reprehensio: alterū falsum: tertiuπαράδειξις hoc est, præ-
ter opinionē, seu incredibile: quartū solœ cismus: extremū
nugatio: seu eiusdē verbi inanis repititio. *Quæ* qdē icōmo-
da cū metas, tū etiā speciales fines Sophistæ vocat Dialecti-
ci. Redargutio seu reprehēsio est, cū rñdēs eò adducitur, ad
duci ué videtur, vt neget quod eadē disputatione afferuit,
aut afferat quod negauit. *Vt* si neges, te nūc deābulare, So-
phista, verò sic cōtrā argumētetur, Nōne q̄squis heri eras
is etiā nūc est? heri autē eras deābulas, ergo & nūc deambu-
lās es. Falsum verò accipitur hoc loco, p eo, quod apertè fal-
sū est. Ad hoc ipellit Sophista hoc modo: *Quicqd nil repu-
gnat fieri, nil repugnat vt sit, at albū nil repugnat fieri ni-*
grū, ergo nil repugnat vt albū sit nigrū. Incredibile sumi-
tur latè, p eo nimirū, quod est præter opinionē oīm, vel sa-
pientiū, vel certè eorū, quorū placita ipse respōdēs, aut qui
disputationi intersūt libēter sequūtur, seu id falsū sit, seu
verū. Ad hoc incōmodū cogit aduersariū Sophista hoc mo-
do. Bonum nō parit malū, veritas bona est, odiū malū, non
solœcismus parit igitur odiū veritas. Ad solœ cismū hoc modo, alioùe
simili ipellit Sophista respōdētē: *Tu nosti hūc hoīem, hic
autē hō est Plato, ergo tu nosti Plat.* Ad ineptā, inanēq[ue], eius
dē verbi repetitionē hoc modo: *Binarius est numerus par,
par autē est numerus, qui induas æquas partes diuiditur,*
igitur

igitur binarius est numerus numerus, qui iduas aequas partes diuiditur. In hoc tamē & seq̄ntibus exēplis s̄ep̄ plures videbis cōplicatas argumētationes, s̄ep̄ etiā sp̄ciam syllaḡi sim̄plicis desiderabis, quōd ad fallēdū cōmodiū ista sic proponātur. Porr̄o argumētatio, qua primū finē conse- qui cōtēdūt Sophist̄e, eodē, quo ipse finis noīe appellatur, videlicet, reprehēsio n̄e, seu redargutio, quæ tamē q̄a apud Sophistas semper aliqua ex parte vitiosa est, non sim̄pliciter redargutio, sed sophistica redargutio, & reprehēsio appellatur. *Q*uia igitur Sophist̄e hāc maximē argumētationē expetunt, (id enī potissimū exoptāt, vt respōdētē coarguere videātur) primū locos, è quībus illi oīa depro- munt ad reprehēdendum argumenta cōmōstremus.

De argumen-
tatione qua
primū finē
consequi stu-
dēt Sophist̄e

Sophist̄e mas-
ximē expe-
tūt redargu-
tionē. 1. cl. 3

De numero locorum fallacium: primūq; de captione æquiuocationis. Cap. 4

Loci è quibus argumenta captiosa, & fallacia ad coar-
guendum depromuntur, sunt numero tredecim: sex Loci ad re-
in verbis, septem in rebus. *Q*ui quidem omnes, nominis
argumentorum, quæ ex ipsis ducuntur, captiones eti-
am, & fallacie appellantur. *C*aptiones in verbis, seu fal-
lacie in dictione (vt vocantur) h̄e sunt: *Æquiuocationis:*
Ambiguitatis: *Compositionis:* *Divisionis:* *Accentus:* &
Figuræ dictionis: *In rebus autem, seu extra dictionem,* *Æquiuocationis in
(vt appellari solent) h̄e numerantur: *Accidentis:* *Eius,**

darguēdū tre-
decim. ex. 1.
elēch. 3. & 4

Captiones in
verbis.

Captiones in
rebus.

Dd y quod

quod simpliciter dicitur, & secūdū quid: Ignorationis elenchi: Cōsequētis: Petitionis principij: Nō causæ ut causæ:

Captio aequi uocationis. 1 & Pluriū interrogationū vt vnius. Captio igitur aequiuocationis est locus idoneus ad decipiēdū aequiuocatione vocabuli, Aequiuocatione maioris extremi sic texitur sophisma, Grāmatici discūt, Grāmatici sunt docti, igitur qui docti sunt, discunt. Verbū, Discere, duo significat (id, quod in verbo Græco marb. arius planius cernitur) alterum, intelligere quæ dicuntur, recitantur quæ alterum, scientiam acquirere. Priori modo accipitur verbum in maiore, altero in conclusione Aequiuocatione verò medijs termini hoc modo, Quæcūq; expeditiū bona sunt, nōnūquā mala expeditiū, nōnūquā igitur mala, sunt bona. Expediētia, uno modo dicūtur ea, quæ simpliciter faciēda sunt, vt bona, & honesta: altero, minusq; principaliter ea, quæ maioris mali fugiendi causa facere cogimur: qua significatione dicimus, expedire nōnunquam, vt manus abscindatur, ne morbus per totum corpus serpat. Priori modo accipitur verbum Expedit in maiori, altero autem in minore. Demum aequiuocatione minoris extremi hoc modo, Qui surgebat stat, sedens surgebat, ergo sedens stat. Participiū Sedēs, accipitur in minore disiunctim pro eo, qui sedet, aut sedebat (cau-

Cap. 36. sa nimirū ampliationis, de qua postea agendū est) in cōclu-

Tria aequino sione autē pro eo, dūtaxat qui sedet. Vnde fit, vt minor, p-

cationis ge- positio vera esse possit, conclusio nequaquam. Tres porrò

nera.

Ibidem. aequiuocationis modos ponit Arist. Vnum, cū vocabulum

est

est casu æquiuocum, ut *Canis animali*, ac *syderi*, & *Aquila aui*, ac *homini* sic *vocato*, & *fortè verbum* *Disco*, ut *expositum est*. Alterum, cum est *analogum*, ut *Ridere homini*, ac *prato*, & *Lætum esse*, *animalibus*, ac *segetibus*, & *verbū*, *Expedit*, *rebus bonis*, ac *minus perniciiosis*. Tertiū, cum *dicitō*, quæ *vnam per se habet significatiōnem*, ex *coniunctione* *cum hac*, *vel illa pro pluribus rebus accipitur*: ut *participiūm sedens*, *de cuius æquiuocatione iā diximus*. *Verum extrema hæc æquiuocatio satis impropria est*.

De captione ambiguitatis seu
amphiboliæ. Cap. 5.

Captio ambiguitatis est locus idoneus ad decipiendū Ex. 1. elecb. 3. ambiguitate orationis. Vnde Sophismata huiusmodi nascuntur? Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele, hic autē liber est Aristotelis, ab Aristotele igitur possidetur. Quod quis videt, hoc videt, lapidem tu vides, lapis igitur videt. Quisquis arat litus, terram aratro sulcat, tu autem cum operam perdas, litus aras, igitur cū operam perdas, terram aratro sulcas. Hic cernas licet duo genera ambiguitatis, quam Græci ὀμφασιας dicunt. Vnum, cum oratio plures habet sensus proprios, ut illa. Hic liber est Aristotelis. (est enim ambiguū vtrū qui sic loquitur si significet, librū esse ab Aristotele editum, an librū possideri ab Aristotele) & illa, Quod quis videt hoc videt (est enim

Dd ij incertum

Duo abiguia
tacis genera

incertū, an qui ea vtitur significet, rem, quād quis videt, videri, an ne videndi facultate præditā esse) alterū, cū oratio alium sensum habet proprium, alium impropriū, vt illa, *Litus aras*. Proprie nāq. significat, quōd litus uome-
re subigas: impropriè quōd operam *Ludas*, ac perdas.

De captionibus cōpositionis, & diuisionis: pri-
mūq; de earum primo genere. Cap.6.

Captio cōpo-
sitionis.

Captio diuisi-
onis. D. Tho-

Opus. de fal-
lacijs.

Tria genera
sensu cōposi-
ti & diuise.

Duplex sen-
sus cōpositus
& diuisus in

Captio compositionis est locus idoneus ad decipiēdū ratione sensus cōpositi falsi. Captio diuisionis est locus aptus ad fallendū ratione sensus diuisi falsi. Quocir-
ca animaduertendū est tria esse genera sensus cōpositi &
sensus cōpositi diuisi, ad quæ, siquæ sunt alia facile reuocari possunt: pri-
mū in modalibus enūciationibus: alterum in orationibus,
quarū partes neclūtūr cōiūctionibus, Et, aut, vel: tertium
in ijs, in quibus aliqua dictio potest cū diuersis vocibus cō-
iungi. In modalibus quidē dupli ex parte reperitur sen-
sus cōpositus sus cōpositus, & diuisus: ex parte dicti: & ex parte modi.
modalibus. Sensus cōpositus ex parte dicti est, cū copula dicti neclūt
formalia significata extremerū: diuisus cū neclūt formale
situs, ac diui significatū prædicati cū materiali significato subiecti: ver-
bi causa, cū dicimus, Possibile est sedētē ambulare, si di-
ctiones hæ Sedentē, & Ambulare, secundū formalia signi-
ficata iungātur, vt hæc sit enūciationis sentētia, Fieri po-
test, vt sedēs, cū sedet ambulet, sensus est cōpositus, ac fal-
sus. Si autē prædicatū (quod semper formaliter accipitur)
iungatur

iungatur cū materiali significato subiecti, quasi dicas, Fieri potest, ut homo, qui sedet, aliquando ambulet, sensus erit diuisus & verus: Idem sensuū discrimē inueniūt Theologi in hac enunciatione, Possibile est prædestinatū dānari. ^{1 sent. d. 40}

Si enim, qui ita loquitur significat, fieri posse, ut prædestinatus, quatenus prædestinationi subest, dānetur, sensus est cōpositus, ac falsus: si verò propositio significat, hominem, qui prædestinatus est, secundū se dūtaxat spectatū, dānari posse, sensus est diuisus, ac verus, cū ijs, qui prædestinati sunt potuerint ex aeternitate non prædestinari. Aduerte tamen, sensum diuisum huius generis non habere locū, nisi in modalibus, quarū dicta constant subiectis cōnotatiuis. Sola enim vocabula cōnotatiua habent significatū materiale. Nam significare aliquid materialiter (ut hæc loquitio usurpatur) nihil est aliud, quam id quasi subiectū formalis significati cōnotare. quod tamē nō est simpliciter significare, sed quodāmodo, ut patet ex ijs, quæ. 1. lib. diximus.

Aduerte tamē, sensū cōpositū huius generis sic posse optime explicari, Possibile est sedētē abulare, hoc est, Hæc p= positiō est possibilis, Sedēs abulat. Possibile est prædestinatū dānari, hoc est, Hæc ppositio, Prædestinatus dānatur, ē possibilis: et sic ī cæteris. Sēsū verò diuisū, hoc modo. Possibile est sedētē abulare, id est. Sedēs abulare potest, Possibile ē prædestinatū dānari, id est, Prædestinatus hō secūdū sensus cōposse spectatus, dānari potest. Et ita in reliqs. Sēsū cōpositus situs & diuisus ex parte modi est, cū modus simul, ac semel iungitur, cū omnis ex parte modi.

INSTIT. DIALECT.

nibus dictis, quibus vniuersale dictum exponitur: diuisus autem, cum singulatim adiungitur singulis, Verbi causa, si haec propositio, Contingens est aliquod corpus moueri, sic exponatur, Contingens est hoc corpus moueri, aut illud corpus moueri, aut illud. &cæ. erit sensus cōpositus. Si quidem cum omnibus simul exponentibus semel tantum coniungitur modus. Si vero exponatur hac formula, Contingens est hoc corpus moueri, aut contingens est illud corpus moueri, aut cōtingēs ē illud moueri. &cæ. erit sensus diuisus, quoniā singulis exponentibus seorsim modus adiungiatur. Quātū autē intersit inter vtrūq; sensū, vel ex eo intelleges, quod pposita enūciatio, in priori sensu est falsa, in posteriori vera. Nā cū aliquod corpus necessario moueatur, vt sol, efficitur, vt haec disiunctio, Hoc corpus moueri aut illud corpus moueri. &cæ. sit necessaria, ac proinde nō sit cōtingēs. At verò quia corpus aliquod contingenter mouetur, vt aqua, efficitur, vt verum sit afferere, contingēs ē sē hoc corpus moueri, aut contingens ē sē moueri illud &cæ. Siquidem qui ita exponit, non afferit, totam disiunctionē ē sē contingentem, sed aliquam eius partem: quod vtique verissimum est. Eosdem sensus reperiās in hac enūciatiōne, Contingēs est aliquod corpus ē sē album, quæ in sensu composito ē sē falsa, in diuiso autem vera, cum aliquod corpus necessario sit album, vt Nix, & aliquod contingenter, vt papyrus. Sed de vtroque genere sensus compositi, & diuisi, tum ex parte dicti, tum ex parte modi, alibi dicenda sunt,

sunt, quæ h̄ic fortasse diligens lector desiderabit. Texuntur ergo sophismata ex priori genere sensus compositi in hunc modum, Quoencunq; possibile est ambulare, possibili est, vt ambulet, at possibile est sedētem ambulare, igitur possibile est, vt sedens ambulet. Hic assumptio est falsa in sensu composito ex quo efficitur falsa conclusiō: admittuntur tamen sine distinctione à minus perspicaci respondente, quia in sensu diuiso est vera. Eodem modo extrui potest sophisma ex illa enūciatione, Possibile est prædestinatum damnari. Ex posteriori genere sensus compositi sic struuntur captiones. Si contigens est aliquod corpus moueri, falsum esse potest quod cœlum moueatur, at quoddam corpus moueri est contingens, falsum igitur esse potest, quod cœlū moueatur. Maior est vera in sensu composito, falsa in diuiso: è contra verò minor est vera in sensu diuiso, & falsa in composito, ex quo proximè pendet absurdā conclusiō. Iam ex priori genere sensus diuisi sic argumētantur Sophistæ. Quoencunq; impossibile est ambulare, is sanè ambulare non potest, at sedentem ambulare impossibile est, igitur sedens ambulare non potest. Propositio h̄ic vera est in sensu diuiso, falsa in composito: assumptio autem est vera in composito, sed falsa in diuiso, ex quo planum est nasci è vestigio falsam conclusionem. Ex posteriori autem genere, hoc modo. Si ad videndum necesse est alterum habere oculum, aut dexter est necessarius, aut est necessarius sinister: at qui id certum est, ad videndum necesse esse alterum oculum habere,

Sophismata
ex primo ge
nere sensus:
compositi &
diuisi.
1. elench. 3.

bere, igitur aut dexter necessarius est, aut est necessarius
sinister: quod tamen est falsum, quia nec dexter est necessa-
rius, nec sinister est necessarius, sed alteruter indifferēter.
In hoc sophismate ppositio est vera in sensu diuiso, falsa
in cōposito: cōcluditur q̄ falsa cōclusio ex falso sensu diuiso
assumptionis: quæ tamen, quia vera cernitur in sensu cōpo-
sito, adeò arridet præcipiti, & inconsiderato respondēti,
vt eam absolute admittat, quasi nulla ratione sit falsa.

De secundo ac tertio genere captionum cō-
positionis, & diuisionis. Cap. 7.

De secundo ge-
nere sensus
cōpositi &
diuisi.

Et, copulati
Vel, disiuns
tim.

Et, copulat
uē, vel, disiū
ctiū.

Alterum genus sensus cōpositi, & diuisi cernitur (vt
dictū est) in yis orationibus, quarūm partes neclūtūr
coniunctionibus. Et, aut, vel, alijsuē eandem habentibus si-
gnificationem. Cum enim iungunt partes vnius extremi,
termini uē propositionis, tūc efficiunt sensum cōpositū vt
si dicas, **Q**uinque sunt duo, & tria: **O**mnis enunciatio est
vera, vel falsa, **Q**uo quidē modo coniūctio, **E**t, dicitur acci-
pi copulatim, & coniunctio, **V**el, disiunctim. Cum autē iun-
gunt multas categoricas enunciationes, tunc efficiunt sen-
sum diuisum, vt si dicas, **Q**uinque sunt duo, & quinq; sūt
tria: **o**mnis enunciatio est vera, vel omnis enunciatio est fal-
sa. **Q**uo pacto particula, **E**t, dicitur accipi copulatiuē, &
dictio **V**el, disiunctiuē. **S**atis verò apertum est, quantū in-
tersit inter utrūq; sensum, cū ex eisdē verbis priores duæ
propositæ enūciationes sint veræ, posteriores falsæ. **C**aptio-

nes

nes compositionis in hoc genere sic extruuntur. Quicunqu Sophismata
ex secundo ge
nere Jesus co
positi & dis
uisi. I. elec. 3.
 numerus cōponitur ex duobus, & tribus, est duo, & tria: at quinqu non sunt duo, & tria, igitur quinqu non cōponuntur ex duobus, & tribus. Propositio vera est in sensu com
 posito prædicati, sed in hoc sensu falsa est assumptio, quem
 tamen sequitur cōclusio. Præterea. Si non omne animal est
 rationis particeps, vel rationis expers, nō omne animal est
 homo, vel bestia, nō est autem omne animal rationis parti
 ceps, vel rationis expers (cū nec omne sit rationis parti
 ceps, nec omne rationis expers) igitur non omne animal, est
 homo vel bestia. Hic enunciatio illa, Nō omne animal est
 rationis particeps, vel rationis expers, est vera in sensu di
 uiso, sed falsa in composito, vndē falsa nascitur conclusio.
 Captiones verò diuisionis hoc modo proponi solent. Quae
 cunqu sunt duo, & tria, sunt duo & sunt tria, quinqu, autē
 sunt duo & tria, igitur quinqu, sunt duo & quinqu, sunt tria.
 Hic maior est vera in sensu diuiso subiecti, ī cōposito autē
 falsa: cōtra minor est vera ī sensu cōposito, falsa in diuiso,
 ob quē à Sophista inducitur falsa cōclusio. Itē. Oīs enūcia
 tio est vera, vel falsa, nō est autē oīs vera, igitur oīs est fal
 sa. Hæc absurdæ conclusio obtruditur ratione, sensus dini
 si maioris propositionis, qui quidē falsus est. Tertiū verò De tertio ge
nere Jesus co
positi & dis
uisi.
 genus sensus compositi & diuisi, quem diximus, tunc spe
 cū dicitio aliqua diuersis coniungi potest, hoc modo
 intelligitur. Si dicitio, quæ pluribus vocibus coniungi po
 test, copulantur cum ea, cum qua potius videtur iun
 genda

genda, sensus est compositus: si cum ea, cum qua minus aptè videntur connecti sensus est diuisus. Verbi causa, si hoc modo Sophista ratiocinetur, Quicunque scit literas nunc, didicit eas, tu autem (qui videlicet multos ante annos operam literis nauasti) scis literas, nunc igitur didicisti eas, extruet sophisma cōpositionis. Nam maior est falsa in sensu composito, copulata nimirū particula, Nūc cum verbo, Didicit, cum quo videtur aptius coniungi, quā cum verbo, Scit: conclusio autem falsa ex sensu composito maioris nascitur. Eodem spectat hoc sophisma, Ex quibus relinquuntur centum, ea plura sunt, quam centum, at quin quaginta hominē, centum heros liquit Achilles, igitur quin quaginta homines sunt plures quam centum. Sensus enim compositus minoris falsus est, coniuncta nimirum particula, Centum, cum verbo Liquit, cum quo aptius videtur copulari, quam cum verbo Hominum, cum quo eam cōiuxit Homerus. Si verò Sophista in hunc modū argumentetur, Quisquis nunc natus verè dicitur, is hac hora natus est, tu autem (qui iam vigesimum fortasse attigisti annum) nūc verè diceris natus, tu igitur hac hora natus es, extruet sophisma diuisionis. Nam particula, Nunc, videtur aptius connecti cum verbo Dicitur, in maiore, & cum verbo Diceris in minore, quam cum participio Natus. Quo fit ut sensus diuisus assumptionis (ex quo pendet falsa cōclusio) sit falsus, sicq; captio hæc meritò dicatur diuisionis. Que autem dictio, cum qua aptius copuletur, ab ys petendū est,

Qui indica-
re debet de
hoc genere

do

qui in loquendi arte peritiores habentur. Quanquam in ^{sensus cōpositi} _{ti, & diuisi.} hac re aurium iudicio sēpe numero standū videtur. Si quādo autem dīctio & quē benē videbitur cum hac voce, at quē cum illa coniungi, vt in hac oratione, Testamento quidam ius sit poni statuam auream hastam tenentē, in qua dīctio, Auream, non videtur aptius cum verbo statuam, quam cū verbo Hastam, aut contrā copulari: intua erit optione possum, vtrum velis sensum orationi tribuere, compositum an diuisum. Quanquam mihi magis placet, vt huiusmodi orationes, nullam sensum diuisum, sed multos compositos habere dicamus. Ut enim sensus dicatur compositus nō videtur omnino requiri, vt dīctio copuletur cum ea voce, cum qua videtur aptius cōiungi, sed satis fortasse est, si cū ea neclatur, cum qua videtur aptē copulari. Qua etiam ratione si qua oratio succurrerit, cuius dīctio aliqua & quē male videatur, cum hac, atq; cum illa voce coniungi, nullū sensum compositum, sed multos diuisos habere iudicanda est.

Moderatio
eorum, que
de hoc gene
re sensus cō
positi & die
uisi dici so
lent.

De captione accentus. Cap. 8.

Captio accētus est locus idoneus ad decipiēdū ppter 1. elench. 3. varietatē accētus, hoc est, ob aliū, atq; aliū pñuiciatio-
nis modū. Ita enī latē accipitur hoc loco vocabulū accētus. Cuiusquidē quinq; potissimum feruntur genera. Primū est cū accētus nomē accipitur pro acuto, graui, aut circūfle-
xo, quod genus usurpatissimē accētus vocabulo appellatur

Quām late
bic accipia
tur nomen
accentus.
Primum ges
nus.

Vnde

INSTIT. DIALECT.

*Vnde est hoc sophisma, Quisquis Leporem venatur pluri-
ma lustrat loca, tu autem cum domi sedes, & sermonem
cum amicis confers leporem (hoc est, festiuitatem quandā,
& urbanitatem) venaris, igitur cum domi sedes plurima
lustras loca. Hic peccatur, quod vox Leporem priori lo-
co habet accentum in antepenultima, posteriori in penul-
tima.*

*Secundum. Alterū genus est, cùm nomen accentus, accipitur pro
quantitate syllabarum. Vnde sophisma hoc texitur, Quic
quid edis deuoras, librum edis (hoc est in lucem emittis) igi-
tur librum deuoras. In hoc sophismate peccatur, quia ver-
bum Edis, habet priorem breuem in propositione, in assu-
ptione longam. Tertium genus complectitur diuersitatem
aspirationis, & non aspirationis. Vnde sophisma, Nulli
omni est adhibēda fides, alicui homini credendum est, igi-
tur alicui credendum est, cui non sit adhibenda fides. Hic
vitium est, in dictione Omini, priori loco sine aspiratione*

*Quartum. prolatā, posteriori cum aspiratione. Quartum genus com-
prehendit diuersitatem proferēdi syllabas alicuius dictio-
nis, nunc coniunctim sub uno accentu, nunc separatim sub
diuersis accentibus. Vnde nascitur hæc cauillatio, Omnis
via proteritur iumentorum pedibus, omnis via res quædā
est publica, igitur res publica proteritur iumentorum pe-
dibus peccatur hic, quia dictio, res publica, profertur in pro-
positione sub diuersis accentibus, in assumptione sub uno*

*Quintum. duntaxat. Quintum genus, comprehendit diuersitatē pro-
nunciationis ironicæ, ac seriæ, interrogatoriæ, & asserto-
riæ,*

riæ, & si quæ sūt alie huiusmodi. Vnde nascuntur hæc sophismata, Qui dicit, te egregiè respondisse, collaudat te, præceptor cum te reprehendit, ait, te egregiè respondisse, igitur cum te reprehendit, collaudat te. Qui dicit, Audiri sti sacrum, asserit te sacrum audiuisse, qui autem te interrogat, num sacrū audiueris, eadem oratione vtitur, igitur, qui te interrogat, audiueris ne sacrum, asserit, te sacrū audiuisse. In priori sophismate eadem oratio profertur modo serio, modo ironice: in posteriori vero, nunc assertoriè, ^{Quædam ex} ^{bis babet lo} ^{cum in voce} ^{quædam in} ^{scriptura.} nunc interrogationis more. Horum porrò sophismatum, ^{2. elench. 3.} quædam ex scripto decipiunt, quædam cum voce proferuntur, ut animaduertenti facile patebit. Quāquam illud verisimum est, quod ait Aristoteles, nec in scripto, nec in voce, nisi pauca admodum à Sophistis usurpari.

De captione figuræ dictionis. Cap. 9.

Captio figuræ dictionis est locus idoneus ad decipiendum propter similitudinem dictionum inter se. ^{1. elench. 3. &} ^{2. elench. 3.} Illæ autem potissimum dictiones censentur similes hoc loco, quæ aut eodem modo desinunt, ut Pons & Frons: aut sequente numero pro eadem re accipiuntur, ut Animal, & Homo. Tria porrò sophismatum genera hic dicuntur pertinere. Primum est, cum diuersis vocabulis, quia similia sunt, eadem affectio grammatica tribuitur. Ut si quis colligat pontem, ac fontem esse fæminini generis, quia videt frontem esse ^{Primum gen} ^{nus, sophis-} ^{matum hic} ^{ius loci.}

esse fæminini generis: aut vocē, *Ab eo, esse secundæ coiugati-*
onis, quoniā Habeo, quod eodē modo definit, est secundæ co-
iugationis. Itēq; vocē Animal, esse masculini generis, quia
*sæpe accipitur pro eadē re, pro qua accipitur vox *Homo*,*
quæ quidē est masculini generis. Vnde Sophisma, Quidā
homo est albus, omnis homo est animal, igitur quoddā ani-
male est albus, Sed captiunculæ huius generis non nisi ru-
dibus proponuntur. Secundum genus est, cùm verba, que
pertinent ad diuersa prædicamenta, videtur ad idem per-
*tinere, vel quia eodem modo definit, ut *Pecus*, & *Scelus*:*
*Superficies, & *Macies*, & *Planities*: *Valere* & *Docere*: *Se-*
cari & *operari*: *vel quia* sæpe pro eadem re accipiuntur
*(hæc enim est altera vocum similitudo) ut *Homo*, & *Sa-***

num: *Pullus*, & *Crudum*: & *huiusmodi* sexcenta: *Ex pri-*
oribus verbis leuia sunt omnia huius generis sophismata.
Ex posterioribus autē hunc in modum contexuntur. Quē
cūque hominem vidisti heri, vides hodie, heri vidisti homi-
ne sanum, igitur & sanum vides hodie: Quid hodie
emisti, nunc comedis, crudum pullum emisti hodie, crudum
igitur pullum nunc comedis. Hic peccatur, quod voces per-
tinentes ad prædicamentum qualitatis perinde usurpan-
tur, ac si pertineret ad prædicamentum substantiæ. Nā cūm
maiores propositiones in his sophismatis habeant vim con-
ditionalium, quasi ita dixeris, Si quem vidisti heri, illū vi-
disti sanum, Si quod hodie emisti, id nunc comedis: antece-
dentia verò huiusmodi conditionalium constent subiectis,

Secundum.

Nota hæc

que

quæ significant substantiam: non dubium est, quin ut Sophista progrederetur à propositione antecedentis ad positionem consequentis, sumere debuisset in assumptionibus subiecta, quæ ad prædicamentum substantiæ pertinerent. Ut si diceret, Quaecumq; hominē vidisti heri, vides hodie, Socratem vidisti heri, igitur Socratem vides hodie. Quicquid hodie emisti, nunc comedis, pullū emisti hodie, pullū igitur nūc comedis. Aut certè si Sophista volebat subiecere assumptiones, quæ haberent subiecta significatiæ qualitatem, debuit in antecedentibus conditionaliū ponere subiecta, quæ qualitatem significant, hoc nimirum modo, Qualemcumque hominem heri vidisti, vides hodie, sanum heri vidisti, sanum igitur vides hodie: Qualecumq; hodie emisti, tale nūc comedis, pullum crudum emisti hodie, pullum igitur crudum nūc comedis: sed hoc pæcto non concedentur maiores propositiones. Possunt etiam hæc duo sophismata, ex tertio genere æquiuocationis duci, quandoquidem verba illa sanū, & crudū, ampliantur in assumptionibus non in conclusionibus, quæadmodum participium, Sedēs, in illa propositione, Sedens surgebat, cuius in captione æquiuocationis meminimus. Sed nos de his sophismatis quatenus ad hanc captionem attinent, nūc loquimur. Hinc intelliges quid peccent hæc peruersæ ratiocinationes. Quos digitos habuisti puer, etiam nūc habes, tantillos digitos habuisti cùm puer es, tantillos igitur etiam nūc habes: Quicquid scis aut inuentione, an doctrinascis, duas vero, has enuntiationes

Pertinet eti
am hæc exē-
pla ad capti
onē æquiuo-
cationis.

Huius genes-
ris multa re-
perias sophis-
mata. 2. elen-
cb. 3.

INSTITVT. DIALEC.

ciationes (quarum scilicet alteram inuentione, alteram do-
 ctrina didicisti enūacitiones, scis, duas igitur eas, aut inuē-
 tione, aut doctrina scis. In utroq; sophismate fit transitus
 à substantia ad quantitatē: in priori ad continuā, in poste-
 riori ad discretā. Eodeq; modo facile est afferre exēpla in
 omnibus prædicamentis. Animaduertendū est tamen cùm
 de posteriori classe sophismatum huius secundi generis lo-
 quimur, non esse distinguenda prædicamenta secundū
 rem significatam, sed secundū modū significandi. Omnia
 enim absoluta vocabula censemur hīc prædicamenti sub-
 stantiae, & si accidens significant, ut Res, Homo, Candor,
 propterea quòd non significant aliquid per modum adia-
 centis, sed per modum per se stantis, ut aiunt. Oīa verò cō-
 notatiua coniūciuntur, in prædicamenta accidētiū, etiam si
 substantiam significant, ut Bonū, Album, Aureū, quia nī
 mirū significant sua significata per modum adiacentium,
 atq; ita per modum quantitatis, aut qualitatis, & cæt. Vn-
 des fit, ut in hac argumentatione, Quicquid heri vidisti, vi-
 des hodie, candorem vidisti heri, candorem igitur vides ho-
 die, nullus creditur fieri trāsitus à substantia ad qualitatē:
 quia ut vox illa, Quicquid (seu Quancunq; rē) quia est ab
 soluta, putatur substancialis, etiam si transcendēs existat,
 sic verbum, Candorem, putandum est substancialē, & si
 qualitatē significet. Nec verò in hac ratiocinatione, Qua-
 lis erat hic annulus heri, talis est hodie, heri autem erat au-
 reus, igitur & hodie aureus est, yllus censemur fieri transi-
 tus

Nota bæc.

D. Tho. fal-
lacijs.

tus à qualitate ad substantiam, quia dictio *Aureum*, & si
 substantiam significat, qualitatis tamen vocabulū (quod
 ad hūc locum attinet) habetur, eo quod substantiam quasi
 adiacentem significat (vt ex primo libro patet) atq; etiam Cap. 24.
 per modum qualitatis, *Hæc propterea latius aliquāto per*
 sequutus sum, quod non nihil obscuritatis habere videan-
 tur. Tertium genus est, cūm dictio, quæ significat quale Tertium.
 aliquid, hoc est rem vniuersalem, videtur significare hoc 1. elēch. 3. &
 aliquid, id est rem singularem: aut è contrario, quæ signifi-
 cat hoc aliquid significare quale aliquid: siue ex eo quod 2. elēch. 3.
 vocabula rei vniuersalis & singularis eodem modo desi-
 nunt, vt *Equus* & *Xāthus*: siue quia sēpe pro eadem re
 accipiuntur, vt hæc ipsa, aut *Homo* & *Socrates*: quo fit
 vt quicquid de altero affirmatur aut negatur, videatur
 etiam de altero affirmandum aut negandum. Hinc ducū
 tur huiusmodi sophismata, *Equus est species*, *Xāthus est*
equus, igitur *Xāthus est species*: *Socrates non est species*,
Socrates est homo, igitur *homo non est species*. Eadē ratio
 est in vocabulis rerū magis vniuersaliū & minus vniuersa Ampliatur
hoc genus ca-
ptionis
 liū. Quæ enim significant res magis vniuersales videntur
 sēpe numero significare minus vniuersales, et vice versa:
Vt viuēs: & Sentiens: Animal, & Homo. Vnde huiusmo-
 di sophismata cōtexuntur, *Viuens latius patet, quam animal,*
sentiens est viuēs, igitur *sentiens latius patet, quam animal:*
Animal est genus, homo est animal, igitur homo est genus.
 Sed hæc, & alia plurima sophismata huius loci ad ea- Plurima so-
phismata abu-
 Ee y ptionem

ius loci ad ea
ptionē acci-
dētis p̄tinere dicemus, aper tē intelliges.

De captione accidentis. Caput. 10.

Captio accidētis, quæ prima est earum, quæ in rebus
cernūtur, quæq; omniū deterima, & periculosisſima
1. elench. 5. est (hac enim, vt ait Aristoteles, Sapientes etiā hoīes ſepe
1. elench. 4. numero capiūtur) est locus idoneus ad decipiendū propter
diuerſitatem accidentis, & ſubiecti, quam quis non attēdes,
existimat quicquid conuenit, aut non conuenit accidenti,
Nomē acci- conuenire, aut non conuenire ſubiecto: & vice versa, quic-
dētis quopa- dētis quid ſubiecto, & accidenti. Accipitur autem hoc loco no-
ētō bic ſuma- mē accidentis pro prædicato, quod modo aliquo diuerſum
est à ſubiecto, cui verē conuenit, vt in his enunciationibus,
Homo est animal, Homo est disciplinæ capax, Homo est
albus. Quod si dicas, Homo est homo, Vētis est indumen-
tum, Homo est animal rationale, non dicentur prædicata
huiusmodi enunciationum accidentia ſubiectorum, quia
nulla ratione (que ex natura rerum ducatur) ſunt diuer-
ſa à ſubiectis: ex quo fit vt nemo fallatur, ſi existimet, quic-
quid conuenit, aut non conuenit huiuscmodi prædicatis,
Tria gener⁴ conuenire, aut non cōuenire ſubiectis, & vice versa. Tria
ſophismatū, bnius loci. igitur ſophismatū genera ducūtur ex hoc loco. Vnū eorū,
quæ ideo decipiūt, quod credatur quicq; d. cōuenit, aut nō cō-
uenit prædicato eſſetiali, quod nō ſit definitio cōuenire, aut

non

non conuenire subiecto, & è contrario. Alterum eorū, quæ idcirco fallunt, quòd credat quis, omne, quod conuenit, aut non conuenit accidenti proprio, conuenire, aut non conuenire, subiecto, & econtrà. Tertium eorum, quibus idcirco capiuntur homines, quòd putent, quicquid conuenit, aut non conuenit accidenti communi, hoc est, ex quinto genere vniuersalium, conuenire, aut non conuenire subiecto. *Vnū-*
quodq, autem horum trium generum octo species, formas
iae colligendi subse compleclitur, Aut enim quicquid affir-
matur de prædicato creditur affirmandum de subiecto, vt
si Sophista dicat, Animal est genus, homo est animal, ergo
homo est genus: Venientem cognoscis, Socrates est venies,
igitur Socratem cognoscis, quod non recte concluditur, vt
ex fine huius libri patebit. Fieri enim potest, vt venietem Cap. 42.
videam, eum autem, qui venit, minimè nouerim. Aut quic-
quid negatur de prædicato videtur negandum de subiecto,
vt si ille dicat, Animal nō est species infima. Aut quicquid
affirmatur de subiecto videtur affirmandum de prædicata-
io, vt si dicas, Homo est species infima, homo est animal
igitur animal est species infima. Aut quicquid negatur de
subiecto, videtur negandum de prædicato, vt si quis dicat,
Homo non est genus, homo est animal, igitur animal non
est genus. Aut de quocunq, affirmatur prædicatum, videtur
affirmandum esse subiectum, vt si dicas, Homo est Animal
equus est animal, igitur equus est homo. Aut de quocunq,
negatur prædicatum videtur negandum esse subiectum, vt

Ee ij in hoc

*Octo formæ
cuiusque ge-
neris.*

in hoc sophismate, aptū esse ad capessendas disciplinas, est proprietas hominis, homo nō est proprietas hominis, igitur homo non est aptus ad capessendas disciplinas. Aut, de quo cunctis, affirmatur subiectum creditur affirmādū esse prædicatum, ut si quis dicat, *Animal est genus, album est animal*, igitur *album est genus*. Aut deniq; de quocunq; negatur subiectum videtur negandum esse prædicatum, ut in hoc sophismate: *Homo est animal, equus non est homo*, igitur

Curpeccetur tur equus non est animal. In his autem sophismatis non re
in his sophis *Etè efficitur conclusio, quia accidens, & subiectum nō acci*
matis. *piuntur qua ex parte sunt idem: sed quatenus modo ali-*
quo diuersa sunt. Verbi causa, cùm Sophista dicit, Ani-
mal est genus, homo est animal, igitur homo est genus, non
accipit in propositione nomen Animalis pro animali, qua
parte est idem cum homine, sed quatenus intellectus operā
est abstractū ab homine, & bestia. Vnde non est mirum, si
id, quod affirmatur de animali, non cōcludatur de homine.
Sed parū cautus respondēs existimat primo aspeclu bonā
esse consequtionē, eō quod discriminē animalis ab homine
minimē perspicit. Quod idem peccatū accidit in reliquis.

De captione eius, quod simpliciter dici-
 tur, & secundum quid. Cap. II.

Duplex lo-
 cus in hac ca-
 ptione.

Captio eius quod simpliciter dicitur, & secūdū quid,
 duplē locum (quēadmodum captio cōpositionis,
 & di-

& diu iſionis) cōplectitur. Alter est vnde Sophista ex eo, quod si impliciter dicitur, id colligit, quod dicitur secūdum quid, id est cum adiectione duntaxat: idq; siue affirmando, siue negando. Ut si dicat, Arma sunt restituenda domino, igitur sunt restituenda domino furioso: Licet Christia no vesci carnibus, licet igitur ei vesci carnibus in quadragessima: Non est abſindenda manus, igitur non est abſindenda cum ex ea toti corpori imminent corruptio: Non sunt merces in mare iactandae, igitur non sunt iactandae cum naufragium timetur. Alter locus est, vnde Sophista ex eo, quod solum cum adiectione aliqua dicitur, id colligit, quod simpliciter, & sine adiectione profertur: idq; siue affirmando, siue negando. Licet commutare, atq; inuertere superiora exempla hoc modo: Manus est abſindenda cum ex ea pendet corruptio toti corpori, igitur manus est abſindenda: Merces sunt iactandae in mare, cum naufragiū timetur, igitur merces sunt in mare iactandae: Arma non sunt restituenda Domino furioso, igitur non sunt restituenda Domino: Non licet Christiano vesci carnibus in quadragessima, igitur non licet Christiano vesci carnibus. Itaque duo ſpeciales loci in hoc generali continentur, dueque argumentorum formae ex utrolibet ducentur: altera, quae concludit ex affirmatione affirmacionem: altera, quae ex negatione colligit negationem. Vtraquē autem tam latē patet, quam multa sunt adiectionum genera. Quaedam enim sunt, quae tollunt omnino

I elench. 4.
 et 2 elēch. 5
 Locus prior.

Locus poste
 rior.

Varia adiectionum ge-
 nera.

Ee iij significata

significata earum vocū, quibus adiunguntur, ut in his exēplis perspicias. Hoc cadauer est homo mortuus, igitur est homo. Hæc statua est hō marmoreus, igitur est homo. Hic est bonus latro, igitur est bonus. Quædā verò nō oīno tolūt: sed ponūt quodā modo, uel in mēte dūtaxat: ut si dicas, Homerus ē in hoīm memoria, igitur Homerus est: vel solū in causis suis, ut si dicas, Hoc semē est arbor potētiā igitur est arbor: vel in ea parte subiecti dūtaxat, à qua totū de nominari nō potest, ut si dicas, Indus habet dētes cādidos, igitur est candidus: vel quodam loco, aut tempore, aut res-

Hæc captio: ne dūtūr ca aodæmō fre: quentissimē. pectu cuiusdam, & alijs modis sexcentis, quarum cuiuis fa- cile occurrit exempla. Nullus verò locus sophisticus est, quo Cacodæmō frequētiūs, quam hoc ad capiēdos homines vtatur. Ex eo enim quod bona hæc caduca, & breuia, quo- dam loco, aut tēpore, aut apud quosdam sunt vtilia, iucun- da, aut magni aestimata, concludit ille ea eſe simpliciter bona, atq. omnino amplectēda. Cuius sophismata nemo elu- det, nisi qui defixis oculis in omnem futuram æternitatē, vana hæc, & nullius momenti despicerit.

De captione ignorationis elenchi. Cap. 12.

1. elenchi. 4. Elenchus in. 2. elenchi. 5. commone: 1. elenchi. 1. **C**aptio ignorationis elenchi est locus idoneus ad deci- piendum prætermisso conditionum elenchi diale- tici, earum potissimum, quæ ratione conclusionis requi- runtur. Quæ vt intelligas, aduerte in primis, Elenchū siue redargutionem in cōmune sic definiri ab Aristotele, Elen- chus

chus est syllogismus cum contradictione cōclusionis; hoc est
 colligens contradictionem alicuius certae enunciationis. Ut
 si proposita sit hæc enūciatio, *Aliquod animal est immor-
 tale*, sic extruetur elenches reprehensione eius: *Nulla res
 constans ex quatuor vulgatis elementis est immortalis, om-
 ne animal constat ex huiusmodi elementis*, igitur nullum
 animal est immortale. Interdum tamen duo syllogismi cō-
 cludentes totam contradictionem dicuntur unus elenches;
 ut si huic syllogismo, quem fecimus, alterum adiungas, qui
 huiusmodi sit, *Omne, quod beatum est, immortale est, ali-
 quod animal est beatum* (ut pote aliquis homo) igitur ali-
 quod animal est immortale. Cæterum y etiam syllogismi,
 qui contraria enunciationes colligunt, elenchi non sine me-
 ritò appellatur, quod ex contraria enūciatione statim colli-
 gi pos̄it contradictionia. Aduerte deinde, quatuor esse ge-
 nera elenchorum redargutionum, quem admodum syllo-
 gismorum *Quidam enim sunt demonstratiū, quidam diale-
 ctici, alijs pseudographi, alijs sophistici. Elenchus demostratiū
 us est demonstratio cū contradictione cōclusionis. Dialecti-
 cū contradictione cōclusionis. Dialecticus. Elenchus est syllogismus dialecticus cū contradictione cōclusionis. Pseudographus est, qui videtur demonstratiūus sed pec-
 cat in materia. Sophisticus est, qui videtur dialecticus, sed aut peccat in forma, aut in materia, aut in contradictione. Captio igitur huius generis uno modo est generalis onibus
 captionibus: altero specialis, & ab alijs distincta. Generalis
 quidem, quatenus consideratur ut est locus idoneus ad de-
 cipiendū.*
 Elenchus alter.
 Quatuor ge-
 nera elencho-
 rum.
 Demonstratiūus.
 Dialecticus.
 Pseudogra-
 phus.
 Sophisticus.
 Ut captio
 hæc sit gene-
 ralis.

cipiendum prætermissione cuiuscunq; conditionis elenchi
 Dialectici: siue conditio, quæ prætermittitur, pertineat
 ad formam, siue ad materiam, siue ad contradictionē, quæ
 in conclusione requiritur. Omnes enim Sophistarum redar-
 gutiones prætermittunt aliquam ex his conditionibus.
 Specialis autem, quatenus hac sola ratione spectatur, ut
 est locus aptus ad fallendum prætermissione earum con-
 ditionum, quæ ad contradictionem conclusione requirun-
 tur. Hoc enim pacto distincta est ab alijs hæc captio. Nam
 cæteræ omnes suppeditant reprehensiones, quæ aut in for-
 ma peccant, aut in materia: hæc autem sola suggerit eas,
 quarum conclusiones non sunt verè contradicentes desi-
 gnatis enunciationibus. Conditiones igitur, quæ ad contra-
 dictionem constituendam requiruntur, quatuor potissi-
 mum enumerātur ab Aristotele, secundum idem, Ad idem,
 Similiter, & In eodem tempore, ad quam reuocatur con-
 ditio, In eodem loco. Prætermissione primæ conditionis
 non coargues hoīem, si ille dixerit. Æthiopē non esse albū
 quod ad dētes attinet, tu autem contendas, non esse album
 simpliciter: aut si ille dixerit, stadium esse æquale millia
 rior secundum latitudinem viæ, tu autem ostendas, simili-
 citer non esse æquale, nimirum secundum longitudinem:
 quandoquidem non secundum eandem partem, aut dimen-
 sionem ostendis rem non esse, aut esse, secundum quam ille
 affirmat, aut negat. Prætermissione secundæ non redar-
 gues eum, qui dixerit, se non esse paruum comparatione in

fan

Ut captio
 hæc sit spe-
 cialis.

Conditiones
 quæ ad con-
 tradictionē
 requiruntur
 L. elench. 4.

fantis, si ostendas, eundem esse paruum comparatione aliorum hominū prouecte aetatis. Prætermissione tertiae nō omnino refelles eum, qui dixerit, cœlum non moueri deorsum, si ostendas cœlum moueri, quia non eodem modo affirmas, quo ille negat. Demum prætermissione quartæ nō vere refutabis eum, qui dixerit, non oportere hominem comedere cum satur est, aut in media via, si ostendas, oportere hominem comedere. Nec enim eodem tempore, eodemque loco, quo ille negat, ostendis rem esse necessariam.

De captione petitionis principij.

Caput. 13.

Captio petitionis principij est locus idoneus ad decipiendum ex eo, quod conclusio probada ad probationem sui accipitur. Dicitur autem conclusio principiū, quia initio proponitur, ut ad eam probatio dirigatur. Quae quidem tum dicitur peti, postulariue, cum sub alijs verbis exigitur. Si quis enim conclusionem sub eisdem verbis a response dente poscoscerit, ut eius concessione ipsam confirmet, non solum nemine fallet, sed etiam ab omnibus irridebitur. Quique autem modos petendi principium ponit Arist. Vnum si synonymū sumatur ad confirmationē synonymi, aut definitio ad confirmationē definitionis: ut si quis Epicureus probaturus, voluptatem esse summū bonū, roget nū iucundi tas

1. elench. 4

Cōclusio cur
dicatur prim
cipium
Cur dicatur
peti.

Quinque modi
petendi prin
cipium
8. top. 5.
Primus mo
dus.

INSTITVT. DIALEC.

- Secundus. *tas sit sumū bonū, aut aliquis alius probaturus, hominē habere optimum tactum, poscat, num animal rationale habeat optimum tactum. Alterum, si res vniuersalis vniuersitatem accepta sumatur ad probationem particularis: ut si concludas omnium contrariorum esse eandem disciplinā, quo omnium oppositorum sit eadem. Tertium si cōtrā progediaris: ut si probes, omnium oppositorum esse eandem scientiam, quod omnium relatiū oppositorum, omnium contrariorum, & ceterorum sit eadem. Quartum, si conclusio per partes sumatur in sumptionibus, ut si dicas, Medicina est sani, & Medicina est ægri, ergo medicina est sani, & ægri. Extremum, si alterum relatorum ad probandum alterum, ad quod refertur, sumatur: ut si probes, Socratem esse filium Sofronici, quod Sofronicus sit pater Socratis. Oībus his modis conclusio quae probāda est, quodā modo sumitur in antecedente, cūm non magis notum videatur id, quod hoc modo accipitur, quām quod cōcluditur.*
- Quintus. *Obiectio anni maduertēda ad confirmationem definiti, atq. in argumentationibus Dialecticis sāpē ex toto partes, sāpē ex partibus totū, & ex altero relatorum alterum concludamus, aut dicendum visetur hos modos petitionis principij nō efficere syllogismū sophisticum, aut certē multas esse demonstrationes, multosq. Dialecticos syllogismos, quae in sophisticis numerentur. Occurrentum est tamen, non omnibus hiscē modis vere peti principium ex natura rei: sed solum cum synonyma ad*
- Solutio. .

ad confirmationē synonymorū accipiuntur. Nam quod ad reliquos attinet modos, definitio notior est re, quae diffiniatur: itēq; totum quadā ratione suis partibus: alia verò ratione partes, quam totū: & ea, quae sese mutuò respiciunt, se inuicē declarant, & patefaciunt. At verò apud eū, cū quo disputatio transigitur, sāpe numero datur vitio, quod hīscē modis conclusio probetur, cū videlicet ipse respondens significat, notā sibi esse rei definitionē, totūq; & cāt. Ex hoc enim efficitur, vt cum Dialecticus ex datis ab altero argumentari debeat, meritò dicatur principiū petere, qui aliquo ex his modis apud eiusmodi hominē argumētatur. Adeo enim est importuna huiusmodi probatio, vt qui sic concludit, conclusionē ipsam gratis petere videatur. Ita q; hi modi petēdi principiū non sunt vitia ex ipsa argumentationis natura, sed ad hōiem (vt dici solet) hoc est apud eum respondentem, qui ita affectus est, vt diximus.

De captione consequentis. Cap. 14.

Captio consequentis est, locus idoneus ad decipiendū ^{1. elench. 4.} et. 2. elench. 5

ex eo, quod antecedens videtur effici ex consequente, aut ex opposito antecedentis oppositum consequentis, quemadmodum consequens efficitur ex antecedente, & ex opposito consequentis oppositum antecedentis. Nominē autem oppositi, intellige contradictorium. Ex hoc loco ducuntur huiusmodi sophismata. Si Pauloante pluit terra

INSTIT. DIALECT.

terra madefacta est, igitur si est madefacta terra, paulo ante pluit. Si animus hominis genitus est, (ex materia vide licet productus) incœpit esse, igitur si non est genitus, non incœpit esse, sed nimis semper fuit. Huc pertinet sophisma illud, Qui ait te esse animal, verum ait: qui autem ait te esse equum, ait te esse animal: igitur qui ait te esse equum, verum ait. Commutatis enim sumptionibus, hunc sensum habet cauillatio. Si tu es equus, es animal, at es animal, igitur equus. In qua oratione, ut Sophista ex antecedente recte colligit consequens, sic ex consequente perpetram colligit antecedens. Animaduertendum est autem hoc

2. elencb. 5. loco, id quod Aristoteles docet, captionem consequentis cō
 Captio cōfētineri quodāmodo sub captione accidentis. Nam quicquid
 quētis conti- netur sub ca- consequitur ex re aliqua ut animal ex homine, est eius ac-
 ptione acci- cidens (ea videlicet accidentis significatione, qua in captio-
 dentis. ne accidentis vocabulum Accidentis accepimus) non tamē
 quicquid est accidens alicuius rei est eius consequens. Nāq.
 album, exempli causa, cūm sit accidens hominis, non est con-
 sequens hominis, quod in alijs etiam plerisque accidenti-
 bus cernere licet. Hinc fit, ut omne sophisma consequentis
 alia ratione spectatum sit sophisma accidentis: non tamen
 omne sophisma accidentis sit sophisma consequentis.

De captione non causæ ut causæ. Cap. 15,

Captio non causæ ut causæ, est locus idoneus ad decipi-
 endū ex eo, quod absurditas, aut falsitas cōclusionis
 ascribitur

ascribitur alicui propositioni quasi ex ea efficiatur, ex qua tamen re vera non efficitur, Nec enim nomen causæ accipiendum est hoc loco pro causa rei duntaxat, sed pro qua-
cunq; causa illationis, etiam si significet effectum rei, quæ concluditur, aut aliquid aliud. Ex hoc loco contendet So-
phista, tollendam esse de medio eloquētiam, quod peruersi homines eloquentia prædicti multa mala persuadeant, mul-
ta bona dissuadeant: itemq; exterminandum esse usum pecuniaæ, quod homines auari pecuniaæ cumulandæ causa omnia iura violent. Dicendum potius erat, tollendos esse de medio peruersos, & auaros homines, qui eloquentia, & pecuniaæ contrectatione abutuntur, quandoquidem hi, nō eloquentia, aut pecuniaæ usus sunt in causa, ut eiusmodi mala perpetrentur. Hæc tamen sophismata nunquam formam argumētationis accipiunt, nisi cùm Sophista ex quibus-
dam cōcessis ducit respondentem ad aliquid, quod aperte incommodum aut falsum est, ex cuius euersione regrediatur ad euertendam aliquam ex sumptionibus, ut causa sam absurditatis falsitatis cōclusionis, quæ tamen re vere causa non est. Exemplum sophismatis. Si nullum tempus esset, nox non esset, si nox non esset, dies esset, si dies esset, aliquid tempus esset, igitur si nullum tempus esset, aliquid tempus esset: hoc autem est non modo falsum, sed etiam absurdissimum: igitur prima illa propositio. Si nullū tempus esset, nox non esset, est falsa & absurdā. Perperā colligit Sophista, quia non prima propositio, sed secunda

Quā latè
bit accipias
tur nomen
causæ.

Quā formā
babeāt hæc
sophismata.

est

est causa absurditatis cōclusionis. Proinde nō sequitur, primā esse falsam, & absurdam, sed secundam, Falsum est autem & absurdum dicere, si nox non eſſet dies eſſet, nec dicitur eſſe verum, niſi ex hypoteſi, hoc eſt, niſi ponamus, tempus eſſe. Nam ante mundi creationē nec nox erat, nec dies.

Captio plurium interrogacionum

vt vnius. Cap. 16.

clenb.4

Extrēma captio, quæ plurium interrogacionum vt vnius appellatur, eſt locus idoneus ad fallendum, eo quod plures interrogaciones, vt vna dūntaxat proponuntur. Hinc enim fit, vt qui ſimplicem rēpōſionem reddit, tam affirmando, quam negando capi poſſit. Exempli cauſa ſi quærat Sophista ſit ne Socrates, & Plato homo, tu autem rēpondeas, eſſe hoīem, colliget Sophista, igitur qui Socratem, & Platonem percutit hominem percutit, non homines; ſi verō dicas, non eſſe hominem, concludet Sophista, igitur Socrates non eſt homo, aut, Igitur Plato nō eſt homo. Ducuntur autem ex hac captione tria interrogacionum genera. Primum eſt, cūm vnum de pluribus quænera. Tria interrogationum genera. Primum eſt, cūm vnum de pluribus quænera. Tria interro- ritur, vt in tradito exemplo patet. Alterum eſt, cūm plura quæruntur de vno, vt, Eſt ne Socrates homo & equus? Quod ſi respondens admiferit, ſic concludet Sophista, Igitur Socrates eſt equus, ſin autem negauerit, hoc modo colliget, Igitur Socrates non eſt homo. Tertiū genus eſt, cūm plura

plura queruntur de pluribus, ut, *Est ne Socrates & Bucephalus homo, & equus?* Si asserat respondens, colligit Sophista, Socratem esse equum, & Bucephalum esse hominem: si vero neget, concludet, Socratem non esse hominem, aut, Bucephalum non esse equum. *Hæc de captionibus locisue fallacibus, è quibus Sophistæ deponunt ad reprehendendum argumenta, videntur satis.*

De quatuor reliquis Sophistarum finibus consequendis. Cap. 17.

Sequitur, ut quo pacto Sophistæ quatuor reliquos fines (falsum, inquam, incredibile, solecismum, & nagationem) consequentur, paucis perstringamus. *Vt falsum aliquid ex tua responsione extorqueant, hoc maximè curat illi, ut nulla initio proponatur quæstio, de qua disputationur.* quo pacto ad falsum ducant Sophistæ. I. elench. 12.

Nā qui temere ac nullo proposito disputationis fine respondent, facilis labuntur. Deinde multitudine interrogacionum te onerant, etiam cum est aliquid propositum, in quo disputatione versetur: dicuntq; se descendit studio id facere. Tum in hoc valde elaborant, ut eo te perducant ubi magna ipsis suppetit argumentorum copia. Vt vero ad in- quo pacto du cat ad inopinabile. Ari

credibile aliquid seu inopinabile te impellant, illud observabile. Ari uare solent, ut admirabiliores sententias cuiusq; sectæ Phisot. ibidem losophorum abs te petant: quin immo ea sine interrogacione accipiunt, quæ pertinent ad eam, quam tu maximè

Ef probas

probas: quasi dubium non sit, quin tu ea libenter admittas. Ea
 2. etiam interrogant, in quibus aliud loquitur hostes, aliud se-
 3. quuntur. Ut, Num optabilior sit gloria mors pro defendenda
 4. patria, quam vita voluptatibus affluens. Et ea, in quibus
 aliter res habet, aliter communis hominum opinio & sermo
 ut, Num iij, qui dirissimi, nobilissimi, ac potissimi degunt,
 & omni voluptatibus genere abundantur sint felices? Et ea etiam,
 quae eiusmodi sunt, ut neutrā in parte inclinare posse vi-
 dearis, qui admirabile aliquid, praeterquam opinionē respōdeas

Quopactodu
 cant ad nus
 gationem. 1. elencb. 13. vt, sitne potius sapientibus parentū, an patri? Ut autē ad
 nugationē te cōpellant, fere hoc vñ obseruāt, vt definitio
 nes integras, p nominibus accipint. Ut si dicas, Socratē ha-
 bere nasum simū, tū illi colligēt te dicere, Socratē habere

Ad solēcīs nasum nasum concavū, quod simū definiatur. Nasus cōca-
 vū. ibidem. nus. Ut deniq̄ ducant ad solēcīsmum, nonnunquam vñ tur-
 tur captione figurae dictionis, de qua supra dictum est: nō
 nunquam alia quædam præcepta sequuntur. Sed hæc duo
 posteriora finium genera pueriliter cōfendantur Sophistæ:
 Superiora autem duo ex locis etiam reprehensionum falla-
 ciūm, qui expositi sunt, tractari possunt.

Quopacto occurrentum sit Sophistarum
 captionibus. Cap. 18.

SVPereft igitur, ut quopacto Sophistarū captionibus
 occurrentum sit paucis doceamus. Hoc enim breui-

ter exequi nunc possumus post quā omnium nodo, quantū
 sat fuit patefecimus. Nam vera solutio, ut inquit Aristoteles, est vity explicatio. Itaq; sophismata, quæ solius mate-
 riae vitio laborant, negatione earum sumptionum, quæ pro-
 babiles videntur, nec sunt, dissoluenda erunt. Quo etiā mo-
 do dilues sophismata petitionis principij, negata nimurum
 ea sumptione, in qua principium petitur, etiam si probabi-
 lis esse videatur, ut ait Aristoteles. Nam cum tu eam quæ
 stionis partem, quam Sophista confirmare contendit, aut
 re vera, aut disputationis gratia improbabile iudices, ea ti-
 binequaquam admittenda sunt, quæ illi fuerint propin-
 qua. Reliqua verò, si ex æquiuocatione, ambiguitate com-
 positione, diuisione, aut accentu ducta fuerint, quia hæc
 omnia multiplicitate aliqua vnius, aut plurium propo-
 sitionum pecant, distinctione multiplicis orationis sol-
 uenda sunt: quæ roties adhibenda erit, quot fuerint inter-
 rogationes quoquopacto multiplices. Quin etiam cùm ven-
 tum fuerit ad multiplicem conclusiōnem, ea erit ante
 distinguenda, quād de consequentia iudicium feratur.
 Si autem sophismata ex ijs fuerint, quæ ex figura dictio-
 nis, ex accidente, ex eo quod simpliciter dicitur, aut cum adiectione, ex consequente, aut ex non causa ut causa nomi-
 nantur, sumptionibus admissis negatione consequētiæ elu-
 dēda erūt. Quia in re illud tibi diligēter curādū est, quod
 Aristot. in soluedis sophismatis accidentis fieri præcipit, ut

Ef i
 paratam

Vera solutio
 que sit. 2. elē
 cb. 4.

Solutio so-
 phismatum
 que in mate-
 ria tantum
 peccant.

Petitionis
 principij.
 2. elenb. 5.

Solutio so-
 phismatum ex
 quing. pri-
 mis captioni
 bus.

Solutio so-
 phismatum ex
 captione. 6.
 7. 8. 11. 12.

paratam semper habeas argumentationem aliquam aper-
te vitiosam, cui simile dicas eam, quæ affertur à Sophista,
saltem cùm ipse aliquid quod contra eam obijcas postula-

*Solutio so-
phism. Ignor-
ationis elen-
chi. 2. elēc. 5.* uerit. Iam sophismata ignorationis elenchinegatione con-
tradictionis dissoluenda sunt, ut ex dictis perspicuum est.

*Pluriū inter-
rogationum
ut vnius. Ibi* Ea deniq; in quibus Sophista plaribus interrogacionibus,
quasi vna utitur, facile dilues, si tot responsiones interro-
gationi reddideris quod in ea implicitæ sunt. Possunt ta-
dem.

men nonnunquam distinctione dissolui: ut si querenti So-
phistæ, sit ne Platō & Socrates homo, respondeas, verum

*Solutio so-
phismatum
nugationis.* id esse accepto verbo, Et, copulatiuē, falsū accepto copulatiū
tum veniendum ad consequitionem. Cùm autem te So-

2. elenchb. 6. phista compulerit ut nugeris, inaniterq; idem verbum re-
petas, occurses, non esse necesse ponere integrum defini-

tionem loco nominis, cùm nomini adiunctum iam est in eo-
dem enūciationis extremo aliquod ex vocabulis, quæ in de-
finitione ponenda sunt. Q uod enim positum iam est, quid
opus est iterum ponī? Atq; ita, cùm dicis Socratem habere

nasum simum, te nō cogi ut loco vocis, Simum, ponis totū
hoc, Nasum curū, sed Curuum duntaxat, quia illud Na-

Ibidem. sum, iam positum est. Causa, quam reddit Aristoteles hæc
est, quia vox, Simum, & si per se posita sine nasi vocabulo

Nasum quodammodo significat, tamen ut in eodem ex-
tremo enūciationis cum nomine Nasi coniuncta est, nulla
ratione nasum significat: sicq; non necesse est loco eius po-
nere nasi vocabulum. Id quod eodem modo dicendum est

in

in reliquis. Porro autem cæteris Sophistarum machinatis ^{Cap. superiori.} onibus, quas breuiter pauloante tetigimus, non est difficile occurtere.

De quibus nominum affectionibus dein-
ceps agendum est. Cap. 19.

Sed ut omnes eorum cauillationes, quæ (ut ait Aristoteles) potissimum ex multiplici nominum vsu texuntur, facilius possis diluere: simulq. omnia supradicta plenius intelligas: agendum hic tandem est de quibusdam nominum affectionibus, quæ à recentioribus Dialecticis, Suppositio, Status, Ampliatio, Restrictio, & Appellatio vocantur, quia in his omnis vocabulorum vsus videtur contineri. Sunt autem adeò inculta, horrida, & ab vsu remota, quæ superioris etatis homines in hisce ac similibus rebus cōmenti sunt, ut, nisi plurima rejcantur, satius sit ea prorsus non attingere. Verum ut in his multum, ac diu immorari inutile est, ac bonis literis perniciosum, sic ea omnino contēnere (quod multi hoc tempore faciunt) nō sine medocri tactura cōtingit. Nam ut Aristotelis exēplo utar, ^{Quatenus de hisce agendum sit.} quæ admodum ij, qui calculis rationē subducunt, nisi sciant quid suo loco valeant calculi, facile circunueniuntur: sic qui disputant, nisi teneant pro quibus rebus, & quo pacto in oratione vocabula supponantur, ac substituantur, ampla sit an restricta verborum acceptio, quæ voces quas appellant,

Ff ij ac

ac denominet, nullo negocio decipientur, ac capientur. *Ha*
rum igitur rerum cognitio, ex bonis præsertim fontibus
modice haufsta, non modò perniciem nullam importabit
philosophiae, verum etiam omnium, qui benè institui vo-
lent, studia iuuabit.

Quid sit suppositio. Cap.20.

Suppositio. *V*ppositionis itaq; nomē multis modis usurpatur. *Ve-*
rum vt est quædā affectio nominū, sic definiri potest:
Suppositio est acceptio nominis pro re, quam significat:
Nomen. vt cum hoc vocabulum Philosophus, pro Aristotele acci-
pitur. Nomen idem valet, In hac definitione, quod in pri-
mo libro, eo nimirum loco, quo varias nuncupationes no-
minum explicauimus. Complectitur enim tum nomi-
na vt à verbis distinguuntur, siue substantiua sint, siue
adieclua, tum etiam verba: atq; vt semel dicam, idem
est quod categorema, quod quidem libro eodem cum
Lib. 1. ca. 18. Cicerone appellauimus id, quod de quodam, aut quibus-
dam diceretur. Quinetiam velim, vt hoc loco nominis vo-
cabulo, casus etiam nominum intelligas, Vocabulo au-
tem rei, quam nomen significat, intellige quamcunq; rem
significatam, siue vera sit, vt homo: siue ficta, vt hippo-
capit. 9. centaurus: siue nunc existat, vt cælum: siue non existat,
Res. significare. vt Adamus, aut Antichristus. Significandi etiam ver-
bum latissimè accipiendum est. Suppositio enim est acce-
ptio

ptio nominis pro re, quam nomen quomodocunq; significat, siue eam significet propriè, vt Leo leonem: siue impropriè, vt Agnus innocentem: siue primò, ac immediatè, vt Homo hominem incommune: siue remotè ac mediatè, vt Equus Bucephalum: siue formaliter, vt Album albedinem, seu potius affectum albedine quà eiusmodi est (quo pacto usurpatur cùm dicimus, Album est concreta quædam species qualitatis, aut, Homo est albus) siue cōnotatiue (quod dicitur materialiter) vt Album niuem, aut ceruffam, vt Orator Ciceronē. Acceptio igitur, hoc est, Ius Accep-
tio. nominis generaliter accepti, pro quacunq; re quam quomodo-
docunq; significat, dicitur suppositio. Nec immerito. Siquì
dem ex ipsa verborum vi, nihil aliud dicere videmur, cùm
asserimus, nomen accipi pro re significata, quam, nomen sup-
poni, & quasi suffici, ac substitui loco rei significatæ. De-
sumpta est hæc suppositionis definitio ex initio Elencho-
rum Aristotelis, quo loco ille, quam necessaria sit suppo-
sitio his penè uerbis declarat, quia enim res ipsas per se-
saria sit sup in disputationem afferre non possumus, nominibus, quasi positiæ.
rerum notis, pro rebus uti cogimur.

Tria tamen hic velim animaduertas. Vnū est, ne sequaris ^{Prima an-} consuetudinē eorum, qui hoc modo loquuntur, Hoc nomen ^{maduersio} supponit pro hac re, illud pro illa, cum potius dicere debeas, Hoc nomen supponitur pro hac, illud pro illa, quasi di-
cas, sufficitur, aut substituitur pro hac, aut illa resignifi-
cata. Ferendum magis esset quod alij dicunt, Hoc nomen

Ff iij suppo-

INSTIT. DIALECT.

supponit rem hanc, illud verò illam. Potest enim in eo sensu accipi, ac si dicant. Hoc vocabulum subiicit intellectui rem hanc, illud verò illam: quod quidem recte dicitur.

Secunda.

Alterum est, ne existimes (quod quidam autumant) suppositionem in sola propositione enunciatione habere locū.

Re enim vera vbi cung. nomen pro re, quam significat, accipitur, ibi procul dubio pro re supponit. Quod sane fit in omnibus orationibus, in quibus sententiam aliquam, præsertim perfectam, declaramus, etiam si eiusmodi orationes non sint enunciationes: quales hæ sunt, Fuit ne Plato Socratis auditor? Ut inām Socrates doctrinam fidei, quā præclaris suis discipulis traderet, didicisset: & alia similes.

Tertia.

Tertium est, cauenda esse diligentissimè ea, quæ recētiores traditæ definitioni adiungūt, ut potè, Nomē, quod in propositione supponit (ut loquuntur) verificari debere de re significata mediante copula suæ propositionis, & alia sexcēta, quæ longū eſet recēdere: ex quibus colligūt, subiecta huius modi propositionum, Adamus est, Antichristus est, Chimæra est, non supponere, & alia multo admirabiliora corollaria. Hinc sane male habuit Dialectica, ex quo sophistica ista pro Dialecticis tradi, atq; inculcari cœperūt. Sunt enī non modo inutilia, à quibus abhorret ars omnis, sed etiam magna ex parte falsa, quæ sub arte, nisi Sophisticā, cadere non possunt. Id quod in præsentia facile ostenderem, nisi alienum hoc eſet ab huius libri instituto. Hoc vñū (quia eius feci mentionem) admonebo, subiecta illarum triū propositione-

positionum Adamus est, &cæt. que illi negant supponere
verè supponere, supponi uè: quoniā nulla causa est alia, cur
illæ propositiones sint falsæ, nisi quia prædicata non con-
ueniunt rebus, pro quibus supponuntur ac substituuntur
subiecta,

De suppositione materiali. Cap. 21.

PRæter suppositionem nunc explicatam, quam vocant
formalem, aliam addunt Dialectici, quam dicunt ma-
teriale. *Hæc vero ad hūc fere modum definitur.* Suppo- ^{Suppositio}
sitione materialis est acceptio ^{materialis} vocis pro se ipsa, ac sibi simili-
bus, modò se ipsam non significet: quia pacto accipiūtur sub-
iecta huiusmodi propositionum, *Homo est nomen: Blætri*
est vox nihil significans: Additum est, Modo se ipsam non
significet, quia si se ipsam significauerit, acceptio eius pro
se ac cæteris vocibus, quas significat, erit suppositio forma-
lis, qualis cernitur in subiectis harum propositionum, No-
men est vox: Vox est sonus: Sonus est qualitas. Nam cum ^{Qua ratione}
dictio, Nomē, imposta sit omnibus nominibus significan- ^{pretermitti}
dis, non dubium est, quin se ipsam etiam significet, quando ^{posit hoc ge-}
quidem & ipsa nomen est. Quod eodē modo dicendū est de ^{nus supposi-}
dictionibus Vox, & Sonus. Atq; hoc quidem genus suppo- ^{tionis.}
sitionis sine scelere prætermitti potest, si verum est, quod ^{Cap. 16.}
primo libro sub iudice reliquimus, voces (inquam) nō signi-
ficatiuas, imo etiā significatiuas, cùm pro rebus significa-
tis non accipiuntur, non esse partes orationis, sed esse tan-
tum

tū res significatas atq. ostensas alijs dictionibus, que sunt partes orationis, queq. nisi facilē intelligātur, semper præponi solent: quæ omnia eodem loco exemplis patefecimus. Verūm quia illud ambiguum videri potest, & hoc genus Suppositionis à grauibus autoribus usurpatum est, tria documenta tradam, quibus recentiores vtuntur ad hanc sup

Primum documentum. positionis formā cognoscendam. Primum, omnis vox non significatiua, quæ in propositione ponitur, accipitur materialiter: vt subiectum huius enunciationis, Scyndapsus est

Secundum. vox, quæ literis exprimi potest. Secūdum, Omnis vox, quæ alia voce in oratione indicatur, accipitur materialiter, quo pacto accipiuntur hæc voces, Homo, & Blictri, in his enunciationibus, Hæc vox, Homo, significat ex instituto: Hoc nomen Homo, est dictio ducarum syllabarum: Hoc Blictri

Tertium. nil significat: Ly Blictri (vt loquuntur) est vox nulli rei imposita. Tertium, cum prædicatum ita significat subiectum, vt non significet rem, quam subiectum significat, tūc subiectum accipitur materialiter: vt in his propositionibus, Homo, est nomen: Ego, est pronomen. Quandoquidem prædicata ita significant subiecta, vt non significant res, quas subiecta significant. Adde tamen, Modo ea, quæ impediunt, remoueantur. Fieri namq. potest, vt additione, aut mutatione alicuius vocis impediatur materialis suppositio, vt si dicas, Omnis homo est nomen: Ego sum pronomen: quæ propositiones sunt falsæ, nec alia de causa, nisi quia subiecta accipiuntur pro rebus signitatis, quibus

qui^bis non conueniunt talia p^rædicata. Sed ne hac quide^r Non est per
moderatione perpetuo verum est hoc docum^ētu^m, quia & pet u^o verū
si cūm dicimus, Homo est nomen, accipi soleat subiectum tū, sed maxi
pro se, ac sibi similibus vocibus: si tamen ulterius progre- ma ex parte
dias hoc modo, Homo est vox Homo est sonus: Homo
est qualitas, jam videbitur falsum documentum. Quāquā
enim p^rædicata ita significant subiecta, ut non significant
res, quæ subiectis significantur, secunda tamen propositio
minus libenter conceditur, de tertia, an concedenda sit am
bigitur, quarta planè negatur. Accipe igitur docum^ētu^m
hoc, non ut perpetuo verum, sed ut maxima ex parte. At
vero (ut in hac re aliqua ex parte dicam quod sentio) non
omnia hæc documenta mihi videntur vera. Quid enī
dicendum sit de primo, ac tertio, certè secundum non vi-
detur probandum. Nam (ut uno, aut altero exemplo rem
aperiam) & si ex p^ræscripto primi ac tertij documenti nō
sine ratione aliqua dici soleat, dictiones Bl^lictri, & Ho-
mo, cūm dicimus, Bl^lictri nihil significat, Homo est no-
men substantium, accipi pro se ipsis, & pro alijs simi-
libus: tamen quod in his enunciationibus, Hæc Diction
Bl^lictri nihil significat, Hæc vox Homo est nomen sub-
stantium eodem modo accipientur, ut secundum docu-
mentum tradit, hoc mihi nulla ratione nisi videtur.
Etenim in prioribus duabus enunciationibus nullæ aliæ
exprimuntur voces, quibus dictiones illæ indicentur: vñ-
tus vñ-

Quid sentie-
dū de secūdo
documento.

tur: unde necesse videtur, ut ipsae fungantur officio nominum sui, & aliarum similiū. At in duabus posterioribus plane ponuntur huiusmodi voces, Hæc dictio, Hæc vox, quibus dictiones illæ indicantur, quæq; pro illis accipiuntur: quò fit ut ridiculū omnino videatur, afferere, necesse esse ut illæ ipsæ dictiones iterum seipſas inducent, & pro seipſis accipientur. Itaq; vel hac vna ratione dicerē nullas voces, quæ alijs vocibus indicantur, indicare se iterum in eadē oratione, aut accipi substitutiū pro seipſis, & pro alijs similibus, sed solum esse res, pro quibus aliæ accipiuntur ac sufficiuntur. Imo etiam non esse verè partes orationis, sed perinde se habere ad orationem in qua indicantur, ut lapides, aut ligna, cùm de ipſis sermo incidit: nec aliud esse discriminem, quod ad hanc controuersiam attinet, nisi quod lapides, & ligna non effinguntur gutture, nec inse- runtur inter partes orationis, ut illæ. Verū in re parui momenti non multum refert quicquid dicas, modo rationi alicui nitaris.

Diuisio suppositionis. Cap. 22.

O Missa igitur materiali suppositione, de ea, quam nobis tradidit Aristoteles, dicturi, operæ pretium fecerimus', si omnia suppositionum genera sub vno aspe- ctu ponamus.

Suppositio nū, alia est.	Im- pro- pria	cōmū nis.	simpli- plex.	Perso- nalis.	Acci- denta- lis.	Natu- ralis.	Confu- fa tātū.	Pro sin- gulis ge- nerum.
Pro pria.	Abso- luta.	singu- laris.	Cōfu- sa.	deter- mina- ta.	Distri- butiua.	Distri- butiua sim- pliciter.	Distri- butiua cum exceptio- ne.	

Hac igitur divisione ante oculos posita, singula divisionis membra, quo sunt ordine descripta explicanda sunt.

De

De suppositione propria, impropria, cōmu-
ni, & singulari. Cap. 23.Propria sup-
positio

Propria suppositio est acceptio nominis pro re, quam propriè significat. Quopacto accipitur vox Leo in

Prouerb. 30 hac propositione, Leo fortissimus bestiarū ad nullius pa-

Impropria. uebit occursum. Impropria suppositio est acceptio nominis pro re, quā impropriè significat, Quopacto accipitur illud

Apocalyp. 5. idem nomen in hac enunciatione, Vicit leo de tribu Iuda,

Accipitur enim per translationē pro Christo seruatore no-
stro, Huius suppositionis tot sunt genera, quot sunt mo-
di significationis impropriae, de quibus non nihil diximus

Cap. 9

Suppositio
communis.

libro primo. Qui plura volet Grāmaticos, quorum id mu-
neris est, consulat. Communis suppositio est acceptio nomi-
nis communis pro suo significato, aut significatis. Quopa-

cto accipiuntur harum propositionum subiecta. Homo est

Singularis. præcipua animalium species. Omnis homo mendax. Singu-

laris suppositio, seu discreta, est acceptio nominis pro vna
re tantum singulari, indiuidua uē. Quopacto accipitur
subiectum huius enunciationis, Salomon fuit regum sapi-
entissimus. Et quonā loco nominis singularis sēpissimē

Cap. 26.

utimur periphrasi nominis communis, & pronominis de-
monstratiui: interdum etiam ex hypothesi rem singula-
rem communi oratione significamus (ut primo libro dixi-
mus) veluti cum dicimus, Hic puer est bonæ indolis: Fi-

lius Ioannis principis est rex Lusitaniae: eadem est harum

orationū

orationum suppositio, atq; nominum singularium, quorū vice ponuntur. Quanquā interdum pronomen demonstratiuum non ostendit rem vnam singularē duntaxat, sed totam speciem, vt si dicas, *Hic liber est optimus, Hoc nō men, Homo, est cōmuni generis apud Grammaticos.* Quo pacto non dubium est, quin alia sit suppositio nominis cōmuni cum pronomine demonstratiuo, alia nominis singularis. Suppositionis singularis, seu discretæ hoc traditur documentum. Omne nomen singulare accipitur discretè. ^{Documentū suppositiōis singularis.} Sub audi, Modo non accipiatur materialiter.

De suppositione simplici. Cap. 24.

SImplex suppositio, est acceptio præcisa nominis cōmuni pro suo īmediato significato. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, *Homo est species animalis.* Hæc enim propositio nō affirmat hunc hominem, aut illū esse speciem animalis, sed hominem cōmūnem, quem imme diatè significat vox homo, præcise tamen spectatum, hoc est, quatenus consideratur, & cogitatur quasi abstractus ab omnibus hominibus singularibus. Ad cognoscendum hoc suppositionis genus tria documenta obseruari possunt. ^{Primum de} **P**rimū. Nullū nōmē cōmune notatū signo aliquo, siue vni cumentum. uersali, siue particulari accipitur simpliciter. Nā cūm dici mus (exēpli causa) ēone aīal, vel, Aliquod aīal, vel Nullum aīal. &c, se per accipimus nōmē Aīal, pro aīalibus, que sub animalē

INSTIT. I DIALECT.

Sub animali communi continentur: non igitur pro anima-
li communi præcisè spectato, abstractione à singulis tum
individuis, tum speciebus. Secundum. Omne nomen cōmu-
ne, de quo verè affirmatur aliquod ex his nominibus, Vni-
uersale, Genus, Species, Differentia, Propriū, & Accidēs,
(ut sunt nomina vniuersalium) accipitur simpliciter: mo-
dò non notetur signo aliquo vniuersali, aut particulari.
Hoc documento intelligimus harum propositionum subie-
cta, Animal est genus: Homo est species, & similiū, accia-
pi simpliciter. Intelligimus etiam subiectum huius propo-
sitionis. Quoddā animal est species infima, non accipi sim-
pliciter. Nam & si hac oratione significamus quoddā ani-
mal cōmune (exempli causa hominem cōmumem) esse spe-
ciem infimam, quod verum est, nō tamen sumimus animal
pro suo immediato significato præcisè, idest, pro animali
cōmuni omnibus speciebus animalis. Tertium. Omne no-
men commune, sub quo non licet descendere, accipitur sim-
pliciter. Descendere sub aliquo communi, ut hoc loco hanc
loquendi formulam intelligi volumus (multis enim modis
sub nomine descenditur, ut paulo inferius docebimus) nihil
est aliud, quam sumere aliquid inferius significato imme-
diato nominis cōmuni, cū quo inferiori verè copuletur id,
quod cum eodem communi nomine vere iungebatur. Exe-
pli causa, si dicam, Homo deambulat, sic licebit descendere
sub nomine Homo, Hic homo deambulat, aut ille homo
deambulat, &c. Sub verbo autē Deambulat, hoc modo,

Homo

Homo est hoc deambulans, aut illud deambulans. &c. et quod inferius apertius fiet. Ex hoc documento plane in Cap. 31. telligimus, hoc nomen, Homo, accipi simpliciter in illa propositione, Homo est species animalis: & in hac itidem. Quædam species animalis est homo: quia non licet concludere ex priori, igitur hic homo, aut ille, aut aliquis alius est species animalis: nec ex posteriori, Ergo, quædam species animalis est hic homo, aut ille, aut aliquis alius.

De suppositione personali. Cap. 25.

Personalis suppositio est acceptio nominis communis pro suis mediatis significatis. Quo pacto accipitur hoc nomen Animal, in his propositionibus, Omne animal sentit. Quoddam animal ratiocinatur: Quoddam animal est species infima: Quoddam animal est individuum. Accipitur enim pro speciebus & individuis animalis, quæ medi atè significat: quanquā in prima copulatiuē, in cæteris dis iunctiue, ut progradientibus patebit. Dicitur hæc supposi^{cur dicatur} tio Personalis, quia præcipue res singulares, pro quibus nomen commune hoc suppositionis genere accipitur, sunt personæ. Ut verò hæc suppositionis forma cognoscatur totidem documenta tradi possunt. Primum. Nullum ^{Primum documentum.} nomen, quod accipitur simpliciter, accipitur personaliter. Hoc satis patet ex definitionibus utriusq; suppositionis, simplicis inquam, & personalis.

Secundum. Secundum. Omne nomen commune notatum signo aliquo vniuersali, aut particulari, accipitur personaliter. Hoc etiam satis perspicuum est ex dictis. Tertium. Omne nomen, sub quo licet descendere (ut paulo ante descensum explicauimus) accipitur personaliter. Sed & hoc ex dictis aperatum est.

De suppositione absoluta. Cap. 2 6.

Suppositione absoluta est acceptio nominis communis pro suo immediato significato, non praecisa tamen. Quod pacto accipitur subiectum huius propositionis, Homo est animal. Nec enim sensus est, quod hic, aut ille, aut aliquis aliis duxat, aut solus homo communis praecise sumptus, seu (quod idem est) abstractus a singulis, sit animal: sed quod homo communis absolute acceptus, seu qua ratione in singulis etiam hominibus reperitur, sit animal. Hoc eodem suppositinis genere accipiuntur harum propositionum subiecta. Modus differendi explicatur a Dialectico: Res naturalis tractatur a Philosopho naturali: & similium. Ut iger hanc suppositionem cognoscas accipe duo documenta similia primo, & tertio suppositionis personalis. Alterum, Nullum nomen, quod accipitur simpliciter, accipitur absolute. Alterum. Omne nomen sub quo licet descendere, accipitur absolute. Adde tamen. Modo nullo notetur signo, praesertim particulari: qua ex parte dissimile est hoc documentum tertio

Primum do-
cumentum.

Secundum.

tio documēto *suppositionis personalis*, *Addenda* vero fuit
 hæc moderatio, quia si nomen notatum fuerit signo par-
 ticulari, fieri potest ut aliquando non accipiatur absolu-
 tè, ut si dicas, *Quoddam animal est species infima: Qui-*
dam homo est indiuiduum. Nā & si sub sub subiectis ha-
 rum enunciationum licet descendere, neutrum tamen acci-
 pitur pro suo immediato significato, quoniam falsò dixe-
 ris absolute loquendo, animal esse speciem infimam, &
 hominem esse indiuiduum (ut ex appellatione nominum
 inferiū patebit) cùm tamen propositiones illæ ut vera cō-
 cedantur. Aliquando etiam nomen commune notatum si-
 gno vniuersali non accipitur absolute, ut si dicas: Omne
 animal per se moritur. Cùm enim nullum vniuersale in-
 tereat per se, sed per accidens (interitu videlicet suorum
 singularium) necessariò efficitur, ut proposita enunciatio
 sit falsa, nisi vox *Animal*, accipiatur pro solis indiuiduis
 animalibus. Nam si, pro homine etiam communi, & pro
 equo communi, & cæteris, speciesbus animalis, & pro ipso
 animali communi capiatur, planè falsa erit, cùm huius-
 modi animalia nō intereant per se, Sed per accidens. Qua-
 re si enunciatio proposita vera est, non accipitur nomen
Animal, pro suo immediato significato, quod est animal
 commune, sicq; non accipitur absolute. Verūm quia am-
 biguum fortè alicui videbitur, sitne huiusmodi enuncia-
 tio concedenda, & aliæ id genus, iccirco dixi. Praeser-
 tim particulari,

Cap. 42.

Conferuntur inter se suppositio simplex
personalis & absoluta. Cap. 27.

Suppositio
absoluta est
media inter
simplicem et
personalem.

Hoc iam loco licet aduertere, suppositionem simplicē, & personalem esse contrarias inter se: absolutam vero, esse medium inter utrāq: Simplex namq; est acceptio nominis cōmuni pro immediato significato praece. Personalis, pro mediatis. Absoluta vero quatenus est acceptio nominis cōmuni pro immediato significato, conuenit cum Magis incli simplici: quatenus vero non excludit mediata significata, nat quadam ex parte ad personalem. Hac tamen ex parte magis inclinata ad personalem, quam ad simplicem, quod semper cum ea iungitur personalis, nūquā vero simplex. Siquidē nullum nōmē, quod simpliciter accipitur, simul absolute accipi potest, cum illud accipiatur praece pro immediato significato hoc autem non praece. Quod autem absolute accipitur, id quidem, quia non praece pro immediato significato sumitur, simul etiam necessario accipitur personaliter: cum interim quādam personaliter accipientur, quae non accipiuntur absolute, ut subiecta huiusmodi propositionū, Aliquod animal est species infima: Aliquod animal est in diuidum, & aliarū multarū. Hinc ergo primū collige, nullum nōmen, quod accipitur simpliciter, accipi simul absolute, aut personaliter. Deinde, omne, quod accipitur absolute, accipi etiā personaliter. Postremo, non omne, quod accipitur personaliter, accipi absolute.

Nota bac.

De

De suppositione naturali & acciden-

tali. Cap. 28.

SVppositio naturalis est acceptio nominis communis pro omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur subiectum huius propositionis, Omnis homo est animal: accipitur siquidem pro omnibus, qui sunt, fuerunt, erunt, & esse possunt. Hos autem solos significat nomen homo, non fictitios, ut Satyros, ut Faunos (qui esse in rerum natura non possunt, nisi de impropria significatione sit sermo, quam superius, cum suppositione impropria reliquimus. Suppositio accidentalis est acceptio nominis communis, non pro omnibus suis significatis. Quo pacto accipitur idem nomen Homo in his propositionibus, Omnis homo occupat hac hora locū: Omnis homo iustus, est probus: Nam in priori pro solis hominibus, qui nunc vivunt, accipitur (alioqui non concederetur propositio cum ijs, qui modo non vivunt, nullū hoc tempore locū occupet) in posteriori autē restringitur à verbo iustus, ut pro ijs tantum, qui iusti sunt, capiatur. Documenta nulla tradā hoc loco, quia ex ijs, quae de statu, ampliatione, & restrictione dicenda sunt, facile internosci poterunt hæ suppositionum formæ.

De quadruplici descensu. Cap. 29.

Sed ut altera diuisio suppositionis personalis explicetur, dicendum prius est, quid sit descensus, quotq. mo-

Gg iij dis

dis in hac suppositionum tractatione à Dialecticis usurpa
 Descensus. ri soleat. Descensus ergo est explicatio suppositionis alicu
 ius nominis pro multis rebus accepti, per ea omnia pro qui
 bus actu accipitur. Ut cum proposita hac enūciatione, Om
 nis homo est animal, sic explicamus suppositionē subiecti,
 Hic homo est animal, & ille homo est animal, & ita cæter
 ei, qui sunt, fuerunt, erunt, & esse possunt: pro his siquidē
 omnibus actu (hoc est, nunc) accipitur subiectum illius pro
 positionis. Non sic explicamus suppositionem eiusdem no
 minis in hac propositione positi, Omnis homo occupat hac
 hora locum, sed enumeratis tantum yis hominibus, qui hac
 eādem hora viuunt, pro quibus nimirum solis nunc accipi
 Quiduplex tur. hominis vocabulum. Quatuor autē dicuntur esse desce
 descensus sus, Copulatiuus, Copulatus, Disiunctiuus, & Disiunctus.
 Copulatiuus Copulatiuus fit per particulā, Et, copulatiuē acceptā, id est
 iungentē propositiones: ut si suppositionē subiecti illius p
 positionis. Ois hō est aīal, sic explices, Hic hō est aīal, & hic
 hō est aīal, & sic in cæteris, & huius, Nullus hō est lapis,
 hoc modo, Hic homo non est lapis, & hic hō non est lapis,
 Copulatus. & ita in alijs. Copulatus fit per eādem particulam, Et, cæ
 terū copulatū acceptam, hoc est, ut iungit, ac neclit partes
 vnius extremi, termini uē propositionis, nō propositiones
 integras: ut si suppositionem subiecti huius propositionis:
 Oīa astra errantia sunt septem, hoc pacto exponas, Hoc
 Disiunctiuus. astrum errans, & illud atq; illud. &c. sunt septem. Disiun
 tiuus fit per particulā, Vel, disiunctiuē acceptā, id est ne
 Etentē

Elementum propositiones: ut si suppositionem subiecti huius propositionis, Aliquis homo est iustus, sic explicet, *Hic homo est iustus, vel hic homo est iustus, vel ille est iustus, & sic de ceteris: & huius, Quidam homo non est iustus, hoc modo, Hic homo non est iustus, vel ille homo non est iustus, &c.* Disiunctus deniq; fit per eandem particulam, *Vel disiunctus.* iunctim acceptam, hoc est, ut nequit partes, unius termini propositionis, non diuersas propositiones: ut si suppositionem huius nominis *Oculus*, in hac propositione positi, Ad videndum necessarius est alter oculus, sic exponas, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ille, hoc est, dexter, aut sinister. Neque enim expones disiunctiuè hoc modo, Ad videndum necessarius est hic oculus, vel ad spectandum necessarius est ille, quia expositio erit falsa, cū utraq; propositio sit falsa. Quod autem dixi de particulis, Et, ac *Vel*, intellegendum est de alijs, quae idem valeant.

De suppositione confusa & determinata. Ca. 30.

SVppositio cōfusa est, quae explicatur descēsu disiuncto copulatiuo, aut copulato. Determinata verò suppositione vocari solet, quae disiunctuo descēsu exponitur. Exempla, ex dictis desumi possunt. Solet à recētioribus tradi regula. *re* ad cognoscēdū suppositionē determinatam, Omne nomen cōmune, quod accipitur personaliter, & nullo notatur signo, aut certè particulari, accipitur determinatè. Sed vi impugnatio detur falsa. Nā ex ea sequitur harū enūciationū subiecta,

Nauis necessaria est nauigaturo, Altera pars cōtradictionis ex futuro cōtingēti est vera, accipi determinatē, quod tamen non videtur dicendum. Siquidem proposita enuntiationes concedi solent, ut veræ, & tamen si suppositionē subiectorum exponas, disiunctiue (quopactō exponendā diximus suppositionem determinatam) falsa erit utraq. oratio. Quod sane perspicuum fiet, si ita dicas exponendo, Hæc nauis necessaria est nauigaturo, aut illa necessaria est nauigaturo, & ita in cæteris: Hæc pars contradictionis ex futuro cōtingentē est vera, aut illa pars est vera. Est enim

utraq. expositio, falsa oratio, cùm omnes partes utriusq. sint falsæ, ut animaduertenti planum est. Potius ergo dicenda suppositione de ceteris minata: gnoscentia est hæc suppositionis forma, ex ipsa definitione duntaxat. Quod enim nomine experti fuerimus exponi disiunctiue, id dicemus supponi determinatē, quod non disiunctiue, nec determinatē. Itaq. hæc spectantes dicemus, omnes terminos harum propositionum, Homo est iustus, Quidā homo est iustus. Quidam homo non est iustus, accipi determinatē. Nam sub subiecto primæ, & secundæ sic licet descendere disiunctiue: Hic homo est iustus, aut ille homo est iustus, & cæt. sub subiecto tertiae, hoc modo, Hic homo non est iustus, aut ille homo non est iustus. & cæt. sub prædicato primæ, hoc modo, homo est hic iustus, vel homo est ille iustus, & sub prædicato secundæ, hoc modo. Quidā homo est hic iustus, aut quidam homo est ille iustus, & cæt. sub prædicato deniq. hoc modo. Quidam homo non est hic iustus

iustus, vel quidam homo non est ille iustus. &cæte. quan-
 quam hoc prædicatum non accipitur tantum determina-
 té: sed deſtributiū etiam, quippe cum ſub eo non ſolū
 diſiunctiū, ſed & copulatiū oporteat deſcendere, ut pau-
 lò inferiū patebit: Hæ omnes nunc dictæ expositio-
 neſ ſunt, quia aliqua pars cuiusq; vera eſt: quod ſatis eſt ad
 veritatem diſiunctiū enunciationiſ. Idem quoq; ſpectan-
 tes, dicemus ſubiectū huius propositioniſ. Omnes cœli ſunt
 decem, non accipi determinatē, & ſi prædicatum determi-
 natē accipiatur. Nam & ſi ſub prædicato licet deſcendere
 diſiunctiū, hoc modo, Omnes cœli ſunt hæc decem, vel om-
 nes cœli ſunt illa decem, &cæt. tamen ſub ſubiecto non li-
 cet. Nec enim verè dixeris, hoc cœlum eſt decem, vel hoc cœ-
 lum eſt decem. &cæt. quippe cum omnes partes huius diſ-
 iunctioniſ ſint falſæ.

Cap. 32.

De ſuppositione confuſa tantum. Cap. 31.

SVppositio confuſa tātum eſt, quæ explicatur ſolo deſ-
 cenuſ diſiuncto. Qnod ſuppositioniſ genus cernitur
 in nomine, Oculus, in hac propositiōne poſito, Vt cernas,
 neceſſariuſ tibi eſt alter oculus. Hoc enim duntaxat mo-
 do licet ſuppositionem eius explicare, Vt cernas neceſſa-
 riuſ tibi eſt hic oculus, aut ille: non etiam hoc modo,
 Vt cernas neceſſariuſ tibi eſt hic oculus, vel neceſſariuſ tibi
 eſt ille: quandoquidem neuter determinatē acceptus ne-
 ceſſariuſ eſt, cum tamen alteruter in differenter ſit neceſſa-
 riuſ. Vt hæc ſuppositio cognoscatur duo potiſſimum tra-
 duntur

Primum do dūtur documēta. Alterū, Oē nomē, quod mediātē attingit
cumentum. virtus alicuius signi vniuersalis affirmatiū, accipitur cō-
fusē tantum, hoc est accipitur solum disiuncti, & ideo eius
suppositio solo descensu disiuncto explicanda est. Hoc mo-
do accipitur prædicatū propositionis vniuersalis affirmatiū,
vt huius, *Omnis homo est animal*, sic enim exponen-
dum est prædicatū, *Omnis homo est hoc animal*, aut illud.
&c. Nā si disiunctiū exponatur, hoc videlicet modo, *Omnis homo est hoc animal*, vel *oīs homo est illud animal*. &c,
falsa erit oratio, cum omnes simplices enunciationes, ex qui-
bus constat, sint falsæ. Dixi Mediātē, quia si nomen attin-
gatur īmediate, accipitur distributiū, vt vox, *Homo*, in
eadē illa propositione, quæ nūc proposita est. Huius docu-
mēti causa, & aliorū, quæ tradētur deinceps, notāda sunt
duo dialekticorū pronunciata. Primū est. Signum positū
in vna categorica enunciatione non attingit virtute sua,
vllum vocabulum alterius. Hinc colliges, in hac copulati-
ua enūciatione, *Omnis homo est ad malum procliuis*, & ta-
men aliquis homo est probus, Signū, *Omnis*, non attingere
virtute sua nomen, *Homo*, in posteriori categorica positū,
atq. iccirco nihil signū illud impedire, quo minus eiusmodi
nomē eo loco accipiatur determinatē, vt re vera accipitur.
Secundū est. Virtus signorū, & negationum, quæ sunt par-
tes vnius extremi (subiecti nimirū, aut prædicati) nō atti-
gunt alterū extremū. Tunc autē signū, & negatio dicitur
pars alicuius extremi, cū nō reddit propositionē, in qua est

Prior regula

Posterior.

vniuersalem, aut particularē, aut negatiuā. Verbi causa si
 dicas, Quidā homo omnē professus scientiā, est improbus :
 Quidā Geometres nullam habēs rerum naturalium expe-
 rientiā est doctus: Quidā nō Dialecticus optimē disserit :
 si (inquā) ita dicas, signa Omne, Nulla, & negatio Non,
 erunt partes subiectorū, quia nulla dictio earū reddit pro-
 positionem suā vniuersalem, aut negatiuā, cū omnes sint,
 procul dubio particulares, & affirmatiuæ. Hinc colliges,
 prædicata istarū trium propositionū non attingi à virtus
 te signorū vniuersalim, aut negationis præcedentis : neq;
 esse opus vt harū dictiōnū causa accipiātur cōfusē, quin po-
 tiū, perinde accipi determinatē, ac si eiusmodi signa, & ne-
 gatio nō præcederēt. Ex eo documēto, cuius gratia duo hæc
 attullimus pronūciata, colliges in his ppositionibus Socr. et
 et Plato est philosophus: Conibricæ & Eboræ eruditur iu-
 uētus: nōia Philosophus, & Iuuētus accipi confusē tantū:
 modo particula, Et, efficiat sensū copulatiū, quasi iungat
 has ppositiones, Socrates est philosophus, & Plato ē philo-
 sophus. Conibricæ eruditur iuuētus, & Eboræ eruditur iu-
 uētus. Nā cū particula, Et, hoc modo sūpta suppleat vicē
 signi vniuersalis affirmatiui (quasi dixeris. Vterq; nō est
 philosophus: vtrāq; in vrbe harū eruditur iuuētus) necesse
 est ex præscripto traditi documenti, vt nomina illa Philo-
 sophus, & Iuuētus, quæ à virtute talium quodammodo si-
 gnorū attingūtur, accipiātur confusē tantū, hoc est, disiū
 etim duntaxat. Itaq; non sic erit explicanda eorū supposi-
 tio

Cōfellarium
 primi docu-
 menti.

INSTIT. I DIALECT.

lio, uterq; horū est hic philosophus, vel uterq; est ille, &c.
utrāq; in vrbe eruditur hæc inuentus, vel in utrāq; eruditur
illa, &c. (Quandoquidem falsa esset utraquæ expositio)
sed hoc modo, Ut erg; horū est hic philosophus, aut ille. &c.
Vtrauis in vrbe harū eruditur hæc inuentus, aut illa. &c.

Aliud conse
derium. Ex eodem documento colliges. dictiones, quæ reguntur ex
verbis determinatis per aduerbia numeralia, accipi con-
fuse tantum, ut cùm dicimus, Bis, feci sacrū: Ter protuli
verbum, & similia. Est enim sensus, Utroq; duorum tēpo-
rum, feci sacrum: Quolibet trium protuli verbū. Undēfit,
ut sub nominibus. Sacrum, & Verbū, non sit descendendū
disiunctiūe hoc modo, Bis, feci hoc sacrum, aut bis feci
illud. &c. Ter protuli hoc verbum, aut ter protuli illud.
&c. (sunt enim huiusmodi expositiones falsæ) sed solū
disiunctiūm hoc modo, Bis, feci hoc sacrum, aut illud: aut
illud. &c. Ter protuli hoc verbum, aut illud, aut illud
&c. Si enim subiecta etiam resoluātur in ea, pro quibus
accipiuntur, licebit ita dicere, Semel feci hoc sacrum, aut
illud, aut illud. &cetera. & secundō protuli hoc verbum,
aut illud. &c, & iterū feci, hoc aut illud, &c. & secūdo protuli hoc verbū,
aut illud. &c. & tertio etiam protuli hoc, aut illud, &c.
Secundū do-
cumentum. quæ orationes apertissimè sunt veræ. Alterum documentū
est. Omne nomen personaliter acceptū, quod sequitur hæc
verba, Requiritur, Necessarium est, Debeo, Pollicor, De-
sidero, & alia huiusmodi, ad hunc videlicet modum, Ad
nauigandū

navigandū requiritur nauis: Ad degendum neceſſarius est
victus: Debeo aureum coronatū. Polliceor tibi equū. Desi-
dero cibū) accipitur confusè tantū. Nam sub huīusmodi
nominibus non licet descendere disiunctiū, sed solū disiun-
ctim, vt experienti apertissimū fiet. Sunt tamen nonnulli
adeò superstitionis ^{Recentiores} nonnulli quid
dicant. re, cū verba, quæ diximus, sequuntur nomina, hoc modo,
Nauis requiritur ad nauigandū: Victus neceſſarius est ad
degen dum. &c. Afferunt enim descendendum esse sub hu-
iusmodi nominibus disiunctiū, at quē idcirco propositio-
nes esse falsas. Verum hac in re, quæ tota pendet ex loquen-
di vſu, potius ego vulgi sententiā sequar, nec magnopere cu-
rabo, sequatur ne verba, an præcedat, vbi vtrunq; in eodē
ſensu videro vſurpatū. Deniq; potius ex vſu colligam do-
cumenta, quād positis vt libet regulis (quod ſc̄pe fieri vi-
deo) peruertam vſum.

Animadver-
te.

De ſuppositione Distributiua. Cap. 32.

SVppositio distributiua eſt, quæ explicatur deſcēſu co-
pulatiuo. Hoc genere ſuppositionis accipitur ſubiectū
huīus enūciationis, Oīs homo eſt animal, & prædicatū hu-
ius. Quidā homo non eſt iustus, & vterq; terminus huīus,
Nullus homo eſt ſensu expers: ſuppositio enī ſubiecti pri-
mæ ſic exponēda eſt, Hic homo eſt animal, & ille eſt aīal-
et cæteri eodē modo: prædicati autē ſecūdāe hoc paēto, Qui
dā homo non eſt hic iustus, nec eſt ille iustus, nec eſt ullus
alius

INSTITVT. DIALEC.

alius iustus: terminorum deniq; tertiae: (descendendo si-
mul sub utroque) hoc modo, *Hic homo non est hoc sensus*
expers, nec est illud sensus expers, nec est vnum aliud, &
ille homo non est hoc sensus expers, nec est illud sensus ex-
pers, nec est vnum aliud, & ceteri homines eodem modo.
Vt autem hæc forma suppositionis (quæ omnium est præ-
stantissima) cognoscatur, plura quam in ceteris traduntur

Primum do documenta. *Primum. Omne nomen commune, quod imme-*
sumentum.

diatè attingit virtus signi vniuersalis affirmatiui, accipi-
*tur distributiue, vt subiecta illius propositionis, *Omnis*
homo est animal, & huius. Vt quæ oculus est in capite, *Re-*
*mouenda tamen sunt quæ impediunt. Nam si dicas, nō om-**

nis homo est animal, impeditur distributio subiecti à par-

Secundum. *ticula, Nō, præfixa, vt mox patebit. Secūdū. Oe nomē cō-*

mūe, quod siue immediatè siue mediatè attigit virtus, alicu-
ius signi negatiui, aut negationis negatis, accipitur distri-
butiue, si modo sine eiusmodi signo, aut negatione nō acci-
pitur distributiue. Hoc modo, accipiuntur ambo termini

illius propositionis, Nullus homo est sensus expers, et præ-
*dicatum huius, *Quoddam* animal non est sensus expers,*
quia horum suppositio explicatur descensu copulatio.

Dixi, Negationis negantis, vt excluderem negationē, quā
vocant infinitantem, qualis est, quæ in his nominibus con-

tinetur, Noncorpus, Nonviens, & in ceteris huiusmo-

Negatio infinitans, di. Siquidem virtus negationis infinitantis non attingit,

nisi dictionem, cum qua componit vnum vocabulum: ne-

gatio

gatio verò negans, quæ videlicet non est pars alicuius no- Negatio ne-
 minis, aut verbi, negat quicquid post se iuenit, nisi sit pars gans
 alicuius extremitatis: ut supra diximus: qua ratione Maligna Cap. 31.
 tis naturæ à plerisq; appellatur, Vnde fit ut cum voce dici-
 mus, Non corpus est substantia, si negatio est negans, sen-
 sus sit, Neg, hoc corpus est substantia, neque hoc aliud cor-
 pus est substantia, neq; illud aliud. &c. quopacto enuncia-
 tio est vniuersalis, negatiua & falsa. Si vero negatio est in-
 finitans sensus sit, Quod neg, est hoc corpus, nec est illud
 corpus. &c. est substantia, quopacto enunciatio est indefi-
 nita, affirmatiua, & vera. Addidi, Si modò sine eiusmodi
 signo, negatione non accipitur distributiue, quia nega- Que nomina
 tio, sola ea nomina distribuit, quæ non inuenit distributa: distributne
 Nā quæ inuenit distributa, nō solū nō distribuit, sed etiā gatio
 reddit non distributa. Exempli causa, quia neuter terminus huius propositionis. Homo est lapis distributiue acci-
 pitur, iccirco si negatio initio proponatur, uterque distri-
 buetur: interiecta verò inter subiectum, & verbum, Est,
 solum prædicatum distribuet. At quia in his proposicio-
 nibus, Omnis homo est philosophus: Quidam homo nō est
 animal: Nullus homo est Grammaticus, Subiectū primæ,
 prædicatum secundæ, & uterq; terminus tertiae distribu-
 tiue accipiuntur: ideo si negatione initio præponas, hi ipsi
 qui distributiue accipiebantur, amittent eiusmodi distribu-
 tiuam acceptiōem: reliqui autem qui non distribueban-
 tur, distribuētur. Si quidem hæ propositiones, Non om-
 nis

INSTYTUT. DIALEC:

nis homo est philosophus: Non quidam homo non est animal: Non nullus homo est grammaticus, idem valēt atq. hæ:
 Quidā homo non est philosophus: Omnis homo est animal:
 Quidam homo est grāmaticus (vt ex libro tertio apertū
 est,) in quibus quidem enunciationibus id, quod diximus,
 facilē perspicies. Tertium documentum, Omnis casus obli-
 quis, ad quem terminatur virtus alicuius dictionis super-
 latiuæ, aut comparatiuæ, aut importantis diuersitatem,
 accipitur distributiue: vt in his enunciationibus, Leo est
 fortissimus bestiarum: Vrsus est robustior lupo: Miluus
 differt ab accipitre. Nam sensus primæ est, Leo est fortissi-
 mus oī bestiarū: secundæ verò, Vrsus est fortior oī lupo:
 tertiae: Miluus differt ab oī accipitre. Si tamen dictio cōpa-
 ratiua, aut quæ diuersitatem importat, terminetur ad obli-
 quū eius nominis à quo incipit cōparatio, aut diuersitas, vt
 si dicas, Homo est fortior homine, hō est alius ab homine,
 non omnino distribuetur obliquus. Nec enim sensus harū
 enunciationum est, quod aliquis homo sit fortior omni ho-
 mine, aut alius ab omni homine, sed fortior aliquo homine,
 & ab aliquo homine diuersus. Quartū. Omnis casus obli-
 quis, supra quem cadit dictio exceptiua, accipitur distri-
 butiue: vt si dicas, Omne animal præter belluam, est rati-
 onis particeps. Sensus erit, Excepta omni bellua. Quintū.
 Omnis dictio exclusiua præposita subiecto distribuit præ-
 dicatum: vt si dicas, Solum animal est fletus capax: Tan-
 tum homo loquitur. Hæ siquidem propositiones conuer-
 tuntur

Cap. 7.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

tūtūr in Vniuersales affirmatiuas, in has scilicet, Omne fles-
tus capax est animal: Omne, quod loquitur, est homo: nul-
lus autem terminus distribuitur in consequente formalis
consequentialē, qui nō fuerit distributus in antecedente.

De suppositione Copulata. Cap. 33.

SVppositio copulata est, quæ explicatur descensu copu-
lato. Quo suppositionis genere accipitur subiectum
huius propositionis, Omnia Elementa sunt quatuor, & hu-
ius, omnes cæli sunt decem, & similiū: quoniam eorū sup-
positio non explicatur nisi descensu copulato, vt ex dictis
patet. Per facile cognoscitur hæc suppositio: quo fit, vt nō
fit opus documentis. Animaduerte tamen, in solo plurali Aduerte.
numero posse nomen accipi copulatim, vt inductione patet
cum tamen & in numero plurali, & singulari possit accipi
confusè tantū, aut distributiū, vt ex his propositionibus
intelliges: Oēs magistratus sunt publici: Oēs magistratus est
publicus: Quidā magistratus sunt anui. Quidā magistra-
tus est annuus.

De suppositione distributiua pro singulis ge-
nerū, & pro generibus singulorū. Cap 34.

SVppositio distributiua, p singulis generū, est, quæ ex-Pro singulis
generum.
pli catur descensu copulatim enumerāte oīa ea indiui-
dua, p quibus nomē accipitur. Quod suppositionis gen^o cō-
uenit subiecto huius propositionis, Oē aīal moritur. Sic enī

INSTITVT. DIALEC.

descendendū est sub eo, Hoc indiuidū animalis moritur,
 & illud moritur, et sic cæt. Distributiua pro generibus sin-
 gulorum est, quæ explicatur descensu copulatiuo enumera-
 rante omnes species, pro quibus nomen accipitur. Quo pa-
 elo distribuitur nomen *Animal*, in hac propositione, Om-
 ne animal, quod à *Physico* definitur, est species, sic enim
 exponēda est eius distributio, Hoc animal cōmune, quod à
Physico definitur, est species, et illud animal cōmune, quod
 à *Physico* definitur, est species: &cæt. enumerando sola

Quid singula cōmunia, quia singularia non definiuntur. Dictione Sin-
 generum.

gulorum, significātur hoc loco indiuidua: verbo autem Ge-
 nerum, significātur species. Itaq; singula generum sunt in

Genera fin= diuidua specierum: genera vero singulorum sunt species
 gularū, quæ cōmunes indiuiduis. Ex his colliges, has propositiones esse

falsas: Omne animal fuit in arca Noe: Qui vna præditus
 est virtute, omnes reliquas virtutes habet, si verba illa,

Animal, & *Virtutes*, intelligantur distribui pro singulis
 generum: veras autem si pro generibus singulorum. Du-

plex verò tradi potest inter hæc duo suppositionum genera,
 discrimen.

Alterum est, Omne nomen, quod potest accipi
 pro generibus singulorum, posse accipi aliâs pro singulis ge-
 nerum, non autem è contrâ. Nam omne nomen, quod signi-

ficat plures species, ut vox *Animal*, *hominem*, *leonem*, &
 cæteras species animalis, significat etiam indiuidua om-

nia, quæ sub talibus speciebus continentur: non omne au-
 tem, quod significat plura indiuidua, plures etiam species

significat

significat, ut planum est in voce, *Homo*. Alterū discriminē, ^{Posterius dī} quod ex ipsis definitionibus colligitur est, sub nomen, quod accipitur distributiū, pro singulis generum, descendendū esse enumerando indiuidua: sub nomen autem, quod distribuitur pro generibus singulorum, descendendū esse enumerando species. Quanquam igit̄, qui vocātur nominales, ^{Aliter nomi} quia nullam naturam cōmūnem agnoscunt, iubēt des nales. cendere sub nōmē pro generibus singulorum acceptum, des censu quodam enumerante singula indiuidua, sub singulis speciesbus. Exempli causa, sub huius propositionis subiectum, Omne animal fuit in arca Noe, sic dicunt esse descendendū, Hoc animal huius speciei fuit in arca Noe, & illud illius speciei fuit in arca Noe, & sic singula ex singulis reliquarum. Verum hoc non est propriè exponere ^{Impugnatio} distributionem, pro generibus singulorum, id est pro speciesbus, sed pro quibusdam indiuiduis. Præterquam quod nonnunquam, falsus erit descensus: ut si hoc modo descendas sub nomen, *Animal*, positum in illa propositione, Omne animal, quod definitur a *Physico*, est species.

De suppositione distributiua simpliciter,
& cum exceptione. Cap. 35.

SVppositio distributiua simpliciter est, in qua nulla ex ^{distributiua} ^{simpliciter} exceptio intelligitur: qualis est suppositio nominis, *Ho-* ^{mo}, in trita illa propositione, *Ois homo est animal*, & in hac, *H y* ^{Statutū}

INSTITVT. DIALEC.

Distrib. cum exceptione. Statutū est oībus hominibus semel mori. Distributiuā cū exceptione, quā nōnulli accōmodā vocāt, ea est, in qua exce ptio aliqua intelligitur. Qualis est acceptio subiecti illius propositionis. Omne aīal fuit in arca Noe. Facilē enim intelligimus exceptionem aquatilium, quæ quidem in aquis degebant, & aliorum quorundam terristrīum, quæ aliter, Quid. i. meta morph. quām ex animalibus suā speciei, gigni poterant. Eadē sup positio cernitur in illis Poetæ verbis, Et quod tegit omnia cœlum: quæ etiam in diuinis literis est frequentissima, Iean. 1. x. ad Cor. 15. vt apud Ioannem cūm ait, Omnia per ipsum facta sunt: & apud Paulum, cuius hæc sunt verba, Nouissimè autē ini mica destruetur mors. Omnia enim subiecta sub pedibus eius. Et mox subiect exceptionē, quæ intelligenda est: cūm autē, inquit, dicat, Omnia subiecta sunt ei, sine dubio præ ter eum, qui subiect ei oīa. Ac de suppositione nominum hæc satis sunt. Sequitur, vt de ipsorum statu, ampliatione, distractione, & restrictione deinceps dicamus.

De Statu, Ampliatione, Distractione,
& Restrictione nominum.

Caput. 36.

Vbi conueni ant nominib. hæc affer tiones. **H**Æc quatuor accidentia nominum (seu potius sup positionum) conueniunt nominibus in enuncia tione categorica respectu eius temporis, quod per verbum principale adsignificatur. Nam cūm nomen

catego

categorie accipitur adaequatè pro ijs rebus, quæ existunt in tempore ad significato per verbum principale, tūc habet statum suæ suppositionis. Cūm pro pluribus, tunc ^{Ampliatio.} ampliatur. Cūm autē pro ijs tantum, quæ sunt in alio quo. ^{Distractio.} dam tempore diuerso à tempore verbi, tunc distractur. Cūm verò eius status, ampliatio, aut distractio, additione ^{Restrictio.} alicuius vocis ad pauciora contrahitur, tunc denique restrin gitur. Exempli causa, in illo sophismate, quod ab Aristotele proponitur, Qui surgebat, stat, sedens surgebat, ergo sedens stat, prædicatum maioris propositionis habet statū suæ suppositionis, quoniam accipitur pro solis statibus in tempore præsenti, quod ad significatur per verbū principale, quod est ipsum met prædicatū. Eodem modo prædicatum minoris, & abo termini cōclusionis habet statū suæ suppositionis, quia prædicatū minoris accipitur adaequatè pro ijs, qui surgebat iuxta differētiā sui tēporis: prædicatū cōclusionis pro ijs, qui stat in suo tēpore: id est præseti: & subiectū cōclusionis pro ijs omnibus, ac solis, qui nunc sedent iuxta differentiam temporis verbi, Stat: id quod in causa est, vt conclusio vera esse non possit. At verò subiectū minoris propositionis planè ampliatur, seu (quod idem est) amplè accipitur, cūm sumatur pro ijs, qui nunc sedent, aut ante sedebat, vt ait Aristoteles: ex quo fit, vt enuntiatio vera esse valeat. Denique subiectū maioris distractū est respeictu temporis verbi principalis, quia tempus verbi principalis, est præsens, ipsum autem verbum, quod subiicitur,

Hh iij accipitur

accipitur pro rebus præteritis dūtaxat idest, pro ijs tātū, qui ante surgebāt. Quòd si hoc modo dicas, Qui heri surgebat, stat hodie, sedēs nudius tertius, surgebat heri. &c. restringes statū verbi, Stat, in maiore, & verbi, Surgebat, in minore, atq; ampliationem participij, Sedens, in eādem minore, & distractionē verbi, Surgebat, in maiore, ut satis apertū est. Eodē modo restringes statū terminorū con-

Verbū principale.

clusionis si dicas, Sedēs in cathedra, stat in via. Note verbū principalis, intellige hoc loco, verbū, quod includit copulā pricipalē propositionis, aut copulā ipsā, cūm ipsa explicite ponitur. Exēpli causa, in illa sumptioē, Qui surgebat stat, verbū, Stat, est principale, quia includit copulam principalem, ut patebit, si hoc modo resoluas enunciationem, Qui erat surges, est stās. Nam illud, Est, potior est copula, quā illud, Erat, cūm neclat prædicatū enunciationis cum subiecto. Atq; hæc etiam ipsa copula, Est, in proxima enunciatione, in qua explicite ponitur, Est, verbū principale. Perspicuum est igitur, quid sit status nominū, categore

Cur hic de dī matumūe, quid ampliatio, distractio, & restrictio. Scio, distractio fī at mentio.

stractionem, (vel quo malueris verbo tertiam illam affectionem appellare) à Dialecticis tractari nō solere. Verum cū ea à ceteris tribus planè distinguatur, non mihi visa est prætermittenda.

Quo duplex sit status, ampliatio, distractio, & restrictio.

Cap.

Caput. 37.

Status nominū triplex est, præsentis nimirū tēporis, ^{status nomi} ^{nū triplex.} præteriti, & futuri, iuxta tres differentias temporū, quæ principali enunciationis verbo adsignificari possunt. Primus cernitur in terminis huius propositionis, Sedens differit. Secundus in terminis huius, Qui sedebat, disserebat. Tertius in huius, Qui sedebit disserset. Ampliatio vi-
 detur quadruplex. *Vna*, ad præsentia, & præterita, quo-
 paclō accipiebatur subiectum illius propositionis, Sedens
 surgebat. Altera, ad præsentia & futura, qualis cernitur
 in subiecto huius, *Viuens* morietur. Est enim sensus, Qui
 viuit, aut viuet, morietur. Tertia ad præterita, præsentia,
 & futura, qualem experieris in subiectis harum enuncia-
 tionum, *Natus* morietur: *Moriturus natus est*. Sensus
 enim prioris est, Qui natus est, aut nascitur nunc, aut nas-
 cetur adhuc, morietur. Nam ratione cuiuslibet horum
 potest enunciatio esse vera. Sensus autem posterioris, hic
 est, Qui moriturus adhuc est, aut moritur nunc, aut mor-
 tuus iam est, natus est. Quarta ad præterita, præsentia
 futura, & ad ea, quæ nil repugnat esse, & si nunquam fu-
 erint, nec sint, nec futura sint, quæ quidem possibilia vo-
 cantur: quopaclo accipiuntur termini huius propositio-
 nis, *Omnis homo est animal*. Habet enim hunc sensum, Om-
 nis homo, qui est, aut fuit, aut futurus est, aut alijs esse
 potest, est animal quod fuit, aut est, aut erit, aut certe

Hh iij eſe

Ampliatio esse potest. Addunt alij quintam ad præterita, præsentia, alij addunt. futura, possibilia, & imaginabilia, hoc est quæ solū in mente esse possunt: quopacto dicunt accipi hoc nomen Bellua, in hac ipsorum propositione, Homo imaginari est bellua. Sed hoc mihi nō videtur necessarium. Nam dictio Bellua in proposita enunciatione non accipitur pro bellua fictitia, Sed pro vera bellua, quam tamē ita affirmamus de homine, ut non dicamus, hominem esse veram belluam, quod falsum esset, Sed, fangi veram belluam, seu, esse fictè veram belluā. Itaq; nomina rerum, quæ ab operatione intellectus haud pendent, non videntur ampliari ad res fictitias, quas re vera non significant, Sed summū ad possibiles. De nonminibus autem rerum fictiarum, cæterarumq; quæ ab ope-

In fine capi ratione intellectus pendent, paulo post dicemus. Hoc vñ
tis.
Nomen, quod in omnibus ampliationibus obseruandū est, Nomen, quod
amplè accipi amplè accipitur, semper accipi disiunctim respectu harum
tur, semper accipi disiū. differentiarum, esse, fuisse, fore, & posse esse, siue amplia-
etim respectu se extēdat ad omnes, siue ad tres, siue ad duas: id quod
etū esse, fui- se. & cæte. ex suprà positis exemplis licet intelligere. Ratio vero hu-
ius rei est, quia cūm dico, exempli causa, Omnis homo est ani-
mal (cuius enūciationis subiectum amplissimè accipitur)
nō hoc tantum significo copulatim, quod oīs hō, qui fuit,
& est, & erit, & esse potest, sit animal (sic enim, qui modo
nō esset, aut non fuisse, aut non esset adhuc futurus, non
esset animal) sed quod omnis, qui est, aut fuit, aut futurus
est, aut certè alias esse potest, sit animal: quis sensus, omnes
omnino

minino hoīes significat esse animalia. Id quod facile perspī
cies in reliquis. Sed quanquam omne nomen, quod amplia-
tur accipiatur, disiunctim respectu illarum differentiarū,
esse, fuisse, fore & posse esse, siue omnium, siue quarūdam,
ut dictum est: respectu tamen ipsarum rerum, multo etiā
aliter accipi potest. Verbi causa, in his ppositionibus, Oē ri-
dens plorauit: Quoddā aīal plorauit: vtrūq; subiectū acci-
pitur disiunctim respectu duarū primarū differentiarū ip-
sius nimirū esse, & fuisse: At respectu rerū, illud prius acci-
pitur distributiū, hoc autem posterius, disiunctiū. Vnde
fit, ut prior propositio hoc modo sit exponēda, Hoc, quod
est, aut fuit ridens plorauit, & hoc aliud, quod est, aut fuit
ridens plorauit, & illud aliud similiter, & sic cætera copu-
latiū. Posterior autem hoc modo, Hoc animal quod est,
aut fuit, plorauit, vel illud aliud animal, quod est, aut fuit,
plorauit, & ita cætera disiunctiū. Id quod in cæteris faci-
lē intelliges si tenes ea, quæ de suppositionibus dicta sunt.
Distractiones sunt sex. Prima, cūm vox accipitur pro præ-
sentibus duntaxat, & verbum principale est tēporis præ-
teriti, ut si dicas. Qui docet didicit. Secunda cūm ecōtra-
rio vox accipitur pro solis præteritis, & verbū principa-
le est temporis præsentis, ut si dicas, Edoctus docet. Ter-
tia, cum vox accipitur pro solis præsentibus, verbum autē
principale est temporis futuri, ut si dicas, Qui viuit mo-
rietur. Quartā, cūm contrā vox accipitur pro solis futu-
ris, verbum autem principale est præsentis temporis, ut si
dicas.

Animaduera-
te.

Distractiones sex.

INSTITVT. DIALEC.

dicas, Moriturus nascitur. Quīta, cūm vox accipitur pro
præteritis, verbum autem principale est futuri temporis,
vt si dicas, Qui natus est morietur. Sexta, cūm vicissim
vox accipitur pro futuris, verbum autē principale est tem-
poris præteriti, vt si dicas. Qui morietur natus est, Insub-
ieclis harū omnium enunciationū cernitur distractio, quo-
niam accipiuntur pro rebus, quæ continentur in alio quodā
tempore diuerso à tempore verbi principalis, vt satis apertū
est. In prædicatis autem cernitur status, quoniam accipiun-
tur adæquate pro ijs rebus, quæ continentur in tempore ver-

Restriictiōes, genere tres, bi principalis, vt ex documentis intelliges. Restriictio ge-
nere quidem triplex est: status, ampliationis, & distracti-
onis. Specie verò tot sunt restrictiones, quot status, ampli-
ationes, & distractioes. Itaq; sunt tredecim specie. Qua-

rū omnium exēpla cernes in subiectis sequētiū enūciatio-
nū. Sedens in cathedra, disserit: Qui sedebat in cathedra,
disserebat: Qui sedebit in cathedra, disseret. Hæc sunt exē-
pla restrictionum status. Ampliationis autem hæc sunt.
Sedens in cathedra, surgebat: Vt uens hodie, morietur:
Moriturus cras, natus est, Homo, qui est, est animal.
Distractionis deniq; hæc sunt, Qui docet Philosophiam,
didicit: Qui viuit lautè, morietur: Moriturus cras, na-
scitur: Qui natus est heri, morietur: Qui morietur se-
nex, natus est. Quibus autem vocibus adiectis soleat fi-
eri restrictio, inferius vt cung; docebimus. Duo tamen sunt
hoc loco animaduertenda, antequam ad documenta veni-

Cap. 40.

Prior aliad
uersio

amus

amus. Alterum est, aliter explicandum esse statum, ampliationem, & reliquas duas affectiones in nominibus absolutis, aliter in connotatiis. Prolati usq; his duabus enūciationibus, Homo Disputat: Dialecticus disputat: sic explicabimus statū subiecti prioris: Homo qui est, disputat: posterioris autem hoc modo, Qui est Dialecticus disputat. Propositis itē his duabus, Homo disputauit, Dialecticus disputauit: sic erit explicāda ēpliatio verbi Homo: Homo, qui est, aut fuit, disputauit, verbi autem Dialecticus, hoc modo: Qui est, aut fuit Dialecticus, disputauit. Atq; eodem modo in cæteris. Itaq; nomen absolutum in explicazione facienda subiectendum est ipsi verbo, Est, aut Fuit, & cæt: nomen autem connotatiuum prædicandum est interpositu verbi, Est, aut Fuit, & cæte, de pro nomine relativio rei connotatæ. Alterum est, hæc quatuor accidentia, quæ hactenus nominibus rerum realium accommodauimus, vocabulis etiam entium rationis, & rerum fictarum suo quodam modo conuenire. Hoc enim tantum interest, quod esse, fuisse, fore, & posse esse, non sunt in his accipienda pro esse, fuisse, & cæteris in rerum natura, (quod vocant à parte rei) sed pro obiecti intellectui, obiectum esse, obiectendum fore, ac posse obiecti. Entia siquidem rationis, & res conflictæ, seu commentitiae, hoc tantum esse habent, quod obiectantur meti, seu (vt dici solet) quod sint obiectiū in intellectu, Atq; vt in una re, vel alterā id, quod diximus, intelligas: in his propositionibus,

Posterior a
nimaduersio

Qua ratione
quatuor ex-
plicatæ affec-
tiones nomi-
nū, cōneniāt
nominibus
entū ratio-
nis, & rerū
fictarum.

Genus

Genus prædicatur: Chimæra cogitatione concipitur: subiecta habent statum suæ suppositionis pro suis significatis, quæ nunc in tempore præsenti obijciuntur menti. In his vero, Genus prædicabatur: Chimæra cogitatione concipiebatur: subiecta accipiuntur amplè, pro suis nimirum significatis, quæ nunc obijciuntur menti, vel antè obijciebantur. Quanquam in hoc genere nominum non propriè cernuntur huiusmodi affectiones.

Nota bcs.

Documenta quædam ad statum nominū cognoscendum. Cap. 38.

Primum documentum. hic accipitur verbum proprie.

VT igitur statum nominum, categorematum ué facilius cognoscas, hæc accipe documenta: Primum. Omne verbū, quod nec restringitur, nec ampliatur, nec distractatur, habet statum secundū tempus principalis copulæ. Ut si dicas, Homo sedet: Homo sedet: Homo sedebit: verbum, Sedet, accipietur ad æquate pro ijs, qui nunc sedent: Sedit pro ijs qui sederunt: Sedebit, pro ijs, qui sedebunt. Quod si dicas, Homo sedet in cathedra, verbum, Sedet, non habebit statum suæ suppositionis, quippecum, restringionis causâ, nō accipiatur pro omnibus sedentibus hoc tempore. Si vero dicas. Sol splendet, in qua propositione (quia necessaria est, termini ampliantur, ut post dicemus, verbū, Splendet, non accipietur pro solis nūc splendentibus, atq. ita non habebit statum suæ suppositionis. Quod si dicas,

Qui

Qui dormiuit, vigilat, verbum, Dormiuit, & si adæquate accipiatur pro ijs, qui dormierunt, proindeq; habeat statū in ea propositione, quæ includitur insubiecto, tamen quia distrahitur respectu verbi, Vigilat, non habet haud dubiè statum in ipsa principale enunciatione. Id autem, quod di Extēditurdo xi de verbis, intelligendum est etiam de ijs, quæ apponuntur cumentum. verbis. Exempli causa, si dicas, Hic Dialecticus afferit probabiles rationes: Hic Orator dixit ornata oratione: Hic Grāmaticus profert emendatū sermonē: illud, Probabilis rationes, accipietur adæquate pro ijs rationibus, quæ hoc tempore afferuntur: illud verò: Ornata oratione, adæquate pro præteritis: illud deniq; Emendatum sermonem adæquate pro futuris: sicq; huiusmodi apposita habet statum suæ suppositionis. Cæterum nomine appositorum nō Quid nominis intelligas omnia, quæ adduntur verbis, sed ea duntaxat, ne apposito rū intelligens quæ manant ex actione verbi, ut quæ nunc diximus, aut dum passionem inferunt, ut si dicas Lignum patitur calorem: Audio concentum. Nam aliōqui non est necesse, ut ea, quæ apponuntur, habeant statum iuxta tempus verbi, ut si dicas, Theologus aperit mysteria: Philosophus disserit de tonitruo. Nec enim necesse est, ut verba hæc Mysteria, & Tonitruo, accipientur pro ijs tantum rebus, quæ nunc existunt, ut satis apertum est. Secundū. Omne subiectum propositionis affirmatiæ, ac præsentis temporis, cuius prædicatū non potest subiecto cōuenire, nisi supposita existētia subiecti, habet statū præsētis temporis. Ut si dicas,

omnis

omnis homo est albus. Accipitur enim subiectū ad e quātē
pro omnibus, ac solis hominibus, qui nunc existunt, quādō
quidē si tantū hi essent albi, concederetur haud dubiē pro-
positio: quod tamen non fieret, si prædicatum non suppo-
neret existentiam subiecti, ut in his propositionibus, omnis
homo est animal, Omnis homo est, & similibus, quod paulo
post dicendum est. Eadem de causa non sunt ad hoc docu-
mentum, quasi ad normam, dirigendæ enunciationes illæ,
Cæci vident, Claudi ambulant: & aliæ huiusmodi, quæ in
diuinis scripturis reperiuntur, quia prædicata nō supponū
existentiam eorum subiectorū, quæ in ipsis exprimuntur.

Documenta ad ampliationem nominum
cognoscendam. Cap. 39.

A De cognoscendam verò ampliationem permulta, &
per vtilia tradi possunt documenta. Primum. Omne
uomē, quod reddit suppositū verbo adiectiō præteriti tē
poris, accipitur apłe pro præteritis, & præsētibus. Exem-
pla sunt, *Templum ædificatum est: Muri corruerunt: Om-
nis senex fuit puer.* Sensus enim primæ hic est, *Templum,*
quod fuit, aut est, ædificatum est. Secundæ, *Muri,* qui sunt
aut fuerunt, corruerunt. Tertiæ. *Omnis, qui est, aut fuit se-
nex, fuit puer: Quodnam verò nomen reddat suppositum*
verbo, vel prima rudimenta Grammaticæ tradunt. *Dixi,*
Verbo adiectiō, quia de verbo, Est, quod substatiū appelle-
latur

latur, alia ratio est. Si enim dicas, *Omnis homo fuit, nomen Homo, non accipietur tantum pro præteritis, & præsentibus, ut paulo post dicemus. Idem dices de suppositis, subiectis, ut prædictorum habentium sensum verbi adiectiui præteriti temporis. Verbi causa, quia idem est dicere, Homo fuit albus, atq; si dices, Homo albuit: & Senex fuit adolescens, atq; Senex adoleuit: efficitur, ut subiecta perinde amplientur in prioribus, atq; in posterioribus. Pari ratione, si verbum adiectiuum acceptum fuerit in significacione substantiui, non erit necesse ut subiectum accipiatur pro præteritis, & præsentibus duntaxat: ut si dicas, Omnis homo extitit: Omnis homo vixit, &cæt. Siquidem de suppositis horum, atq; de supposito verbi substantiui idem est iudicium. Addendum tamen est, huic documento, Modò remoueantur ea, quæ impedit possunt, ut status, distractio, restrictio, & si quæ sunt alia: quæ moderatio cæteris etiā documentis adhibenda erit. Secundum. Omne nomine, quod reddit suppositum verbo adiectiuo futuri temporis, accipitur amplè pro futuris, & præsentibus. Exempla. Templo aedificabitur: Muri corruerūt, Omnis homo morietur. Sen^{Vtilitas quæ} sus enim primæ hic est, Templo, quod est, aut erit, aedificabitur: &cæt. His duobus documentis expones multas enūciationes veras, quæ primo affectu videtur falsæ, ut, Puer senuit: Vir adolescet. Quod enim hæ sint veræ, tū ex his, Senex fuit puer: Adolescens erit vir, quæ in illas conuertuntur: intelliges, tum etiam si inseras in subiectis alia no-*

Moderatio]

Secundum-

dā horū do-
cumētorum

mi-

I N S T I T U T . D I A L E C :

mina hoc modo, Puer Isaac senuit: *Vir pessimus* *Ante-*
christus adolescat: quæ orationes per spicuam habent veri-
tatem, Nil ergo ambiguitatis erit, si iuxta primum docu-
mentum priorem enunciationem sic exponas, Qui est vel
suit puer, senuit: posteriorem autem iuxta secundum, hoc
modo. Qui est vel erit vir, adolescat. Aliæ multæ sunt pro-
positiones, quarum obscura & latens veritas his documen-
tis aperitur. **Tertium.** Omne nomen rei, quæ dicitur inci-

pere esse, amplè accipitur pro præsentibus, & futuris, nomē
autē rei, quæ dicitur definere esse, accipitur amplè pro præ-
sentibus, & præteritis. Exempla sunt, *Anima huius pue-*
ri nunc incipit esse: Motus huius lapidis nūc incipit: Hic
homo nunc definit esse: Motus huius lapidis nunc definit.
Prima enunciatio sic intelligitur. Anima huius pueri, quæ
nunc primum est, aut proximè post hac erit, incipit nunc
esse. Secūda sic, Motus huius lapidis, qui motus nūc primū
est, aut proximè post hac erit, nūc incipit. Tertia sic, Hic
homo, qui nunc tandem est, vel proximè antehac fuit, nunc
esse definit. Quartas sic. Motus huius lapidis, qui motus
nunc tandem est, aut proximè antehac fuit, nunc definit.
Quartum. Cum oratio asserit aliquid esse aut fuisse prius
tempore, quam aliud, tum nomen rei posterioris amplè acci-
pitur pro ijs omnibus, quæ sunt, aut fuerunt in differentia
temporis ad significata per verbum, & in sequente, aut se-
quentibus: cùm autem asserit, aliquid esse, aut fore poste-
rius tempore, quam aliud, tum nomen rei prioris accipitur
amplè

amplè pro ijs omnibus, quæ sunt aut erunt in differētia tē
poris ad significata per verbum, & in præcedente, aut præ-
cedentibus. Exēpli causa, si dicas, Lutherani sunt priores
Antichristianis, intelligendi sunt hoc nomine ij, qui sunt,
aut erunt Antichristi sequaces. Si vero dicas, Pelagiani fu-
erūt priores Lutheranis, intelligendi sunt hac voce, qui fu-
erunt, aut futuri sunt Lutherani. Quòd si dicas, Lutherani
sunt posteriores Pelagianis, accipienda est hæc dictio, p.
ijs, qui sunt aut fuerunt Pelagiani. Si autem dicas, Anti-
christiani erunt posteriores Lutheranis, accipiendū est hoc
vocabulum pro ijs, qui erunt, aut sunt, aut fuerunt Luthe-
rani. Quintum. Vocabula propositionū necessariarum, nisi Quintum.
quid obstet, amplissimè accipiūtur, hoc est, pro omnibus re-
bus, etiam possibilibus, quas significat. Ut si dicas, Homo
est animal: Homo non est lapis. Idem dici solet de terminis
impossibilium, vt harū, Homo est lapis: Homo non est ani-
mal, Quod si dicas, Homo qui est, est Animal, nomen Ho-
mo, non accipitur, nisi pro hominibus, qui modò extant. Im-
pedit enim restrictio ampliationem. Si etiam dicas, Homo
est animal rationale, dictio, Animal, non extēdetur ad bru-
ta etiam animantia, vt in illa, Homo est animal, extende-
batur (distinctim tamen) quia restringitur à voce Ratio-
nale. Sextum. Cùm verbum substantiū, aut aliud, quòd
idem valeat, absolute prædicatur de subiecto, tum subie-
ctum ampliatur, etiam ad possibilia. Hac de causa negan-
tur hæc propositiones, Omnis homo est: Omnis homo fuit:

Sextum.

Ii Omnis

Omnis homo erit. Potest etiam hæc propositio negari,
Omnis homo fuit, aut est, aut erit, cum multi homines esse
possint, qui nec fuerunt, nec sunt, nec futuri vñquā sunt.

Septimum.

Septimum. Subiecta propositionum negantium ampliantur ad possibilia etiam. Ut si dicas, Quidam homo non sedet. Quod enim subiectum huius enunciationis accipiatur pro præteritis etiam, & futuris, ac possibilibus, ita confirmo. Accipio nomen Neronis, qui fuit, nec iam est, item q. Antichristi, qui futurus adhuc est, item cuiusdam hominis possibilis, qui nec fuerit, nec sit, nec futurus sit, quiq. appelletur (si placet) Ioannes. Nonne de quolibet horum falso affirmabis quod sedeat? Planè falso. Igitur verè dices, quod non sedeat. Cum igitur ex qualibet singulari enunciatione rectè colligatur particularis, efficitur, ut illa sit vera, Quidam homo non sedet, etiam si nullus sit homo eorum, qui modo extant, qui non sedeat. Accipitur ergo subiectum eius non modo pro ijs hominibus, qui modo extant, sed etiam pro omnibus, qui extiterunt, extabunt, & existere possunt, etiam si nunquam futuri sint. Quod si quis obijciat, fore hoc pæcto duas contradicentes simul veras, hanc scilicet, Omnis homo sedet (posito nimis, quod omnes, qui nunc extant, sedeant) & illam, Quidam homo non sedet, ut probatum est.

Obiectio.

Occurres, has quidem facta hypothesi, quā diximus, esse simul veras, nō tamen esse contradicentes. Nam subiectum

Solutio.

ampliatur ad possibilia etiam. Ut si dicas, Quidam homo non negat.

negatiæ latius extenditur, quam subiectum affirmatiæ. Ut ergo sint contradicentes, necessario subiectum negatiæ contrahendum est ad homines, qui ~~nunc~~ extant, pro quibus adæquate accipitur subiectum affirmatiæ, ut patet ex posteriori documento status.

Nonnulla de distractione & restrictione.

Cap. 40.

Distractio, ex vi quidem verborum, nunquam repe-
ritur, nisi in verbo minus principali, aut in parti-
cipijs, & horum appositis, ut in exemplis suprà positis
perspicies. At in sacris literis nonnunquam cernitur in-
subiectis connotatiuis, ut cùm Dominus ait cæci vident:
claudi ambulant. & cætera: Nam sensus est, Qui erant
cæci, vident: Qui erant claudi, ambulant. & cætera: Nec
enim subiecta istarum enunciationum ampliantur ad præ-
teria & præsentia (quod aliquis forte suspicabitur) quia
prædicatum repugnat præsentibus, nec vlla hic est vox,
aut materia, quæ sit (ut ita dicam) ampliatiua.

Restrictio aliquando fit additione adiectivi, ut si dicas, Quā multis
modis fiat re-
strictio
Aristoteles fuit Philosophus eximius.

Aliquando appositione nominis, ut si dicas, Apostolus

II iij

Petrus

Petrus fuit primus Christi vicarius. Aliquādo adiectione casus obliqui, vt si dicas, Facies hominis spectat cælū. Aliquādo adiunctio aduerbio, vt si dicas, Plato disputauit acutissimè. Aliquando interposita oratione, vt si dicas, Omnes res naturales, quæ gignuntur, intereunt. His ferè modis fit restricō, siue status, siue ampliationis, siue distinctionis. Oratio verò interiecta, quæ constat ex pronomine relatiuo, et verbo, Est, vocatur à recentioribus peculiari vocabulo. Copula implicationis, vt si dicas, Omnis homo, qui est, morietur. Duo tamen sunt hoc loco notanda. Alterum est, dictionem, aut orationem, quæ in uno extremo ponitur, non restringere alterum extremum, sed eam dum taxat vocem, quæ in eodem extremo est. Verbi causa, hæc vox, Rationale, in hac enunciatione, homo est animal rationale, non restringit vocem, Homo, quæ subiicitur, sed vocem Animal, quæ in eodem prædicato cum ipsa simul coniunctio tinetur, & ita cæteræ. Alterum est, nullam fieri restrictionem, cum additur vox, qua efficitur, ut nomen, quod propriè accipiebatur, accipiatur impropriè. Exempli causa, si nomine, Homo, in hac enunciatione, Homo est in atrio, addas dictionem, Depictus, dicasque Homo depictus est in atrio, aut in hac, Homo iacet in via, addas dictionem, Mortuus, dicasq, Homo mortuus iacet in via, non restringes sanè eius nominis suppositionem, sed mutabis in impropriam.

Nam quod penitus tollitur,
nec

Prior anis
maduersio.

Posterior a^z
nimaduersio

nec ampliatur, nec restringitur. Huiusmodi ergo adiectionibus non restringitur suppositio, sed alienatur, ut recentiores dicunt. Hæc facilia sunt, nec indigent documentis. Reliquum est igitur, ut de appellatione nominū dicamus.

De Appellatione. Cap. 41.

Appellationis nomen varie à Dialecticis usurpatum. Quid appellatio noī est. Qui tamen aptius, & melius appellationis voce vtū intelligendū tur, intelligunt hoc vocabulo denominationem, qua vna dicitur. fit. Etio aliam denominat. Exempli causa, si dicas, Socrates est bonus citharædus, dicitio, Bonus, dicitur appellare dictionem Citharædus, non autem dictionem Socrates, quia non hanc, sed illam denominat. Nec enim sensus est, quod Socrates sit bonus, & citharædus, sed quod sit pulsandi citharam, & canendi arte peritus. Huius affectionis vocum inter se, ut rei non ignorandæ, nec contemnendæ, saepè mentionit Aristoteles, ut in libris de Interpretatione, & Elenchorum, nullo tamen eam certo vocabulo usquam nominavit, quæadmodum nec superiores nominū affectiones. Itaq; res vetus est, vocabulū recentius. Appellatio igitur est de nominatio, qua vna dicitio aliā denominat. Atq; ipsum de nominare, est appellare: & dicitio denominans, dicitur appellans. Notāda sunt tamen duo discrimina inter dictionē appellante, & appellata. Alterū est, dictionē appellante se per esse adiectionem: aut velut adiectionā: appellatam vero, Primum discritum inter vocabulum et appellatam. 2. de inter. 2. elench. 4. Appellatio quid. 2. elench. 4. Li. ij esse et appellata

INSTITUT. DIALEC.

esse substantiuam, aut velut substantiuam. De adiectiua & substantiuam exemplum allatum est. De ipsis vero, quorum altera est velut adiectiua, altera velut substantiuam, haec capi exempla. Socrates est egregie doctus. Socrates est mediocriter doctus. Siquidem haec aduerbia, Egregie, & Mediocriter, non sunt adiectiua; nec nomen Doctus est adiectiuum. Sed tamen illa, quia denominant, sunt quasi adiectiua: hoc vero, quia denominatur, est quasi substantiuum.

Secundum dis Alterum discriminem est, dictionem appellante semper accipiendam esse secundum formale significatum: dictionem vero appellatam, interdum accipi secundum formale, ut in exemplis adductis, interdum secundum materiale, ut si dicas, Hic citbarædus est bonus. Neg enim sensus est, quod sit bonus pulsandi & canendi artifex, sed quod sic homo bonus, seu virtute præditus. Scio apud multos denominationem, qua dictio secundum materiale significatum denominatur, non vocari appellationem: sed non est cur adeò presso loquendum sit, ut huiusmodi denominatio non sit appellatio.

Cur dictio ap pellas semper si ea sumatur secundum materiale significatum, fiet sane secundum formam significatum nominanda. Alia ratio est in dictione denominante. Nam loco denominationis, quedam eiusdem rei puerilis, ac nungatoria repetitio: ut si cum dicimus, Socrates est homo, pa-

Duplex aps bus, sensus sit, Socrates est homo homo. Ex his ergo duplex appellatio colligi potest: altera, qua vocabulum deno-

minaetur secundum ipsius significatum: altera, qua secundum materiale. Diuidi etiam solet appellatio in rea- sionis. lens

rationis. Appellatio realis est, cum dictio, quae appellat significat ens reale, ut in exemplis supra positis. Appellatio vero rationis, cum dictio appellans significat ens rationis, ut si dicas, Homo est species. Nec mireris quod in exemplu dictioris adiectiuæ, aut velut adiectiuæ affixæ nomine Species, quod est substantiuum. Ois enim dictio connotativa, cuiusmodi est nomine species, potest dici comparatione nostris connotati, seu potius rei connotata, quasi adiectiuæ.

Documenta ad cognoscendam nominum appellationem. Cap. 42.

Tandem ad cognoscendam nominum appellationem Primum. docē
mentum. tria haec accipe documenta. Primum. Nomen adiectiuum, aut quasi adiectiuum, quod prædicatur de aliquo subiecto habente materiale significatum appellat materiale significatum subiecti, nisi significet accidens rationis. Ut si dicas, Hic citharædus est bonus: Homo sedet: Christus fuit semper. Nam prædicatum primæ propositionis appellat hominem, qui est citharædus, non autem citharædum, ut citharædus est. Prædicatum vero secundæ appellat aliquem hominem ex singulis, non autem hominem communem: singuli autem homines, & si propriè non dicuntur materialia significata vocis homo, tamè quia sunt significata mediata, possunt modo aliquo materialia significata nūcupari. Prædicatum quoq; tertie appellat verbum diuinum, quod est D. Tho. 3. p.
q. 16. quodā

INSTIT. DIALECT.

quodāmodo materiale significatum nominis Christus, non autem Deum incarnatum, quod est formale significatum eius. Hinc fit, vt negemus hanc propositionē, Christus est factus, quia significat ex ui appellationis participij Factus, verbum diuinum esse factum. Dixi, Nisi significet accidēs rationis, quia eiusmōdi prædicata appellat formalia, ac īmediata significata subiectorū, modō nihil obstat. Vt si dicas, homo est species, Homo prædicatur de pluribus. His enim prædicatis appellatur, seu denominatur homo cōmūnis, et abstractus, non autem aliquis ex singulis. Hinc fit, vt negemus has propositiones, Animal est species infima, Homo est indiuiduū quid, quia prior significat, animal cōmūne hominī & bestiæ esse speciē infimā, posterior autem, hominem cōmūnem omnibus indiuiduis hominibus esse quid indiuiduum. Addidi, Modō nihil obstat, quia multis modis potest huiusmodi appellatio impediri. Verbi gratia, si dicas, Hic homo est species, Omne animal est genus, dictiones, Hic, & Omne, impedimēto erunt ne nomina, Homo, & Animal, denominentur secundū formalia, & immediata ipsorum significata, sed secundū mediata, quæ quidē materialia hoc loco esse censem̄. Secundum. Vox adiectiua, aut quasi adiectiua, quæ ante substantiū, aut quasi substantiū in eodem propositionis extremo ponit, appellat formale significatum eius, vt si dicas, Hic homo est bonus citharædus, Christus est factus homo. Nā sensus prioris est, hunc hominem esse bonum secundū artem pulsand.

Nota hoc p
appellatiōne
rationis.

Secundum.

sandi, citharā, & canēdi: posterioris autē, Christū esse fā
 Etū secūdū humanā naturā, quā assumpsit. Non rectē igit
 tur ita cōcludes, *Hic citharœdus est bonus: ergo est bonus*
citharœdus: nec cōtrā, Est bonus citharœdus, ergo ē bonus
nec ita, Christus est factus homo, ergo est factus: nec etiam
hoc modo, Non est factus, ergo non est factus homo: quia
mutatur appellatio. *Dixi, Ante suum substantium, quia*
si substantium ponatur ante adiectum, sēpe adiecti
um non appellabit formale significatum substantiū, sed
materiale. *Nam propositio hæc, Christus est homo factus,*
nō alia de causa ex vi verborum negatur, quām, quia ver
bum, Factus videtur appellare materiale significatum vo
cis, Homo, quod est verbum diuinum, idq; propterea, quod Obiectio.
verbum, Factus, ponitur post verbū Homo. Quod si quis
opponat verba illa ex simbolo Nicæno, Et homo factus
est, in quibus verbum Factus, ponitur post verbū Homo: Solutio.
Occurres, verba illa nū esse redacta in formam propositio
nis, sicq; ēsse redigenda, Et (filius videlicet Dei) est factus
homo. Quanquam & illud dici potest, hanc regulā, quod Altera solus
attinet ad ordinem dictionum, non semper obseruari, sed tio.
maxima ex parte. Tertium. Voces significantes actum ani Tertium.
mæ tum cognoscendi, tum appetendi, appellant formale si
gnificatum earum, in quas feruntur, vt si dicas, Cognosco 2. elench. 4.
venientem: Concupisco dulce. Est enim sensus, cognosco ve
nientem vt venientem, quanquam eum, qui venit, non co
gnoscam: concupisco dulce, qua ratione dulce est, quāquam
substantia

INSTIT. DIALECT.

Recentiores. *Substātia rei dulcis me non moueat. Hic etiā addunt recē-
tiores, Modò vox, quæ eiusmodi actū aīæ significat, antece-
dat eam, in quam fertur, vt in adductis exemplis. Nam si
dicas, Venientem cognosco: Dulce concupisco: verba hæc
appellabunt materialia significata dictionum præceden-
tium, sensusq; erit, Hominem, qui venit, cognosco, etiam si
ipsum venire minimè percipiam: Rem, quæ est dulcis, ex-
peto, quanquā eam, qua ratione dulcis est, minimè cupiā.
Hinc dicunt vitiosam esse hæc argumentandi formulam,
Venientem cognosco, ergo cognosco venientem: item hanc,
concupisco dulce, ergo dulce cōcupisco: & vice versa. Cæte-
rū hæc conditio, vt mihi quidem videtur, sæpius in hac
regula, quām in superiori, prætermittitur. Qum etiā pri-
ma sæpe numero non obseruatur: quod facile exēplis ostē-
derem, nisi iam in hisce rebus multus viderer. Quaia tamē
hæc documenta maiori ex parte sunt vera, atq; disputati-
onibus, præsertim theologicis, non parum vtilia, non sunt,
**Conclusio li-
bri.** illa quidem omnino contemnenda. Hæc de suppositione, ac
cæteris nominum, suppositionumq; affectionibus dixisse
fit satis. Quæ quām sint vtilia enodandis sophistarum ca-
ptionibus, ijsq; omnino, quæ tota hac institutione conti-
nentur, planiūs intellegendis experietur is, qui ea didi-
cerit. Optarem ego tamen, vt quantum vtilitas, & perspi-
cuitas paterentur minueretur hæc indiēs, potiūs, quām au-
gerentur. Quare cūm oīa, quæ initio proposimus, vtcunq;
explicata sint, nihil amplius dicendum.*

FINIS.

EXCVDEBATVR OLYSSIPONE
In officina Ioannis Blauij Colonensis, vi
ta iam defuncti Regij typographi
Sexto Idus Maij. Anno à Chri
sto nato, Millesimo Quin
gentesimo Sexagesi
mo quarto.
(20)

*Definit cubito, gladio Dialectica totum
Dividit, & torto fune reperta ligat.*

ERRATÆ.

Fo-Pagi-Line-

lio. na. a.

5. 1. 20. κατηγορία, pro κατηγορίας

6. 2. 12. altero, pro altera.

8. 2. 22. prætergrelsis, pro prætermis-
sis.

14. 1. 16. cirulus, pro circulus.

17. 2. 7. quæ casu, pro quod casu.

19. 1. 17. siue sint, de est, siue nō sint.

23. 2. 6. definitio nominis, de est, cō-
munis.

28. 1. 26. signū +. non fuit ponēdum
in margine, ad. 1. T op. sed ad
1. post.

32. 2. 26. vacat totalinea.

34. 2. 2. sit, pro si.

36. 2. margine. 1. cap. 2. , p cap. 5

42. 1. 16. dicantur, pro dicatur.

57. 1. 16. subalternatē, p subalternatē

62. 1. 9. quem pro quam.

63. 1. 12. cōditionalis, p conditionale

64. 1. 8. itelligēdū ē, p itelligēda sūt.

66. 2. 17. nimina, pro nimia,

69. 1. 5. subalternatē, p subalternatē

77. 1. 5. quarum, pro quorum
ibidem. S, pro Si.

88. 1. 3. natus, pro natum.

90. 1. 22. illi, pro ille.

91. 1. 18. esentiam, pro essentia.

92. 1. 13. substantia, pro substantiam.

100. 1. 3. Vlysse, p Achille, vt cap. 17.

105. 1. 20. necessariæ, pro necessaria

118. cap. 15. initio directe, pro indirecte.

120. . 1. vel propositio, dēst negabit.

124. 2. 18. hoc, pro hoc est.

